

VIRGIL GHEORGHIU

859.0(44)

-455428

ORA 25

Prima ediție în limba română

OMEGAPRES

București

ROCHER

Paris

DE ACELAȘI AUTOR

VIRGIL GHEORGHIU

POPORUL NEMURITORILOR

SACRIFICAȚII DUNĂRII

A DOUA ȘANSĂ

DE LA ORA 25 LA ORA ETERNĂ

OMUL CARE CĂLĂTOREA SINGUR

NEMURITORII DE LA AGAPIA

TINEREȚEA DOCTORULUI LUTHER

CASA DE LA PETRODAVA

SPIONUL

VIAȚA LUI MAHOMED

CHRISTOS ÎN LIBAN

MEMORII

ORA 25

Roman

Ediție îngrijită de MIHAI VORNICU

Prefața de PAUL MICLAI

ISBN 978-973-0-11111-1

-j

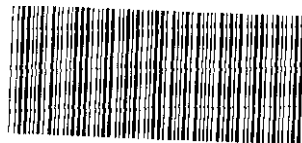
Editura OMEGAPRES

București

Editions du ROCHER

Paris

IW1

"1-1.1 55428"

PREFAȚA

La pregătirea pentru tipar a textului - care apare acum prima oară în limba română —, îngrijitorul prezentei ediții a folosit manuscrisul original românesc și versiunea franceză, în care s-a publicat în cartea, tradusă de Monique Saint-Come, sub titlul

LA VINGT-CINQUIÈME HEURE
Ed. Pion, Paris

© Éditions du ROCHER, Paris

ISBN 973-95039-6-9

De aproape doi ani se vorbește constant despre văduvirea culturii române, în jumătatea de veac pe care am trăit-o sub *totalitarism*, de un mare număr de valori care n-au putut intra în circuitul *spiritual*, generații întregi neavând acces la ceea ce în Occident era deja un bun comun, *la dispoziția oricui*.

Firește, într-un asemenea domeniu ierarhizările sînt hazarde. Dar sînt cazuri strigătoare la cer și ele trebuie să fie puse în lumină, să se repare repede și bine stricăciunile. Poate cel mai grăitor printre acestea este tocmai romanul ORA 25 al marelui scriitor român din exil, Virgil Gheorghiu. După război, el a constituit unul din cele mai mari succese de librărie, succes care n-a scăzut cu anii, dimpotrivă, cartea a cucerit întreaga planetă, fiind tradusă practic în toate zonele, în mai toate limbile. Numai românii n-aveau dreptul să citească în original una din operele de vîrf ale propriei lor spiritualități. Și în acest caz totalitarismul de la noi a înregistrat un... record. De bună seamă, mulți au fost cei care au citit volumul în versiunea franceză, devenită punct de referință, iar occidentalii, și alții după ei, nici nu-și puneau dar problema că de fapt această versiune are la bază originalul românesc, îngălbenit astăzi.

Odată cu autorul, noi cei care n-aveam acces la originalul scris în graiul nostru, ne simțeam exilați din propria noastră limbă, din miezul ființei noastre spirituale. Vor spune unii că-n orice rău e și un bine: dacă Virgil Gheorghiu ar fi publicat în mod normal cartea în limba română, urmînd să fie tradusă ulterior în

franceză, ea n-ar fi avut poate același fulminant succes. Poate. Oricum însă, interdicția publicării versiunii românești în fara noastră rămîne un mare traumatism, o amputare a literaturii noastre. De neiertat.

Mult' spun că literatura română e marcată de handicapul limbii, de faptul că aceasta nu este larg cunoscută în lume. Ca unul care am predat-o mulți ani în Franța, nu cred acest lucru. Cu excepția creațiilor în franceză și engleză, cam toate literaturile se află în situația celei românești și nu văd de ce noi am fi mai complexați decît suedezi sau turcii. Pe de altă parte, noi intrăm de drept în circuitul de valori scrise în limbile romanice, iar trecerea de la română la italiană sau spaniolă se face cu ușurință; la franceză mai greu, dar mulțumirea e cu afit mai mare. Grafie competenței și sîrguinței unui Marco Cugno în Italia sau Alain Păruit în Franța, literele noastre au pătruns masiv în zonele respective de cultură. Rămîne să se cultive mai asiduu spațiile iberice și lafino-americane și vom avea un meritat ecou în lume. Evident, paralel trebuie făcute eforturi pe linie anglofonă, germanofonă ș.a. Oricum, în acest context, ORA 25 ocupă o poziție de prim plan.

Dar citirea ei acum în românește înseamnă o benefică întoarcere la izvoare, o desfătare cu apă vie, ceea ce francezii spun cu o singură vorbă, ressourcement. £ ca și cînd te-ai întoarce acasă după o lungă pribegie. Am citit ORA 25 în traceză la Paris în anii '60 și am fost fascinat. Dar dislocării în spațiu, simțeam că-i corespunde dislocarea într-o altă limbă, deși franceza era și este meseria mea. În același timp, înțelegeam durerea autorului de a nu putea să-și vadă tărîmurile natale, atît de grăitoare în toată opera lui, precum și frustrarea cititorilor din țară de a nu putea să-l citească în original. Despre astfel de traumatisme s-a scris mult în Occident, se scrie acum la noi, dar niciodată nu va fi destul de pregnant evocată suferința morală și chiar fizică a celor care le-au îndurat ca atare.

L-am cunoscut pe Virgil Gheorghiu în 1966 la Paris, cu prilejul lansării traducerii în franceză a unui cunoscut roman românesc la acea vreme și l-am întîlnit ulterior la Montpellier în 1970, unde a ținut o conferință despre geneza OREI 25 și despre speranța luminii care va renaște cîndva în țara noastră. Mi-a oferit o dedicație pe un volum și am discutat firesc, ca și cînd eram cunoștințe vechi. Este felul lui generos de a aborda oamenii ca fiind foți prieteni posibili. Am vorbit recent cu el la telefon: era suferind,

dar vraja glasului era aproape aceeași. Și-a exprimat bucuria că vom putea în sfîrșit publica în țară cartea lui de căpătîi. Căci treaba nu este chiar așa simplă cum pare la prima vedere. Din fericire, Editura OMEGAPRES a beneficiat de sprijinul calificat al poetei Céline Varenne, prietenă și mare admiratoare a lui Virgil Gheorghiu, de competența soțului său, profesorul Felician Lăzăroiu și al Domnului Jean-Paul Bertrand, director la Editions du ROCHER, care deține în prezent drepturile asupra operei lui Virgil Gheorghiu.

Habent sua fata libelli, cărțile își au soarta lor. ORA 25 era unu! din cele mai ilustre destine. Să precizăm însă ultimele secvențe ale acestuia. În mod simbolic, Edifions du ROCHER a dorit să tipărească ORA 25 în românește, urmînd ca tirajul să fie difuzat în țară prin OMEGAPRES. Cum însă operația necesita un serios travaliu filologic, acesta a fost încredințat Domnului Mihai Vornicu, care a stabilit textul în forma lui actuală. Acesta a fost cules cu profesionalitate, iar cititorul este plăcut impresionat de acuratețe, de însăși forma literelor, a semnelor diacritice, unele din acestea fiind cam exotice pentru un tipograf francez. Cum întoarcerea în țară era iminentă, am rugat pe Domnul Jean-Paul Bertrand să-mi încredințeze filmele și așa se face că textul este deci cules în Franța, dar multiplicat de OMEGAPRES. Cum filmul era ((definitiv, ne cerem scuze pentru unele greșeli, dar acestea au farmecul lor, cînd știm că tipografia francezi s-au aplecat cu atenție asupra unui text scris într-o limbă pe care ei n-o cunoșteau. Sperăm ca în ediții viitoare să le îndreptăm, lucrînd în același timp îndelung asupra dactilogramei inițiale.

Multă lume este la curent cu creația lui Virgil Gheorghiu din exil; puțini însă știu că, deși foarte tînăr, el s-a realizat ca scriitor în țară. Disponem de cîeva timp de Memoriile sale, scrise de data aceasta direct în limba franceză, a căror traducere în limba română sperăm s-o putem publica cît mai repede posibil. Or, aceste Memorii relatează tocmai viața autorului înainte de a pleca din țară.

Să subliniem cîteva coordonate menite să lămurească mai pregnant și personalitatea scriitorului și unele înțelesuri fundamentale ale OREI 25. Virgil Gheorghiu s-a născut în 1916, într-o familie în care bărbații deveneau prin tradiție preoți. Figura aproape legendară a tatălui apare în multe din lucrările prozatorului, începînd cu ORA 25, unde bătrînul preot este victima represiunii

bolșevice, dar se stinge din viață într-un lagăr american, după ce a fost salvat de nemți.

Adolescentul Gheorghiu nu poate urma seminarul teologic; din motive materiale, este nevoit să se înscrie la liceul militar din Cernăuți, perioadă care este zugrăvită în mai multe din cărțile sa/e. Dar după instalarea în Franța, se va consacra studiilor teologice și va fi hirotonisit ca preot, reluând ciclul ancestral al familiei. Creatia lui literară va fi marcată deplin de această nouă ipostază spirituală. De subliniat că însuși militantismul în numele demnității umane se întemeiază la Virgil Gheorghiu pe o asemenea axă morală de nezdruccinat.

După terminarea liceului militar, Gheorghiu «coboară» la București, unde se confruntă dur cu realitățile capitalei. În toamna anului 1936 se înscrie la Facultatea de Filosofie, iar paralel va face secretariat literar, ziaristic și, mai cu seamă, poezie. Publică versuri și este elogios apreciat de critică și de public. Se conturează astfel personalitatea viitorului scriitor: geniu reflexiv, Virgil Gheorghiu rămâne însă toată viața poet, el însuși văzând în poezie un fel profetic de a privi lumea, de a întrezări viitorul umanității.

ORA 25 este și un roman autobiografic, în măsura în care personajul scriitor, Traian Corugă se confundă cu autorul. Amândoi sînt puși în fața dilemei de nedezlegat a războiului, îndeosebi în plan moral, afectiv. Virgil Gheorghiu nu mai poate exercita meseria de ziarist la Timpul din pricina dragostei pentru Haleaua Neagră, alias Ecaterina Burbea care se vedește a fi de origine israelită. Cititorul va regăsi drama în romanul de față, încarnată în cuplul Traian Corugă – Eleonora West. În plan real și ficțional cele două cupluri au destine analoge: autorul ca și eroul sînt silifi să accepte un post minor de diplomat în Iugoslavia, ceea ce însemna de fapt un surghiun. Sînfem în plin război.

Memoriile lui Virgil Gheorghiu sînt continuate de ORA 25, în plan cronologic, căci cele două cărți diferă fundamental ca discurs: prima este o autobiografie, a doua un roman. Legătura organică dintre ele o constituie exilul, determinat de brusca răsturnare care a împins România în prăpastie. Pe ultima pagină din Memoria citim telegrafic enunțurile următoare, care ating inima ca niște împunsături de cuțit: «La 23 august 1944, la ora zece seara, emisiunea postului de radio croat se oprește brusc. Se difuzează o edifie specială. Regele României ordonă armatei sale

să deponă armele. România a ocupat deja toată țara. România este captivă. Granițele sale sînt sovietic închise. Nimeni nu mai poate fugi. Tata și toți ai mei sînt captivi. Izbucnesc în lacrimi. Plîng toată noaptea. Stau de veghe la moartea patriei mele. România nu mai există. Sînt fără țară. Exilat».

Din Iugoslavia, Gheorghiu pleacă spre Apus, dar frece prin toate absurdurile stîrșitului de război, pe care le-a relatat în conferințe de care aminteam de la Montpellier. Ultima parte a OREI 25 este imaginea acestei pribegii. Abia în 1948 el se stabilește în Franța, iar cartea apare cu un an mai tîrziu, de unde putem deduce că ea a fost în parte scrisă ca un fel de cronică trăită a evenimentelor, simultană cu ele.

În poezia modernă a romanului se numește «punere în abis» procedeul prin care în cadrul global al unui roman se include un alt roman, cazul tipic fiind în această privință Falsificatorii de bani ai lui Andre Gide. În ORA 25 se inserează romanul lui Traian Corugă, o personaj care este în curs de a scrie tocmai cartea ORA 25, oră de apocalips, ce vine după consumarea duratei normale de douăzeci și patru de ceasuri. Corugă este un scriitor, un destin și un martor, căci cu acest ultim termen semnează el jalbele parodice, sarcastice, trimise autorităților din lagăr.

Important este însă că prin acest roman în roman autorul își inserează în povestire propria viață ca într-un fel de sacrificiu menit să ispășească păcatele comise de torționari. Din acest punct de vedere, cartea încetează de a mai fi o ficțiune românească, înfățișîndu-se ca unui din cele mai tulburătoare documente ale universului concentrațional, pe care l-a subîntins războiul.

În răsturnarea de perspectivă literară din Europa Centrală și de Est, ORA 25 devine astfel o carte de certă actualitate, căci acum ficțiunea trece pe planul al doilea în favoarea documentelor care atestă că realul întrece închipuirea. Epopeea de jumătate de veac a Europei de Est nu cere decît să fie relatată ca atare, suferințele trebuie doar spusе și astfel librăriile și bibliotecile se vor îmbogăți cu autentice imagini și mărturisiri. În ele vor figura la loc de cinste cele peste patruzeci de volume scrise de Virgil Gheorghiu, restituite în limba lor firească; ele zugrăvesc magistral legendarul spațiu românesc din Moldova de Nord, în narațiuni ca Nemuritorii de la Agapia sau Casa de la Petrodava, lărgind preocupările scriitorului pînă la suprainspirațiile cercetări din Cris-

tos în Liban sau Viața lui Mahomed.

Nu voi încerca să explic cititorilor sensul cărții de față; ei au, cred, o *repulsie de nenumăratele prefețe pe care sistemul cultural totalitar le impunea editurilor*. «Cutare carte pune unele probleme de natură ideologică? — Nu-i nimic, tovarăși, vom însărcina un critic competent să facă o solidă prefață care să lămurască lucruri/e, se auzea vocea politrucului titrat, infiltrat în cultură». De altfel, după vizionarea filmului susținut de memorabila interpretare a lui Anfhony Quinn, trama narativă e bine cunoscută, iar înțelesurile sint pregnan? puse în relief. Â propos, cînd se pregăteau lucrările pentru filmare, realizatorii au cerut permisiunea să filmeze începutul scenariului în România. Cum se poate bine ghici, nu li s-a dat aprobarea cerută. Atunci ei s-au deplasat în Banatul iugolav și am avut plăcerea să văd țărani, căruțe și cai din satele vecine celui în care m-am născut dincoace de graniță și pe Anthony Quinn îmbrăcat ca la noi, jucînd una de doi. Plăcută răzbuare a istoriei!

Romanul-cadru al OREI 25 este povestea personajului interpretat de Anthony Quinn, tînărul țaran român, cu numele oficial de Iohann Moritz, pe care însă mama lui îl numește Ion, creștin ortodox în slujba preotului din sat. El trimite tangențial la Ion al lui Rebreanu. După ce primește banii de la Traian, Ion al OREI 25 își face planuri gospodărești, aruncînd privirea peste ogor. Se iscă în el «glasul pămîntului», înfiorat metaforic de «glasul iubirii», lată: "Pe urmă s-a aplecat și a luat, cu mîna sîngă, un pumn de țărînă. Era caldă. Moritz a avut senzația că strînge în palmă ceva viu. Cum este căldura unui pui de vrabie cînd îl ai între palme. Johann Moritz s-a aplecat și a luat și în mîna dreaptă un pumn de țărînă. A strîns-o în pumni cu putere, apoi a presărat-o înapoi pe cîmp. A înaintat prin porumb spre pădure. La mijlocul ogorului, a luat iar țărînă în mînă. «Și asta e caldă, și-a zis. Tot ogorul e cald ca o ființă». A dus apoi țărînă lîngă obraz. Mirosul ei l-a pătruns în piept. «È un miros tare ca de tutun... parfumul ăsta al pămîntului», s-a gîndit el."

Ion este un destin cum rar s-au văzut în literaturile lumii și poate că în aceasta constă succesul constant al cărții. ORA 25 eroul o trăiește în suferinți, torturi ce depășesc limitele imaginariului. Și totuși cartea nu este un roman de război, poate nici al universului concentraționar ca atare. Altceva mult mai subtil dă substanță volumului: reacția lui Ion la toate nenorocirile care se

abat asupra lui. El este pus în succesive situații limită, împotriva cărora însă nu se revoltă, ci încearcă să le «gospodărească» cu calm și grijă țărănească.

foate necazurile lui Ion sînt determinate de acte absurde: «rechiziționarea» lui ca evreu de către «șeful» jandarmilor din sat, care știe că e român, dar voia să abuzeze de Suzana, nevasta lui Ion. «Șeful» ar vrea să revină asupra faptului, dar rețeaua birocratică a războiului nu-i mai permite. Evadat în Ungaria, Johann Moritz e luat drept spion român și torturat pentru a mărturisi misiunea. Deportat în Germania, un mare specialist german în superioritatea rasei germane, vede în Ion un exemplar absolut al acesteia.

Ca paznic de lagăr, Johann facilitează evadarea unui grup de francezi și ajunge el însuși în... lagărele americane, unde este suspectat de a fi criminal de război nazist. Altfel spus, absurdul se acumulează unul după altul într-un fel de sarabandă delirantă. Dar Ion nu se revoltă, nu încearcă să se salveze din proprie inițiativă. Este el un fatalist resemnat, un român care știe că nu poate schimba fața lumii? într-o anumită măsură, da. Înainte de toate însă Ion este, prezență vie, care își caută locul în noul univers unde este aruncat. Mai mult însă, Ion este un inocent al cărui rost vine din firea lucrurilor și a oamenilor. Nevinovat, el frizează candoarea, puritatea. Naiv, el nu este însă sărac cu duhul; dimpotrivă, este convins că la mijloc este o neînțelegere și de fiecare dată cînd e chemat la șefi, crede ferm că aceștia îi vor vesti eliberarea; dacă lucrul nu se împlinșe, el explică totuși că e victima unei neînțelegeri, insistă să fie eliberat.

Ion nu este un romantic al trăirii aberante a suferinței. El uita chiar la un moment dat pe cei de acasă, nu complică angoasant divorțul soției sau alte trădări mai evidente, dar necesare, va înțelege el în cele din urmă. Ion este ca marii țărani din satul meu: pentru ei lumea este un dat, pe care îl iau ca atare. Făci tot ce poți s-o înduri dacă e potrivnică, acționezi, dar în limita unui fatalism congenital, care nu vine din subtile raționamente, ci din observarea naturii și a oamenilor. Cu ORA 25 se conturează un chip inedit al neamului românesc: cu o filosofie în-născută, acesta suportă lumea și istoria, le duce în spate, ca să spun așa, întru dăinuire. Inocența lui funciară este un fel de a fi, de a rămîne mereu liber.

In plus, această inocență are o anumită încercătură poezi-

că. Deși asuprit, supus ritmului aberant al muncii forțate, Ion are totuși moralul lucrului bine lacul, fiind chiar mindru de acesta. Când sapă la canal, el se gîndește că va reveni cîndva cu copiii, iar aceștia se vor minuna de ce a pulul face tatăl lor. Sau cînd lucrează la fortificațiile de pe granița maghiară, își închipuie cum le va vedea din Înaltul pădurii, ba ar vrea chiar să însemne trunchiurile de copaci, pentru a identifica mai tîrziu rodul muncii sale.

Ca toate realizările artistice de tipul OREI 25, cartea este marcată de un ritm trepidant, de gesturi, atitudini, conflicte și drame. Autorul pare că se șterge în spatele fluxului existențial, pe care îl prezintă ca atare. Cu timpul, în cărțile din urmă el devine însă mult mai reflexiv. Dar chiar în ORA 25 ni se înfățișează un adevărat sistem de gîndire, care devine mai clar conturat în ultima parte a cărții. Este vorba de teoria așa numitului sclav tehnic, pe care îl manipulează societatea așa cum vrea. Am înțelege că toate necazurile vin de la tehnica modernă, pe care războiul a certificat-o și a pus-o nu numai în slujba nimicirii, dar și a umilirii ființei umane.

Această viziune se concretizează sugestiv în secvențele de muncă efectuate de Ion în Germania: obligat să mute lăzile ce sosesc pe bandă, el nu mai poate gîndi la nimic, fiind indiferent chiar la conținutul lăzilor, secret, de altfel. Și în acest caz, Virgil Gheorghiu anticipă evoluția lumii în perioada postbelică: ce să mai spunem astăzi, cînd automatizarea și robotizarea au atins culmi de neconceput în Occident și în Japonia. ' Omul în fața calculatorului este mai «deștept», dar și mai supus unor alcătuiți care îl sufocă și, mai rău, îl elimină din circuitul productiv pentru a îngroșa pătura șomerilor.

Dar dimensiunea cea mai puternică a cărții constă în denunțarea totalitarismului sub toate formele, cu aberantele evoluții naziste și staliniste. Primele fac obiectul OREI 25, unde, abia la sfîrșit, se, manifestă și teroarea sovietică. Aceasta va face obiectul cărții care continuă ORA 25, apărută în franceză cu titlul La seconde chance și avînd ca femei instalarea rînduieilor comuniste în România. De aci preocuparea constantă a lui Virgil Gheorghiu de a dezvălui fața neagră a comunismului abătut asupra țării sale, act învăluit de aura militantismului creștin, ortodox.

Nu am căderea și nici amăgifoarea dorință de a discuta nuanțele exilului românesc din Paris, pe care l-am cunoscut în linii

mari, în ultimii ani. M-au interesat și mă interesează încă acele atitudini și manifestări care sînf marcate de sacra demnitate a celui surghiunit, care apără prin creație spiritualitatea românească. ORA 25 este din acest punct de vedere o carte sfîntă. «Tout le reste est littérature».

Volumul de față este hărăzii deci să umple un gol în literele noastre și el se plasează în seria altora multe, care au fost publicate recent: publicul nostru a putut lua contact direct cu literatura exilului, în cele mai multe cazuri prin editarea inedită a originalului TUmănesc. De pe acum se întrevede locul aparte al creației lui Constant Virgil Gheorghiu în acest ansamblu, al capodoperei sale, ORA 25, în mod particular. Altfel spus, pe lîngă plăcerea lecturii ca atare, lucrări ca cea de față devin obiect de studiu filologic, comparativist etc. Cel mai urgent se impune compararea celor două variante: cea franceză, care a lansat în lume pe autor și cea românească, doldora de conotațiile neamului și limbii noastre. Cîtă diferență între mărturisirea lui Ion din finalul cărții în franceză «j'ai langui de toi» și originalul supraromănesc: «mi-a fost dor de tine» adresai soției în sfîrșit regăsite.

Paul AMCLAU

București, august 1991

Istoria, la fel ca drama și ca romanul, este frica mitologiei. E <> formă specială de înțelegere și de expresie, în care —ca în basmele dragi copiilor ori ca în visele proprii adulților sofisticati — granița dintre real și imaginar n-a fost trasată. S-a spus, de exemplu, despre Iliada că cine o citește ca pe o povestire istorică găsește în ea ficțiune, și, în schimb, cine o citește ca pe o legendă găsește istorie.

Sub scept unghi, toate cărțile de istorie seamănă cu Iliada, fiindcă ele nu pot niciodată să elimine în întregime ficțiunea. Simplul fapt de a alege, de a ordona și de a prezenta faptele constituie o tehnică care aparține domeniului ficțiunii...

ArnoldJ. TOYNBEE,

A Study of History

FÎNTÎNA

1

-**M**ie nu-mi vine să cred că pleci ! a zis Suzana, lipindu-se de trupul lui Johann Moritz.

A pus mâinile pe capul bărbatului și i-a mîngîiat părul negru cu palmele. El s-a dat un pas înapoi.

— De ce nu crezi ? a zis el aspru. Poimîine dimineață, la răsăritul soarelui, plec.

— Știu ! a murmurat ea.

Stăteau amîndoi în picioare lîngă gard. Era răcoare. Trecuse de miezul nopții. El i-a dat mâinile la o parte și a zis :

— Acum, la revedere !

— Mai stai un minut ! a șoptit ea.

— De ce să mai stau ? Vocea lui era hotărîtă. E tîrziu. Mîine am treabă !

Ea n-a răspuns, dar s-a strîns și mai aproape de el. Și-a lipit obrazul de pielea pieptului lui, dîndu-i cămașa în lături, apoi a ridicat ochii spre cer.

— Uite ce frumos se văd stelele ! a zis ea.

Bărbatul aștepta ca ea să-i spună ceva important. Credea că de aceea **1**-a rugat să mai stea un minut. Ii vorbea însă despre stele. El și-a retras trupul de lîngă ea și a vrut să se depărteze.

Și-a adus aminte însă că pleacă și că, cel puțin trei ani, n-are s-o mai vadă. Și s-a uitat și el la stele, ca să-i facă ei plăcere.

— Oare este adevărat că fiecare om are steaua lui pe cer și, când omul moare, steaua lui cade ?

— De unde vrei să știi eu asta ? a răspuns el.

Acum era hotărât să plece :

— La revedere ! a zis.

— Oare și noi avem stelele noastre pe cer ? a întrebat Suzana.

— Le avem, ca și ceilalți oameni ! a răspuns Moritz. Pe cer sau în frunte !

I-a luat capul, cu palmele, de pe pieptul lui și i 1-a dat deoparte. Apoi a plecat. Ea 1-a condus pînă în drum, ținîndu-1 de mîna. Se uita uneori la stele, alteori la el.

— Te aștept mîine seară ! a zis ea.

El n-a întors privirea. A răspuns, depărtîndu-se :

— Dacă nu plouă, vin !

Suzana ar fi vrut să alerge după el, să-1 roage să vină chiar dacă plouă. Dar el se depărta, cu pașii mari. Pe urmă, a dispărut după colțul grădinilor. Femeia a rămas încă puțin pe loc. Și-a întins rochia pe șolduri, cu palmele, scuturînd firele de iarbă, înainte de a intra în curte, s-a uitat la iarba motolită de sub nuc, unde stătuseră culcați unul lîngă altul. În nări mai simțea mirosul pielii și al trupului lui. Era un miros de iarbă strivită, de tutun și de sîmbure de cireșă...

Johann Moritz a străbătut cîmpul și s-a îndreptat spre casă, fluierînd. Era îmbrăcat cu pantaloni negri, soldățești, avea cămașă albă, descheiată la gît, și picioarele goale. De cîteva ori s-a oprit din fluierat și a căscat. Apoi s-a gîndit la femeia pe care o lăsase în urmă — la Suzana — și i-a venit să rîdă de întrebările ei despre stele. « Femeile sînt ca și copiii. Le trec tot felul de întrebări prin cap '. » — și-a zis el. Apoi s-a gîndit la călătoria pe care are să o facă, spre America, peste o zi. După aceea, nu s-a mai gîndit la nimic. Îi era somn. De-abia aștepta să ajungă acasă și să se culce. Mîine trebuie să se scoale cînd s-o lumina de ziuă. Era ultima zi de lucru. Și pînă la ziuă nu mai erau decît vreo cîteva ceasuri.

Johann Moritz a grăbit pasul.

2

A doua zi, în zori, Johann Moritz s-a oprit la cișmeaua din mijlocul satului și, descheindu-și larg cămașa la piept, a luat de cîteva ori apă rece în pumni, frecîndu-și obrazii și gîtul. Împrejur nu era nimeni. Sătenii nu se sculară încă. El a pornit, prin mijlocul uliței. Palmele ude și le-a uscat trecîndu-le prin păr. Și-a potrivit apoi gulerul cămășii, fără să îl încheie, și a privit satul, de pe care se ridica o ceață albă cum e laptele.

Acesta e satul Fîntîna, din România. Johann Moritz s-a născut aici, cu 25 de ani în urmă. Acum, privind casele mici și cele trei biserici — catolică, protestantă și ortodoxă —, și-a adus aminte că Suzana îl întrebase dacă n-o să-i fie dor de sat, cînd o să fie departe. A rîs, atunci, de întrebarea ei și a răspuns că el e bărbat : numai femeilor le este dor. Acum, însă, simte în piept o părere de rău, ca un abur, fiindcă trebuie să plece. A început din nou să fluiera și nu s-a mai uitat la sat.

Casa preotului Alexandru Korugă e la marginea șoselei, nu departe de biserica ortodoxă. Poarta e încuiată. Johann Moritz s-a aplecat și a luat cheia ascunsă sub poartă, anume ca s-o găsească el dimineața, cînd vine la lucru. A descuiat poarta veche de stejar, fără grabă, și a intrat în curte. Cîinii au venit în calea lui și l-au înconjurat prietenoși. Îl cunoșteau, fiindcă Johann Moritz lucrează la preotul Alexandru Korugă de șase ani, în fiecare zi. Aici este la el acasă. Astăzi este însă ultima zi de lucru. Pe urmă își va lua simbria și îi va spune preotului că pleacă. Pînă acum nu îl anunțase încă.

Johann Moritz a intrat în magazie și a scos coșurile, așezîndu-le în căruță. Preotul a ieșit în cerdac, numai în cămașă albă de pînză de in și în pantaloni. Atunci se ridicase din pat. Moritz 1-a salutat zîmbind. A lăsat coșul din mîna, și-a scuturat palmele de praf și a urcat în cerdac, luînd din mîna bătrînului cana albă, plină cu apă.

— Lăsați că vă torn eu !

Johann Moritz a turnat apă în palmele făcute căuș ale preotului. Privea degetele lungi, ca de femeie, cu pielea albă, și se uita cu plăcere cum bătrînul își săpunește barba căruntă, gîtul și

frunte/a. Privind, Mortiz uita să toarne apă. Preotul aștepta cu pumnii întinși și acoperiți de clăbuci. Atunci Moritz se simțea și se înroșea.

Preotul Korugă e parohul bisericii ortodoxe din Fântâna. Nu are decât cincizeci de ani. Barba și părul îi sînt însă ca argintul. Trupul înalt, subțire, parcă nu are carne și seamănă cu trupurile sfinților din icoanele bisericii ortodoxe. Trupul îi este de bătrîn. Cînd te uiți însă ochii lui și cînd îl auzi vorbind, vezi că preotul e tînăr.

După ce a terminat de spălat, preotul a început să-și usuce obrazii și gîtul cu prosopul aspru. Moritz stătea lingă el, cu cana în mînă.

— Părinte, aș vrea să vă spun ceva ! a zis.

— Așteaptă să mă-mbrac ! a răspuns preotul.

A intrat în casă, luînd cana goală din mîna lui Johann Moritz. în prag, s-a întors :

— Și eu am să-ți spun ție ceva ! a zis preotul zîmbind. Ceva care are să te bucure. Acum pune coșurile în căruță și înhamă caii !

În primele ceasuri ale dimineții, Johann Moritz și preotul Alexandru Korugă au cules merele și le-au așezat în saci, tăcuți. Cînd soarel era la umărul lor, preotul s-a ofrit. A întins brațele, obosit.

— Să facem o pauză !

— Să facem ! a zis Moritz.

S-au îndreptat spre sacii plini cu mere. Apoi s-au așezat, unul pe un sac, celălalt pe alt sac. Preotul a căutat în buzunarul pantalonilor pachetul de țigări pe care îl aducea întotdeauna pentru Moritz și i 1-a întins.

— Parcă voiai să-mi spui ceva, a zis preotul.

— Voiam, părinte !

Moritz și-a aprins țigara și a aruncat chibritul în iarbă, uitîndu-se la el cum se stinge. Acum îi era greu să-i spuie preotului că pleacă. Ar fi vrut să amîne.

— Să-ți spun eu întîi ce veste bună am pentru tine ! a zis preotul.

Lui Moritz îi părea bine că nu trebuie să vorbească încă despre plecarea.

— Camera cea mică de lîngă bucătăria stă goală, a zis preotul. M-am gîndit că ar fi bine să te muți tu în ea. Preoteasa a spoit-o și a pus perdeluțe la ferestre și așternuturi curate. Acasă

la voi tot nu este loc. Tu și bătrîni aveți numai o încăpere. Mîine, cînd vii, adu-ți lucrurile !

— Mîine nu vin la lucru !

— Atunci, poimîine ! a zis preotul. Camera este de azi înaintea ta !

— Nu mai vin deloc la lucru, a zis Moritz. Mîine plec în America !

— Mîine ?

Preotul a deschis ochii mari.

— Mîine ! La răsăritul soarelui !

Vocea lui Moritz era hotărîtă. Dar era aburită de o caldă pădere de rău. Și de puțină jenă.

— Am primit scrisoare că vaporul e la Constanța. Stă numai trei zile în port !

Preotul știa că Johann Moritz vrea să plece în America. Mulți țărani tineri pleacă în America și, după doi sau trei ani, se întorc în sat cu bani și își cumpără pămînt. Țăranii care au fost în America au cele mai frumoase gospodării din Fântâna. Preotului îi părea bine că și Moritz va pleca. După cîțiva ani, va avea și el o gospodărie frumoasă în sat. Nu știa însă că pleacă așa de curînd. Nu-i spusese nimic pînă în clipa aceea. Și lucraseră toată vremea umăr lingă umăr. în fiecare zi.

— Abia ieri am primit scrisoarea, a zis Moritz.

— Pleci singur ?

— Cu Ghiță Ion ! a zis Moritz. Ne angajăm pe vapor, ca să lucrăm la cazane. în felul ăsta nu trebuie să plătim pentru drum decât 500 de lei de căciulă. Are el un prieten la Constanța, chiar în port, care a vorbit să fim angajați pe vapor.

Preotul i-a urat noroc mult; însă îi părea rău că se desparte de el. Johann Moritz era tînăr. Era muncitor. Era om de omenie. Dar era sărac. Nu avea nici o palmă de pămînt.

în restul zilei, culegînd merele, cei doi bărbați mai mult au tăcut. Cînd și și cînd, bătrînul povestea despre America; Moritz asculta. De cîteva ori a oftat. îi părea acum și lui rău că pleacă. Seara, după ce și-a luat simbria, Moritz a stat cu ochii plecați în fața preotului. A întîrziat încă o clipă, deși nu era necesar. Nu se putea despărți. Bătrînul 1-a bătut pe umăr.

— Să-mi scrii, cînd ajungi acolo ! a zis preotul. Mîine dimineață, vino să-ți dau un pachet cu mîncare pentru drum !

După ce i-a numărat încă cinci bancnote de o sută, în afară de simbrie, preotul a zis :

— Vino cînd s-o lumina de ziuă ! Bate la fereastra mea încet ; e bine să nu audă preoteasa. Știi, femeile sînt mai zgîrcite. Eu pregătesc sacul cu merinde din seara asta. Cînd vrei să pleci ?

— La răsăritul soarelui, mă întîlnesc cu Ghiță Ion marginea satului.

— Tocmai bine ai timp să treci întîi pe la mine. Altfel ți-aș fi spus să vii în seara asta.

— Mai bine mîine ! a zis Johann Moritz.

Se gîndea că în aceea îl aștepta Suzana. Apoi a plecat.

3

Preotul Korugă a așezat rucsacul cu provizii lîngă perete, sub fereastră. A stins lumina. Pe urmă a intrai în pat.

Înainte de a închide ochii, s-a gîndit la călătoria lui Johann Moritz spre America. Cînd pregătise sacul cu merinde, avusese senzația că pleacă el. Cu treizeci de ani în urmă, își făcuse și el geamantanele să plece. De abia își luase titlul de doctor în teologie și fusese angajat misionar de colonia ortodoxă din Michigan. Cu o săptămîină înainte de plecare, a trimis telegramă că renunță la post. O cunoscuse pe preoteasa lui și s-a căsătorit. De atunci este paroh al bisericii din Fîntîna. Satul este mic. Viața, aspră. După sosirea în Fîntîna, i-a părut rău că renunțase la plecare. Dar era prea tîrziu. America a rămas un vis neîmplinit. De cîte ori pleacă un țaran peste ocean, el îi dă țigări, mîncare, bani de drum, și îl roagă să îi scrie de-acolo. Acestea toate le făcea ascunzîndu-se de preoteasă. Ea nu s-ar fi opus. Dar bătrînul avea senzația că atunci cînd se gîndește la America îi este Oarecum infidel soției. FI renunțase la America pentru ea. Rivalitatea rămăsese, însă, ascunsă — și lupta se mai dădea încă între cele două dragoste. Plecarea lui Johann Moritz era însă altfel decît celelalte. Moritz era omul lui de încredere. De aceea simțea că, odată cu sosirea lui Moritz pe pămîntul Americii, pășea și o parte din ființa lui în Lumea Nouă.

Afară era lună plină. Preotul Alexandru Korugă nu putea adormi. S-a ridicat din pat. A aprins lumina. A căutat în bibliotecă, ale cărei rafturi acopereau trei pereți, de jos pînă în tavan. A scos o carte. Înainte de a o deschide, s-a uitat la rafturile pline. Erau cărți englezești, germane, franțuzești și italienești. În alt raft erau clasicii, în grecește și latinește. Fiecare din aceste cărți îi fusese prietenă în cursul celor treizeci de ani de cînd locuiește în Fîntîna. Uneori se întrebă de ce nu a făcut o carieră universitară. Prietenii îl stătuseră să vină la universitatea din București sau la cea din Iași. De două ori i s-a oferit catedra de Istorie a Bisericii. El a refuzat. Și nu i-a părut rău că a refuzat. Aici, în Fîntîna lui, oficia serviciul religios în fiecare duminică și sărbătoare, iar în restul săptămîinii făcea agricultură, albinărit și pomicultură. Seara citea. Viitorul îl accepta așa cum îl primea din mîinile destinului. O singură dată căutase să forțeze destinul : cînd voise să plece în America. Utilizase toate forțele lui omenești ca să plece. Și, deși nu a neglijat nimic, n-a plecat. A rămas pe loc. Intervenise un fapt neprevăzut. De atunci nu-și mai face planuri de viitor în care să creadă cu certitudinea că se vor realiza.

Preotul a pus cartea la loc, în raft. « Oare îmi pare rău că cu adevărat că n-am plecat în America acum treizeci de ani ? » s-a întreat. « Dacă nu-mi pare rău, atunci de ce am *Reisefieber*¹ acum, cînd pleacă Johann Moritz ? » Invelindu-se cu cuvertura, s-a gîndit : « Nu e părerea de rău că n-am plecat. E durerea nostalgiei după un lucru despre care avem iluzia că există, dar pe care nu-1 dobîndim niciodată. Dacă atingem cu simțurile acel lucru, constatăm că el nu este ceea ce doream noi. Poate că ^America nu este ceea ce caut. Este numai pretextul căutării. America e cTineriție a nostalgiei noastre. Poate că durerea de a nu fi cunoscut America este mai mică decît durerea pe care aș fi avut-o dacă aș fi cunoscut-o. »

Totuși, preotul Korugă n-a putut adormi. F'ra emoționat. Aștepta să se lumineze de ziuă, ca și cum el ar fi fost acela care

¹ Neliniștea călătoriei, (^crm.)

trebuia să se întâlnească cu Ghiță Ion la marginea satului și să plece la Constanța, unde îi așteaptă vaporul care « nu stă decât trei zile în port ».

Cînd s-a deșteptat, era încă întuneric. Dar cocoșii cîntaseră de ziuă. A deschis fereastra. Drumul era pustiu. Satul era învăluit într-o ceață albicioasă. Preotul a desfăcut sacul, care era rezemat de perete, și a pus înăuntru cutia de țigări de pe masă. « Dacă Johann Moritz pleacă, nu mai am cui da țigările să le fumeze. Pentru el le cumpărasem » — și-a zis. Fereastra începuse să se lumineze. Pe drum s-au auzit pași. Au trecut pe lângă poartă și s-au stins în depărtare. « Dacă nu se grăbește, are să întîrzie la întîlnire » — și-a zis preotul. Apoi a ieșit în ceardac. S-a spălat cu apă rece. Moritz nu era în curte, ca să vină să-i toarne pe miini.

Soarele răsărise; Johann Moritz nu a venit încă. Preotul l-a așteptat pînă la amiază. Pe urmă și-a închipuit că Moritz s-a deșteptat tîrziu și nu a mai avut timp să treacă să-și ia sacul cu alimente, înainte de a pleca. « Păcat că n-a venit! îi împachetasem merinde pentru trei săptămîni », și-a zis preotul. « Ar fi avut și în America pentru primele zile ! »

— Vino la masă, Alexandre ! a spus preoteasa.

Apăruse în pragul ușii.

— Imediat! a răspuns preotul.

A împins sacul sub pat. L-a împins cu durerea cu care dai deoparte un lucru la care trebuie să renunți împotriva dorinței tale: dar pentru totdeauna. Ultima lui șansă de a ajunge în America, fie și « prin procură », era pierdută. Așa cum fusese cu treizeci de ani în urmă.

Se duse la masă. « Prin Johann Moritz, dacă ar fi luat sacul, mi s-ar fi părut că eu însumi călătoresc. *Qui facit per alium facit per se*¹. Păcat că n-a venit! » — și-a zis.

în odaia Iolande — soția lui Iorgu Iordan — e încă lumină. O lumină albă, gingașă : înainte de a răzbate prin fereastră, trece prin abajurul de mătase.

Lumea spune că Iolanda este o femeie nefericită. A venit în sat, împreună cu Iorgu Iordan, acum douăzeci și cinci de ani. Au poposit călări la circiuma satului. Nimeni nu știa de unde vin. Se vedea însă că vin de departe. Ea era româncă — el, nu.

¹ Cine face prin altul face prin sine. (lat)

Mai tîrziu, s-a aflat că vin din Ungaria. Erau îmbrăcați amîndoi cu șube mari, îmblănite. După ce au mîncat friptură și au băut vin — el, înghițind porții duble, iar ea, abia atingîndu-se de mîncare și băutură, ca o vrabie —, au dormit amîndoi în camera circiumarului. Peste trei zile s-a știut că rămîn în sat pentru totdeauna, iar după cîteva săptămîni au cumpărat circiuma. De atunci locuiesc în Fîntîna. Cînd au venit. Iorgu Iordan nu știa românește. Acum vorbește bine. În sat, nu sînt însă prieteni cu nimeni. Nici cînd au avut un copil, pe Suzana, nu f-au dat să învețe la școala din sat, ca să nu se împrietenească cu copiii țărănilor. Suzana a învățat carte la oraș.

Sătenii nu o văd pe Iolanda decât atunci cînd se duce la biserică ortodoxă sau cînd se duce la oraș, în trăsură lîngă Iorgu Iordan, mică numai jumătate cît trupul uriașului. Are părul blond ca mătasea de borangic și ochii albaștri. Suzana seamănă cu mama ei ca două picături de apă. Asta-i tot ce se știe despre Iorgu Iordan. Într-o iarnă, a împușcat un om care voia să intre în casă. L-a împușcat cu arma de vînătoare, drept în frunte. Jandarmii au spus că Iorgu Iordan era în dreptul lui, să împuște pe cineva care intra noaptea în casa lui ca să-i fure banii. Sătenii n-au fost de aceeași părere cu jandarmii. Ei au zis că omorul rămîne omor. Dar faptele au început să se uite. Se petrecuseră cu mulți ani în urmă.

Johann Moritz a văzut prin spărtura gardului cum și lumina de la camera Iolande se face întii mică, tremură o clipă, apoi se stinge. A dus palmele pîlnie la gură și a strigat :

— Cucuvau ! Cu-cu-vau !

Strigătul lui Moritz a sfîșiat văzduhul ca un cuțit. Ecoul l-a repetat. Pe urmă a fost tăcere. O clipă. Fereastra din colțul de miazănoapte al casei lui Iorgu Iordan s-a deschis. Suzana a sărit din cameră, abia atingînd pervazul ferestrei. A străbătut curtea în goană și în vîrful picioarelor. A ieșit din curte prin spărtura gardului, unde o aștepta Johann Moritz.

— De ce mă strigi tot cu « cucuvau » ? a întreat ea.

Ajunsesse de cealaltă parte a gardului. Moritz a vrut s-dîm brățîșeze. Ea s-a ferit.

— Ți-am spus să nu mai strigi « cucuvau » !
 — Cum să te strig ? a întrebat Moritz.
 — Oricum, a zis ea. Strigătul cucuvăii nu e bun, aduce nenoroc și moarte. Asta aduce !
 — Fleacuri băbești ! a zis Moritz. Altă pasăre care să cînte ziua și noaptea, și pe vreme bună și pe vreme rea, și vara, și iarna, nu e ! Numai cucuvaia. Știi tu altă pasăre ? Privighetoearea cîntă doar primăvara. Dacă te strig seara ca privighetorile, taică-tu înțelege că e glas de om. Vrei să afle uriașul ?
 — Nu vreau să afle, a zis ea. Dar cucuvaia aduce moarte !
 — Nu-s eu de vină, a zis Moritz. De ce n-a făcut Dumnezeu altă pasăre care să cînte în toate anotimpurile și la toate ceasurile, fără să prevestească moarte ? Dar acum n-are rost să ne certăm. Azi a fost ultima seară cînd te-am mai strigat. De-acum nu ne mai întîlnim pe furiș. Fu plec mîine dimineată. Cînd vin, te iau de nevastă. N-o să mai trebuiască să te chem la gard cu strigătul cucuvăii.

A prins-o în brațe. Fa s-a lipit de el. L-a încercuit cu brațele pe după cap. Se aflau sub nukul unde stătuseră cu o seară înainte și în toate serile, de patru luni, de cînd s-au întîlnit întîia oară. Moritz a simțit cum trupul femeii se lasă cu toată greutatea pe brațele lui. A sprijinit-o, ca să nu cadă, și a așezat-o pe iarbă. S-a așezat și el lîngă ea. Trupul ei era acum încolăcit ca un șarpe, ca o iederă, de al lui. Nu au vorbit, nici unul, nici altul. Mîinile s-au căutat prin întuneric. Și el, și ea au închis ochii. Gurile li s-au lipit.

Undeva, în fundul grădinii lui Iorgu Iordan, s-au auzit greierii. Apoi greierii au tăcut. Ei erau tot îmbrățișați. Nu-și spuneau nimic. La cițiva pași, întinsă, era rochia albastră a Suzanei. O scosese ca să n-o vadă maică-sa șifonată și înverzită de iarba de sub nuc. Norul de cerneală care acoperise luna pînă atunci s-a dat deoparte și acum umerii goi ai femeii străluceau. Moritz își scosese și el cămașa și o așternuse pe iarbă, sub trupul Suzanei. Pieptul lui lucea, asudat. Lîngă umerii albi ai Suzanei, pielea lui Moritz părea neagră ca scoarța copacilor.

— Iani, a zis ea, nu vreau să pleci !
 — Cum poți vorbi așa ? a zis el, supărat. Știi că dacă nu plec în America nu putem cumpăra pămînt. Dacă nu avem pămînt, nu te pot lua de nevastă. Un de vrei să stăm dacă nu avem casă și nici o palmă de ogor ? Peste trei ani mă-ntorc cu bani și ne cununăm. Sau nu mai vrei să ne cununăm ?

— Vreau, a zis ea. Dar nu vreau să pleci în America !
 — Și cu ce vrei să cumpăr pămînt ?
 Johann Moritz a zîmbit :
 — Știi că am și arvunit ogorul lui Nicolae Porfir ? Cînd mă-ntorc, îi aduc restul.
 Johann Moritz a început să povestească cum a vorbit cu Porfir despre ogor, cum s-a dus apoi și l-a văzut, cum o să construiască el casa, staulul și celelalte.
 — Iani, dacă pleci, să știi că nu mă mai găsești vie cînd te-ntorci ! a zis Suzana, fără să asculte ce povestește el.
 — Ce ți-a venit deodată ?
 Moritz era supărat.
 — Nimic, a zis ea. Îți spun însă ce simt în inima mea. Tu poți să nu dai crezare. Dar n-ai să mă mai găsești cînd te-ntorci !
 — Ba am să te găsesc, a zis Moritz. Tu rămii doar acasă, la taică-tu și la maică-ta, cum ai stat și pînă acum. N-am nici o grijă de tine. Doar nu te las în drum !

Ea a început să plîngă încet.
 — Ce ai ? a întrebat el.
 Apoi a sărutat-o pe gură. Buzele femeii erau reci și sărate de lacrimi.
 — Spune-mi, ce ai ?
 — Tu ai să zici iar că sînt prostii femeiești ! Mai bine să nu-ți spun !
 — N-am să mai zic că sînt prostii femeiești !
 — Eu cred că tata are să mă omoare, a zis ea.
 — Cine ți-a mai băgat și asta în cap ?
 Vocea lui era aspră.
 — Cum are să te omoare taică-tu ?
 — Știam eu că nu mă crezi ! a zis ea. Dar tremur toată de frică. Eu știu că-i adevărat ce simt. Tata a aflat ceva. Nu știu de unde, dar a aflat. De-aia are să mă omoare !
 — Ce știe taică-tu ?
 — Despre noi, a zis ea. Despre dragoste !

4

I eșind din curtea preotului, Johann Moritz s-a oprit la cișmeaua de la marginea șoselei. S-ă spălat. Apoi s-a îndreptat

spre partea de miazăzi a satului. Acolo locuiește Nicolae Porfir, țăranul care are la marginea pădurii un teren de vânzare. Moritz a intrat în curtea lui.

— Miine plec în America ! a zis el. Vin înapoi cu bani ca să cumpăr ogorul. Vreau să ți dau înainte de plecare o arvună, ca să nu-l vinzi altuia.

— Cît vrei să stai în America ? a întrebat țăranul.

— Pînă adun banii. Doi sau trei ani.

— Mai mult, nici n-ai nevoie să stai! în trei ani îți faci suma. Nimeni n-a stat mai mult de trei ani. în America se cîștigă banii ușor.

— Ce arvună să-ți las ? a întrebat Moritz.

— Nu-i nevoie de bani. Dacă vii peste trei ani cu 50.000 de lei, ai ogorul. Nu-l dau ninănu. Te-aștept.

Moritz a scos, totuși, un teanc de hîrtii din buzunarul pantalonilor și l-a numărat pe prispa casei.

— Ai aici 3.000 de lei, a zis. E mai bine să-ți dau o arvună !

Johann Moritz i-a strîns mîna lui Nicolae Porfir, în semn că tîrgul s-a făcut. Apoi a plecat. Nu se întunecase încă. Voia să vadă ogorul pe care-l arvunise. Se uitase la el de nenumărate ori. Îl cunoștea foarte bine. Dar acum e altceva. Acum ogorul este al lui. Nu rămîne decît să aducă banii.

5

Johann Moritz o luă direct peste cîmp. A mers repede. Cămașa i se lipise de piele, udă de nădușeală. Nu avusese răbdare să meargă încet. Cînd a ajuns în fața pădurii de stejari, s-a oprit. între el și pădure se întindea ogorul lui. Era semănat cu porumb. Porumbul era înalt cît el. Nu era un ogor mare. Atîț cît să-ți faci pe el o casă, curte, grădină de zarzavat și un ochi de livadă. L-a măsurat cu privirea, de la un capăt la celălalt. O dată în lung. Pe urmă în lat. Privea cum se înalță, deasupra ciucurilor verzi ai porumbului, acoperișul casei, cumpăna fîntînii, poarta înaltă de stejar, staulul vitelor. De multe ori se uitase el la ogor și i se păruse că vede gospodăria aievea, dar niciodată nu fusese ca acum. Parcă erau adevărate toate. Așa cum le

plănuise. Johann Moritz a zîmbit, privind valurile de porumb, care foșneau în bătaia vîntului. Pe urmă s-a aplecat și a luat, cu mîna stîngă, un pumn de țărînă. Era caldă. Moritz a avut senzația că strînge în palmă ceva viu. Căldura țărînii de pe ogor era la fel cu căldura unui trup în viață. Cum este căldura unui pui de vrăbie cînd îl ai între palme. Johann Moritz s-a aplecat și a luat și în mîna dreaptă un pumn de țărînă. A strîns-o în pumni cu putere, apoi a presărat-o înapoi pe cîmp. A înaintat prin porumb spre pădure. La mijlocul ogorului, a luat iar țărînă lînga mîna. « Și asta e caldă », și-a zis. « Tot ogorul e cald ca o ființă. » A dus apoi țărînă lîngă obraz. Mirosul ei l-a pătruns în piept. « E un miros tare ca de tutun... parfumul ăsta al pămîntului », s-a gîndit el.

Johann Moritz a ridicat fruntea. Și-a deschis larg pieptul. A sorbit cu putere, pînă și-a umplut plămîinii, aerul înmiresmat de pe ogorul lui. A tăcut-o de cîteva ori. Pe urmă a plecat pe același drum pe care venise. « Suzana mă așteaptă acum ! » — s-a gîndit Johann Moritz. Și a început să fluiera.

6

Iorgu Iordan, tatăl Suzanei, are casa la marginea satului Fîntîna. O casă mare", cu acoperișul de țigla roșie. Johann Moritz s-a apropiat prin grădini de fundul curții. S-a oprit și a privit prin spărtura gardului.

Iorgu Iordan ieșea din casă. A pășit apăsător în ceardac și a închis obloanele de la ferestre. A tras zăvoarele a încuiat ușile pe rînd cu cheia. Moritz îi urmărea mișcările. După ce a zăvorit ușile și ferestrele, Iorgu Iordan a privit bănuitor înapoi. Pe urmă a coborît scările. Treptele de lemn au troznit sub greutatea pașilor lui de uriaș. Era îmbrăcat, ca de obicei, cu jachetă, cizme scurte și pantaloni de călărie. A străbătut grădina din fața casei, pînă la poartă. A împins zăvorul smucit, cu mînie, a învîrtit cheia de două ori și s-a întors legănîndu-se. A înconjurat clădirea, uitîndu-se în toate părțile, ca și cum ar fi căutat pe cineva ascuns în grădină. A intrat în casă prin ușa din spate. S-a auzit o cheie învîrtită în broască de două ori. Apoi a fost tăcere.

Iorgu a intrat în camera lui de culcare. Pereții sînt încărcăți cu trofee de vînătoare, cu capete împăiate de cerbi, de lupi și de urși. Între vulturii împăiați și coarnele de cerb stau agățate puști de vînătoare, pistoale și cartușiere. La marginea patului uriaș, două piei negre de urs. Iorgu Iordan a călcat cu cizmele peste pieile urșilor negri și a luat dm cuier o armă, pe care a așezat-o sprijinită de pat. A scos din sertarul noptierei un revolver, o luminare și o cutie de chibrituri. Le-a pus alături, pe masă, și s-a așezat pe marginea patului. Și-a scos cizmele. Respira greu. Cizmele le-a lăsat, una lîngă alta, pe capetele blănilor de urși. Așa le pune în fiecare noapte, totdeauna în același loc, ca să le găsească pe întuneric, cînd întinde mîna. La urmă, s-a dezbrăcat și a intrat în pat, înfundîndu-se între pernele albe, ca un urs în zăpadă.

De lîngă gard, Johann Mortiz a văzut cum se stinge lumina de la camera lui Iorgu Iordan. A devenit mai întii mică, tremurînd de cîteva ori, pînă a dispărut. Fereastra a rămas neagră, ca un ochi de întuneric.

Johann Moritz s-a depărtat de ea. Trupul Suzanei strălucea gol pe iarbă, ca de marmură.

— Ti-a spus taică-tu ceva ? a întrebat el.

— Nu !

— Te-a certat ?

— Nu !

— Atunci de unde știi că a aflat ?

— îmi spune inima, a zis ea.

Plîngea acum mai tare.

— Dar nu-i numai inima care-mi spune c-are să omoare. Azi la prînz, cînd am adus mîncarea la masă, tata s-a uitat la nune cu ochii mari și dușmănoși. Pe urmă a zis răstit : « Întoarce-te cu fața la perete ! »F.u m-am întors. Am simțit, deși eram cu spatele, cum se uita la șoldurile mele. Ii simțeam ochii pe șolduri. Iar a zis : « întoarce-te cu fața la fereastră ! »M-a privit tot așa de lung. Dintr-o parte. S-a uitat țintă la pîntecul meu, la șoldurile mele, așa cum se uită la cai. La urmă, a țipat mînios : « Ieși afară, putoare ! » Și n-a mai mîncat. Fu am ieșit. In clipa aia am știut că aflat. A aflat totul. Tata mă mai certase de multe ori înainte. M-a și bătut, cînd eram mică. Pînă m-a umplut de sînge m-a bătut, dar nu m-a făcut niciodată « putoare » !

— De unde putea să afle ? a întrebat Moritz. Nu ne-a văzut niciodată întîlnindu-ne.

— Nu ne-a văzut, dar știe totul.

— De unde poate să știe ?

— S-a uitat la mine și a văzut !

Johann Mortiz a rîs. Pe urmă a sărutat-o pe frunte.

— Chiar dacă s-a uitat la tine cu benocluul, tot n-a văzut nimic ! a zis. Ce putea să vadă ? Tu crezi că se vede la o femeie după ce face dragoste ? Astea toate sînt numai închipuiri ale tale !

— Nu se vede după ce faci dragoste, știi asta, a zis ea. Dar tata cunoaște. El vede și la iepe. Știe, cînd se uită de depart-e, dacă o iapă are să capete mînz. Toți prietenii tăii se minunează cum știe el asta.

— Tu crezi că ești însărcinată ?

— Nu sînt !

— Atunci nu-i nimic râu, a zis el. Peste doi sau trei ani vin înapoi cu bani.mulți. Cumpărăm pămînt, ne cununăm la biserica părintelui Korugă, facem casă și gospodărie frumoasă, și o să fim fericiți ! Nu-i așa, Suzana ?

Ea s-a lipit de el. L-a luat în brațe cu toată puterea. Parcă i-ar fi fost frică. Tremura.

— Dacă ai fi tu aici, nu mi-ar fi teamă ! a zis ea. Dar, după ce pleci tu, am să mor de frică. Chiar dacă nu mă-mtpușcă tata cu pușca de vînătoare, tot nu mă mai găsești vie. Am să mor de frică în lipsa ta. În fiecare noapte încui ușa și cu cheia, și cu zăvorul. Cînd aud pașii tăii, îmi pun perna peste cap de frică.

Johann Moritz a mîngîiat-o pe spate, a cuprins-o cu brațele și a tras-o spre el. N-au mai vorbit. Ea era fericită că e lîngă el. El era mulțumit ca ea nu mai plînge și că nu îi mai e frică.

Cînd au cîntat cocoșii de ziuă, s-au ridicat. Suzana și-a îmbrăcat rochia, rece și udă de rouă. Moritz și-a pus cămașa și a dus-o de braț, urmărind-o cum se strecoară, prin crăpătura gardului, în curte.

După ce a trecut dincolo, Suzana a țipat. Un țipăt scurt. Johann Moritz s-a uitat după ea. Dar femeia nu mai era în curte : se strîngea la pieptul lui, disperată. Nici n-o văzuse cînd s-a-ntors. Tremura ca trestia. Tot trupul îi tremura. Și era fierbinte. Johann Moritz s-a uitat prin spărtura gardului.

Fereastra de la camera Suzanei era luminată și larg deschisă. Iorgu Iordan, în cămașă de noapte, se mișca prin cameră. Avea felinarul în mînă, parcă ar fi căutat ceva. Moritz a mîngîiat cu palma capul femeii, strîngînd-o la pieptul lui, mai mult ca s-o

împiedice de a-1 vedea pe taică-su cum caută cu felinarul în odaia ei. Dar Suzana văzuse, de aceea se strîngea lîngă el. Nici nu putea plînge, de groază. Apoi s-a auzit vocea lui Iorgu Iordan, înjura. Johann Moritz privea trupul uriaşului. Lîngă el a apărut statura firavă a Iolandeii. A stat lîngă Iorgu Iordan numai o clipă. Uriaşul s-a întors cu spatele spre fereastră. Femeia nu se mai vedea. Dispăruse în umbra trupului masiv al lui Iorgu Iordan. Pe urmă s-au auzit şipetele Iolandeii. Ea nu se vedea de loc. Şipetele erau însă ascuţite, lungi : pătrundeau prin fiecare por. Lumina din camera Suzanei se stinse. Fereastra rămăsese deschisă, dar întunecată. Şipetele Iolandeii au sfîrtecat noaptea, şi mai disperate, apoi s-au stins. O vreme s-au auzit înăbuşit, puia au încetat. Femeia căzuse. Iorgu Iordan o călca în picioare, cu lumina stinsă.

— Mama ! a zis Suzana. O omoară pe mama !

S-a smucit de la pieptul lui Johann Moritz, voind să fugă. El a ţinut-o strîns şi a continuat s-o mîngîie. O clipă i-a lăsat capul din braţe : ar fi vrut să alerge în ajutorul femeii zdrobite în bătaie. Moritz simţea că, dacă nu sare imediat să o scoată din mîinile uriaşului, va fi prea tîrziu. Muşchii îi erau încordaţi. Dar nu s-a dus. Ştia că e zadarnic. El era cu mîinile goale, uriaşul aveau arme. Uriaşul era cît un munte. Instinctul îl oprea să înceapă o luptă inutilă.

Johann Moritz a luat-o pe Suzana în braţe. Ea se zbătea ; el a strîns-o şi a pornit peste ogoare, cu pas repede. I se părea că uriaşul plecaseră în căutarea Suzanei, cu arma de vînătoare. Trebuia să o ascundă, s-o ducă undeva departe. Cît mai departe de casa cu acoperişul roşu. Alerga cu ochii închişi. În spate, parcă auzea paşii uriaşului, care îl urmărea, ca s-o împuşte pe femeia din braţele lui.

8

Johann Moritz a continuat să meargă numai peste cîmp, ocolind drumul. Din cînd în cînd, se împiedica de muşuroaie, gata să cadă. Era semn că obosise. Nu ştia cît a mers. Puterile i se sleiseră, îşi simţea braţele stoarse de vlagă. Sudoarea îi curgea

de pe frunte în ochi şi nu mai vedea pe unde calcă. S-a oprit unde ajunsese, în mijlocul unui lan de porumb, şi a aşezat povara din braţe pe ţărîină. Mai departe nu o putea duce. A întins picioarele Suzanei pe pămîntul umed de rouă şi i-a învelit genunchii goi cu rochia albastră. I-a aşezat mîinile frumos, de-a lungul trupului. Stătea în genunchi lîngă ea. Moritz a rupt din dreapta şi din stînga frunze de porumb şi i le-a pus Suzanei sub cap, ca să-i fie moale. A rupt alte frunze. I le-a pus sub trup, făcîndu-i un culcuş de verdeaţă. Ea nu scosese nici un cuvînt. Palmele lui Moritz au mîngîiat-o pe obraji, pe frunte şi pe păr.-

S-a ridicat apoi în picioare. De-abia acum simţea durerea din trup. În umeri, în muşchii braţelor şi ai picioarelor, parcă îl înţepau ace. « Am alergat o bucată de drum », şi-a zis. Ridicînd fruntea, a văzut că cerul începe să se lumineze albăstrui. întorcîndu-şi privirile, Johann Moritz a văzut pădurea de stejari, care se afla la cîţiva paşi în spate. Înţîi nu i-a venit să creadă. Îşi închipuia că visează. Pe urmă s-a convins că este adevărat. Tremura. El şi Suzana se aflau pe ogorul lui Nicolae Porfir. Aici ajunseseră, în fuga lor oarbă, fără să ştie. Foile de porumb pe care le rupseseră — şi pe care zăcea acum Suzana — erau foi de porumb de pe ogorul arvunit de el în ajun. Pe obrazul lui Johann Moritz au început să leneze două lacrimi, care s-au amestecat ou şiroaiele de năduşală ce îi curgeau de pe frunte. Apoi lacrămile au căzut în ţarina ogorului, care — Johann Moritz ştia acum — nu va mai fi niciodată al lui, fiindcă el nu va mai pleca în America, să aducă banii cu care să-l plătească.

9

De pe ogorul lui Nicolae Porfir se vedea tot statul Fîntîna. Johann Moritz a privit casele albe, pe rînd, de la un capăt la altul al satului. Pe urmă s-a uitat la femeia care zăcea pe frunze de porumb, la picioarele lui. Se întreba, întorcînd iar ochii spre casele din sat, unde o va putea adăposti. Renunţase să mai plece în America. Renunţase la pămîntul arvunit în ajun. Toate astea fiindcă femeia pe care o iubea avea nevoie de el. Nu putea s-o lase singură. Dar nu era deajuns. Îi trebuia un adăpost pentru

ea. Dintre toate casele pe care le privise cu luare aminte, numai în două s-ar putea duce : la ai lui sau la părintele Alexandru Korugă. Ceilalți săteni nu i-ar da nici unul adăpost, știa asta. Le e frică de Iorgu Iordan. Tuturor le e frică de uriaș. La părinții lui nu-i loc pentru Suzana. N-au decît o singură încăpere. La preotul Korugă nu se poate duce cu o femeie cu care nu e cununat. Și nici n-ar vrea să-i facă preotului neplăceri : Iorgu Iordan ar fi venit cu arma-n mînă să-i ceară socoteală că o găzduiește pe Suzana. Moritz nu vrea să se întîmple asta. Dar nici pe Suzana n-o poate lăsa pe cîmp.

După o clipă de chibzuință, a luat-o din nou pe Suzana în brațe și a pornit cu ea spre sat. Femeia era palidă. « S-ambolnăvit de frică », gîndește el. Din cînd în cînd îi ascultă inima : bate încet. Moritz se grăbește să ajungă în sat.

10

Cînd a ajuns în fața casei lui, soarele răsărise. Johann Moritz a așezat-o pe Suzana pe prispă, rezemată de perete, și a privit răsăritul.- Chiar acum, la marginea satului, îl așteaptă Ghiță Ion, ca să plece împreună în America. A strîns dinții, ca să-și adune voința, apoi s-a întors cu spatele spre răsărit și a intrat în casa părinților săi. Voia să-i roage s-o primească pe Suzana la ei. Aristița, mama lui Johann Moritz, era o femeie supărăcioasă. El ar fi vorbit numai cu taică-su. Dar, cînd a pășit pragul, Aristița a ridicat capul de pe pernă.

— Vrei să-ți iei sacul de drum ? a întrebat ea. E lîngă ușă !

Moritz n-a răspuns.

— De ce stai în mijlocul casei ca un strigoi ? a întrebat iar bătrîna. Sărut-o pe maică-ta pe obraz, ia-ți rămas bun de la taică-tu și grăbește-te ! Să nu cheltuiști banii acolo și să-i aduci acasă !

— Nu mai plec în America, a zis Johann Moritz.

— Nu mai pleci ?

Bătrîna s-a ridicat din pat.

— Nu !

— Nici Ghiță nu pleacă ?

— El pleacă ! răspuns Moritz.

Aristița simțea că s-a întîmplat ceva. A început să se îmbrace, trăgîndu-și rochia peste cap.

— De ce nu pleci ? Ți-a furat cineva banii de drum ?

— Nu !

— Te-ai certat cu Ghiță ?

— Nu m-am certat !

— Atunci, ce s-a-ntîmplat ?

Aristița era acum în mijlocul casei, înfuriată.

— Nimic nu s-a-ntîmplat, a zis el. Vreau să mă-nsor ! De-aia nu mai plec în America !

Vocea lui Moritz tremura. Nu știa cum să le explice.

Aristița 1-a prins de umeri, cu degetele crispate. îl zgîlția.

— Vreau să-i vorbesc tatii, a zis Moritz. Nu vorbesc cu dumneata !

— Cu mine să vorbești, a țipat ea. Eu te-am făcut, din carnea și din sîngele meu ! Nu te-a făcut taică-tu !

— Potolește-te, muierie ! a zis bătrînul.

Ridicase capul din așternut și era împăciuitor. Aristița nu-1 asculta; se bătea cu palmele peste pîntece.

— Măruntaiele mele le-ai supt ! Mie mi-ai supt laptele, nelegiuitule ! Drept răsplată îmi spui că nu vorbești cu mine ?

— Vorbesc și cu dumneata, a zis Moritz.

Maică-sa plîngea. El a vrut s-o consoleze :

— Vorbesc numai cu dumneata, dar te rog să stai liniștită !

Bătrîna s-a așezat pe marginea patului, cu obrazii în palme. Fusese rănită în mîndria ei de mamă. Dar nici durerea n-o putea face să tacă ; nu putea tăcea în nici o împrejurare a vieții.

— Cu cine vrei să te-nsori ? a întrebat ea.

— Am să-ți spun îndată, a zis Moritz. Dar numai dacă stai liniștită !

— Întîi să-mi spui cu cine vrei să te-nsori ! Eu sînt mama ta și trebuie să știi !

— Spune-i, Ioane, cu cine vrei să te-nsori, ca să se potolească maică-ta !

Bătrînul vedea că Aristița e pe cale să izbucnească într-un nou acces de furie.

Johann Moritz era convins că numele fetei n-o va potoli pe maică-sa. O va face chiar să se-nfurie și mai rău.

— Mă-nsor cu fata lui Iorgu Iordan, a zis. Cu Suzana !

Aristița a sărit de pe pat, năpustindu-se spre el ca o leoaică. Dar nu ca să-1 sfișie, ci ca să-1 îmbrățișeze.

— Acum înțeleg de ce nu mai pleci în America, a zis ea și l-a sărutat lung pe ochi, pe frunte și pe obraji. Nu erai prost să te duci în America, să lucrezi ca salahor și să te-ntorci vlăguit și bolnav pentru câteva zeci de mii de lei. Tu ai ascultat sfatul pe care ți l-am dat eu totdeauna, să te-nsori c-o fată bogată !

Ochii Aristiței străluceau de fericire.

— Acum am să trăiesc și eu bine ! O să am rochii de catifea ! O sa am trăsură ! O să mă mut în casa cuscruului Iorgu Iordan. E dreptul meu ! Al Aristiței ! Fiindcă eu l-am făcut pe Ion frumos și deștept, de s-a-ndrăgostit de el și-l ia de bărbat cea mai bogată fată din sat; o fată cu casă, cu pivniță de piatră, cu pământ mult, cai și trăsură !

— Potolește-te, femeie ! a zis bătrînul.

Glusul îi era însă la fel de tremurat. Perspectiva bogăției îl emoționase și pe el. Și-a răsucit o țigare, fără să se ridice din așternut.

— O să mă mut în casa lui Iorgu Iordan, a zis iar Aristița. Pe tine te las aici, s-a adresat ea bătrînului. Eu trebuie să fiu alături de băiatul meu. Cine să-i dea sfaturi tinerei neveste, dacă n-o să fiu eu acolo ?

— Mamă, încă n-am terminat! a zis Moritz.

— Spune tot ce vrei, dragule ! Mama te ascultă !

— Făgăduiește-mi că mă ascuți liniștită !

— Fac tot ce zici tu !

Aristița l-a mîngîiat pe obraz.

— Mamă, a continuat Moritz, eu mă-nsor cu Suzana fără voia lui Iorgu Iordan.

— Principalul e să te-nsori cu ea, a zis Aristița. Să mă văd eu cuscră lui Iorgu Iordan, bogătașul ! Puțin îmi pasă dacă el vrea sau nu vrea !

— Cuscră lui o să fii, mamă, dar bogată n-o să fii !

— Și cine o să-i ia averea ? a întrebat Aristița. Iorgu Iordan n-o are decît pe Suzana. Doar n-o s-o mărite fără zestre, cînd îi e plină pivnița cu ucele cu bani de aur, îngropate-n pământ. De zestre, dragule, mă îngrijesc eu ! Tu nu te pricepi !

— Mamă, eu mă-nsor cu Suzana, nu cu averea ei ! a zis Moritz.

— Ai vrea poate să zici că ți-e mai dragă fata decît averea ?

— Da, mamă !

— Prostii ! Dar eu te înțeleg. Lasă că dreg eu lucrurile. Pe mine nu mă păcălește nimeni !

Aristița se gîndea cum o să se tocmescă cu Iorgu Iordan pentru zestre și cum n-o să facă nici o concesie. Johann Moritz a povestit întîmplarea din noaptea trecută.

Maică-sa a tresărit și a întrebat :

— Nu vrea să se mai întoarcă la taică-su niciodată ?

— Nu, a răspuns Johann Moritz. Iorgu Iordan o omoară dacă se-ntoarce.

— O omoară, a zis și bătrînul. Cu Iorgu nu te poți juca. Fata are dreptate. Taică-su e ca fiarele. Cînd e mînios, scoate pistolul și împușcă. Ceî mai frumoși cai i-a-mpușcat la mînie, cu mina lui. Și doar își iubea caii mai mult decît ochii din cap. O-mpușcă și pe fată, dacă se-ntoarce. Acum, după ce-a prins-o c-a fugit noaptea din casă...

— Îți mulțumesc, tată, că mă-nțelegi, a zis Moritz.

— Dacă așa stau lucrurile, de ce să nu-nțeleg ? continuă bătrînul. Eu îl cunosc pe Iorgu.

— Totuși, peste câteva zile, am putea s-o trimitem pe fată acasă, a zis Aristița. Mă duc eu cu ea !

— Suzana nu se mai duce acasă ! a zis Moritz. N-o las eu !

— Și ce vrei să faci cu ea fără avere ? a întrebat Aristița. Sau vrei să tragi mîța de coadă în sărăcie, de dragul ei ? Femei se găesc pe toate drumurile ; fără avere, n-o ia nimeni. Nici tu nu ești prost, Ioane, s-o iei fără avere !

— Eu mă însor cu Suzana fără avere ! a zis el.

— Ai înnebunit ? Pentru o muiere fără zestre să lași tot și să nu mai pleci în America ? Totul pentru un petec de negreață muierească ?

— Maică-ta are dreptate ! a zis bătrînul. Astfel de prostii nu trebuie să faci ! Tu ai să pleci în America, așa cum ai plănuit. Cînd te-ntorci, ai să-ți cumperi pământ, ai să-ți faci casă și să te-nsori. Femei se găesc destule !

— Nu mai plec, a zis Moritz.

— Crezi că e prea tîrziu ? a întrebat bătrînul. Ghiță te mai așteaptă la marginea satului. Dacă te grăbești, îl ajungi. De-abia a răsărit soarele !

— Ai tu inima asta, tată, să-mi ceri s-o părăsesc pe fată și să plec în America ?

— Unde e fata ? a întrebat Aristița.

— La ușă, a zis Moritz.

Fețele bătrînilor s-au lungit de uimire. Aristița s-a ridicat, ca s-o vadă pe Suzana. Moritz s-a așezat în fața ușii și a oprit-o să iasă din cameră.

— Mamă, te rog ceva. Primește-o pe Suzana la noi pentru câteva zile, pînă-i găsim un adăpost ! E fiica voastră acum.

— Vrei s-o aduci să trăiască cu noi ?

Aristița era furioasă.

— Vrei să vină Iorgu Iordan să ne-mpuște, pe mine și pe taică-tu ?

— Nu vezi că n-avem loc în casă nici pentru noi ? a zis bătrînul. Unde vrei să doarmă ? Nu, Ioane, nu se poate !

— Ai vrea poate să și mănînce la noi ? a întrebat Aristița. Ai vrea să luăm mîncarea de la gura noastră și să i-o dăm ei ?

Johann Moritz a aplecat privirea în pămînt. Se așteptase să întîmpine opoziție din partea mamei, dar nu-și închipuise că și taică-su va fi împotrivă.

— Atunci Suzana rămîne aici numai pînă diseară, a zis el. N-am unde-o duce acum. Diseară plecăm la oraș și eu caut de lucru. E bolnavă de spaima pe care-a avut-o azi-noapte. Dacă nu doarme pușin, nu poate merge pe jos pînă la oraș.

— Azi n-avem nimic de mîncare, a zis bătrîna. Dacă vrei să stea flamîndă, poate să rămînă !

— Am să aduc eu de mîncare, a zis Moritz. Rămîne numai ca să se odihnească. Nici nu se poate ține pe picioare.

— Taică-tu e bolnav și trebuie să stea toată ziua în pat ! a zis Aristița. Unde vrei s-o culci ? în pat cu taică-tu ?

— Dacă nu este loc în casă, atunci o să doarmă afară, în paie, unde dorm și eu, a zis Johann Moritz.

— Asta se poate, a zis Aristița. De mîncare nu am însă nimic !

Johann Moritz s-a îndreptat spre ieșire. În prag s-a oprit. S-a adresat bătrînului, care își răsucea o nouă țigare.

— Tată, am o rugăminte, a zis. În cele câteva ceasuri cît o să stea fata la noi, vă rog să vă purtați frumos cu ea. E destul de necăjită și-așa !

— Îndrăznești, nerușinatule, să-înveți pe taică-tu și pe maică-ta cum să se poarte ? a strigat Aristița. De cînd e mai deștept oul decît găina ? În loc să te duci în America și să-ți faci un rost în viață, ne vii cu muierea pe cap, și-ai vrea să țî-o hrănim noi, oameni bătrîni ! Acum ne mai dai și sfaturi cum să ne purtăm !

Aristița s-a aplecat să ia un lemn, ca să-1 lovească pe Moritz. El nu s-a clintit. Dacă maică-sa l-ar fi lovit, nu s-ar fi împotrivit. Era învățat cu loviturile și cu ocările. Toată copilăria nu-i fusese decît un șir nesfîrșit de lovituri și ocări.

— O să vă purtați frumos cu ea ? a întrebat el zîmbind. Eu mă-ntorc repede. Mă duc pînă-n sat, să aduc ceva de mîncare.

Apoi a ieșit din cameră. Suzana stătea în fața casei, nemișcată, acolo unde o lăsase el. Moritz i-a pus mîna pe cap, mîngîind-o.

— Eu plec în sat. Mă-ntorc în câteva minute, a zis el. Vrei să te odihnești pușin ? Cînd te scoli, mîncăm și plecăm împreună la oraș.

— Nu rămînem aici ? a întrebat ea, îngrozită de perspectiva drumului.

— Nu. Vino acum cu mine !

A ridicat-o de subțiori și a dus-o în spatele casei, unde era o claie de paie. A ajutat-o să se întindă, acoperindu-i genunchii cu rochia.

— Acum dormi ! a zis el. Dacă nu te odihnești, n-ai să poți să mergi. Sînt douăzeci de kilometri pînă la oraș !

Suzana a zîmbit, recunoscătoare, fiindcă îi dăduse posibilitatea să se întindă pe un așternut moale și să rămînă singură. Capul îi ardea de febră, urechile îi vîjîiau. De-abia înțelegea cuvintele lui.

— Dacă vine mama și caută ceartă cu tine, fă-te că nu înțelegi ! a zis Moritz. Nu e în toane bune !

Johann Moritz a plecat. După ce a ajuns în șosea, a întors capul spre ea și a zîmbit. Dar ea era cu ochii închiși.

11

Aristița ieșit din cameră imediat după plecarea fiului ei. S-a uitat lung, cu mîinile în șolduri, la trupul femeii care ședea întinsă pe paie. Suzana a deschis ochii. A privit nasul ascuțit, ca ciocul vulturilor, obrăjii fanați, de culoarea măslinei, și a închis ochii din nou. Cu teamă.

— Eu sînt mama lui Ion, a zis bătrîna.

Suzana a schițat, cu capul, un gest de răspuns și de salut. Apoi și-a tras rochia albastră în jos, cât a putut mai mult, acoperindu-și genunchii, căci bătrîna îl privea picioarele și șoldurile, ca și cum ar fi surprins-o goală.

— Vrei să te măriți, nu-i așa ? a întrebat bătrîna rînjind.

— Da, a răspuns Suzana.

— Cred și eu că vrei măritiș, a zis Aristița. Ești cît o iapă de mare !

Suzana și-a ascuns obrajii în paie. Bătrîna s-a apropiat de ea și i-a țipat în urechi :

— N-ai găsit însă prostul care să te ia de nevastă, frumoaso ! Fără zestre, nu te ia nimeni. Dacă te-ai culcat cu el e treaba ta. Dar de nevastă nu te ia !

Suzana s-a ridicat, sprijinită în coate. Voia să plece. Aristița era însă aplecată deasupra ei.

— Iani a plecat ? a întrebat Suzana.

întrebare de teamă, ca să schimbe vorba.

— Care Iani ? a zis Aristița, mirată. Aici nu e nimeni pe care să-l cheme Iani !

Suzana se uita la bătrîna înmărmurită. Nu știa ce să facă.

— Despre ce Iani vorbești ? a întrebat din nou Aristița. Sau ți-ai pierdut mințile și te crezi altundeva ?

— Despre Iani, fiul dumitale, a murmurat Suzana, cu jumătate de gură.

— Pe fiul meu îl cheamă Ion ! a zis bătrîna aspru. Așa l-am botezat eu, mama lui, și nimeni n-are dreptul să-i schimbe numele pe care i l-am dat. Înțelegi ce-ți spun ?

Suzana a privit pumnul amenințător al Aristiței.

— Am înțeles, a zis.

Și-a adus aminte de cuvintele lui Moritz, că trebuie să fie împăciuitoare, și a adăugat:

— Ion sau Iani este același nume. Așa am socotit eu.

Scuza ei a îndrjrit-o pe bătrîna și mai tare :

— Vrei să mă-nveți tu cum îl cheamă pe băiatul meu ? îți sparg capul cu piatra, dacă-ndrăznești ! Nerușinato și curvo !

— N-am vrut să te supăr ! a zis Suzana.

Mîinile bătrînei au înșfăcat-o însă de umeri și au început s-o zgîlție. Țipa. De după colțul casei a apărut bătrînul Moritz, numai în cămașă. Se ridicase din pat, atras de țipete. Era cu

țigarea în gură. Aristița a lăsat-o pe față din strînsoare și s-a întors către bărbatul ei, vîntă de mînie :

— Ai pomenit o nerușinare mai mare ? Putoarea îmi spune că eu nu știu cum îl cheamă pe băiatul nostru ! Mă scoate din minți !

Aristița a luat un bolovan.

— Îi sparg capul ca la șarpe ! a zis ea, cu bolovanul în mînă. Acum îi sparg capul !

Bătrînul a prins-o de braț :

— Potolește-te, muiere ! a zis el, împingînd-o pe Aristița spre ușă.

Apoi s-a apropiat de Suzana. I-a luat mîna și a privit-o cu milă.

— Nu mai plînge ! N-are nici un rost să plîngi !

— Unde este Iani ? a întrebat Suzana.

— Se întoarce îndată. Fii liniștită !

Suzana se simțea ocrotită. Mîna bătrînului era mare și aspră.

— Fetițo, eu îți dau o povață și ar fi bine dacă ai urma-o. întoarce-te acasă, la tatăl și la mama ta !

Ea plîngea.

— Aici nu poți sta, a continuat bătrînul. Dacă rămii aici, Aristița te strînge de gît sau îți sparge capul cu pietroiul. Așa se întîmplă, cum mă vezi și cum te văd ! Este păcat să se petreacă vărsare de sînge ! Ion, cînd o vedea, o omoară pe maică-sa. Și ăsta-i mare păcat ! Mă auzi tu ?

— Aud !

Buzele Suzanei au răspuns parcă fără să se miște.

— Eu te stătuiesc să te ridici și să pleci. Pleacă pînă să se întorcă Ion din sat. Ia-o prin porumb și du-te la maică-ta și la taică-tu ! Cînd o să vina Ion, am să-i spun c-ai plecat pe șosea, și n-o să te mai găsească. Pe urmă o să uitați, și unul, și altul. Sînteți tineri, tinerețea uită repede. Hai, scoală-te și du-te !

Suzana stătea cu fața în jos. Avea urechile astupate. Nu auzise ce-i spusese bătrînul.

— Nu vrei să pleci ? a întrebat bătrînul.

Voia s-o ia în brațe și s-o ducă el pîn-acasă. S-a gîndit însă că Ion nu i-ar ierta asta. S-a ridicat.

— Dacă se-ntîmplă omor, a zis, numai tu ai să tragi păcatul. Fiindcă nu mă ascuți. Eu mi-am făcut datoria și ți-am spus.

Suzana a rămas singură. Bătrînul a intrat în casă. Johann Moritz a venit din sat cu o oală de lapte și l-a pus la fiert.

— Nouă nu ne-ai adus niciodată lapte, a zis Aristița. Putorii din curte îi dai lapte să bea ! Făceam eu mai bine dacă te strîngeam de gît cînd erai mic, în loc să te țin în brațe și să te las să-mi sugi pieptul !

Johann Mortiz stătea în genunchi, lîngă vatră, și privea cum arde focul. Se prefăcea că nu aude cuvintele maică-sii. Aristița s-a apropiat de el.

— Să pleci pe loc cu ea din casa mea ! a zis. S-o duci de-aici, că altfel o omor ! Dacă n-o duci din fața mea, o strîng de gît cu degetele astea. Le vezi ?

— După ce bea laptele, plecăm ! a răspuns Moritz.

Nu privise mâinile maică-sii, care arătau cum o vor strînge de gît pe Suzana.

— Plecăm la oraș și n-ai s-o mai vezi niciodată !

— Fără lapte nu poate pleca contesa? a întrebat Aristița. Mama ta poate fără să bea lapte dimineața ! Ea, nu !

Moritz a luat oala de pe foc. Laptele nu fierse încă. Dar era cald. El a ieșit din cameră fără a-i privi pe bătrîni. Suzana a tresărit cînd a auzit pași îndreptîndu-se spre ea.

— Eu sînt, a zis Moritz. Ți-am adus lapte cald !

I-a întins oala.

— Nu vreau lapte, a murmurat ea.

— Măcar puțin !

Suzana a luat cana în mînă. Johann Moritz a intrat în casă, să-și ia sacul. Sacul pe care îl pregătise pentru plecarea în America.

— Pleci și tu cu ea ? a întrebat Aristița.

— Plec ! a răspuns el.

— Bine !

Aristița a scrișnit din dinți.

în timp ce Moritz își scotea boarfele de sub pat, Aristița a ieșit în curte. Suzana a văzut-o îndreptîndu-se spre ea. Și a încremenit cu cana în mînă.

— Ridică-te cît mai poți merge ! a zis Aristița. Îți rup oasele, curvo !

înainte de a termina fraza, a cuprins-o pe Suzana cu mîna stîngă de păr, iar cu dreapta a început s-o lovească. Suzana a țipat. Johann Moritz a crezut că aude țipetele Iolande și a ieșit în curte.

— Ce faci, mamă ! a strigat el.

Bătrîna a întors capul. L-a fulgerat cu privirile. A mai lovit-o o dată pe Suzana, fără să se uite la ea. Pe urmă a fugit în porumb.

Fața Suzanei era plină de sînge. Buzele și ochii i se umflaseră. Oala cu lapte i se spărsese în poală, și cioburile o tăiaseră la ambele mîini. Picurii roșii de sînge se amestecau cu laptele, în pete mari, pe rochia albastră. Johann Moritz a luat-o în brațe.

A plecat. În fața ușii s-a oprit și și-a luat sacul din prag. Apoi a părăsit curtea, cu sacul în spate și cu femeia în brațe. Mergea cu același pas legănat. Povara din spate și povara din brațe erau însă prea grele, ca să poată merge cu fruntea sus. Și el pășea cu capul în pămînt.

12

Cînd s-a luminat de ziuă, Iorgu Iordan a dat cailor apă și ovăz. I-a mîngîiat pe fiecare pe coamă și pe cap. Avea opt cai. Pe patru dintre ei nu-i înhăma la trăsura. îi păstra numai pentru călărie și pentru frumusețea lor. Erau cai negri, de sînge arab, cu picioarele subțiri și nervoase. Aceștia erau prietenii lui. Iorgu Iordan a istorisit cailor împlinirea cu Suzana. Cailor le spunea tot ce avea pe inimă. În oameni nu avea încredere. Caili se uitau la el, cu ochii strălucitori ca oglinzile.

— Acum muierea mea zace cu oasele zdrobite în casă. Pe dușumele ! a zis el.

Caili nu au clipit. Iorgu Iordan a luat privirea lor drept un reproș :

— Dacă spuneți voi, am s-o duc la spital !

Peste o jumătate de ceas, ieșea din sat cu trăsura și se îndrepta spre oraș. Iolanda era înfășurată într-o manta. Stătea culcată cu ochii în sus, între perne. La spital au ajuns prea devreme. Nu venise nici un doctor.

A așteptat în trăsura, la poarta spitalului, pînă la ora opt. între timp, a vorbit cu caili. Cu nevasta lui n-a schimbat nici o vorbă, nu i-a aruncat nici măcar o privire. La opt a tras trăsura

lîngă scări, a luat-o pe Iolanda în brațe așa cum era, înfășată, cu pernele pe care șezuse cu tot — căci mîinile lui erau pe măsura staturii — și a dus-o în cabinetul de consultație. Au fost chemați primii la vizită. Medicul s-a uitat la femeia cu capul umflat, plină de sînge, în vreme ce sora de caritate îi scotea mantaua. Iolanda rămăsese întinsă, numai în cămașa de noapte, care se năclăise de sînge și i se lipise de piele. Bolnava nu scotea nici un cuvînt.

— Cine a bă^uț^o ? a întrebat doctorul.

— Asta nu-i dumitale ! a zis Iorgu Iordan. Treaba dumitale e să o faci sănătoasă ! D-aia ești doctor și d-aia am adus-o aici, la spital !

După aceste cuvinte, Iorgu Iordan n-a vrut să mai dea nici o lămurire. Medicul a examinat-o pe Iolanda și a transportat-o în sala de operație. Avea nevoie de o grabnică intervenție chirurgicală.

— Eu am să plec acasă și să vă las să vă faceți meseria dumneavoastră, a zis Iorgu Iordan.

Și-a pus pălăria pe cap și s-a îndreptat spre ușă.

— Ce costă, plătesc ! Vă dau și banii înainte, dacă aveți timp să-mi faceți socoteala pînă s-o operați ; sau vă las un acout !

Și și-a dus¹ mîna la buzunar, să scoată portofelul.

— încă nu poți pleca ! a zis doctorul. Trebuie să mai aștepți puțin !

— De ce să aștept ? a întrebat Iorgu Iordan.

Nu-i plăcea să i se dea ordine. Voia să plece cît mai repede din spital: mirosul de doctorii îl sufoca. Apoi îi era și milă. « După ce-am sfărîmat-o eu în picioare, o mai taie și doctorii ! », s-a gîndit. îi era milă. Dar nu voia să arate. Nu voia. Avea nevoie de aer. Să respire aer curat pînă în fundul plămînilor...

După un sfert de ceas a apărut procurorul, însoțit de un jandarm. L-a chemat pe Iorgu Iordan în cancelaria spitalului și i-a luat un interogatoriu., L-a întrebat care-i e numele, unde locuiește, cîți ani are și dacă el este cel care a bătut-o pe femeie. Iorgu Iordan a răspuns morocănos la toate întrebările. Privirea îi era ca sticla. Și tot ca sticla a rămas și cînd procurorul i-a spus că îl arestează pentru schingiuire. Numai cînd jandarmul i-a pus

mîna pe umăr, ca să-l scoată din cameră, Iorgu Iordan s-a schimbat la față, devenind palid.

— Mă duceți la închisoare ? a întrebat el.

— La închisoare !

— Și cu caii mei, caii care sînt înhămați la trăsura, în fața spitalului, ce faceți ?

Procurorul s-a uitat la jandarm.

— N-ai pe nimeni care să-ngrijească de ei ?

— Pe nimeni ! a răspuns Iorgu Iordan.

^ Să-i dăm pompierilor ! a zis jandarmul. Pompierii mai au și alți cai. La închisoare n-avem unde-i ține !

Procurorul a mulțumit cu un zîmbet jandarmului, fiindcă-l scosese din încurcătură. El n-ar fi știut ce să facă cu caii arestatului. Apoi a plecat. Procurorul se numește George Damian și a venit cu cîteva zile mai înainte în oraș. Acesta este primul lui post.

La amiază, cînd se pregătea să se ducă la masă, procurorul Damian a fost înștiințat că Iorgu Iordan a încercat să se sinucidă, aruncîndu-se în cap pe cimentul din celulă. Raportul directorului închisorii spune :

Arestatul a declarat la spital că încearcă să-și curme viața din cauză că nu poate suporta gîndul că, acasă, cei patru cai de rasă pe care îi posedă sînt însetați și flămînzi. Se pare că sinucigașul este un pasionat iubitor de cai. Starea sănătății lui este gravă.

O altă notă, adusă împreună cu aceasta, anunța că Iolanda Iordan a încetat din viață la spital. Procurorul George Damian a simțit în gură un gust de cenușă. La restaurant, și-a spălat mîinile îndelung, cu apă multă și mult săpun. « Legea — și-a zis el — îl va pedepsi pe Iorgu Iordan cu cîțiva ani închisoare, pentru lovituri cauzatoare de moarte, aplicate soției lui. Dar aceste lovituri și faptul că iubește mai mult cai decît oamenii nu sînt păcatele lui capitale ; sînt numai efectele unei mentalități. Păcatul lui Iorgu Iordan este barbaria. Ca orice barbar, el subevaluează omul pînă la a-l anula. Pentru păcatul ăsta însă — din care decurg în mod firesc toate celelalte —, el nu va fi pedepsit de nici o lege. Barbaria nu este o atitudine ilegală decît în anumite cazuri. »

13

Suzana a mers câțiva kilometri, apoi s-a așezat pe jos, la marginea drumului. Era frântă de oboseală. Trupul îi ardea de febră.

— Eu nu mai pot merge, Iani ! a zis, întinzându-se pe iarbă.

Se aflau la jumătatea drumului dintre Fântâna și oraș. El a lăsat-o să doarmă, așteptând să treacă vreo căruță care s-o ia pînă la oraș. Dar pe lângă ei au trecut numai oameni călări sau pe jos. Pe la cinci după-amiază a început să plouă. Johann Moritz a ridicat fruntea spre cer. Ploaia rece îi cădea pe obraji. El se gîndea : « Dacă ploaia ieri-seara, nu mă duceam s-o întîlnesc pe Suzana. Ea ar fi fost acum acasă. Iar eu aș fi fost pe vapor, la Constanța. Dar nu e cum vrea omul, ci cum vrea Domnul ! »

Ploaia n-a conținut pînă seara. Cînd s-a întunecat, Johann Moritz s-a decis să întreprindă ceva.

— Mă duc în sat, să caut o căruță ! a zis el.

Înainte de a pleca, a privit cu milă la Suzana, cum stătea sub un acoperit de frunze. Rochia albastră și părul îi erau ude. Tremura. Dinții îi clănțăneau de frig.

— Cum vrei tu, Iani !

— N-o să-ți fie frică singură ? a întrebat el.

— Dacă te-ntorci tu, n-o să-mi fie frică !

El a sărutat-o și a plecat. Cînd a ajuns în Fântâna, era întuneric beznă. Țăranii se culcaseră. A umblat din casă-n casă, dar n-a găsit pe nimeni care să-l ajute. Toți întrebau cine e femeia. Cînd azeau că e fata lui Iorgu Iordan, se scuzau, spuneau că nu au loc. Le era frică. Aproape de miezul nopții, Johann Moritz a intrat în curtea preotului Korugă. În bibliotecă era lumină. În fața scării se afla o mașină neagră, mare ; strălucea prin întuneric, în ploaie, ca o oglindă. Din casă se azeau voci străine. « Părintele are musafiri », și-a zis Moritz și a dat să plece. « Nu se cade să-i fac supărare tocmai acum ! »

Pe acoperișul casei, ploaia cădea torențial. Moritz a ascultat o clipă. Și-a adus aminte că Suzana e singură pe cîmp, și a bătut cu degetul, încet, în fereastră.

14

— Ai venit tocmai cînd aveam nevoie mai mare de tine ! a spus preotul Korugă, ajutîndu-i fiului său, Traian, să scoată geamantanele din automobilul care se oprise lângă ceardac, cu botul mare și lucios înfundat în frunzișul de viță și trandafiri agățători. Ploua cu găleata.

— Nu ești singur ? s-a mirat preotul.

Din mașină mai coborîse un tînăr.

— E George Damian, a spus Traian, coleg de facultate și foarte bun prieten. L-am întîlnit după-masă în oraș : e noul procuror al judecătoriei de pace din districtul nostru.

Preotul și-a cerut scuze că nu era îmbrăcat cum se cuvine cînd primești oaspeți, apoi i-a dus pe tineri în salon. I-a lăsat singuri. Procurorul a privit ceasul cu cuc, scoarțele orientale de pe pereți și rafturile cu cărți, care erau peste tot.

— Știu la ce te gîndești, a zis Traian rîzînd. Te întrebă cum se face ca un romancier modern, care cîntă automobilul, avionul, barul și luminile electrice, să se fi născut și copilărit într-o casă în care totul pare să nu fi mișcat de-un secol. Nu-i așa ?

Procurorul s-a înroșit :

— într-adevăr, la asta mă gîndeam.

Preotul Korugă a intrat în cameră. Mîinile lui, cu degetele lungi și uscate, au aprins lampa cu gaz și au așezat-o cu solemnitate în mijlocul mesei.

Traian deschisese valiza de piele și scotea pachete frumos, ambalate. Le-a pus pe masă. Pe urmă a deschis o sticlă de vin și a chemat-o pe maică-sa. Cînd a apărut preoteasa, Traian a umplut paharele și a scos dintr-o învelitoare aurie două cărți legate în piele.

— Iată ultimul meu roman ! Al optelea ! Ca de obicei, v-am adus — ție și mamei — primele două exemplare care au ieșit de sub presă, și ciocnesc cu voi același vinde la « Capsa » din care am băut și cînd au apărut celelalte șapte cărți. Vă amintiți ce fericit eram cînd am venit acasă cu primul meu roman ?

Preotul Korugă a luat cartea fiului său în mîini cum lua cărțile sfinte în altar. Preoteasa a apucat-o cu vîrfurile degetelor, apoi a așezat-o pe marginea mesei.

— Eu am haine murdare de untura de la bucătărie, a zis ea.
Nu vreau să pătez cartea lui Traian !

— Al treilea exemplar e pentru tine, George !

Preotul **1**-a sărutat pe Traian pe frunte. Procurorul i-a strâns mîna. Maică-sa **1**-a sărutat pe obraz, spunîndu-i la ureche, dar destul de tare, ca să audă toată lumea :

— Pe celelalte nu le-am citit încă, Traiane, te rog să mă îterți !
Mi le-a povestit taică-tu. Pe asta îl citesc eu, cu ochii mei. Nu vreau să mor fără să citesc o carte scrisă de fiul meu !

Traian era înduioșat. A ciocnit cu fiecare.

— Eu trebuie să mă duc la bucătărie, s-a scuzat preoteasa.

— Mai stai un minut, mamă ! a zis Traian. Eu am venit cu încă un scop. Unul tot atît de important cît cartea !

Traian Korugă a scos din buzunar un plic și i **1**-a pus în mîna tatălui său.

— Aici sînt drepturile mele de autor pentru prima ediție a acestui roman. Cu ele doresc să-mi cumpăr un teren de casă aici, în Fintîna ; dacă se poate, chiar lîngă voi. Vreau să-mi construiesc o casă în care să mă mut și să trăiesc pînă la sfîrșitul vieții mele !

Preotul a luat plicul și **1**-a așezat pe masă, zîmbind. Preoteasa și-a șters ochii cu poala șorțului și a zis :

— Știu eu că asta o spui numai ca să ne faci nouă plăcere ! Tu nu poți sta în Fintîna niciodată mai mult de trei zile. De fiecare dată promiți că stai o lună, și după două-trei zile te urci în mașină și pleci. Pe urmă nu te mai văd cu lunile...

— Acum o să-mi fac aici casă ! a zis Traian.

— Chiar dacă-ți faci casă, n-ai să stai în ea ! a spus preoteasa. Tu n-ai răbdare să stai pe loc. Liniștea te macină, te știi eu !

— Nu credeți nici unul ! Văd că nu credeți. Eu, însă, dacă o să rămîn în viață, vă invit de azi în doi ani în casa mea din Fintîna. Atunci o să mă credeți ! Mai mult nu vă spun.

15

După cină, preotul **1**-a întrebat pe Traian ce proiecte literare are. El a ezitat să răspundă. Pe urmă a zis :

— Romanul meu viitor va fi o istorie reală. Numai tehnica va fi de roman. Personajele vor exista în realitate. Vor putea fi văzute, intervievate de cititori și salutate pe stradă. Uneori mă gîndesc să le pun și adresele ; eventual, și numerele de telefon...

— Și care sînt aceste persoane cărora vrei să le faci publicitate ? a întrebat procurorul zîmbind.

— Eroii mei sînt toți oamenii de pe fața pămîntului ! a spus Traian. Dar, fiindcă nici Homer n-ar putea scrie un roman cu două miliarde de eroi, voi lua numai un număr minim de personaje. Probabil, zece — mai mult nu e necesar. Ele vor trăi însă aceleași evenimente care li se întîmplă tuturor.

— Eroii tăi vor fi deci aleși după criteriile științifice, ca să reprezinte rasa omenească în esența ei ? a întrebat procurorul.

— Nu, a răspune Traian. Vor fi luați la întîmplare. Nu-i nevoie să-i aleg după criteriile științifice. Ce li se-ntîmplă lor li se va întîmplă tuturor oamenilor de pe pămînt, cu neînsemnate deosebiri de dată și nuanțe. Sînt evenimente cărora nu le va scăpa nici o ființă omenească, și ca să le înfățișez nu-i nevoie să-mi aleg eroii. Pot să-i iau la întîmplare. O să iau, din cele două miliarde de oameni, zece pe care îi cunosc mai bine. O să iau o familie, în speță — familia mea. Tata, mama, eu, tu, argatul din curtea tații, unu sau doi dintre prietenii noștri și cîtiva vecini.

Preotul Korugă a zîmbit și a umplut paharele cu vin.

— Eu voi nota tot ce li se întîmplă acestor personaje în cursul anilor, a continuat Traian. Cred că vor fi lucruri extraordinare. Fiecărui om de pe fața pămîntului i se vor întîmpla, în cursul anilor viitori, lucruri extraordinare, cum nu s-a mai întîmplat niciodată de-a lungul istoriei.

— Dacă sînt fapte dramatice, sper că ele nu se vor întîmpla decît în romanul tău ! a zis procurorul.

— Faptele dramatice se vor întîmpla întîi în realitate, și numai după aceea în romanul eu, a zis Traian.

— Adică voi trăi și eu evenimente dramatice ? a întrebat procurorul. Tu știi că eu am o existență care nu i-ar interesa pe cititorii de romane. Eu nu sînt aventurier !

— Cei mai mulți oameni de pe fața pămîntului nu sînt aventurieri, dragă George ! Totuși, vor fi obligați să trăiască aventuri dramatice, pe care nici scriitorii de romane senzaționale n-ar îndrăzni să le imagineze !

— Și ce ni se va-ntîmpla ? a întrebat procurorul, ironic.

— Nu fi ironic, George ! a zis Traian. Eu simt că s-a produs în jurul nostru un eveniment mare. Nu știi când a început, unde s-a produs mai întâi și nici cât va dura. Dar îl simt. Ne-a prins în vîltoarea lui și ne va sfîșia, smulgîndu-ne carnea de pe trup, sfărîmîndu-ne os cu os. Simt acest eveniment cum simt șoarecii scufundarea vasului și fug la mal. Noi nu putem fugi nicăieri...

— La ce eveniment faci aluzie ?

— Numește-l revoluție, dacă vrei ! a zis Traian. O revoluție de proporții inimaginabile, căreia nu-i va scăpa nici un om. Toți vor fi victimele ei.

— Și cînd va izbucni această revoluție ? a întrebat procurorul, neluînd în serios afirmațiile lui Traian.

— Revoluția s-a declanșat deja, dragă George ! Revoluția a izbucnit, în ciuda scpticismului și a ironiei tale și a majorității oamenilor ! Tata, tu, eu, mama și ceilalți vom lua act încetul cu încetul de pericol și vom încerca să ne ascundem. Unii au și început să se ascundă, ca animalele sălbatice cînd simt furtuna. Eu vreau să vin la țasă} Comuniștii spun că fasciștii sînt de vină și cred că pericolul va fi îndepărtat dacă reușesc să-i distrugă pe fasciști. Naziștii vor să se salveze, ucigîndu-i pe evrei. Astea nu sînt însă decît simptomele fricii pe care o trăiesc oamenii în fața pericolului, care e unul și același peste tot. Numai zvrcolirile oamenilor la apropierea lui sînt diferite.

— Și care este marele pericol care-i amenință pe toți oamenii ? a întrebat procurorul.

— Sclavul tehnic ! a răspuns Traian. II cunoști și tu, George. Sclavul tehnic este servitorul care ne face zilnic mii de servicii. El ne împinge automobilul, ne aprinde lumina, ne toarnă apă pe mîni cînd ne spălăm, ne face masaj, ne spune lucruri care să ne amuze cînd întorcem butonul aparatului de radio, face șosele, taie munții...

— Bănuiau eu că-i vorba de o metaforă poetică nic e o realitate. Existența lui nu poate fi tăgăduită.

— Nu-i tăgăduiesc existența, a zis procurorul. Dar de ce să-i spun « sclav tehnic » ? E o forță mecanică, și nimic mai mult !

— Sclavii umani, colegii sclavilor tehnici din societatea contemporană, erau considerați de greci și de romani tot ca o forță oarbă, egali cu lucrurile neînsușite. Puteau fi vînduți, cumpărați, dăruiți sau uciși. Singura lor valoare erau forța muș-

chilor și capacitatea de muncă. Exact același criteriu după care valorificăm noi astăzi sclavul tehnic.

— Dar există totuși mari diferențe, a zis procurorul. Nu poți înlocui sclavul uman cu sclavul tehnic.

— Tocmai că-l poți înlocui ! a zis Traian. Sclavul tehnic s-a dovedit mai ordonat și mai puțin costisitor decît sclavul uman. Înlocuirea unuia cu celalalt s-a făcut vertiginos, începînd cu galerele. Acum navele sînt împinse pe mare nu de sclavii umani, ci de cei tehnici. Seara, omul bogat — care-și poate permite să aibă sclavi — nu mai bate din palme, cum făcea omologul lui din Atena sau din Roma, ca să vină sclavele cu lumînările aprinse, ci apasă pe butonul de lîngă el, și sclavii tehnici îi fac lumină. Sclavul tehnic face focul și încălzește apartamentul, încălzește apa la baie, deschide fereii rele, face vînt cu eventaul. El are avantajul — asupra colegului lui uman — că e mai bine dresat, nu se aude și nu se vede : iu apare decît atunci cînd e invitat. Îți ducе scrisoarea de dragoste într-o secundă, și chiar vocea țî-o ducе, pînă la urechea iubitei. Sclavii tehnici sînt servitori perfecți. Fac agricultură, război, poliție, politică, administrație. Toate activitățile omenești au fost învățate și sînt practicate de sclavii tehnici. Fac calcule în birouri, pictează, cîntă, dansează, zboară în văzduh, coboară sub apă. Sclavul tehnic este utilizat pentru funcția de călău și-i execută pe condamnații la moarte, vindecă bolile în spitale, alături de medici, îl asistă pe preot la oficierea serviciului divin.

Traian Korogă s-a întrerupt și a dus paharul la buze. Afară se auzea ploaia.

— Termin imediat aceasta digresiune, a zis el. Eu personal, ca să vă fac o mărturisire, mă simt permanent în societate, chiar cînd s-ar crede că sînt singur. Văd mișcîndu-se în jurul meu acești sclavi tehnici, gata în orice clipă să mă servească și să mă ajute. Ei îmi aprind țigarea, îmi spun ce se petrece în jurul meu, îmi luminează drumul noaptea. Viața mea se desfășoară în aceeași cadență cu a acestor prieteni invizibili. Mă aflu mai mult în compania lor decît în cea a oamenilor și sînt capabil de sacrificii pentru ei. De aceea nu pot sta mult la Fîntîna, după cum a remarcat mama : la București mă așteaptă sclavii mei tehnici. Noi sîntem mult mai bogați decît anticii, care aveau numai cîteva duzini de sclavi de persoană. Noi avem sute, mii de sclavi. Acum vreau să vă întreb : cîți sclavi tehnici credeți că se

află în momentul de față în plină activitate pe suprafața pământului ? Cîteva zeci de miliarde. Și cîți oameni există pe glob ?

— Două miliarde, a răspuns procurorul.

— Exact. Superioritatea numerică a sclavilor tehnici care populează pământul este deci covârșitoare. Ținînd seamă de faptul că ei dețin punctele cardinale în organizarea societății contemporane, pericolul este evident. Ca să vorbim în termeni militari, sclavii tehnici au în mîinile lor punctele strategice vitale ale societății noastre. Armata, căile de comunicație, aprovizionarea și industria, ca să nu le numesc decît pe cele capitale în existența socială. Sclavii tehnici sînt un proletariat — dacă prin acest cuvînt înțelegem un grup care se ană într-o societate la un moment istoric, fără a fi integrat acelei societăți. Conducerea este în mîinile coamenilor. Eu nu voi scrie un roman fantastic. Deci nu voi descrie cum aceste zeci de miliarde de sclavi tehnici se revoltă peste noapte și fac revoluție, bîgîndu-i pe oameni m lagăre și închisori, decapitîndu-i pe eșafod ori executîndu-i pe scaunul electric. Astfel de revoluții pot face numai sclavii umani. Voi descrie fapte reale : în realitate, acest proletariat tehnic face revoluție, dar nu pe baricade, cum fac sau au făcut echivalenții lui umani. Sclavii tehnici au o majoritate numerică zdrobitoare în societatea de azi. E un fapt concret. În cadrul acestei societăți, ei acționează după legi proprii, care diferă de ale oamenilor. Din aceste legi de conduită ale sclavilor tehnici, menționez numai automatismul, uniformitatea și anonimatul. O societate în care există cîteva zeci de miliarde de sclavi tehnici și numai două miliarde de oameni — chiar dacă oamenii guvernează — va avea caracteristicile majorității proletare. În imperiul roman, sclavii vorbeau, se închinau și trăiau după obiceiurile lor, aduse din Grecia, din Tracia sau din alte țări ocupate. Sclavii tehnici din societatea noastră își păstrează și ei caracteristicile lor și trăiesc după legile naturii lor. Influența acesteia e din ce în ce mai mare. Pentru a putea utiliza sclavii tehnici, oamenii sînt forțați să cunoască și să le imite obiceiurile și legile. Orice patron trebuie să învețe ceva din limba și din obiceiurile angajaților săi, ca să le poată comanda. Ocupantul, cînd este în inferioritate numerică, adoptă aproape întotdeauna limba și obiceiurile poporului învins — din comoditate sau din interese practice —, cu toate că el stăpînește.

Așa se întîmplă și în societatea noastră, deși nu ne convine să recunoaștem.

Învățăm legile și limbajul sclavilor noștri — în consecință, ale sclavilor tehnici — ca să-i conducem mai bine. Totodată, renunțăm pe nesimțite la calitățile și la legile noastre omenești. Ne dezumanizăm, adoptînd modul de viață al sclavilor tehnici. Primul simpton al dezumanizării omului este subevaluarea lui. Omul se apreciază pe el însuși și pe semenii lui după criterii tehnice, ca element înlocuibil. Societatea contemporană, care cuprinde un om la fiecare două sau trei duzini de sclavi tehnici, trebuie să fie organizată, ca să funcționeze, după legile tehnice. Nu mai e o societate creată sută la sută după necesitățile naturii umane, ci una ridicată pe necesitățile tehnicii. De aici începe drama.

Oamenii se trezesc obligați să trăiască și să se comporte după legi străine celor umane. Cine nu respectă legile mașinii — devine legea societății — este sancționat. Omul, care trăiește în minoritate, devine cu timpul o minoritate proletară. El **este** exclus din societatea căreia îi aparține, dar în care nu se mai poate integra, fiindcă nu îi permite condiția lui umană. De aici rezultă un sentiment de inferioritate și dorința de a imita mașina, de a se lepăda de caracterul lui de ființă umană, care îl ține departe de centrul activității sociale. Dezumanizarea continuă sub diferite forme : renunțarea la sentimente, reducerea relațiilor sociale la ceva categoric, precis și automat, cum sînt relațiile între piesele unei mașini. Ritmul și limbajul sclavului tehnic este imitat în relațiile sociale, în administrație, în arte — pictură, literatură, dans. Oamenii devin papagalii sclavilor tehnici, în clipa asta sîntem însă de-abia la începutul dramei. De la acest punct îmi încep romanul, adică viața tatii, a ta, George, a mamei, a mea și a celorlalți eroi.

— Asta înseamnă că ne transformăm în oameni-mașini ? a întrebat procurorul.

Avea același ton glumeț.

— Tocmai că nu ne putem transforma ! a zis Traian Korugă. De aceea evenimentele sînt dramatice. Ciocnirea dintre cele două realități — tehnică și umană — s-a produs. Sclavii tehnici vor cîștiga lupta. Se vor emancipa și vor deveni cetățeni tehnici ai societății noastre. Oamenii vor ajunge proletarii unei societăți organizate după cerințele și natura majorității cetățenilor ei, adică a cetățenilor tehnici.

— Și cum se va produce asta în practică ? a întrebat procurorul.

— Și eu sînt curios. Dar, în același timp, cuprins de teamă. Aș prefera să fiu mort, spre a nu asista la crucificarea mea și a semenilor mei.

— Te referi la anume evenimente concrete ? a întrebat iar procurorul.

— Toate evenimentele care se desfășoară pe fața pămîntului în ceasul ăsta și care se vor desfășura în anii următori nu sînt decît fazele și simptomele revoluției sclavilor tehnici. Pînă la urmă, oamenii nu vor mai putea locui în societate ca natura lor omenească. Vor fi socotiți ca egali, uniformi, și vor fi tratați după aceleași legi care se aplică sclavilor tehnici, fără nici o concesie față de natura lor diferită. Se vor face arestări automate, condamnări automate, distracții automate, execuții automate. Individul nu va mai avea dreptul la existență și va fi ridiculizat ca un piston ori altă piesă de mașină care ar vrea să ducă o existență separată. Revoluția se va întinde pe întregul pămînt. Nu ne vom putea ascunde nici în păduri. Nici în insule. Nicăieri. Va fi sîngerăoasă. Nici 6 națiuni nu se va putea apăra. Toate armatele din lume vor fi alcătuite doar din mercenari, care se vor bate pentru consolidarea unei societăți tehnice, unde omul nu mai are ce căuta cu natura lui de om. Pînă acum, armatele luptau pentru cuceriri de noi teritorii și bogății, pentru chestiuni de mîndrie națională, pentru interesele private ale regilor sau ale împăraților, de jaf ori de mărire. Toate acestea erau scopuri omenești. Acum soldații vor lupta pentru interesele unei societăți în care ei nu au voie să trăiască decît la margine, ca proletarii. Cred că este cea mai neagră epocă din istoria omenirii. Niciodată nu a fost omul mai neluat în seamă și mai disprețuit, în societățile barbare, un om valora mai puțin decît un cal, de exemplu. Ceea ce se mai vede și astăzi la anumite popoare și la anumiți indivizi. Tu îmi povesteai tocmai despre un țaran care și-a ucis nevasta și nu i-a părut rău, dar a încercat să se sinucidă din disperare, că n-are cine-i adăpa caii cît e el închis. Aceasta este subevaluarea omului în societățile primitive, unde sacrificiul uman e curent. În societatea contemporană, sacrificiul uman a devenit un fapt încă mai banal. Viața omului are valoare numai ca sursă de energie. Criteriile de apreciere sînt pur tehnice. Neagra barbarie tehnică ! La ea vom ajunge, după victoria deplină a sclavilor tehnici !

• — Și cînd se va produce revoluția pe care o profetizezi tu ? a întrebat procurorul.

— A și început ! Vom participa la desfășurarea ei. Cei mai mulți dintre noi nu vom supraviețui. De aceea îmi e teamă că nu voi termina niciodată această carte. Voi fi și eu nimicit în revoluție...

— Gînduri negre ! a zis procurorul.

— Eu sînt poet, George ! Eu am un simț în plus, cu care prevăd viitorul. Poetul e un profet. Regret că văd viitorul în negru, că trebuie să spun lucruri triste. Dar misiunea mea de poet mă obligă să le spun cu voce tare, chiar cînd sînt neplăcute !

— Tu crezi serios în ce; spui ?

— Din nefericire, sînt convins !

— Credeam că e numai literatură !

— Nu e literatură, a zis Traian. În fiecare noapte, aștept să mi se întîmple ceva.

— Ce-ar putea să ți se întîmple ? a întrebat procurorul.

— Orice ! a răspuns Traian. Din clipa în care omul a fost redus la o singură dimensiune, aceea de valoare tehnico-socială, i se poate întîmpla orice. Pot fi arețtat, trimis la muncă silnică, exterminat, obligat să îndeplinească cine știe ce fel de munci pentru un plan de cinci ani, pentru îmbunătățirea rasei sau pentru alte scopuri necesare societății tehnice, fără nici un menajament pentru persoana mea. Societatea tehnică lucrează exclusiv după metode tehnice, numai abstracțiuni, planuri, și are o singură morală : producția.

— Crezi că e posibil să fim arestați ?

Procurorul nu mai era ironic. Întrebuse cu teama cu care ceri ghicitoare să-ți spună viitorul, deși nu crezi în cărți.

— Nici un om nu va mai rămîne liber, pe toată fața pămîntului ! a zis Traian Korugă.

— Vom muri deci în închisori fără să fim vinovați de nici o crimă ? a mai întrebat procurorul.

— Nu ! a zis Traian. Omul va fi ținut în lanțurile societății tehnice un timp foarte lung. Dar nu va muri în lanțuri. Societatea tehnică poate crea confort, nu însă și spirit. Și fără spirit nu există geniu. O societate lipsită de oameni de geniu dispăre. Societatea tehnică, care se instaurează acum în locul celei occidentale și care va cuceri întregul pămînt, va pieri și ea !

Traian a scos o carte din bibliotecă, a căutat un pasaj și a citit cu voce tare :

— *Ilustral Albert Einstein afirmă că ar fi suficientă înlănțuirea a numai două generații succesive, în șirul de creiere de mîna-*

ntii, deosebit de dotate pentru fizică, pentru ca toate construcțiile bazate pe această știință să se năruie.

Lăsând cartea, a continuat, cu aprindere :

— După decăderea și prăbușirea societății tehnice, va veni renașterea valorilor umane și spirituale. Această mare lumină va veni probabil din răsărit. Din Asia. Dar nu din Rusia. Rușii s-au închinat electricității din occident și vor pieri odată cu el, de păcatul occidentului. Omul oriental, el va învinge societatea tehnică și va utiliza energia electrică numai pentru iluminatul străzilor și al locuințelor ! El nu se va prosterna în fața electricității, cum fac astăzi, în barbaria și idolatria lor, oamenii din societatea tehnică occidentală. Drumul vieții umane și al suflului, îl va lumina nu electric, ci cu lumina eternă a spiritului. Căci cu spiritul va conduce omul oriental mașinile societății tehnice, cu geniul armoniei muzicale, așa cum dirijorul conduce orchestra. Dar nouă nu ne va fi dat să trăim această epocă. Noi trăim vremea în care omul se închină soarelui electric, ca un barbar...

— O să murim deci în lanțuri ! a zis procurorul.

— Noi personal o să murim aproape sigur în lanțurile barbarilor tehnici ! Romanul meu va fi cartea acestui epilog.

— Ce titlu ai ?

— *Ora 25*, a zis Traian. Acesta este timpul în care orice încercare de salvare e prea târzie : chiar Mesia dacă ar veni, ar fi prea târziu. E nu ultima oră, ci o oră după cea din urmă oră. Este, cu precizie, timpul societății occidentale. E ora actuală. Ora exactă !...

16

Preotul tăcea, cu tîmpla sprijinită în palmă.

— Părinte, a spus procurorul, dacă profețiile lui Traian sînt adevărate și dacă omul e sortit să fie nimic ori luat ca sclav, biserica nu poate ajuta cu nimic la salvarea societății contemporane ? Dacă biserica nu-l poate mîntui pe om în aceste ceasuri de impas, ce rol mai are biserica pe lume ?

Preotul Alexandru Korugă s-a gîndit o clipă. Apoi a zis :

— Biserica nu poate salva societățile, dar poate aduce mîntuire indivizilor din care ele sînt alcătuite.

— Sfinția-ta crezi că profețiile lui Traian s-ar putea împlini ?

— De obicei, cred în cuvîntul poezilor, a răspuns preotul. Și, după părerea mea, Traian este un mare poet !

— Mulțumesc, tată ! a zis Traian. Se înroșise, măgulit de laudă. Mi se pare că a trecut cineva prin ceardac !

Cei trei bărbați au ascultat cu atenție. Nu se auzea deeft ploaia, care cădea torențial.

— Dacă era cineva, auzeam cîinii! a zis preotul. Numai pe Johann Moritz, argatul, nu-l latră. Dar el doar me acum pe vapor !

— Totuși, am auzit pe cineva urcînd scările ! a zis Traian. Am simțurile foarte ascuțite !

— O fi vreun sclav tehnic evadat de la automobilul tău ! a rîs procurorul. Te pomenești c-au declanșat revoluția și vin să ne ia prizonieri chiar în noaptea asta ! De fapt, cîți sclavi tehnici ai tu în serviciul automobilului tău, Traiane ?

— Socotește și singur, a zis Traian. 55 de cai-putere, și fiecare cal-putere e egal cu șapte oameni !

— Efectivul cîtorva companii ! Și noi sîntem numai trei! în caz de atac, n-avem altă ieșire decît capitularea necondiționată.

— Fără complicitatea unui om, sclavii tehnici nu-i pot ataca pe oameni ! a zis Traian. Cu complicitatea unui cetățean — care e altceva decît omul —, sclavii tehnici sînt însă apocaliptici !

— Ce numești tu cetățean ? a întrebat procurorul. Noi toți sîntem cetățeni !

— *Cetățeanul* este un om care trăiește numai dimensiunea socială a vieții. E ca un piston de mașină, nu face decît o singură mișcare și o repetă la infinit. Cetățeanul e cea mai apocaliptică fiară, apărută pe fața pămîntului prin încrucișarea omului cu sclavul tehnic. Are cruzimea animalului și indiferența rece a mașinii. Cel mai desăvîrșit tip de cetățean a fost creat de ruși : comisarul !

La fereastră s-au auzit două bătăi ușoare.

— V-am spus eu că am auzit pe cineva afară ! a zis Traian. Simțurile poezilor nu mint niciodată !

¹ Hermann von Keyserling.

17

Preotul a ieșit în ceardac, lăsînd ușa deschisă. Un val de aer rece a pătruns în cameră. Bătrînul s-a întors însoțit de un tînăr. Noul venit apărea cu capul gol, numai în cămașă și-n pantaloni. Era ud leoarcă.

— Acesta e Johann Moritz, a zis preotul.

I-a întins lui Moritz un pahar de vin, arătîndu-i din ochi un scaun. Tînărul a refuzat și a rămas în picioare, lîngă ușă. Nu voia să ude covorul și scaunul, așezîndu-se. Din păr îi șiroia apa ca dintr-o streășină. Se cunoștea că mersese mult prin ploaie.

— Ți s-a-ntîmplat ceva ? Vrei să-mi vorbești între patru ochi ? I-a întrebat preotul.

— Pot să vă spun și aici, a zis Moritz.

— Mi-a părut rău că n-ai trecut dimineață să iei sacul !

-Nu mai plec în America ! a zis Moritz.

S-a uitat la cei doi tineri de la masă. Pe urmă, în ochii preotului și a adăugat :

— Ieri mi-ați spus că-mi dați voie să dorm în camera de lîngă bucătărie !

Preotul înțelegea acum de ce venise Johann Moritz în plină noapte și bătuse Ta geam.

— Camera e a ta ! a zis. Te poți muta cînd vrei !

— Poate să doarmă altcineva în ea noaptea asta ? a întrebat Moritz.

— Sigur că poate ! a răspuns preotul. Era din nou nedumerit : simțea că lui Moritz i se întîmplase ceva deosebit. Dacă cineva se află în nevoie și tu îi dai adăpost e foarte frumos din partea ta !

— Se află în mare nevoie ! a zis Moritz. E Suzana, fata lui Iorgu Iordan. A fugit de-acasă, ca să n-o omoare taică-su !

Și-a adus aminte că toți țărani la care încercase îl refuzaseră. Se uita în ochii preotului.

— Dacă e frig în cameră, fă puțin foc ! a zis bătrînul. Știi unde sînt lemnele...

Johann Moritz nu mișca de lîngă ușă. Nu voia să plece înainte de a-i povesti preotului, ca la spovedanie, totul, așa cum

se-ntîmplase. Cînd a ajuns la sfîrșit și a spus că fata se află pe cîmp, la jumătatea drumului spre oraș, Traian Korugă s-a ridicat și și-a îmbrăcat pardesiul. Au plecat, el și Johann Moritz, cu automobilul.

După o jumătate de ceas, mașina a oprit în același loc, lîngă ceardac. Moritz a luat-o pe Suzana în brațe. Procurorul stătea în ceardac și privea scena. Preoteasa mergea în stînga lui Johann Moritz, sprijinindu-l. În dreapta, era preotul. Toți trei pășeau rar prin ploaie. Fata ședea în brațele lui Moritz ca un copil care doarme. Procurorul s-a uitat la rochia albastră udă și lipită -de coapse. Cînd Traian a intrat în salon, procurorul a venit după el.

— Ești ud leoarcă ! a spus George Damián.

Traian s-a înroșit, privindu-și pantofii murdari de noroi. Apoi hainele ude. Se lăsase plouat inutil. Pe cîmp nu fusese nevoie de ajutorul lui. Moritz o ridicase singur pe fată și o așezase în mașină. Traian a stat însă tot timpul lîngă el, în ploaie. Conduita îi fusese absurdă. Analizîndu-se, Traian Korugă a conchis că, dacă ar fi din nou în aceeași situație, ar proceda la fel. « E necesitatea de a participa la durerea omului de lîngă mine, chiar dacă ajutorul meu n-are nici o valoare practică » — și-a zis.

Preotul a intrat în cameră. Avea părul și hainele ude. Apa i se scurgea de pe frunte pe obraji și pe barbă. Îl însoțise pe Johann Moritz prin ploaie, cum făcuse și Traian Korugă pe cîmp. Fără să fie nevoie de ajutorul lor.

« Și Dumnezeu a săvîrșit astfel de acte inutile, cînd a creat universul » — s-a gîndit Traian. « Dumnezeu a făcut atîtea lucruri fără folos practic ! Dar tocmai ele sînt cele mai frumoase de pe fața pămîntului ! Viața omului, de exemplu, e o creație inutilă din punct de vedere logic. Tot așa de inutilă ca șederea mea și a tatii în ploaie, alături de Johann Moritz. Dar febra vieții este splendidă. Cu toată zădărnicia ei, e inegalabilă în frumusețe ! »

— Să nu răcești, Traiane ! a zis preotul.

— Nu cred să răcesc ! a zis Traian. Cum îi merge bolnavei ?

— Are febră. Maică-ta i-a făcut ceai și o doftoricește. Dumnezeu îți va ajuta, Traiane, c-ai adus-o cu mașina ! Bieții oameni aveau nevoie de ajutorul nostru !

Ceasul cu cuc a cîntat miezul nopții.

18

Johann Moritz a bătut la uşă. Nu putea aştepta pînă a doua zi. Venise să mulţumească preotului şi lui Traian înainte de a se culca. Din toate nenorocirile care se abătuseră asupra lui în ultimele douăzeci şi patru de ceasuri, nu-i rămăsese decît o atitudine de recunoştinţă faţă de cei care l-au ajutat. Îi părea bine că fata este la adăpost. Că nu se întîmplase mai rău.

Traian Korugă îl privea pe Moritz cu ochii mari. L-a întreprins brusc şi a spus :

— Tată, cînd o să vin în Fîntîna, o să găsesc găzduire la tine ! Dă-i lui Johann Moritz banii pe care ți i-am încredinţat! Să-şi facă el casă : el are mai mare nevoie decît mine de o casă în Fîntîna !

Preotul a luat plicul şi i l-a întins cu simplitate lui Moritz, fără cuvinte de prisos. Johann Moritz a deschis plicul. I se părea că nu înţelesese bine. Cînd a văzut însă teancul de bancnote, ochii i s-au făcut mari, ca ai oamenilor care văd împlinindu-se o minune. A dat să spună ceva, dar nici în sufletul lui nu era loc pentru cuvinte. A strîns doar plicul între palme. Şi a tăcut.

— Mulţumeşte domnului Traian ! a zis preotul, într-un tîrziu. Apoi du-te şi te culcă ! Banii dă-i Suzanei ! Femeile îi păstrează mai bine.

— Poate Moritz vrea să mai bea un pahar de vin, acum, cînd e proprietar în Fîntîna ! a spus procurorul zîmbind.

Preoteasa a intrat în cameră. Moritz a lăsat paharul de la buze şi s-a uitat la ea. Preoteasa a zis că fetei îi este mai bine. Pe urmă l-a luat pe preot deoparte şi i-a şoptit ceva la ureche. Bătrînul a încreţit fruntea, apoi s-a destins. Moritz îi urmărea fiecare mişcare.

— Nu e nimic rău ! a zis preotul. Preoteasa mi-a spus că si să fii tată. Trebuie să te cununi înainte !

Johann Moritz le-a strîns mîna lui Traian Korugă şi procurorului, şi a plecat. Ploua,

înainte de a coborî din ceardac, şi-a pus banii în sîn, ca să nu se ude. Plicul era cald. Şi moale. Strîngîndu-l sub braţ, lîngă piele, Moritz vedea în faţa lui casa, gardul, fîntîna, grădina.

Toate, aşa cum le visase el. Suzana dormea cînd a intrat el în cameră. I-a pus banii sub pernă şi s-a dus să se culce în fîn.

Cînd Moritz trecea ffuierînd pe sub fereastra bibliotecii, preotul îi spunea lui Traian :

— Nu trebuia să-i vorbesc tocmai acum de căsătorie. În ceasul acesta, mama Suzanei e moartă, la morga spitalului, şi taică-su e în puşcărie, cu mîinile pătate de sînge. Nu era momentul să vorbesc de nuntă !

— Ei nu ştiu nimic despre ce s-a întîmplat ! a zis Traian. Îşi fac planuri de viitor şi sînt fericiţi cu dragostea lor şi cu banii pe care i-au primit !

— Sînt fericiţi, cînd ar avea motive de jale de doliu !...

— într-adevăr ! a zis procurorul. Cînd cunoşti adevărul întreg, fericirea lor de acum ți se pare o profanare.

— Orice bucurie umană, a zis Traian, dacă o analizăm şi o raportăm la ansamblu, e un act cinic şi profanator !

Ceasul cu cuc a sunat ora unu. Cei trei bărbaţi din biblioteca preotului Korugă au ascultat ceasul şi ploaia.

CARTEA ÎNTÎI

19

După doi ani, Iorgu Iordan a fost eliberat din închisoare. El s-a întors în țara din care venise cu 27 de ani în urmă.

Înainte de a pleca, a trecut încă o dată prin Fîntîna. Șeful postului de jandarmi, mergînd pe ulița satului, a văzut că ferestrele de la casa cu acoperișul roșu, care aveau totdeauna obloanele trase, erau acum deschise, și a intrat să vadă ce este. Iorgu Iordan umbla prin spatele casei. Împacheta.

— Se cunoaște că sînteți om bogat, domnule Iorgu ! a zis jandarmul. V-a costat mulți bani eliberarea ?

Uriașul a ridicat capul spre jandarm :

— Nu înțeleg ! a zis.

Vorbea aspru.

— Întreb dacă ați plătit mult ca să ieșiți din închisoare. Ați fost doar condamnat la zece ani !

Iorgu Iordan a lăsat ciocanul pe care-1 avea în mîină. A scos din buzunarul jachetei verzui o hîrtie, aruncînd-o sub ochii plutonierului. A continuat apoi să bată cu ciocanul. Și a zis apăsător :

— Asta numai ca să știi cu cine ai de-a face ! în cîteva zile îmbrac uniforma de subofițer SS. Eu sînt cetățean german și mă duc să-mi fac datoria față de patrie. Acum știi de ce mi-au dat drumul din închisoare. Nu era ce ți-ai închipuit !

Jandarmul a citit ordinul de mobilizare a lui Iorgu Iordan. Știa că cetățenii germani erau eliberați din închisori, cu condiția

să se întoarcă în țara lor și să se înroleze în armată. A împăturit hîrtia și a întins-o înapoi uriașului, zimbînd.

— Citește și aici ! a zis Iorgu Iordan, scoțînd altă hîrtie.

Era o scrisoare de mulțumire. Uriașul donase armatei germane toata averea lui, ca să se cumpere cu ea un *Panzer*. Ambasadorul Marelui Reich German îi trimisese la închisoare o scrisoare de mulțumire. Jandarmul a desfăcut-o fără s-o poată citi, fiindcă era pe nemțește. Dar a privit zvasticile și vulturii din antet. Apoi s-a uitat la ștampile.

— Vindeți casa, sau o mai păstrați ? a întrebat jandarmul.

— *Panzer-ul* cumpărat cu banii mei a și intrat în foc ! a zis Iorgu Iordan, fără să răspundă la întrebare. Curînd îl voi urma și eu. Nu mai sînt tînăr, dar Marele Reich German are nevoie de mine așa cum sînt !

Iorgu Iordan a împăturit hîrțile și le-a pus în buzunar. Pe urmă a luat iar ciocanul și s-a întors spre lăzile lui de călătorie. Nu se mai uita la jandarm. Cînd plutonierul i-a spus « la revedere », Iorgu Iordan a mormăit aspru ceva, fără să ridice capul, în limba lui.

20

Din curtea lui Iorgu Iordan, șeful postului de jandarmi s-a îndreptat spre circiumă. Era mijlocul lunii mai. El pășea pe ulița satului țanțoș, ferindu-se să nu-și prăfuiască cizmele. Îi plăcea să le vadă strălucind ca oglinda. În afară de asta, îi mai plăceau femeile. Și țuica. Țuică va primi acum de la ovrei, fără s-o plătească. « Dacă nu s-ar face legi noi, jandarmii ar muri de sete ! » - și-a zis. Dar statul are grija să facă legi. În ianuarie primise ordin să-i adune pe toți evreii din sat și să-i expedieze în lagărele de muncă. În Fîntîna nu era decît un singur evreu : Goldenberg, circiumarul. Plutonierul i-a arătat ordinul primit. Ordinul era secret. Întîi i-a părut rău că i-l arătase evreului. Pe urmă, și-a dat seama că făcuse bine. De atunci trimite la fiecare trei luni un certificat medical, dovadă că evreul Goldenberg este bolnav și nu poate fi luat la

muncă. Pentru asta primește de la evreu trei mii de lei pe lună. Asta înseamnă încă o leafă. Acum poate trăi bine. Pe lîngă asta, i se pare că face și o faptă bună. Bătrînul Goldenberg a rămas acasă și-și vede de negoț, în loc să stea în lagăr.

După ce a băut o țuică, jandarmul a dat perdeaua la o parte și s-a uitat prin geamul de sticlă din circiumă în camera de locuit a evreului. Voia s-o vadă pe Roza, fata circiumarului, și să-i dea bună dimineața. Așa face întodeauna. Roza are carnea albă și moale. Cînd o ciupește de braț, jandarmul are impresia că a apucat în mînă catifea. Pielea Rozei nu e ca a țărăncilor. De obicei, ea șade la fereastră și citește romane. Acum, lîngă ea e un tînăr. Stau alături unul de altul și vorbesc.

— Cine e individul ? a întrebat jandarmul cu asprime.

Bătrînul Goldenberg a ezitat dacă să spună adevărul sau nu ; pe urmă s-a hotărît:

— E Marcu, fiul meu ! A fost pînă acum la Paris.

— Prezintă-mi-l și mie ! a zis jandarmul.

Nu cunoscuse pînă atunci pe nimeni care să fi fost la Paris. De la el putea învăța cîte ceva...

Marcu Goldenberg era însă un om ursuz. Trebuia să-i scoți vorbele din gură cu cîrligul. Jandarmul a fost decepționat. Crezuse că tinerii care au studiat la Paris sînt altfel. Asta era morocănos și încuiat la fire. Și nici n-a vrut să bea paharul de țuică oferit de jandarm. Antipatic. Totuși, ieșind din circiumă, plutonierul i-a spus lui Marcu :

— Vino diseară la postul de jandarmi, să facem o tablă !

Pe urmă a plecat, gîndindu-se că evreul a cheltuit banii degreba cu fiu-său.

21

Cînd a trecut pe lîngă casa lui Johann Moritz, jandarmul s-a oprit. Suzana era în curte și frămînta cu picioarele lut pentru cărămizi. În doi ani, Johann Moritz își construise casa. Muncise, împreună cu nevastă-sa, zi și noapte. Casa era frumoasă, înaltă și cu ceardac.

— De ce mai faci cărămidă ? Doar ați terminat casa ! a zis jandarmul, oprindu-se la poartă.

Ar fi vrut să intre în curte, dar poarta era încuiată.
 — Zidim un staul pentru vite, a răspuns femeia și a continuat să frământă lutul cu picioarele.

Pulpele îi erau dezgolate și albe.

— Bărbatul tău nu-i acasă ? a întrebat jandarmul.

— Iani e la moară ! a răspuns ea rîzînd.

În fundul curții, la soare, erau cei doi copii ai lui Johann Moritz. Unul, în leagăn. Celălalt se juca în țărînă. Din cînd în cînd, Suzana arunca o privire spre ei. Apoi turna apă peste lutul de sub picioare și-l frământa mai departe. Era îmbrăcată cu o rochie prea strîmtă, și șoldurile i se conturau, rotunde. Jandarmul a încercat din nou poarta, uitînd că e-nchisă.

— Nu vrei să-mi deschizi ? a întrebat el.

— Acolo nu poți sta ?

— Niciodată nu te găsesc singură. Acum, cînd bărbatu-tău e plecat, mă ții la poartă !

— Așa trebuie ! a zis ea. Acum ai stat destul și la poartă !
 Vezi-ți de drumul dumitale !

— Deschide puțin ! Nu fi rea !

— Vine Iani! Dacă te găsește, îți sparge capul cu toporul !

— Dacă mi-ar sparge cineva capul cu toporul, ție ți-ar părea rău ? a întrebat jandarmul.

— Alte întrebări mai deștepte n-ai de pus? a zis ea. Mai bine taci și vezi-ți de drum ! Acum trebuie să sosească Iani !

— Te mai întreb ceva și pe urmă plec !

— Întreabă !

Ea s-a oprit din frămîntat și și-a pus mîinile în șolduri.

— Dacă-ai ști că nu vine bărbatu-tău, mi-ai deschide poarta ?

— Prea vrei să știi multe ! a zis Suzana și a început din nou să frămînte lutul.

Pînă atunci nu se gîndise niciodată ce-ar face dacă Iani ar fi plecat undeva departe și dacă jandarmul ar veni la ea.

— Acum ești femeie măritată, a zis el. De ce ți-e frică ?

— Lasă-mă-n pace, domnule șef, și pleacă de la poarta mea ! a zis ea, supărată.

— Nu plec pînă nu-mi răspunzi! Dacă n-ar fi bărbatu-tău, m-ai primi la tine, sau m-ai ține la poartă, ca acum ?

— Nu știu ! a răspuns ea scurt.

— Răspunde cu da sau nu ! a zis jandarmul. Dacă nu-mi răspunzi, nu plec !

Și s-a rezemat cu coatele de poartă.

— De ce vrei să știi ? a întrebat ea. Iani tot nu pleacă niciodată de-acasă !

— Dar dacă ar pleca ?

— Încearcă și-ai să vezi atunci dacă te primesc ori nu ! a zis ea. Dar Iani nu pleacă. Acum avem de zidit staulul. Pe urmă zidim fîntina. Cum o să plece el de-acasă, cînd avem atîta treabă ?

— Ochii jandarmului au sclipit. El s-a desprins de poartă, spunînd :

— Știam eu că ești fată bună !

Jandarmul a plecat. Suzana l-a auzit cum fluiera, depărtîndu-se, și s-a oprit din lucru. Era speriată. Și-a smuls picioarele din asta de argilă și a alergat spre copii. L-a luat pe cel mare în rațe. L-a strîns la piept. Avea senzația că săvîrșise un păcat. Că a făcut ceva grav, care nu trebuia făcut. Ceva contra lui Moritz și contra copiilor ei. « Dar cu ce-am păcătuit ? » s-a întrebat ea « M-am speriat degeaba ! » A lăsat copilul din brațe. « N-am săvîrșit nici un păcat ! » — și-a spus. A început să frămînte pămîntul mai departe, cu rochia suflecată.

22

A trecut o săptămînă. La poarta lui Johann Moritz a bătut un soldat de la postul de jandarmi. Moritz era la masă. S-a uitat pe fereastră și, cînd a văzut chipul soldatului, a zis :

— Mă duc să văd ce vrea!

Și a ieșit în curte. S-a întors cu o hîrtie în mînă. După ce s-a așezat iar la masă și a început să mănînce, Suzana l-a întrebat:

— Ce hîrtie ți-a dat ?

Johann Moritz a înghițit îmbucătura pe care o avea în gură, apoi a răspuns :

— Un ordin de rechiziție ! O să vedem după-masă ce vrea statul să ne mai ia !

Părea calm. Știa căjțării primesc ordine de rechiziție pentru cai, pentru căruțe și pentru vite. El nu are nici cai și nici căruță. Acum îi părea bine că nu cumpărase. I le-ar fi rechiziționat statul, și el ar fi rămas tot pe jos. « Poate că statul vrea de la mine un sac de porumb sau de grîu » - s-a gîndit Moritz. Și griul începuse să fie rechiziționat.

După ce a mîncat, Johann Moritz și-a șters mîinile, ca să nu murdărească hîrtia adusă de jandarm, pe urmă a deschis-o și a început să citească. Suzana urmărea cu privirile mișcările feței lui, care a devenit întîi roșie, pe urmă s-a-ngălbenit și iarăși a devenit roșie-vînată.

— Ce scrie acolo ? a întrebat Suzana.

Copii tăceau și se uitau la tatăl lor. Moritz s-a așezat pe pat, cu mîinile sub cap.

— Nu vrei să-mi spui și mie ce scrie ? a întrebat iar Suzana, care vedea că s-a întîmplat ceva rău.

— Degeaba-ți spun, că tot n-ai să-nțelegi! a zis el. Nici eu nu-nțeleg !

— E ceva rău, Iani ?

— Trebuie să fi greșit furierul! a zis Moritz. Furierii de la regiment sînt totdeauna cu capu-n altă parte, cînd scriu ! Tu ce zici ? Asta-i un ordin de rechiziție. Il cunosc. Am mai primit noi de două ori ordine de rechiziție ! O dată pentru grîu și altă dată cînd ne-au luat sacii pe care-i cumpărasem de la Porfir. Acum ordinul de rechiziție nu e nici pentru saci, nici pentru grîu, ci pentru mine. Cum o să rechiziționeze un om ? Tu înțelegi asta ?

Suzana citea încet. Moritz și-a pierdut răbdarea și i-a luat hîrtia din mînă. I-a citit el. Apoi a zis :

— Cum o să mă rechiziționeze pe mine ? Că eu sînt un om ! Se rechiziționează caii, casele, vacile, sacii. Oamenii, nu ! Și uite, aici scrie numele meu. Trebuie să fi înnebunit furierii!

— Și ce trebuie să faci acum ? a întrebat Suzana.

— Mîine dimineață, la șapte, trebuie să fiu la postul de jandarmi, a zis el.

— Poate c-au greșit furierii, a spus Suzana. Așa cum zici tu !

— Sigur c-au greșit ! a răspuns Moritz.

În capul lui încolțise însă îndoiala. Se gîndea : « Dar dacă n-au greșit furierii ? »

S-a pregătit de drum. Așa cum se pregătea cînd pleca la armată. Dacă ordinul e greșit, atunci poate c-au să-l înă o lună sau două.

23

După-amiază, Moritz a căutat ceartă. Suzana nu s-a supărat, înțelegea că e mînios din cauza ordinului. Către seară, Moritz a luat hîrtia, a învelit-o într-o coală de ziar, ca să n-o-murdărească, și a pus-o în buzunar.

— Mă duc să-i arăt și părintelui ordinul ! a zis el. Și a ieșit pe poartă.

În curtea preotului, nu era decît preoteasa. Preotul Alexandru Korugă plecase cu treburi la oraș și nu se înapoiase încă. Moritz fu cît pe-aci să-i povestească totul preotesei, dar își luă gîndul. I-a sărutat mîna și a plecat.

Pe uliță se auzeau cîinii lătrînd. Noaptea se lăsa încet. Moritz s-a împiedicat de o piatră și a tras o înjurătură. A grăbit pasul și s-a întors acasă.

24

Seara aceea a fost zbuciumată. După ce a intrat în așternut, pe Johann Moritz l-au năvălit gîndurile. Suzana s-a lipit de el și l-a cuprins cu brațele de după gît. Voia să-l facă să uite necazul. Dar Moritz era prea tulburat. I-a dat brațele deoparte și s-a întors cu spatele la ea. Liniștea tot nu venea. Se gîndea la fel de fel de lucruri. Într-o gospodărie sînt sute de treburi, care trebuie făcute. Muncеști zi și noapte, și tot rămîn atîtea neisprăvite. Cînd pleci însă pe neașteptate, fără să știi cît vei lipsi, și cînd le lași toate baltă, te cuprinde groaza. E ca și cum ai muri : numai atunci nu știi unde pleci și numai atunci le lași toate cum sînt. Unele lucruri se cer să fie făcute înainte de plecare. Astea îl chinuiau pe Johann Moritz. Cumpărase cu cîteva zile înainte zece stînjeni de lemne. Le-a plătit, le-a tăiat și le-a lăsat în pădure, așezate în grămezi. Mai rămînea doar să le aducă acasă. Acum, el pleacă. Și era lemn scump, de stejar, bun pentru construit. De-abia aștepta să-l vadă în curte. Se gîndise și unde

să-1 stivuiască, lângă gard, căci butucii erau groși. El pleacă și lemnele rămîn în pădure !

Moritz s-a întors spre Suzana. Ea nici măcar nu știa că el cumpărase lemnul. Cum să știe unde e ? în pădure, e greu să-1 găsească. Suzana dormea. Moritz i-a pus palma pe umăr. « Trebuie să-i spun că lemnele sînt în spatele cantonului, la cîteva sute de metri de pîriu. Acolo sînt și alte grămezi de lemne. Dacă nu-i explic cu de — amănuntul, n-o să le găsească » — și-a zis Moritz. Suzana a simțit mîna lui pe umăr, și a zîmbit prin somn.

Era lună plină și-n cameră se vedea ca ziua. Johann Moritz știa că femeia nu putea aduce singură lemnele. Nu era treabă de femeie. « Bătrînul Artemie are să găsească lemnele, dacă se duce cu ea. Dar ea trebuie să știe că le-am cumpărat. Să se ducă și să le vadă. Asta trebuie să-i spun. » Moritz a apăsat mai tare pe umărul ei gol. Femeia a zîmbit din nou. El îi vedea obrazul luminat de lună. După ce-a zîmbit, ea și-a umezit buzele. Lui Moritz i-a fost milă s-o deștepte. Suzana dormea adînc, ca un prunc. S-a gîndit să se scoale el mîine mai de dimineață și să-i explice cum și unde sînt lemnele. Pe urmă și-a luat brațul de pe umărul ei și a rămas cu fața-n sus. El adoarme ușor culcat cu fața-n sus. Dar acum nu poate adormi. Și-a adus iar aminte de ordin. Gîndindu-se la lemne, uitase de el. S-a înfuriat. Johann Moritz făcuse armata la grăniceri. Acolo a învățat și sîrbește. El știa cum e la armată. Legile nu se poate să se fi schimbat și să se rechiziționeze acum și oameni !

Johann Moritz și-a frecat tîmplele și s-a hotărît să nu se mai gîndească la nimic. Tot avea să afle a doua zi ce s-a-ntîmplat. Poate că-i numai o greșeală a furierilor, și af tunci necazul lui este degeaba. Poate că un furier de la cancelaria companiei a vrut să facă glumă cu el și i-a trimis un ordin de rechiziție, în loc de ordin de mobilizare !

Cînd s-a mai potolit puțin și credea că are să adoarmă, Moritz și-a adus aminte că Anton Baltă fi datorează 500 de lei. Nu știa cît va lipsi. Suzanei poate că or să-i trebuiască bani acasă. S-a întors iar spre ea. Suzana dormea pe partea stîngă, cu perna în brațe. « Cine știe ce visează ea acum ? » - și-a zis el. Și din nou i-a fost milă s-o deștepte. A lăsat să-i spună și despre bani tot a doua zi.

Apoi i-a venit în minte că, dac-or să-nceapă ploile, pereții fîntînii, rămași neghizduiți, au să se prăbușească. « Poate, pînă

încep ploile, sînt înapoi ! » — și-a zis. Și nu s-a mai gîndit la fîntînă. Dar și-a amintit de cărămida pentru staul. Asta era o treabă pe care n-o putea lăsa neterminată. Făcuse 800 de cărămizi. Le așezase una peste alta, ca să se usuce, lîngă zidul casei. Acum ar fi trebuit să le ardă. Dacă se usucă prea mult, se sfărîmă. Toată munca ar fi fost în zadar. S-a învîrtit în pat, cu necaz, și a privit din nou spre Suzana. Poate că-1 ajută cu un sfat. Ea era dezgolită și dormea cufundată în perne. Moritz și-a dat seama c-ar trezi-o degeaba. Asta era o treabă de bărbat. S-a gîndit la oamenii din sat cu care era prieten. Acum nu-i vine-n minte nici unul care să vrea să vină să-i ardă cărămida. Fiecare are gospodăria și treburile lui. Dacă era ziua, fi încercat la unii. Dar acum oamenii dorm. Nu se poate duce să-i scoale din somn, ca să le vorbească de cărămida lui. « Dac-o acopăr cu paie și cu rogoz, n-o să se usuce așa repede. Mai ține cîteva săptămîni ! » — și-a zis Moritz. « Pînă atunci poate mă-ntorc ! »

Moritz a coborît din pat. Ușa era deschisă. El a ieșit în ceardac. Era gol. A dat să se întoarcă să-și ia cămașa și pantalonii, dar nu voia să-i deștepte pe femeie și pe copii. A luat o cărămidă în mînă și a privit-o la lumina lunii. A pipăit-o : trebuia arsă în două sau trei zile. Nu se mai putea aștepta. S-a întors spre fîntînă. Pe urmă a inspectat toată curtea. Uitase că e în pielea goală. A privit la pereții casei. La acoperiș. Toate se vedeau frumos ca ziua. De mult nu mai fusese o lună așa de limpede. Moritz a uitat că pleacă. S-a gîndit cum va construi staulul. Voia să-și cumpere cai și doi boi. Apoi, o vacă. Ajunsesse în fundul curții, chiar lîngă claua de rogoz. A luat un braț și 1-a dus lîngă șirurile de cărămidă. Știa că treaba asta avea s-o facă Suzana, a doua zi. Dar, fiindcă tot se afla lîngă rogoz, a început să-1 care. « Suzanei o să-i vie mai ușor să-1 aibă aproape ! » Pe urmă a cărat paiele. Se încălzise. A acoperit bine cărămizile. Lucrase repede.

Cînd au cîntat cocoșii de ziuă, Moritz s-a uitat pe drum și și-a adus aminte că pleacă. S-a rușinat că e gol, în curte. A intrat în casă și s-a oprit în mijlocul camerei. Femeia dormea goală, întinsă peste tot patul. Moritz s-a culcat lîngă ea, fără s-o deștepte. Ea nu 1-a simțit cînd a venit; a întins un picior și 1-a așezat peste al lui. Moritz a adormit repede.

După scurt timp, a tresărit prin somn. S-a trezit și s-a uitat împrejur. Suzana dormea. Luna era la marginea de jos a feres-

trei, ca un chipiu de jandarm care aștepta pe prispă. Johann Moritz s-a uitat la ea și n-a mai putut închide ochii pînă la ziuă.

25

A doua zi dimineață, Johann Moritz a plecat către postul de jandarmi. Pe drum întâlnea țărani care se îndreptau spre moară, spre cîmp sau spre pădure. Moritz întorcea capul, să nu-i vadă. Și el ar fi avut de mers la cîmp. Și el ar fi trebuit să meargă la moară. Și la pădure ar fi avut de mers. Dar el trebuie să lase toate și să plece. El era rechiziționat. Ochii lui Moritz au privit cu dușmănie poarta postului de jandarmi. Prin minte i-a trecut o clipă gîndul să fugă. Dacă se-ascunde-n pădure, jandarmii nu-l mai găsesc, și scapă de rechiziție. Dar a rămas neclintit lîngă poarta postului. Are nevastă, copii, casă. Nu se poate să fugă !

Johann Moritz a intrat în curtea jandarmeriei. În birou, șeful postului se rădea. Moritz, așezat jos, pe iarbă, aștepta ca el să termine. Voia să între și să-l întrebe dacă nu s-a făcut vreo greșală cu ordinul lui de rechiziție. În curte mirosea a lapte fiert care a dat în foc.

Cineva a pus mîna pe umărul lui Moritz. El a întors capul. Era un soldat, altul decît cel care-i adusese ordinul. La un pas în dreapta soldatului, stătea Marcu Goldenberg, băiatul ovreului din fîntîna. Moritz nu i-a văzut de unde și cînd au apărut lîngă el. I-a privit, și pe jandarm, și pe Marcu. Erau amîndoi dușmănoși. Soldatul l-a prins pe Moritz de umărul cămășii și l-a ridicat în picioare, cum ridici un sac. Moritz s-a supus. Credea că-i o glumă de soldat. A observat însă că Marcu e cu mîinile legate la spate.

~ Cot la cot ! a poruncit soldatul.

« Dacă Marcu e legat, nu poate fi vorba de-o glumă ! » — s-a gîndit Johann Moritz. Și-a apropiat cotul de al evreului. Îi era frică. De cîte ori vede oameni legați, lui Moritz îi e frică.

În spatele lor, santinela a încărcat arma. Moritz știa, fără să se uite, că o încărcă, fiindcă și el fusese soldat. Jandarmul a pus baioneta la armă. Johann Moritz a înțeles ce se petrece și a închis ochii. Cînd au ieșit din curtea postului de jandarmi, s-a mai uitat o dată spre fereastra biroului. Șeful sprijinise oglinda

de geam. Continua să se bărbierească. Țăranii de pe uliță se opreau și priveau convoiul. Femeile ieșiseră la poartă. Și ele se uitau după ei.

În dreptul casei lui Nicolae Porfir, alte femei, care veneau cu apă de la fîntînă, au lăsat gălețile în mijlocul drumului și, cînd au trecut ei, și-au făcut cruce. Moritz a închis ochii. Ceva i se rupsesse în piept. Femeile își fac totdeauna cruce cînd văd pe drum oameni legați, duși cu pușca de la spate !

Din urmă se auzeau pașii soldatului. În afară de zgomo tul sacadat al bocancilor, totul devenise liniște. Moritz mergea în aceeași cadență cu Marcu Goldenberg. Picioarele parcă nu mai erau ale lui. Pășeau singure. Și carnea din trup parcă nu mai era a lui. Și gîndurile. Toate parcă erau ale altuia. Nu mai avea nimic al lui.

26

Șeful postului de jandarmi a terminat cu bărbieritul și a ieșit în curte, fluierînd. Dimineața era frumoasă. Un soldat i-a turnat apă pe mîini, ca să se spele. Soldatul a înțeles că șeful se duce la o femeie. Îl văzuse că s-a bărbierit cu încetineală și de două ori.

— E una nouă, domnule șef ? a întrebat soldatul. Rîdea.

Jandarmul a clipit cu coada ochiului. Dar n-a răspuns. După ce s-a uscat cu prosopul, și-a îmbrăcat tunică cea nouă și s-a așezat la birou. A scos din dosar copia raportului pe care-l trimisese dimineața la legiune, odată cu cei doi arestați, și a recitit-o :

A vem onoare a vă înainta cu escortă pe indivizii Goldenberg Marcu, doctor în drept, 30 ani, și Moritz Ion, lucrător agricol, 28 ani, care cad sub prevederile legii și ale ordinelor dumneavoastră anterioare, referitoare la rechiziționarea și trimiterea în lagăre de muncă a tuturor evreilor și a elementelor dubioase din raza postului nostru.

Semnat: *plutonier de jandarmi Nicolae Dobrescu, șeful postului din satul Fîntîna.*”

Jandarmul a pus raportul înapoi în dosar, satisfăcut. Și-a netezit mustața. S-a uitat în oglinda de buzunar. Pe urmă s-a ridicat de la birou, a luat arma pe umăr și a pornit spre casa lui Johann Moritz.

Suzana era acum singură. De doi ani o pîndește să rămînă singură. Șeful postului a început iar să fluiera.

27

După un ceas, șeful postului de jandarmi s-a întors. Lăsase vorbă că o să lipsească toată ziua ; dar acum era din nou în birou. Și era furios. Nu știa pe ce să pună mîna ca să se potolească. Dînd cu ochii de dosarul de corespondență de pe masă, l-a deschis. A citit iar copia raportului trimis la legiune, cu arestații, și s-a mîniat mai tare. Ar fi vrut să-l rupă de ciudă. Îl scrisese degeaba. Suzana, cu toate că era singură, n-a vrut să-l primească. Cînd el a încercat să intre cu forța, ea a luat toporul și l-a amenințat că-i crapă capul dacă intră în curtea casei ei. Nu glumea. Jandarmul cunoștea femeile. Dacă intra atunci în curte, ea i-ar fi despîcat capul. De aceea, a renunțat și s-a întors la post. Dar era mînios. Toată manevra lui cu arestarea lui Johann Moritz, ca s-o aibă pe femeie singură, a fost în zadar. Muncise la ticluirea ordinului de rechiziție o seară întreagă. « Am stricat cerneala și hîrtia de pomană ! » — și-a zis. Apoi l-a înjurat pe Johann Moritz de mamă.

28

În curtea legiunii de jandarmi se afla o coloană de arestați gata de marș. Moritz s-a uitat la hainele lor frumoase și la geamantanele pe care le aveau în mîini. Era obosit. Îl usturau tălpile. Goldenberg nu scosese tot drumul nici un cuvînt. Și el era însă frînt de oboseală. Așteptau să se așeze undeva jos.

Poarta rămăsese deschisă în urma lor. Coloana de arestați începuse să iasă. Un ofițer care a trecut pe lîngă ei în

fugă, cu un teanc de hîrtii în mînă, s-a uitat la obrajii palizi ai lui Goldenberg. Apoi s-a uitat la Moritz și l-a întrebat pe jandarm :

— Hahami ?

A smuls plicul galben din mîna soldatului, fără să mai aștepte răspunsul, și i-a arătat lui Moritz coloana care ieșea pe poartă, ordonînd :

— încolonarea !

Johann Moritz s-a uitat la ofițer. Nu înțelesese. Locotenentul l-a apucat de umăr și l-a învîrtit ca pe-o sîrlează. Pe urmă i-a dat o lovitură de cizmă în spate. Johann Moritz și-a potrivit pasul cu ultimii prizonieri din coloană. Și a ieșit și el cu ei.

Cînd a întors capul, l-a văzut pe Marcu Goldenberg pășind în urma lui.

29

Marșul a durat pînă seara. Cînd au făcut o pauză, la ieșirea din oraș, Goldenberg s-a apropiat de Johann Moritz.

— Dezleagă-mi mîinile ! a zis el și s-a întors cu spatele.

Mîinile lui Marcu erau albe și subțiri. La încheietura brațelor, unde fusese frînghia, rămăsese o dungă roșie ca sîngele. După ce Moritz i-a desfăcut nodul, Marcu a zis :

— Mulțumesc !

Nu a zîmbit și nu s-a uitat în ochii lui Moritz. S-a așezat doar pe iarbă. A privit în depărtare, cu ochii lui reci ca de sticlă. Johann Moritz s-a lăsat jos lîngă el. Ca să intre în vorbă, i-a întins frînghia cu care fusese legat la mîini.

— Mai ai nevoie de sfoară ? Sau mi-o dai mie ?

— Poți s-o ții ! a răspuns Marcu.

Acum nu mai era aspru.

Johann Moritz a înfășurat bucata de frînghie și a pus-o cu grijă în buzunarul pantalonilor.

— E bine să ai un capăt de sfoară la tine ! a zis el. Nici nu știi cînd îți poate fi de folos !

Marcu Goldenberg a zîmbit. Era prima oară cînd Johann Moritz îl vedea zîbind.

30

În seara aceleiași zile, coloana prizonierilor evrei a ajuns pe malul pîrîului Topolița. Era destinația transportului. Albia secase : nu curgea nici un strop de apă. De-a lungul malurilor crescuseră sălcii și tufișuri de arbuști. Aici trebuia să sape evreii un canal. În fund, se vedeau case. Sate nu erau prin apropiere. Numai două grajduri părăsite, de pe vremea cînd pămîntul din jur era proprietate mînăstirească și aici se țineau Herghelele de cai. Grajdurile se aflau chiar la marginea pădurii. În fața lor era oprit un camion militar, încărcat cu tănăcoape, sape și un cazan de bucătărie. Prizonierii s-au uitat la camion. Alceva la care să se uite tot nu aveau.

În seara aceea, prizonierii au dormit în grajduri. Moritz s-a culcat pe iarbă, dinaintea grajdurilor, fiindcă era mai moale, și a adormit imediat. În timpul nopții, s-a deșteptat de cîteva ori. Luna lumina ca ziua. S-ar fi putut crede acasă. Cînd vedea înșă trupurile învelite în paltoane, care dormeau mai încolo, își aducea aminte că nu e în Fîntîna lui. Și închidea ochii.

A doua zi dimineață, evreii au fost așezați pe două rînduri și numărați. Johann Moritz și Marcu Goldenberg erau din nou unul lîngă altul. Moritz i-a dat bună dimineața, Marcu a răspuns, și lui Moritz i s-a părut că el îi zîmbește. Un plutonier-major a trecut prin fața șirurilor și le-a împărțit prizonierilor sape și tănăcoape. Fiecare a primit cîte o unealtă. Zece oameni au dat jos din camion cazanul de bucătărie și l-au așezat înaintea grajdurilor, sub un stejar. Pe urmă majorul, care avea toți dinții de argint și mustață neagră, a ținut un discurs. A spus că evreii trebuie să sape canalul, pentru binele și pentru apărarea patriei. A spus că el — majorul — este Dumnezeuul evreilor și că, dacă spune el ceva, și Moise din cer trebuie să zică la fel. A mai spus că-l cheamă Apostol Constantin și că are doi băieți, unul — avocat, celălalt — ofițer. Evreii au ascultat cu atenție. Unii zîmbeau. Dar la toți le era frică.

— Mîncare nu se dă astăzi! a terminat majorul. încă nu-i instalată bucătăria. Începînd de mîine, se dă ceai și, de două ori pe zi, supă de fasole. În plus, o jumătate de piine !

După cuvîntare, s-a pornit lucrul. Fiecare om avea de săpat zilnic o anumită porțiune. Cînd o termina, era liber pînă seara. Dacă n-o termina însemna că a sabotat interesele țării : era legat în fiare și trimis la Curtea marțială, ca inamic al patriei. Așa a spus majorul. Prizonierii au crezut că așa este.

Johann Moritz a ieșit în fața rîndurilor și i-a spus majorului că el nu e evreu. Majorul a răspuns că el nu ascultă reclamații decît după ce își instalează cancelaria. Johann Moritz s-a întors la locul lui, alături de Marcu Goldenberg, și a așteptat. Știa că la armată trebuie să aștepti.

Cancelaria a fost instalată peste zece zile, într-o baracă nouă de scînduri, cu mese, cu scaune și cu paturi pentru furieri, construită în apropierea șantierului. Cînd Johann Moritz s-a prezentat în fața ușii cancelariei, majorul i-a spus să vină peste o săptămînă. Zicea că n-are încă timp pentru reclamații.

31

Pe cînd săpau la canal, Moritz, lovind cu tîrnăcopul în pămîntul pietros, l-a întrebat pe vecinul din dreapta cum îl cheamă. Lui Moritz îi plăcea să vorbească cu oamenii de lîngă el. Oamenii, cînd nu-și vorbesc, parcă se dușmănesc. Vecinul l-a privit pieziș.

— Ți-e rușine să vorbești idiș ? a întrebat el.

— Nu știu idiș, a răspuns Moritz.

— Rușine !

Evreul a scuipat și a întors capul în altă parte.

Moritz s-a adresat vecinului din stînga. Voia să-i explice.

— Vorbește idiș ! a zis cel din stînga.

— Tocmai asta vreau să-ți spun, a zis Moritz. Eu nu știu idiș !

Evreii s-au uitat la Moritz cu dușmănie. El s-a oprit din lucru și a încercat să le explice. Dar nimeni nu-l asculta. Moritz s-a gîndit « Sînt sfătuiți între ei să nu vorbească decît idiș. Treaba lor ! Ei sînt evrei, și e limba lor. Dar eu de ce să vorbesc idiș ? »

— Poate vorbești ebraica, dacă ai uitat idiș ? a întrebat unul.

Moritz a ridicat capul, ca să răspundă. Toți încetaseră lucrul și-1 priveau. Apoi au izbucnit în hohote de râs.

Johann Moritz s-a mîniat. Era vînat de mînie. Nu s-a mai putut stăpîni.

— Dacă-i vorba de limbi, atunci rîd eu de voi ! a zis el. Eu știu patru limbi, pe care le vorbesc cum curge apa. Tu cîte știi ?

Se întorsese către vecinul din dreapta. Acesta a răspuns scurt :

— Eu știu idiș !

Moritz a izbit cu tîrnăcopul în pămînt. Simțea că își bat joc de el. Toți știau și românește, dar nu voiau să vorbească.

După lucru, bătrînul Isaac Lengyel, șeful coloanei, 1-a luat pe Johann Moritz deoparte și i-a spus :

— Măcar în aceste ceasuri grele pentru poporul evreiesc și măcar cînd sîntem împreună, numai noi între noi, trebuie să vorbim idiș !

— Eu nu sînt evreu ! a zis Moritz.

— E o prostie să te mai ascunzi acum, după ce-ai ajuns aici ! a zis Isaac Lengyel. Înainte de a te închide, puteai. Și bine făceai, dacă te ascundeai și nu te prindea ! Aici nu mai are nici un rost. Dacă o faci față de noi, ești un renegat !

— Înțelege, domnule Lengyel, eu nu sînt evreu !

Vocea lui Moritz tremura.

— Spune ce vrei î a zis bătrînul. Poate îți place să fii renegat !

Johann Moritz a rămas singur. Nu l-au crezut că nu e evreu. Ziceau că minte. Că nu e român și că o ține pe-a lui numai ca să scape din lagăr.

În registrul lagărului, pe care 1-a făcut bătrînul Lengyel, el e trecut Moritz Iacob.

— Nu există evrei cu numele de Johann, a zis Lengyel. Numele evreiesc este Iacob. Așa te cheamă pe tine ! Nici Ion nu te cheamă ; asta-i traducerea românească a lui Iacob !

Toți cei din lagăr îi spuneau Iankel. El nu s-a opus. I-a fost greu numai pînă s-a învățat cu noul nume.

— Puteți să-mi spuneți și Iacob, și Iankel ! a zis el. Mie îmi pare rău că nu mă credeți !

32

Johann Moritz a aflat că toți evreii fuseseră aduși în lagăr cu ordine de rechiziție. S-a convins că statul rechiziționa acum nu numai caii, căruțele și sacii, ci și evreii. Dar el nu era evreu. Asta voia să-i spună majorului. Altcuiva nu-i putea spune. Însă majorul nu avea niciodată timp. Acum a reușit să-i vorbească ! Majorul era furios.

— De patru luni, de cînd ești aici, îmi produci numai indisciplină ! Cînd deschid ușa cancelariei, dau cu ochii de tine. În fiecare zi ai cîte ceva de reclamat ! Nu-ți place mîncarea ? Nu poți lucra ? Ți-e dor de nevastă ?

Johann Moritz își pregătise un discurs, pe care îl repeta zilnic. Voia să-i istorisească majorului întreaga poveste.

— Spune scurt ce vrei ! a zis majorul.

— Vreau să-mi dați drumul, a zis Moritz. Eu nu sînt evreu !

— Nu ești evreu ?

Majorul 1-a fixat ironic pe Johann Moritz. A luat de pe masă registrul cu numele arestaților, 1-a deschis la litera Ai și a citit : *Moritz Iacob, 28 ani, căsătorit, doi copii, domiciliu în satul Fîntîna. Numele soției: Suzana.* Nu ești tu ăsta ?

— Eu sînt ! a zis Moritz.

— Atunci cum nu ești evreu ?

— Eu sînt, a repetat Moritz. Dar nu sînt evreu !

— Dă-ți seama de gravitatea declarației pe care o faci ! a zis majorul. Orice minciună înseamnă pușcărie. Tu susții acum că tot ce scrie în acte — și astea sînt acte militare — este fals. Gîndește-te bine la ce spui ! Știi ce te-așteaptă. Mai susții că nu ești evreu ?

— Nu sînt ! a zis Moritz scurt.

— Atunci ce cauți aici ?

— Nu știu !

— De ce n-ai spus pînă acum ? a întrebat majorul. Eu am semnat pînă azi în toate actele că cei 250 de oameni care lucrează la canal sînt evrei. Tu vii acum și spui că nu ești evreu ! Înseamnă că eu am semnat fals. Înseamnă că eu trebuie să intru la pușcărie !

Majorul era acum roșu de furie.

- Meriți să-ți dau două perechi de palme, de să-ți vijție urechile o săptămână ! Totuși, eu iau act de declarația ta. Dar ce spui tu e grav. De aceea îți iau declarație scrisă. Semnezi cu mîna ta. Cine te-a trimis aici intră la pușcărie, dacă-i adevărat că nu ești evreu. Dar, dacă ești evreu, atunci părăsești lagărul și intri la ocnă, la tăiat sare !

Moritz a rămas în picioare, lîngă ușă. Majorul a scris o declarație și i-a dat-o s-o semneze. Scria în ea că Johann Moritz nu este evreu și cere eliberarea.

- Acum poți să pleci, a zis majorul. Mîine dimineață trimit hîrta **penare** ai semnaț-o. Pe urmă așeptptm răspunsul.

Montz zîmbea. Cînd a ieșit din cancelarie, parcă ar fi plecat direct acasă. Furierul Ștrul a alergat însă după el și l-a chemat înapoi. Majorul voia să-i mai spună ceva.

- Ascultă, Moritz, a zis majorul. Eu am 25 de ani de serviciu. Sînt și tată de familie. Nu vreau să dau cu piciorul carierei din cauza declarației tale. Cazul tău nu e așa de simplu. Tu ai un nume evreiesc : te cheamă Moritz. De ce te cheamă Moritz, dacă nu ești evreu ? Asta-i una. Vorbești idiș ? Asta-i a doua ! Ai mai pomenit tu un român care să vorbească idiș ? Vorbesc eu idiș ?

- Am învățat aici, în lagăr, a zis Moritz. Dacă știi nemțește și dacă auzi toată ziua idiș, înveți. Nu e greu !

- Ascultă ! a reluat majorul. Întîi: ai nume evreiesc. Al doilea : vorbești idiș. Al treilea : în hîrtii scrie că ești evreu. Pot eu să te mai cred că ești român ? Spune și tu ! Nu pot !

Majorul ținea declarația semnată de Moritz în mînă. A trînit-o pe masă ca și cum ar fi aruncat-o la coș. Lui Johann Moritz i-au dat lacrimile de ciudă.

- Pe Dumezeul meu că nu sînt evreu, domnule major !

- Asta o s-o stabilim noi mai tîrziu ! a zis majorul. Deocamdată eu iau act de declarație și scriu ce am constatat eu. Mie îmi place să fiu om drept, așa am fost toată viața ! În afară de declarația ta, am luat act că ai nume evreiesc și că nu îi cunoști proveniența. Al treilea, am luat act de faptul că vorbești idiș, dar scriu în raport că, după cum declară martorii, ai învățat în lagăr. Cînd ai venit, nu știai ! E drept ce spun eu ?

- Este ! a zis Moritz.

- Acum, altceva ! Ce religie ai tu ?

- Ortodox, domnule major !

Majorul s-a uitat la Moritz bănuitor.

- Tu știi cum sînt botezați evreii ?

- Știu !

- Știi, dar susții că nu ești ca ei ! și-a continuat ideea majorul.

- Nu sînt !

- Sigur ?

- Sigur, domnule major !

- Treci lîngă fereastră, la lumină, și arată că nu ești botezat ca evreii ! a ordonat majorul.

Johann Moritz s-a apropiat de fereastră. Și-a desfăcut cureaua pantalonilor și i-a lăsat să cadă. A rămas gol. Apoi s-a uitat la major.

- De ce te rușinezi ca o muiere ? a întrebato majorul. N-ai de ce te rușina ! Dă-te mai la lumină și arată ! Trebuie să constat cu ochii mei, ca să știu ce să scriu în raport !

Majorul s-a ridicat de pe scaun. S-a așezat în genunchi la picioarele lui Moritz și i-a studiat părțile dezgolite. Compara în mîntea lui ce vedea cu ce știa din auzite și cu ce mai văzuse. Dar nu era lămurit. Gîndindu-se că în raport trebuie să scrie exact, s-a ridicat în picioare, roșu la față, și a aprins o țigare.

- Numai neplăceri îmi faci, Moritz ! a zis. Tu crezi că pe mine m-a trimis țara aici, acum, în timp de război, ca să mă uit la c... tale ? Eu sînt militar, băiatule, și asta nu-i treaba mea ! Dar o fac, pentru că vreau să fiu drept. Poate că-ntr-adevăr nu ești evreu, și-atunci nu e drept să te țîn aici !

Majorul a deschis ușa camerei vecine și l-a strigat pe Ștrul, furierul.

- Cercetează-l pe Moritz, a poruncit el. Raportează-mi dacă e tăiat împrejur după legea evreiască !

Ștrul s-a pus în genunchi la picioarele lui Moritz. El era funcționar de bancă. Făcea fiecare lucru cu precizie și cu atenție. Așa ca la cifre. A pus mîna și a privit bine. Apoi a luat poziția de drept și a raportat:

- Dacă e tăiat împrejur, e numai superficial !

- Ce-nseamnă superficial ? a strigat majorul. Mie să-mi răspunzi clar : este sau nu este ?

- Precis nu se poate spune ! a zis Ștrul. Există o tăietură parțială, dar nu se poate afirma ca ea este făcută de rabin sau este din alte cauze.

- După cum vezi singur — a zis majorul —, cazul tău este

foarte complicat, Moritz ! Dar eu trimit hîrțile. Acum ieși afară ! Tu, Ștrul, rămîi să mă ajuți la scris !

Moritz a ieșit din cancelarie, legîndu-și îngîndurat pantalonii.

33

După arestarea lui Johann Moritz, părintele Alexandru Korugă s-a dus la postul de jandarmi. Era pe la ceasurile nouă dimineața. Plutonierul tocmai se întorsese furios din sat.

— Eu am primit ordin de rechiziție și l-am executat ! a zis jandarmul. Alte lămuriri nu vă pot da. Nici eu nu știu mai mult. Întrebați la legiunea de jandarmi !

— Moritz este acum la legiune ? a întrebat preotul.

— Nici asta nu știu. Chiar dacă aș ști, nu v-aș spune. Sînt secrete militare. Oamenii sînt rechiziționați pentru munca la fortificații, și nu se divulgă locul unde sînt duși.

Preotul s-a ridicat, mulțumind pentru lămuriri. După-amiază, s-a dus la oraș, la legiunea de jandarmi. Moritz nu era acolo. Nimeni nu auzise de el.

— E evreu ? a întrebat un ofițer tînăr.

— Este creștin ortodox din parohia mea ! a răspuns preotul.

— N-a fost trimis la noi, a zis ofițerul. Mai încercați o dată la postul de jandarmi. Să vă dea numărul cu care a fost expedit ! Ieri și astăzi, noi n-am făcut și n-am primit decît transporturi de evrei. Dacă spuneți că omul de care vă interesați nu e evreu, atunci nu-i printre ei...

— Nu este evreu ! a repetat preotul, plecînd.

A doua zi a venit din nou la legiune, cu numărul raportului. Ofițerul din ajun a căutat într-un registru și a zis :

— Cu părere de rău, nu vă putem da nici o indicație. E un dosar secret. Cereți autorizație de Ministerul de Război !

— Vreau să știu numai dacă Moritz este arestat și unde se află, a zis preotul. Asta nu poate fi un secret !

— Este arestat, a răspuns ofițerul. Dar nu vă putem spune unde se află. Nu știm nici noi. A fost vărsat Marelui Stat Major, iar Statul Major nu ne anunță unde-i duce pe oamenii pe care-i primește de aici și ce face cu ei !

Vocea ofițerului devenise aspră. Găcind numele lui Johann Moritz în registru, l-a privit pe preot cu dispreț.

Preotul Alexandru Korugă a ieșit. În urma lui, tînărul ofițer a spus tare :

— E popă, dar minte ca un birjar ! Ieri a declarat că individul este creștin ortodox, și azi îl găsec scris în registrele cu evrei... Dacă mai vine popa pe-aici, să-l dați afară !

34

Preotul i-a scris lui Traian despre arestarea lui Johann Moritz. L-a rugat să se ducă la Ministerul de Război și la Marele Stat Major și să încerce să obțină eliberarea lui. Traian i-a răspuns că a intervenit peste tot, și i s-a promis că Johann Moritz va fi eliberat. De la primirea scrisorii au trecut două, pe urmă trei, pe urmă patru săptămîni. Au trecut două luni. Vara era pe sfîrșite. A venit și toamna. Johann Moritz tot nu s-a întors acasă.

Preotul Alexandru Korugă s-a dus la prefectul județului. În drum spie oraș, s-a întîlnit cu bătrînul Goldenberg. Evreul era pe jos. Slăbise. Preotul l-a chemat lingă el, în trăsură.

— Din ziua arestării, n-am mai aflat nimic despre Marcu ! a zis negustorul și a oftat. Am cheltuit atîția bani, ținîndu-l prin școli și prin universități, l j. București și la Paris... Acum, cînd și-a luat doctoratul și s-a întors acasă, l-au arestat ! L-au trimis să sape tranșee... Pentru asta a venit el doctor de la Paris, să sape tranșee ?

Preotul Korugă a scos o piine proaspătă din geantă. A rupt-o în două. Jumătate i-a întins-o lui Goldenberg. Apoi au început să mănînce amîndoi în tăcere. Urcau o pantă. Calul mergea la pas. Cînd au ajuns în vîrfurile colinei, evreul a vorbit iar :

— Știți că mi-au luat casa, a zis. Rechiziționată ! în cîteva zile trebuie să mă mut ! Altfel mă dă afară cu jandarmii. Casa pe care am făcut-o eu, cu sudoarea frunții mele... întii mi l-au rechiziționat pe Marcu. Acum, casa ! Cu ce-am greșit eu, părinte ?

Evreul a tăt.ut. Calul se oprise.

— Să știți că am să-mi fac un sfârșit! a mai zis evreul. Am să mă spînzur !

Calul a pornit mai departe. La marginea orașului, Goldenberg s-a dat jos. Preotul l-a privit dispărînd pe străzile înguste ale cartierului evreiesc.

35

După ce s-a despărțit de Goldenberg, preotul Korugă s-a dus la prefectură. Lăsase calul să meargă la pas, ca să nu-l obo-sească. Privea casele cu etaje unul peste altul, grămezi de case suprapuse, care se cățarau tot mai sus...

În fața prefecturii, calul s-a oprit singur. Preotul venea măcar o dată pe săptămînă, ca să întrebe de soarta lui Johann Moritz. Calul învățase unde se duce preotul, cînd vine la oraș...

Prefectul nu era aproape niciodată la birou. Și, cînd era la birou, era ocupat. Preotul Korugă nu reușise încă să-i vorbească. Secretarii și portarii îl cunoșteau și-i zîmbeau cu compătimitate. Azi, secretarul i-a zîmbit altfel.

— Domnul prefect vă primește ! a zis el. Într-o jumătate de ceas, vă vine rîndul.

A trecut un ceas. Preotul Alexandru Korugă se află în fața prefectului.

— Un tînar din parohia mea fost arestat acum șase luni, a zis preotul. Aș vrea să știu unde se află și de ce a fost arestat. Aud că e într-un lagăr de evrei. Dar el este român și creștin. Eu l-am botezat. Aș vrea să intervin pentru eliberarea lui.

— Eu refuz din principiu toate intervențiile, a zis prefectul.

— Omul despre care vorbesc nu este vinovat cu nimic ! a spus preotul.

— E într-un lagăr evreiesc însă ! Singur ați declarat-o !

— Dar nu este evreu !

— E același lucru ! a spus prefectul. De vreme ce este în lagărul de evrei, cade sub prevederile legilor și ale dispozițiilor speciale, de care nu mă ocup eu. Aceasta este o chestiune. A doua chestiune, pe care o consider principală și pentru care te-

am primit în audiență, este că-ți pun în vedere că mie nu-mi place ca preoții din județul meu, în loc să-și vadă de biserici, să umble pe la autorități, cu fel de fel de intervenții. Este stare de război și fiecare trebuie să stea la postul lui. Asta e o avertizare pe care ți-o fac oficial. N-aș vrea să fiu pus în situația de a lua măsuri de sancționare contra dumitale.

— Orice activitate depusă pentru binele Omului și pentru dreptate este o activitate pentru Biserică și pentru Dumnezeu ! a zis preotul. Intervenind pentru Johann Moritz, eu intervin pentru Biserică și pentru Dumnezeu. Aceasta este misiunea mea de preot. Cu Johann Moritz s-a săvîrșit o mare nedreptate !

— Nedreptatea nu există decît în fantezia dumitale ! Prefectul vorbea acum cu asprime. Noi sîntem în război ! Luptăm pentru patrie și pentru Biserică, împotriva lui Anticrist ! Dumneata susții că este o nedreptate dacă un individ oarecare a fost trimis să muncească la fortificații, pentru cauza noastră sfîntă ?

— Acest individ este un Om ! a zis preotul. Acest Om a fost arestat și trimis la muncă silnică fără a fi vinovat cu nimic și fără a fi fost condamnat de vreun judecător !

— Fleacuri, părinte ! Dacă am sta să ne ocupăm de fiecare individ, ar veni bolșevicii peste noi și ne-ar spînzura pe toți, în frunte cu dumneata. Noi știm că luptăm pentru Cruce !

— Cine nesocotește Omul nu poate pretinde că luptă pentru Cruce ! a zis preotul. Nu se poate să fii în același timp apărătorul Crucii și dușmanul ei !

• — Dumneata ai vrea să-i dăm drumul lui Moritz al dumitale și să-i lăsăm pe bolșevici să vină peste noi, ca să ne ardă bisericile, să ne batjocorească femeile și să ne lege în lanțuri ? Așa înțelegi dumneata să lupți pentru Biserică ?

— Nici cele mai înalte idealuri naționale, sociale orj religioase nu pot scuza nedreptatea făcută unui singur om { *Accusatio ordinatur ad bonum commune quod intenditur per cognitionem criminis : nullus autem debet nocere alicui iniuste, ut bonum commune promoveat.*¹ Trimiterea oamenilor în sclavie în numele lui Hristos este o crimă împotriva lui Hristos !

— Ești sigur că individul nu este evreu ? a întreat prefectul.

— Absolut sigur !

¹ Acuzăția se întemeiază pe interesul comun, fiindcă este sporită prin cunoașterea vinei : însă nimeni nu trebuie să dăuneze cu nedreptate cuiva, spre a împinge înainte interesul comun, (lat.) (sf. Toma d' Aquino).

— în cazul ăsta e o mișelie ce s-a făcut cu el ! Vinovatul trebuie pedepsit. Cine a dat ordinul de rechiziție ?

— Nu știi, a răspuns preotul. De șase luni întreb la toate autoritățile : la poliție, la jandarmerie, la armată, peste tot. Nimeni nu-mi răspunde. Mi se spune peste tot că e secret.

— Așa este, a zis prefectul. Aceste operațiuni sînt secrete. Nici eu nu-ți pot spune nimic. Trebuie să te duci întîi la Marele Stat Major. După ce capeți autorizație, te întorci cu ea aici, căutăm în dosare și vedem cine a semnat ordinul. Dacă e un abuz, atunci fii sigur că autorul va fi pedepsit în mod exemplar ! Pînă cînd nu aduci însă o autorizație scrisă că poți să te interesezi de caz, noi nu-ți putem da nici o lămurire.

Prefectul a făcut un gest că audiența s-a terminat. Preotul Korugă nu s-a clintit de pe scaun.

— Este posibil, domnule prefect, ca omul să fi ajuns în starea asta de uscăciune și de surzenie, încît — la fel ca mașinile — să nu mai audă glasul semenului lui cînd îi vorbește ? a zis preotul. Eu nu pot crede, totuși, că dumneavoastră nu înțelegeți rugămintea mea. Sînteți doar om. Omul este făcut cu simțire. Cu suflet. Omul nu este mașină. Să fie adevărat că nu simțiți nedreptatea făcută lui Johann Moritz ?

— Ascultă, părinte ! a zis prefectul. Ca să fiu sincer, îmi pare rău că nu te pot servi. Cred că ai dreptate. Îți spun asta fiindcă și eu sînt băiat de preot. Dar, din principiu, nu mă ocup de dosarele evreilor, ale francmasonilor și ale legionarilor. Astea sînt chestiuni periculoase. Îți explodează în mîna, cînd le atingi. Eu sînt ofițer și nu vreau să-mi stric cariera. Nu mă ocup de aceste chestiuni, nici în bine, nici în rău !

Preotul Alexandru Korugă s-a ridicat. La plecare, prefectul i-a strîns mîna și i-a spus :

— Regret că nu pot face nimic pentru omul dumitale — cum îl cheamă ? mi se pare că Moritz !... Dar te aștept cu alte chestiuni, și te servesc !

36

La marginea orașului, era o biserică. Cînd a ajuns în fața ei, preotul a oprit trăsura. I-au venit în minte jandarmul din Fintîna, prefectul, ofițerul tînăr de la legiune, poliștii și toți funcționarii care l-au lăsat să așepte la uși și care îl țîn pe Johann Moritz închis. Și-a scos pălăria și a recitat în gînd această rugăciune a lui W. H. Auden :

Și acum să ne rugăm pentru cei ce dețin vreo mică si nenorocită parte din putere, să ne rugăm pentru toți cei prin care trebuie să suferim tirania impersonală a statului, pentru toți cei ce anchetează si contraanchetează, pentru toți cei ce eliberează autorizațiile si decretează interdicțiile, să ne rugăm pentru ca ei să nu mai considere litera si cifra ca mai adevărate si mai vii decît carnea si singele... Și fă, Doamne, ca noi, simpli cetățeni ai acestui pămînt, să nu ajungem să confundăm omul cu funcția pe care o ocupă ! Fă să avem mereu în minte că tocmai din nerăbdarea sau din lenea noastră, din abuzurile noastre sau din teama noastră de libertate, din propriile noastre nedreptăți, s-a născut acest stat pe care trebuie să-l suportăm, pentru iertarea păcatelor si mîntuirea sufletelor noastre !

Preotul și-a acoperit pletele albe cu pălăria și a pornit mai departe, spre Fintîna. La răsruce, 1-a întîlnit iar pe Goldenberg. Se întorcea și el de la oraș. Cînd a ajuns în dreptul evreului, calul s-a oprit : îl recunoscuse pe negustor și știa că preotul 1-a luat în trăsură.

37

Șeful postului de jandarmi din Fintîna a primit ordin să înainteze un inventar cu toate averile imobile ale evreilor din sat. El a făcut o listă în care a scris tot ce posedă bătrînul Gol-

denberg. Dar n-a trimis-o. Știa că Johann Moritz este și el închis în lagărul de evrei. Când îl trimisese la legiune cu ordin de rechiziție, nu scrisese în el că Moritz este evreu. Nici nu putea scrie : ar fi săvârșit un fals, fiindcă Moritz era român. Dispozițiile de rechiziționare a mîinii de lucru prevăd categoria evreilor și a elementelor indezirabile. El îl rechiziționase pe Moritz ca element indezirabil. Asta era legal. Oricine poate fi socotit de jandarm ca fiind indezirabil. Dispozițiile în această privință nu sînt precizate. La legiunea de jandarmi, însă, l-au trecut pe Moritz la evrei. Asta era vina legiunii. Sau, mai degrabă, era vina lui Johann Moritz, fiindcă are nume evreiesc. Șefului de post îi părea rău că s-a întîmplat așa. Credea că Moritz va fi ținut la lucru cîteva săptămîni. Au trecut însă șase luni. Acum a venit ordin de rechiziționare a caselor evreiești. După dreptate, casa lui Moritz nu trebuie rechiziționată. În tabelele de la legiune stă însă scris că în Fîntîna sînt doi evrei : Goldenberg și Moritz. Jandarmul și-a frămîntat capul cum să procedeze. Dacă anunță la legiune că Moritz nu e evreu și că de aceea nu i-a pus casa pe lista de rechiziție, vine anchetă, ca să se stabilească de ce a fost trimis în lagăr. El o să spună că Johann Moritz este indezirabil. Dar șeful de post nu vrea să aibă anchetă. E mai bine fără cercetări. Suzana ar putea declara contra lui. Trebuie găsită o altă cale. Jandarmul l-a întrebat pe Goldenberg ce să facă.

— Dacă Suzana divorțează de Moritz, ea are dreptul să rămînă în casă. Despre ea nu e scris nicăieri că ar fi evreică. La oraș așa au făcut toți evreii care sînt căsătorii cu creștine ! a zis Goldenberg.

Jandarmul s-a gîndit că Suzana nu va accepta să divorțeze. Ea știa că Moritz nu e evreu și avea să pornească scandalul. Poate își lua și avocat. În cazul ăsta, el o să fie pus sub anchetă.

— Divorțul se face ușor, a mai zis Goldenberg. E destul o declarație scrisă a femeii că vrea să se despartă din motive de ordin rasial. Divorțul se acordă automat la prezentarea petiției. Nu se face nici un fel de audiere, totul se rezolvă pe cale administrativă. Așa sînt noile legi.

Jandarmul a scris o cerere de divorț, ca din partea Suzanei, și s-a dus la ea, ca s-o iscălească.

— Bărbatul tău este în lagărul de evrei, i-a zis el. Acum a venit ordin să vă iau casa. În acte scrie că el e evreu. Eu știu că nu e. Numele lui e de vină. Dracul l-a pus să-l cheme Moritz ?

Suzana asculta cu bărbia rezemată de poartă. Se uita fix la jandarm. Din ochii deschiși au început să-i curgă lacrimi.

— Mi-ai luat bărbatul! a zis ea. Acum vrei să-mi iei și casa ? Te omor cu mîna mea, cît ești de jandarm ! Dar casa n-ai să mi-o iei !

Suzana a luat un bolovan și l-a aruncat peste poartă, cu furie. Jandarmul și-a ferit capul.

— Eu nu vreau să-ți iau casa ! Ți-am adus hîrtia asta s-o semnezi, ca să poți rămînea cu casa !

I-a întins Suzanei cererea de divorț. Pe urmă i-a întins stiloul. Ea le-a luat. Dar nu putea citi. Avea încă ochii plini de lacrimi.

— Ce scrie aici ? a întrebat ea.

— E o cerere de divorț, a spus jandarmul. Dar nu-i decît de formă, ca să nu te dea afară din casă !

— Vrei să mă divorțezi ? a strigat ea.

Era ca o leoaică. Ar fi vrut să-l sfîșie. El a prins-o de mînă, poște poartă, și a încercat să o potolească :

— E numai de formă ! Nu este divorț adevărat ! Dacă nu semnezi, peste cîteva zile o să trebuiască să te scot afară din casă. Unde vrei să te duci cu copiii, acum, în pragul iernii ?

Suzana nici nu voia să audă de divorț.

— Iani este bărbatul meu ! a zis ea. Mai bine mă omor, decît să mă despart !

Jandarmul a rămas la poartă mai mult de un ceas. Suzana, obosită de plîns, s-a dus în casă și iar s-a întors la poartă. A aruncat cu pietre în jandarm. A venit cu toporul în mînă și s-a răstit la el. La urmă, și-a zis că tot e mai bine să semneze o hîrtie, decît să fie dată afară din casă. Moritz, cînd o veni, are să înțeleagă și are s-o ierte că a semnat. Are să vadă că ea i-a rămas credincioasă, că a muncit, păzind casa și îngrijindu-i copiii. Că a

rămus femeie numai pentru el. Toate astea are să le vadă Moritz când o veni. Și a semnat.

Plutonierul a pus cererea de divorț a Suzanei în buzunarul de la piept al tunicii și a plecat. Acum era sigur că n-o să se mai facă anchetă. Dacă venea căpitanul să cerceteze, s-ar fi putut să-l pedepsească cu două sau trei zile de arest. Primejdia trecuse ! Și-a zîmbit singur, și a început să fluiera.

39

Prizonierii din lagărul lui Moritz ar fi putut evada pînă la ultimul : nu-i păzeau decît cinci soldați. Dar ei știau că ar fi fost aduși înapoi, și nu încerca nici unul să fugă. Marcu Goldenberg a evadat, însă. S-a întîlnit cu majorul pe drum, după ce fugise din lagăr. Acum Marcu se află din nou în lagăr. Majorul i-a adunat pe prizonieri înainte de a începe lucrul și i-a întrebat :

— Să-l leg pe Marcu Goldenberg în lanțuri și să-l trimit la Curtea marțială, sau să vi-l las vouă să-l păziți, ca să nu mai facă prostia să fugă ?

Prizonierii l-au luat pe Marcu pe răspunderea lor. El nu lucrase nici o zi la canal pînă atunci. Fusese mai mereu bolnav. Pe urmă, a fost furier la cancelarie. Acum, bătrînul Lengyel i-a dat și lui un tîrnăcop și i-a arătat ce trebuie să sape. Marcu Goldenberg a refuzat. El a susținut că, chiar dacă i se taie mîinile, nu sapă nici o palmă de pămînt la canal.

— Această muncă este contra credințelor mele politice ! a zis.

Prizonierii s-au adunat în jurul lui. Nimeni nu lucra la canal din convingeri politice.

— Acest canal se construiește ca să oprească înaintarea Armatei Roșii ! a continuat Marcu. Eu sînt comunist. Eu nu pot să sap obstacole în calea camarazilor mei !

Prizonierilor le-a plăcut curajul lui Marcu. Erau de acord cu el. Cînd s-a înțeles însă că, dacă Marcu nu sapă, ceilalți sînt obligați să lucreze și bucata lui, entuziasmul s-a potolit.

Bătrînul Lengyel a dat semnalul de începere a lucrului și a promis să aranjeze el singur chestiunea. A venit alături de

Marcu, care ședea la marginea șanțului, cu mîinile în buzunare.

— Noi, evreii — a zis Lengyel —, avem o calitate pe care nu ne-o egalează nimeni în occident : noi știm să facem tranzacții ! Înțelepciunea rasei noastre stimează compromisul și disprețuiește atitudinile tranșante. Asta este o virtute învățată în orient ! Înțelegi ce vreau să spun ? E înțelept acela care împacă și capra, și varza, cum zice proverbul. Tu ai nesocotit această înțelepciune și ai luat poziție, uitînd că poziția este o caracteristică a popoarelor barbare, de soldați. Națiunile rafinate și culte își permit luxul să aibă mai multe exprimări deodată, ca s-p poată invoca pe cea mai adecvată situației. Dacă tu nu ții seamă de înțelepciune, este o chestiune personală a ta ! Noi am înțeles că nu vrei să sapi la canal !

— Nu vreau ! a zis Goldenberg.

— Bucata ta trebuie însă săpată de cineva în fiecare zi, atîta vreme cît tu te afli în lagăr. Pînă acum ai fost la infirmerie. Incepi de azi...

— Știu ! a zis Goldenberg răstit. Dar eu nu sap !

— Dacă n-o sapi tu, trebuie s-o săpăm noi ! Azi am făcut-o, a zis Lengyel. Dar nu se poate ca tu să stai cu mîinile în buzunare și noi să săpăm pentru tine !

— Nici nu v-am rugat s-o faceți ! a spus Marcu batjocoritor. Dacă o faceți, vă privește. Poate că vă place să săpați !...

— Nu ne place ! Tu știi asta. Dar nici nu putem să-i spunem majorului să te trimeată la Curtea marțială, cu cătușe la mîini !

— Spuneți-i că sînt sabotor ! De ce nu-i spuneți ?

— Tu ești doctor în drept, a zis Lengyel. Tu înțelegi situația. Noi nu putem cere să fii pus în lanțuri și scos între baionete din lagăr. Azi evreii sînt vînați ca animalele în toată Europa. Asta o fac fasciștii ! Și tu vrei să cerem noi ca unul de-al nostru să ajungă la Curtea marțială ? Știi că nu putem ! Dar nici nu putem săpa pentru tine ! De-abia săpăm fiecare bucata noastră...

— De ce-mi ții predica asta sentimentală ? a întrebat Marcu, tot ironic. Vrei să mă convingi să sap ?

— Aș fi naiv, dacă aș încerca, a zis Lengyel. Tu ești un fanatic. Fanaticii sînt animale turbate, nu trebuie să te apropii de ei. Dar tu ai tată și mamă. Tu nu te gîndești la ei ; noi însă ne gîndim la mama și la tatăl tău, care te așteaptă acasă. Tu ești evreu, și noi nu uităm asta. Ești fratele nostru ! Același sînge cu noi, chiar dacă tu ai uitat ! De aceea am căutat o soluție de compro-

mis, ca să împăcăm și fanatismul tău, și interesele comunității noastre, și sentimentalismul nostru, de care tu îți bați joc !

Ceialți prizonieri se strânseseră împrejur și ascultau.

— La canal, nu vrei să lucrezi, fiindcă el e un obstacol în calea camarazilor tăi din Armata Roșie, a urmat Lengyel. Ești dispus să-ți dai viața, numai să nu faci asta ! Noi nu te vom forța. Dar atunci trebuie să faci altă muncă. Una care să n-aibă nici o semnificație politică sau militară. Preferi, de exemplu, să cureți closetul lagărului, în loc să sapi la canal ? Noi curățăm closetul prin rotație. Dacă tu cureți closetul zilnic, cel care ar fi de serviciu în ziua aceea are să sape partea ta la canal. Trebuie să te previn însă e o muncă grea și scârboasă !

Bătrînul era convins că, pus în fața acestei alternative, Marcu Goldenberg va accepta lucrul la canal. El știa că nimeni nu putea face mai mult de două sau trei zile la rând de serviciu la closet. Mai ales un intelectual...

— Nu-i nevoie să-mi dai răspunsul acum ! a mai zis Lengyel. Pînă diseară te mai gîndești și-mi spui !

— N-am de ce să mă mai gîndesc ! a zis Marcu. Sînt decis !

— Pentru care muncă ești decis ?

— Sigur că pentru closet ! a răspuns Marcu. Curățatul closetelor este o muncă de folos obștească. Este o activitate constructivă. Săpatul canalului este o muncă criminală, reacționară și fascistă ! Prefer să curăț closetele, decît să fac ceva contra camarazilor mei din Armata Roșie !

Bătrînul Lengyel a devenit palid. Planurile lui eșuaseră.

— Ar fi bine să te mai gîndești înainte de a te decide ! a zis, totuși.

— Sînt decis ! a zis Marcu și s-a întors cu spatele.

Nici unul dintre prizonieri n-a îndrăznit să-i mai vorbească lui Marcu. Numai Johann Moritz s-a apropiat de el.

— Marcule, ești nebun ? i-a zis. Vrei să cureți closetele în fiecare zi ? Asta-i mai rău decît la ocnă !

— Marș de-aici ! a țipat Goldenberg. Eu știu ce fac !

— Ai fi știind tu ce faci, dar faci rău ! a zis Johann Moritz.

în clipa aceea observase că privirea lui Marcu Goldenberg era exact ca a lui Iorgu Iordan. Și s-a depărtat de el.

40

A doua zi, Lengyel a avut muștrări de conștiință pentru modul cum procedase cu Marcu Goldenberg. Era un bătrîn sensibil. Seara, a venit lîngă Goldenberg, hotărît să-l convingă să renunțe la closete. Voia să-l scoată de-acolo cu orice preț, fiindcă i se părea că el îl condamnase la aceasta corvoadă. Marcu nu terminase încă lucrul. Scosese căldările, pline, din groapa care servea de closet și le cărase în afara lagărului, ca să le ve/se pe cîmp. în cursul zilei plouase : closetele se umpleau mereu cu apă de ploaie. Munca a fost dublă față de alte zile. Marcu se istovise. Era slab și suferea de plămîni.

— Cred că ai să renunți, a zis Lengyel. Asta nu-i o muncă pentru tine !

Marcu a coborît în groapa closetului și a umplut din nou căldările. Pe urmă a ieșit și a adunat murdăria cu lopata.

— Eu, în locul tău, n-aș putea sta toată ziua în duhoarea și în murdăria asta ! a zis Lengyel.

Marcu n-a răspuns nici de data asta. De-abia se ținea pe picioare. Dar continua. A ridicat căldările și a trecut pe lîngă bătrîn. Se ducea să le verse. Cînd s-a întors, Lengyel i-a spus :

— De-acum au să-ți pută hainele și pielea a closet toată noaptea. Nici n-ai să poți dormi !

Bătrînul se pregătea să-l anunțe pe Marcu că, de mîine, îl pune iarăși furier la cancelarie. Dar Marcu n-a mai avut puterea să aștepte. Ajunsese la capătul forței lui de rezistență. Avea lopata în mînă. A ridicat-o, a închis ochii și a izbit. Lovitura a căzut cu tăișul în creștetul capului lui Lengyel. Bătrînul s-a clătinat. Marcu nu-l vedea. Avea ochii închiși. Mîinile i s-au crispat pe lopată. Și a lovit din nou. Apoi a treia oară. Loviturile următoare au nimerit în gol : bătrînul se prăbușise. Marcu, rămas cu lopata în mînă, a deschis ochii și l-a văzut pe Lengyel la picioarele lui, cu capul despicat. Nu voise să-l omoare pe bătrîn. Izbise din disperare. Dar nu-i părea rău.

41

Au trecut patru luni de cînd Marcu Goldenberg l-a ucis pe Lengyel. Johann Moritz și-a adus aminte de capul bătrînului, tăiat în două cu sapa, și de dimineața în care Marcu a fost scos între baionete din lagăr, dar i se părea că asta s-a petrecut cu mulți ani în urmă. Morții se uită. Marcu nu este mort, dar cei închiși în pușcărie sînt uitați și ei, ca morții. În ziua aceea a nins. Majorul a anunțat că va veni în inspecție un general.

— Așteptăm și vizita regelui ! a zis majorul. Regele vrea să vadă canalul pe care l-ați săpat voi. Planurile canalului le-a desenat regele însuși, cu mîna lui. De aceea vrea să-l vadă !

Moritz s-a gîndit la Marcu Goldenberg, care taie sare la ocnă. Pe urmă s-a gîndit la rege, care a desenat canalul. Parcă îl vede pe rege, ca în poze, cum stă la masă cu creionul în mînă și desenează. Canalul e foarte lung. Se spune că are peste o sută de kilometri. Dar fiecare prizonier nu vede decît bucata pe care o sapă el și cît cuprinde cu ochii în dreapta și în stînga. Canalul are trei metri adîncime și maluri abrupte : va fi umplut cu apă. Moritz caută să-și închipuie cum o să fie cînd o să curgă apa pe locul unde stă el acum cu picioarele și unde a săpat. A auzit că, după război, pe canal vor trece și vapoare. A fost construit ca să-i oprească pe ruși, cînd vor încerca să năvălească în România. Din cauza asta săpatul canalului este secret. Nu știu despre el decît regele și cîțiva generali. Așa a spus majorul. Moritz l-a visat de multe ori pe rege vorbind în șoaptă sau la ureche cu generalii lui, despre canalul la care sapă el. Și a înțeles de ce nu au voie prizonierii să scrie acasă, la nevastă și la părinți : ca să nu divulge secretul canalului și să nu-l afle rușii. Majorul spune că rușii au spioni peste tot. Ei vor să fotografieze canalul la care sapă Moritz. Dar poliția îi prinde de fiecare dată. Eliberări, iarăși, nu se fac, pentru ca cei care au săpat să nu vorbească de canal, cînd se duc acasă la ei.

Johann Moritz ar vrea să vină cîndva, după ce se va termina războiul, cu Suzana și cu băieții lui aici, ca să le arate canalul. Atunci o să fie apă, dar el și-a însemnat în minte locul unde a săpat. Copiii au să se minuneze. Nici n-au să poată crede că aici

a fost odată un cîmp pe care pășteau vitele. Vor povesti la școală celorlalți copii ce a făcut tatăl lor. Ei au să fie mîndri că au asemenea tată. Ceilalți copii n-au să aibă părinți care să fi făcut astfel de lucruri de necrezut. Moritz se simte mîndru. La început îl chinua amintirea gospodăriei. Se gîndea că i s-a stricat cărămida în curte. Că Suzana n-a putut să aducă lemnele din pădure. Că porumbul a rămas neprășit. Nu dormea noaptea de gînduri. Asta era la început. Pe urmă, treptat, s-a gîndit mai puțin. Își închipuia că Suzana a avut grijă de toate. Și ce n-a făcut ea bine, cu capul ei de femeie, va face el, cînd se va întoarce acasă. Din ziua în care majorul l-a cercetat, l-a pus să-și dea jos pantalonii și a văzut că nu e evreu, Johann Moritz așteaptă eliberarea. El crede că ordinul lui de eliberare a venit de mult, dar îl mai țîn în lagăr fiindcă nu e terminat canalul. Acum, după ce au să vină generalul și, pe urmă, regele, ca să vadă dacă le place cum a ieșit canalul, o să-i dea și lui drumul să plece acasă. Moritz nu poartă dușmănie statului că l-a trimis aici. La început era înfuriat pe soldatul care îl escortase din Fintîna pînă la oraș. Pe urmă a fost supărat pe șeful postului. Credea că el l-a rechiziționat. Și acum mai crede că plutonierul Dobrescu e de vină. Dar minia cea mare i-a trecut. S-a luat și el cu necazurile de fiecare zi și a uitat de supărare. Cînd se va duce în sat și îl va întîlni pe plutonierul Dobrescu pe uliță, are să-l salute, scoînd pălăria, ca și mai înainte. Poate l-ar fi și înjurat în față pentru batjocura pe care i-a făcut-o cu ordinul de rechiziție. Acum însă i-a trecut focul. Toate trec cu timpul. El știe că în curînd va fi acasă. Îi e dor de Fintîna și de nevastă. Copiii trebuie să fi crescut. Petru are să-i iasă înainte la poartă. Moritz se lasă furat de gînduri. Își închipuie cum o să intre în curte, cum o să-l ia în brațe pe Petru, cum o să-l strîngă pe cel mic, pe Nicolae, la piept. Parcă i-ar strînge de-acum în brațe. Pe urmă are să-i spună Suzanei cum a lucrat și pe unde a fost. Ei n-are să-i spună nici că a fost bătut, nici că a răbdat de foame. De ce s-o necăjească ? Are să-i povestească însă cum a învățat evreiește și cum nimeni, nici măcar evreei, n-a crezut că el e român. Ea o să rîdă. O să-i povestească apoi că l-au crezut că nu e evreu numai după ce majorul l-a pus să-și dea pantalonii jos și s-a uitat la rușinea lui. Suzana o să se prăpădească de ris ascultînd. Mai ales cînd o să audă că majorul l-a chemat și pe Ștrul, furierul, și i-a dat ordin să-i cerceteze și el. El o să-i spună Suzanei că și majorul, și furierul Ștrul s-au minunat și au

zis : « Ție trebuie să-ți dăm drumul, Moritz, că tu nu ești evreu, și regele a dat poruncă să nu sape la canal decât evreii ! » Suzana are să fie fericită că totul s-a terminat cu bine și că el este din nou acasă, și are să vină lângă el, și are să-l strângă cu foc, și are să spună : « Tu ești bărbatul meu și mi-ești drag ca soarele de pe cer ! »

Astea le visa Moritz, așteptînd venirea generalului. Pe urmă s-a anunțat că generalul va veni a doua zi. Prizonierii, care stăteau aliniați pe trei rînduri în fața canalului, cu sapele și cu tîrnăcoapele în mîini, s-au risipit.

Pe Moritz l-au chemat la cancelarie.

— Majorul vrea să-ți vorbească ! a zis Ștrul.

Lui Moritz îi bătea inima. Știa că a sosit ordinul de eliberare, de aceea îl chema majorul. Dar nu l-a întrebat nimic pe Ștrul. De-abia își stăpînea bucuria. Simțise că o să fie eliberat doar cînd va fi gata canalul. Vestea îi căzuse acum ca din cer.

Majorul era îmbrăcat cu tunică nouă. Podelele erau proaspăt spălate, pentru inspecția generalului. Pe masa din birou, învelită cu hîrtie albastră curată, dosarele ședeau așezate unul lângă altul, în teancuri. Moritz s-a oprit lângă ușă. A salutat. Aștepta cu sufletul la gură să audă vestea. Dar se prefăcea că nu știe de ce e chemat. Nu voia să arate că se bucura ca un copil. Alături de major, ședea pe un scaun doctorul Samuel Abramovici. Tot prizonier și el, însă prieten cu majorul: stătea numai la cancelarie. Ștrul s-a așezat la măsura lui, într-un colț. Și ea era învelită cu hîrtie nouă albastră. Toți se uitau la Moritz. Erau serioși. Majorul a zis :

— Moritz, băiatule, nevastă-ta a divorțat de tine ! Și a continuat, răsucindu-și mustața : Ni s-a trimis decizia de divorț, ca s-o semnezi de luare de cunoștință !

Majorul a pus o hîrtie pe marginea mesei și i-a întins lui Moritz tocul, s-o semneze. Dar Moritz nu s-a mișcat de lângă ușă.

— Divorțul a fost cerut pe motive rasiale ! Nu vrea să mai fie nevasta unui evreu !

Majorul a adăugat, dojenitor :

— Și-mi spunei mie povești că ești român curat și creștin !

Credeai că mă păcălești pe mine ? Eu sînt vulpoi bătrîn : n-am dat drumul la raport și la petiția ta! Am avut dreptate ! Uite, nevasta te-a lăsat, fiindcă ești evreu. Ea cred că știe mai bine decât oricine !

Majorul a zîmbit. Dar, cînd a dat de ochii lui Moritz și l-a văzut cum s-a îngălbenit la față, zîmbetul i-a dispărut. Johann Moritz era galben ca lărnîia. Parcă ar fi fost mort. Majorului i s-a făcut milă de el.

— Așa sînt femeile, a zis. Cum ai plecat de-acasă, și-a găsit altul! Toate femeile sînt curve. Nu trebuie să-ți faci inimă rea pentru o femeie !

Moritz s-a uitat la major ca și cum ar fi vrut să-l sfișie. Nu putea suporta ca majorul să spună despre nevasta lui că e curvă. A strîns pumnii și a scrișnit din dinți. Furia i se ridica în trup pa un clocot. Ar fi vrut să se stăpînească, dar clocotul îi ajunsese la gît. Era gata să lovească.

— Nevasta mea nu este curvă ! a strigat el.

— Aici ai vorbit adevărul, a zis majorul. Tu ești un bărbat a cărui nevastă nu este curvă, fiindcă tu nu ai nevastă ! Ai avut pînă la...

Majorul a tras hîrtia de pe colțul mesei și a citit data :

— Pînă la 30 ianuarie. Atunci s-a pronunțat divorțul. De atunci ești cavaler !

Majorul a zîmbit iar. Doctorul Abramovici a zîmbit și el, cu colțul buzelor.

— Nevasta mea nu a divorțat! a zis Moritz. Eu o cunosc pe Suzana !

— Treaba ta ce crezi! a spus majorul. Acum semnează aici că ai luat cunoștință de pronunțarea divorțului și că te simți din nou cavaler !

— Eu nu sînt cavaler ! a zis Moritz.

— Bine, nu ești cavaler, dar semnează de luare de cunoștință !

Moritz s-a uitat la stiloul pe care i-l întindea majorul și a zis :

— Nu semnez !

Obrazul majorului s-a înroșit de mînie. Era militar și acest răspuns constituia un act de indisciplină.

— Semnează ! a ordonat el. Ai uitat unde te afli ?

Johann Moritz a luat stiloul și a semnat. De data asta era un ordin, și el trebuia să-l execute. După ce și-a scris numele pe coala de hîrtie, în colțul din dreapta jos, unde îi arătase majorul cu degetul, a lăsat stiloul pe masă și a dat să plece. Ochii i se împăienjeniseră și îi vijîia capul.

— Citește ! a zis majorul. Ca să știi ce ai semnat !

— N-am nevoie să citesc ! a răspuns Moritz. Eu tot știu că nu-i adevărat !

A vrut să deschidă ușa. Mîna îi bijbia însă ca pe întuneric, tremurînd, și nu nimerea clanța.

— Stai și fumează o țigare ! a zis doctorul Abramovici, întinzîndu-i tabachera.

Moritz s-a întors de la ușă. A luat o țigare și a început să fumeze, fără să știe cînd îi dăduse doctorul bricheta, ca să și-o aprindă. Încerca să-și aducă aminte, dar nu vedea în fața lui decît flacăra brichetei. O flacără gălbuie, care îi ardea înaintea ochilor și care se întindea, din ce în ce mai mare.

— Ai copii ? a întrebat doctorul.

Moritz s-a trezit ca din vis. A răspuns parcă cu gura altuia. Pe urmă a ieșit din cancelarie, tot fără să știe cînd și cum. În ziua aceea a stat pe marginea canalului, pe pămîntul înghețat. Dar nu i-a fost frig. S-a gîndit la tot felul de lucruri. Din cînd în cînd își amintea de hîrtia pe care o semnase. Atunci se înfuria.

Dimineața s-a dus la major. A cerut ordonanța de divorț și a citit-o. Pînă atunci nu crezuse. Acum știa că e adevărat. Suzana divorțase de el. Fiindcă și ea îl credea evreu și-și găsisse pe altul. Nu mai era supărat că majorul îi spusese că e iar flăcău : îl durea inima, dar știa că e adevărat. Citise el, cu ochii lui.

42

A doua zi, majorul a venit îmbrăcat tot cu tunica cea nouă. Prizonierii au așteptat pînă la prînz, aliniați în fața canalului, dar generalul n-a apărut. A treia zi, majorul purta tunica de lucru. El a anunțat că generalul este supărat și nu mai vine să vadă canalul. Timp de o săptămînă nu s-a lucrat.

Pe urmă, lagărul lui Moritz s-a mutat mai la nord. Pînă atunci săpaseră în pămînt galben și moale ; acum canalul trebuia săpat în piatră. Majorul a plecat cu camionul să aducă alte uneite, cu care să se poată tăia în piatră, fiindcă cele vechi nu erau bune decît pentru pămînt moale. A lipsit trei zile. Appi au sosit două camioane cu mașini de găurit și de spart stîncă. Munca era grea și se făcuse frig.

Moritz a muncit toată iarna. Mîncarea era proastă, și oamenii se îmbolnăveau pe capete. Unii au murit. Moritz nu s-a îmbolnăvit ; numai vremele ele o săptămînă l-a durut gîtul.

Lucrarea înainta încet. În aprilie, erau tot pe locul unde începuseră să sape la Crăciun. Făcuseră numai cîteva zeci de metri de canal. Se spunea că cinci sute de mii de oameni au lucrat toată iarna la săpat ; dar o să mai dureze și la vară. Abia în toamnă va fi gata : prin octombrie se va da drumul la apă. La începutul lunii mai a venit însă ordin de încetare a lucrului. Majorul a anunțat că Marele Stat Major a renunțat la săparea canalului. Regele Caro! II al României a fost dat jos de pe tron și a fugit din țară. Odată cu el au fugit sau au fost scoși din serviciu toți generalii cu care se sfătuisse el să construiască canalul. Acum veniseră ta palat alți generali, care au spus că pianul desenat de mina regelui nu este bun. Ei au dat ordinul de oprire a iucrului. Evreii au fost urcați în trenuri și duși la granița dinspre apus a României, ca să sape acolo fortificații contra ungarilor.

Cînd a părăsit șantierul, lui Johann Moritz i-a părut rău că regele nu desenase bine planul. Toată munca fusese degeaba.

43

Noul lagăr era la granița dintre România și Ungaria, într-o pădure. Au călătorit trei zile și trei nopți cu trenul. Cînd s-au mutat, au luat cu ei uneltele cu care săpaseră la canal. Majorul și-a luat cancelaria întregă, care era o baracă de srînduri, și a pus-o în tren. Ștrul a luat registrele. Nu a mai rămas nimic unde fusese vechiul lagăr. Prizonierii au luat și păduchii cu ei : fiecare avea sute.

În noul lagăr nu ie-a trebuit însă uneltele cu care săpaseră la canal. Aici aveau să taie copaci din pădure pentru fortificații. Johann Moritz nu știe cum sînt fortificațiile. Ei au tăiat însă păduri întregi și le-au cărat pe graniță. Erau zeci de mii care nu făceau altceva decît să taie copacii și să-i care la vale. Johann Moritz se uita din depărtare la fortificații, dar nu le vedea. După cum înțelegea el, cu lemnele pe care le tăiau, se face un gard uriaș între români și unguri. Poate chiar asta voia Statul

Major. El nu știa. Aștepta să vadă gardul uriaș care să despartă cele două țări. Auzise că și ungurii fac fortificații, de cealaltă parte a graniței, pe pământul lor. Johann Moritz era curios să vadă ale cui fortificații au să fie mai înalte. Se bucura când majorul spunea că fortificațiile ungarilor nu fac nici doi bani și că românii le-ar putea trece într-o noapte, dac-ar vrea. Dar românii nu vor. Johann Moritz își închipuie de multe ori cum vor trece soldații români în Ungaria. Dacă o să mai fie în lagăr când începe lupta, de sus, din pădure, are să se poată uita la ei. Majorul spune că fortificațiile românilor sînt așa de bune, că, atunci cînd va începe lupta, nici pasărea nu va zbura peste ele. De aceea, Moritz își închipuie că ele vor fi foarte înalte. Sînt păsări care zboară atît de sus, că abia le vezi de jos, de pe pămînt. Dacă nici ele n-au să poată zbura peste fortificațiile românești — cum spune majorul —, atunci înseamnă că nici vîrfurile de sus ale fortificațiilor n-o să se vadă de pe pămînt. Se va pierde între nori. Johann Moritz se gîndește unde vor fi așezați copacii pe care îi taie el, cu mîna lui. Dacă le-ar face un semn, cînd au să fie gata fortificațiile, s-ar vedea acolo, poate chiar în vîrf, cum sînt așezați copacii lui.

în fiecare zi, tîind stejarii în pădure, se gîndește la lucrurile astea. Și timpul trece mai ușor. El știe că multe din cîte îi trec prin cap sînt prostii. Cineva care i-ar vedea gîndurile s-ar tăvăli de rîs. Acasă nu vrea să se gîndească însă. Nici la Fîntîna. Dacă se gîndește, i se urcă tot sîngele în cap de mînie.

într-o zi, Ștrul a venit în pădure și l-a chemat la cancelarie. De cînd a semnat hîrtia de divorț n-a mai fost la cancelarie niciodată. încă vede colțul mesei pe care era hîrtia și cum a stat el rezemat cu cotul cînd a semnat. își amintește de toate. De asta nu vrea să mai intre în cancelarie ; nici măcar s-o privească de departe. Acum însă, fiindcă a fost chemat, trebuie să se ducă.

Majorul nu era în birou. Erau numai doctorul Abramovici, Ștrul și bucătarul lagărului, Hurtig. Moritz i-a salutat. Ei au răspuns prietenește. Pe urmă i-au dat un scaun. Moritz se uita să vadă unde e majorul. Dacă l-au chemat din pădure înseamnă că majorul are să-i spună ceva important.

— Majorul nu este aici, așa că vom putea vorbi liniștiți! a zis doctorul Abramovici și i-a întins lui Moritz o țigare.

Abramovici avea totdeauna țigări. Și dintre cele mai scumpe.

— Iankel, a continuat doctorul, pe tine te-a părăsit nevasta !

Moritz s-a schimbat la față. Devenise palid.

— Și ce vă pasă dumneavoastră dacă m*a părăsit ? a zis el. Asta nu-i treaba nimănui! E numai a mea !

— Voiam să spun că nu te așteaptă nimeni acasă, cînd ieși din lagăr ! Deși eu cred că nu va fi nimeni eliberat înainte de terminarea zăzboiului. Iar războiul mai poate dura încă zece ani !

Johann Moritz a oftat. Se gîndea că, dacă trebuie să mai stea încă zece ani în lagăr, i se albește tot părul din cap.

— Ai vrea să pleci în altă țară ? a întreat doctorul.

Moritz și-a adus aminte de planurile pe care le făcuse, să plece în America cu Ghiță Ion. « Dacă ploua în seara aia, azi eram în America, fiindcă nu mă mai duceam la Suzana » — și-a zis. Și, dacă nu se întîlnea cu Suzana, n-ar fi fost în lagăr...

— Vreau să plec ! a zis Moritz, luminat. Eu am mai vrut o dată să plec în America. Dar s-a întîmplat altfel...

— Acum nu se va mai întîmpla altfel ! a zis doctorul Abramovici. Dacă vrei să pleci, în cîteva luni ești în America !

Moritz s-a uitat la doctor, la Ștrul și la Hurtig. Și ei se uitau la el. Se vedea că nu glumeau. Dacă era glumă, nu l-ar fi chemat din pădure.

— Vreau, a întărit Moritz.

— Atunci mergi cu noi ! a zis Abramovici. Noi trei care sîntem aici vrem să evadăm în Ungaria. îți e frică ?

— Nu mi-e frică ! a zis Moritz.

— în Ungaria nu sînt legi antisemite, a urmat doctorul. Eu am o soră măritată la Budapesta, care mă așteaptă. Domnul Hurtig are și el rude în Ungaria. Ne trebuie însă cineva care să ne ajute la căratul bagajelor. Eu am multe : șase cufere. Am luat toate lucrurile de valoare. De la graniță, pe teritoriul ungar, avem de mers vreo zece kilometri pe jos. Nu le pot duce singur. Apoi, noi nu știm ungrește. De-aia ne-am gîndit să te luăm pe tine.

— Și de aici cum ieșim ? a întreat Moritz.

— Din lagăr, ne duce majorul pînă la frontieră ! a zis doctorul. Altfel n-am putea pleca. Pe toate drumurile sînt patru. El ne ia cu un camion militar.

— Majorul știe că fugim ? s-a mirat Moritz.

— Sigur că știe ! a zis Hurtig. Are și el o familie grea și are nevoie de bani ! Tu n-ai face la fel, în locul lui ? Moritz nu a răspuns.

— Mai ia o țigare și du-te de-ți fă bagajele ! a zis doctorul Abramovici. Vezi să nu te simtă nimeni dintre prizonieri !

— Să mă duc chiar acum ? a întrebat Moritz.

— Cît poți de repede ! a răspuns doctorul. La ora nouă, majorul ne așteaptă cu camionul la poartă. Ia-ți lucrurile și vino cu ele imediat la cancelarie ! Noi te așteptăm ! Nu lua bagaje multe : tu ai de dus lucrurile mele !

Johann Moritz a plecat. S-a întors cu o geantă în care avea o cămașă, o pereche de pantaloni și o jumătate de piine. La nouă, au ieșit pe poarta lagărului. Majorul era acolo. I-a luat cu camionul și i-a dus pînă la frontieră. La trei noaptea, Johann Moritz căra geamantanele doctorului Abramovici pe teritoriul Ungariei.

Cînd s-a luminat de ziuă, erau în iața unei gări. Doctorul i-a dat lui Moritz bani și l-a trimis să cumpere patru bilete de tren, clasa a doua, pînă la Budapesta.

44

La o recepție la legația Finlandei din București, Traian Korugă a făcut cunoștință cu generalul Tăutu, ministrul de Război al României. Peste cîteva zile, l-a căutat la birou și i-a expus cazul lui Johann Moritz. Generalul a ascultat cu interes. Și-a notat numele, prenumele, data nașterii și cea a arestării lui Johann Moritz, apoi a zis :

— în cel mult o săptămîină, omul dumneavoastră va fi acasă ! Dau ordin imediat să se cerceteze cazul și să se facă formele de lăsare la vatră. Să vedem : astăzi este... Generalul s-a uitat la calendar :

— 21 august. Pe 28 puteți trece pe la mine, ca să vă dau în mîină ordinul de eliberare a omului dumneavoastră. Acest Moritz e servitorul tatălui dumneavoastră ?

— Este omul din curte, a răspuns Traian. Un ajutor ! Nu e propriu-zis un servitor.

— La țară este o criză acută de mîină de lucru, a spus generalul, fără să asculte fraza pînă la sfîrșit. Vă înțeleg de ce faceți atîtea eforturi pentru un pîrlit de servitor. Fiecare om contează acum pentru munca agricolă. Mai ales că sîntem în plin sezon !

Discuția a continuat pe această temă. Traian a încercat să-i

explice ministrului că el intervine pentru Moritz nu fiindcă acesta îi e necesar tatălui său la munca din grădină, ci fiindcă e închis pe nedrept.

— Intervenția mea ia dumneavoastră pentru Moritz este un act de omenie. Un act gratuit !

— Și eu sînt obligat să fac astfel de acte ! a zis generalul. De cîte ori mă duc la moșie, trebuie să botez sau să cunun țărani ! Cu servitorii trebuie să utilizezi astăzi toate mijloacele, ca să-i faci să muncească. Trebuie chiar să le dai iluzia că ești prieten cu ei și să stai cu ei la masă. Eu înțeleg ce vreți să spuneți. Tatăl dumneavoastră este în aceeași situație cu mine !

Generalul a deschis sertarul, a scos ultimul roman al lui Traian și l-a așezat pe birou. Era un exemplar nou, cu foile netăiate.

— Am trimis adineauri aghiotantul la librărie, ca să mi-l cumpere. Vă rog să-mi scrieți o dedicație pentru fiica mea ! O cheamă Elisabeta. Are optsprezece ani și este o pasionată cititoare de romane. Dumneavoastră faceți parte dintre scriitorii ei preferați. La prînz, cînd voi povesti că ați fost în biroul meu, are să mă întrebe cum erați îmbrăcat, ce cravată aveți, ce țigări fumați. Așa e cînd ești tînăr !

Traian a coborît scările Ministerului de Război încredințat că, de data asta, a reușit să obțină eliberarea lui Johann Moritz. A ridicat de la florărie buchetul de trandafiri albi pe care îl comandase de dimineață, apoi a trecut pe la poștă și i-a trimis o telegramă tatălui său : **29 august sosesc Fintîna cu logodnica și ordin eliberare Moritz.**

45

— Pe 29 august vom fi la Fintîna, în casa tatălui tău ? a întrebat Eleonora West. Era entuziasmată. Asta va fi peste o săptămîină, nu-i așa ? Mor de nerăbdare !

A luat trandafirii albi din mîina lui Traian, i-a rîngîiat cu obrazul drept și i-a așezat într-un vas. Cînd ea s-a întors cu spatele, Traian i-a privit buclele roșii, care-i cădeau pe umerii rochiei de mătase neagră. S-a uitat la silueta ei înaltă, la picioarele cu ciorapi de culoarea fumului.

— Nora, a zis el, știi ce mă întreb de fiecare dată cînd te privesc ?

Ea întors capul spre el, zîmbind.

— Mă întreb ca Tudor Arghezi :

O fi fost mă-ta vioară,

Trestie sau căprioară

Și-o fi prins în pîntec plod

De strigoi de voievod.

Că din oamenii de rînd

Nu te-ai zămislit nicicînd.

Tu ești prea frumoasă. În arborele tău genealogic trebuie căutate căprioare, altfel n-ai fi atât de suplă. Între ascendenții tăi vor fi existat și plante marine : trupul tău are ceva din unduirea vegetației acvatice. Ochii tăi au privirea sperioasă a veveriței, dar ești răsfățată ca pisicile de Angora !

Eleonora West rămăsese cu spatele spre Traian și cu obrazii lipiți de buchetul de trandafiri.

— Te supără vorbele mele ? a întrebat Traian.

— Nu, a răspuns ea.

— Dar te-ai întristat! Chiar dacă nu-ți văd ochii, le simt melancolia. Eu sînt de vină ?

— Nu, a repetat ea, încercînd să zîmbească. Mă gîndeam doar la arborele meu genealogic, în care ar fi cam greu de găsit căprioare, prinți, zine, alge, veverițe...

S-au așezat la masă, singuri în sufrageria uriașă, cu mobile de stejar și fier forjat. Casa Eleonorei West era vestită în București. Planurile le desenase ea, ca și modelele pentru mobilier și covoare.

La 29 de ani, Eleonora era directoarea marelui ziar românesc « Occident ». Studiase la universitățile europene și acum scria zilnic articole de fond, conducea editura, o revistă de literatură și artă, și participa la viața politică, culturală și mondenă. Traian o cunoștea de cîțiva ani. Dragostea lor era ca la început. Poate mai mare. Însă nu se căsătoriseră. De cîte ori Traian redeschidea subiectul, Eleonora West declara că n-ar putea fi o bună soție : « Eu îmi iubesc prea mult profesia, ca să fi soție, fără să mi se pară că am renunțat la ceva prețios din viața mea ! »

— Nora, cred că Johann Moritz va fi eliberat! a zis Traian. Ministrul de Război mi-a promis astăzi că va da ordinul de eliberare pînă la 28 august. I-am telegrafiat tatei că vin la

Fîntîna cu logodnica mea și cu eliberarea lui Moritz. Se va bucura imens de amîndouă !

— Ții neapărat să-ți prezinți tatălui tău logodnica ? a întrebat ea.

— Foarte mult! Dar, dacă tu nu vrei, am să mă supun voinței tale. Tata se va necăji, dar va ierta, ca întotdeauna.

— De să-i prezinți logodnica, și nu soția ? a întrebat Nora. Dacă ne căsătorim poimîine dimineață, mergem la Fîntîna ca soț și soție !

Traian Korugă a crezut că ea glumește. Vreme de doi ani încercase s-o convingă să se mărite cu el. Ea refuzase, deși îl iubea. Acum, deodată, îi propune ea să se căsătorească...

— Vorbești serios ? Traian s-a ridicat și i-a sărutat mîna. E adevărat ? Cum te-ai decis așa, dirîtr-o dată ? Azi dimineață, la telefon, nu mi-ai spus nimic ! S-a întîmplat ceva ?

— Nu s-a întîmplat nimic ! a zis ea. La 29 august, cînd mergem la Fîntîna, o să fim căsătoriți. Nu mi-ai cerut de multe ori să devin soția ta ? Sau ai renunțat între timp ? Mă bucur că n-ai renunțat!

Traian Korugă simțea că s-a petrecut ceva grav, care a determinat-o pe Nora să se decidă subit pentru căsătorie. Dar nu ghicea ce.

— Facem numai căsătoria civilă deocamdată ! a continuat ea. Cununia religioasă o facem la Fîntîna, mai tîrziu. Tu totdeauna ai spus că ai vrea să ne cununăm la biserica tatălui tau. Mă și văd în rochie albă, înconjurată de țărănci tinere, pășind în fața altarului de lemn... Dispensa pentru căsătoria civilă o capăt eu ! Am să-i telefonez procurorului general !

— Nora, spune-mi ce s-a-ntîmplat ? a întrebat Traian. Simt că ai trecut printr-o încercare grea...

— Jur că nu s-a întîmplat nimic ! a zis ea. Absolut nimic ! Doar că m-am decis să fiu soția ta ! Am luat hotărîrea în mod spontan și vreau s-o duc la capăt cît mai repede, înainte de a apărea vreo schimbare. Fericirea pe care am ales-o este atât de importantă în viața mea, încît vreau s-o ating imediat. Mi-e teamă că o pierd, dacă mai aștept. Asta-i tot! Mă crezi ?

46

După masă, Traian Korugă și Eleonora West au stat în bibliotecă și au privit cărți de artă și tablouri. Traian era convins că ea îi spusese adevărul. Totuși, n-au vorbit despre căsătorie. Amândoi simțeau nevoia să iasă din eui lor. S-au uitat îndelung la o pictură a lui Picasso, care reprezenta o femeie desfigurată de suferință, încît chipul nu-i mai era omenesc. Un portret al cărnii rupte în bucăți, al ființei demontate de durere în părțile componente : ochi, nas, gură, urechi. Toate deveniseră independente. De-atîta suferință, părțile trupului uman se desprinseseră una de alta.

Traian Korugă s-a întors către Nora. O ciipă a avut impresia că sînt chiar trăsăturile ei. Aparatul fotografic nu le-ar fi prins, căci durerea era prea adîncă pe fața Eleonorei, ca cea de pe fața femeii lui Picasso. Ca și cum ar fi trecut prin ea un curent de înaltă tensiune, care nu carbonizează, tocmai fiindcă e prea puternic.

— Ce-i cu tine, Nora ? a întrebat Traian.

— Nimic, a zis ea. Vrei să bem o cafea ?

Fără să mai aștepte răspunsul, s-a întors cu spatele, cum se întorsese înainte de masă, cînd el îi vorbise de rudenia ei cu căprioarele și cu plantele marine.

47

Căsătoria s-a făcut la ofițerul stării civile. Traian Korugă și Eleonora West au venit în haine de stradă, însoțiți de doi prieteni ai lui Traian, care le-au fost martori. După ceremonie, au mincat la un restaurant de la Băneasa.

— Cununia religioasă o s-o facem însă cu mare pompă ! a zis Traian. Nuntă după tradiția românească !

Și a povestit cum avea să fie :

— In fruntea cortegiului, în drumul spre biserică, vor fi călăreții. Cincizeci de țărani tineri, în porturi naționale, călări pe cai albi. După ei, \ ine un car cu patru boi, în care sînt arătate darurile primite de mireasa și zestrea ei. Noi nu vom expune cadourile : carul cu boi va fi însă încărcat cu flori ! Vom avea o duzină de nași în timp ce se cîntă « Isaiia dănuiește » și mirii, cu nașii și cu preoții, se învîrtesc, ținîndu-se de mîna în mijlocul bisericii, se aruncă bomboane, pe care copiii le culeg printre picioarele dansatorilor. O să aruncăm un sac întreg, ca să șe sature toți copiii din Fintîna. Cînd eram copil, culegeam și cu bomboane pe la nunți, dar niciodată n-am apucat mai mult de patru. Vreau ca la noi copiii să-și umple buzunarele ! O să aducem o duzină de tarafuri de țigani, cu viori și cobze. Vom desfunda atîtea butoaie de vin, că se va îmbăta tot satul ! Masa o s-o facem într-o poiană și o să avem mii de oaspeți : va ține o săptămînă încheiată !

Nora s-a uitat la ceas. Peste un sfert de oră, avea întîlnire cu avocatul Leopold Stein.

— Să mergem ! a zis ea. Am cîteva chestiuni importante ia birou !

Traian n-a povestit urmarea nunții lor la Fintîna. S-au ridicat amîndoi și au plecat.

48

Traian Korugă a condus-o pe Nora pînă în fața redacției. Palatul ziarului « Occident » e un bloc ultramodern, cu fațada de marmură albă. Fusese construit de Eleonora West, pe locul unde se aflase înainte clădirea veche a unei tipografii. Traian a privit cele șase etaje care se înălțau în bătaia soarelui de început de după-amiază de vară și a zîmbit, ca de obicei, admirativ : « Asta este opera Norei ! »

— Te aștept în mașină ! a zis el.

Știa că Nora își conduce singură automobilul, cînd vine de la birou. Credea însă că azi va face o excepție : era doar ziua căsătoriei lor.

— Vin singură, după ce termin ! a zis ea, așteptându-l să plece.

Pe urmă, a urcat scările de marmură și a dispărut pe ușa de fier masiv, pe care i-a deschis-o, înclinându-se adânc, portarul în uniformă cu fireturi aurii.

49

Eleonora West a intrat în birou cu un pas de regală indiferență, prefăcându-se că nu-l observă pe bătrînul în haine negre, care s-a ridicat în picioare la sosirea ei. Ea și-a pus mânușile și poșeta pe birou, și i-a făcut semn bătrînului să se așeze. A scos o țigare, s-a forțat s-o aprindă fără să-i tremure degetele, apoi, așezându-se și ea în fotoliu, s-a uitat fix la domnul din față.

— Ascult, domnule Stein ! a zis.

Bătrînul a tras afară din servietă deschisă pe genunchi un teanc de hîrtii, pe care l-a pus pe marginea mesei. Nora îi urmărea cu atenție fiecare mișcare.

— Chestiunea este rezolvată, domnișoară West ! a zis Stein. Acestea sînt documentele !

Și a întins în fața femeii două hîrtii, pe care le-a ales din teancul de pe masă.

— Astea sînt singurele acte existente în arhiva din Ploiești ? a întrebat Nora.

— Singurele existente în arhivă pînă azi-dimineață ! Acum documentele sînt pe biroul dumneavoastră ; în arhivă nu mai există nimic !

Eleonora West s-a mai uitat o dată, disprețuitoare, la hîrtii. Le-a împăturit și le-a băgat în sertar.

— Ar fi prudent să le distrugeți imediat ! a zis bătrînul.

Nora a privit ochelarii lui cu rame de aur, gulerul ștaif, hainele negre, croite după moda veche.

— Din clipa în care documentele sînt în biroul meu, nu mai ai nici un motiv de teamă, domnule Stein ! a spus ea.

— Nu pentru mine, a zis el. Pentru dumneavoastră este mai prudent să le ardeți!

— Cît te-a costat ? a întrebat Nora, ca să schimbe vorba. Observase că bătrînului îi era frică. Documentele le va distruge, dar nu înainte de a le mai vedea o dată.

— Exact 100 000 de lei ! a răspuns Leopold Stein.

— Și partea dumatilă ?

— Este socotită, a zis el.

Eleonora West a scos din sertar două teancuri de bancnote și i le-a întins. El le-a pus în servietă, renunțînd să continue gestul pornit în virtutea obișnuinței, de a le număra.

— Asta a fost totul ! a zis Nora.

Dorea să rămînă singură, ca să se uite la documente. D*ar bătrînul nu s-a mișcat din fotoliu.

— Mai ai vreo chestiune cu mine ? a întrebat ea.

— Nu mai am nimic, a răspuns Leopold Stein. Chestiunea este rezolvată, dacă putem spune așa !

— Mai există ceva care nu e în regulă ?

Nu mai e nimic, a zis el. Dar chestiunea nu se rezolvă decît temporar prin distrugerea documentelor. Asta voiam să vă mai spun ! Dacă n-aș fi fost prieten și colaborator al tatălui dumneavoastră și dacă nu v-aș fi ținut în brațe cînd erați mică, n-aș îndrăzni să vă atrag atenția asupra acestui fapt. Dar vă repet că arderea documentelor nu rezolvă decît parțial chestiunea !

— Vorbește clar ! a spus Eleonora West.

— Este destul de clar, domnișoară West ! Dumneavoastră ați vrut originalele actelor de naștere ale părinților dumneavoastră, ca să nu se mai poată dovedi că au fost evrei ; eu le-am sustras din arhiva stării civile și vi le-am adus !

— Chestiunea e deci închisă !

— Dumneavoastră distrugeți astfel actele, dar nu și faptele, a urmat Leopold Stein. Tot evreică rămîneți, și, dacă cineva vrea să o dovedească...

— Dacă vrea să o dovedească, nu poate ! a spus Eleonora West. Nu mai există probe !

— Dar v: le vor cere dumneavoastră !

— Le voi orocura ! a zis ea. Cu bani, scot orice fel de acte vreau !

— Așa este ! a zis avocatul. Însă cu asta ne aflăm în plin domeniu al Codului penal. Cu focul și cu Codul penal nu este practic să ne jucăm : mai bine să ne ferim !

— Nu ești dumneata cel care, chiar azi-dimineață, ai furat

acte din arhiva de la Ploiești ? a ironizat Nora. Acum vii să-mi dai mie lecții de morală ?

— Nu dau lecții ! a zis bătrînul. Doar vă avertizez că jocul este periculos și nu poate fi jucat la infinit!

^ - Dumneata știi că nu se poate altfel ! a spus Nora, aprinzînd o nouă țigare. Eu nu pot schimba nimic. Cînd societatea îmi interzice să-mi trăiesc propria viață — să am o casă, o profesie, un bărbat —, atunci lupt cu disperare și cu orice armă; Lupt ca o leoaică, cu tot instinctul de conservare al ființei mele !

_ — Principalul, domnișoară Eleonora, este nu să lupți, ci să câștigi lupta ! a zis avocatul.

— Voi câștiga-o ! a zis ea, sfărîmînd cu nervozitate țigarea în scrumieră.

— Credeți că puteți rămîne încă multă vreme proprietară și directoare a ziarului ? a întreat Stein. Pînă acum ați refuzat să declarați că sînteți evreică. Acesta a fost un act de îndrăzneală tinerească. Dar ați avut noroc ! Din frică sau din lașitate, n-a îndrăznit nimeni pînă acum să vă tragă la răspundere. Au fost denunțuri prin care s-a cerut rechiziționarea tipografiei și a ziarului, în baza legilor rasiale. I-ați plătit pe anchetatori și ați câștigat. Acum distrugeți actele de origine etnică din arhive, și iar câștigați timp. Dar legile rasiale se aplică din ce în ce mai sever. Pînă la urmă, nici un evreu nu va scăpa de rigoarea lor : sîntem încă la început ! De aceea ați rămas directoarea unui mare ziar, deși, ca evreică, n-ați avea dreptul, după lege, nici măcar să publicați un articol. Să ne gîndim însă la viitor !

— Eu voi rămîne directoare și proprietară a ziarului și în viitor ! a zis Nora.

Leopold Stein știa că femeia din fața lui are o logică ireproșabilă. Răspunsul pe care ea i-l dăduse acum era însă de fanatică, și fanaticii nu au logică. El n-a mai contrazis-o. Cine renunță la calculul rece nu trebuie contrazis : orice tentativă de a-i arăta adevărul devine inutilă.

— Astăzi, la amiază, m-am căsătorit cu un creștin ! a zis Eleonora West. Ziarul va fi trecut pe numele soțului meu. În felul acesta, nimeni nu-mi va lua « Occidentul ». chiar dacă România s-ar face mai rasistă decît Germania !

— V-ați căsătorit cu adevărat ?

Leopold Stein era uimit.

— Acum sînt doamna Eleonora West Korugă ! a zis ea. Soțul

meu este romancierul Traian Korugă, care, în cîteva zile, va u directorul și proprietarul ziarului. Iar el, la rîndul lui, îmi aparține mie !

Nora West rîdea satisfăcută. Leopok' Stein s-a căutat prin buzunare, fără să știe ce caută, numai spre a nu fi obligat să vorbească sau să înfrunte privirea ei. Avea nevoie de cîteva clipe, pentru a-și reveni și pentru a realiza tot ce auzise.

— Cu alte cuvinte — a zis el, tușind în batistă —, predați ziarul, îl părăsiți!

— Dimpotrivă ! a spus Nora. Nu numai că nu predau ziarul, dar fac și reorganizări, mărindu-1 : am angajat un nou director • !

— Ideea este genială ! a zis Stein. Minunată ! Și el a acceptat aceste condiții ?

— Nu înțeleg ! a zis Nora, aspru.

— Domnul Traian Korugă, soțul dumneavoastră, a acceptat această situație ? Pentru un bărbat, este oarecum neplăcut ! înseamnă că a fost cumpărat de o femeie, cu un scop anume.

— N-am cumpărat pe nimeni ! a replicat Nora, nervoasă. Eu m-am căsătorit din dragoste !

Leopold Stein s-a ridicat în picioare, s-o felicite. Ea nu i-a întins mîna. Se juca cu actele de naștere ale părinților ei; ochii îi străluceau de lacrimi.

— Oamenii nu au dreptul să primească felicitări decît atunci cînd mor, a zis ea. Asta dacă ești obiectiv. Dar cînd mori nu mai poți primi felicitările...

Avocatul s-a lăsat la loc, în fotoliu. Regreta că o felicitase.

— Credeam că într-adevăr v-ați căsătorit din dragoste, a zis.

— Nu mă crezi că sînt îndrăgostită ? a întreat ea. Nici măcar dumneata, care ești un om deștept, nu înțelegi asta ?

— Atunci de ce sînteți nefericită ? a întreat el. Am impresia că plîngeți !

— Iar eu am impresia că ești obosit, domnule Stein ! Nu știi ce e cu dumneata. Nu înțelegi nimic, parcă n-ai fi evreu. Sînt îndrăgostită de Traian Korugă. El este prima mea dragoste, și îl iubesc de cîțiva ani. Sînt teribil de îndrăgostită. Dar nu de asta m-am căsătorit: dragostea nu este motiv de căsătorie ! M-am căsătorit din cauza legilor rasiale, ca să salvez ziarul și ca să-mi salvez viața. Acum înțelegi ?

Leopold Stein tot părea a nu fi înțeles. I-a sărutat mîna Eleonorei West și s-a îndreptat spre ușă. Ea l-a chemat înapoi.

— La sfîrșitu! acestei săptămîni plec la țară, i-a zis. Mă duc la

socrul meu, care e preot ortodox. Stau câteva zile. Până mă întorc, vreau să fie terminate actele de donație a întregii mele averi mobiliare și imobiliare, inclusiv ziarul, pe numele lui Traian Korugă. Dacă nu se poate prin donație, facem acte de vânzare. Găsește cea mai bună soluție din punct de vedere juridic ! Operația trebuie făcută rapid !

— Sînteți atît de deșteaptă, duduie Eleonora !

— Nu sînt deșteaptă ! Sînt o femeie care luptă cu toate puterile ființei ei, cu tot instinctul și cu toată luciditatea ei, ca să-și apere dreptul la viață. La revedere, domnule Stein !

50

După plecarea avocatului, Eleonora West s-a așezat la birou, cu capul între palme, și a plîns, așa cum numai femeile pot să plîngă. Nu doar cu ochii: cu toată ființa. Pe urmă a ridicat receptorul și l-a chemat pe Traian :

— Vino, te rog, și mă ia de la redacție !

— S-a întîmplat ceva ? a întrebat el.

— Nu s-a întîmplat nimic ! Îți jur că nu s-a întîmplat nimic, absolut nimic ! Dar vino repede !

Traian Korugă a plecat spre redacție. Ieșind din bibliotecă, s-a uitat iar la femeia lui Picasso. O jumătate din ochiul ei rîdea, cealaltă jumătate plîngea. De aceea îi era ochiul desfăcut în două, ca să poată nde și plînge cu el în același timp și cu aceeași intensitate.

51

Așteptîndu-l pe Traian, Eleonora West i-a telefonat lui Leopold Stein. El locuia în apropiere de ziar și ajunsese acasă.

— Domnule Stein, răspunde-mi, te rog, sincer, dar sincer de

tot: dumneata crezi că m-am căsătorit din dragoste, sau din interes ? Răspunde-mi, te implor, fără nici un menajament !

— Dumneavoastră ce credeți ? a întrebat avocatul.

— Eu nu știu exact de ce am făcut-o ! a răspuns ea. Dacă mi-ar tăia cineva capul, tot n-aș putea spune precis. Uneori mi se pare că am făcut-o din interes, alteori că am făcut-o din dragoste ! Cîteodată mi se pare că din amîndouă motivele ! Dar nici una din explicații nu mi pare adevărată. În mod cert, știu că nu mai puteam aștepta nici o secundă și că trebuia să fac ce-am făcut. Dar vreau să știu și care este motivul real !

— Nici unul din cele înșirate !

— Nu m-am căsătorit deci din interes, ca o femeie...

— Nu, doamnă Eleonora ! Dumneavoastră sînteți prea mîndră ca să vă fi putut căsători din interese materiale, fie ele salvarea ziarului și a averii.

— Ești sigur de asta ?

— Sigur ca de lumina ochilor mei !

— Atunci m-am căsătorit din dragoste ?

— Ca să iubești cu adevărat, trebuie să crezi în viitor ! a zis Leopold Stein. Trebuie să crezi în fericire și — ceea ce este mai absurd decît toate — trebuie să crezi că această fericire e eternă și că ea îți poate fi oferită de persoana iubită. Dumneavoastră, doamnă, nu credeți asta : sînteți prea lucidă ! De aceea, mă iertați că v-o spun : nu v-ați căsătorit din dragoste !

— Atunci ? a întrebat ea.

— Nici din interes și nici din dragoste : v-ați căsătorit din frică ! Ați făcut-o cu rapiditatea uluitoare a disperării !

— Dragostea lipsește cu desăvîrșire în gestul meu ? a mai întrebat Eleonora.

— Nu lipsește, a răspuns Stein. Dragostea dumneavoastră este însă dragostea pe care au cunoscut-o femeile din epoca în care omul locuia în păduri, amenințat în fiecare clipă să fie sfîșiat de fiarele sălbatice. Numai atunci, femeile se aruncau le genunchii bărbaților disperate, cerînd ocrotire, iubire, siguranță : toate la un loc, cu aceeași intensitate și cu aceeași pasiune ! Felul ăsta de dragoste îl trăiesc femeile la cutremure, la potop sau la cine știe ce cataclisme, cînd pămîntul amenință să se prăbușească !

— De ce nu mi-ai spus toate astea cînd erai aici ?

— Nu voiam să vă spulber iluzia de putere și de siguranță de sine pe care o aveați ! a spus Leopold Stein. Eu vedeam bine că

tremurați, că totul era făcut de frică, și-mi era milă. Nu uitați că v-am ținut pe genunchi când erați mică...

Traian Korugă a intrat în birou. Nora a închis telefonul și a venit spre el. L-a îmbrățișat. Se strângea la pieptul lui, râdea. Traian a sărutat-o.

— îmi pare bine că ești veselă : la telefon mi se părea că plîngi!

52

În ziua de 28 august, în a ajunul plecării la Fîntîna, Traian s-a dus la Ministerul de Război, ca să ia ordinul de eliberare a lui Johann Moritz. Era fericit, ca și cum ar fi avut deja hîrtia în mînă. A urcat scările în fugă. Aghiotantul, recunoscîndu-l, l-a introdus imediat.

Traian a intrat în cabinetul generalului. Adusese un exemplar de lux, ilustrat și nepus în comerț, din primul lui roman, pe care scrisese o dedicație măgulitoare. Generalul nu s-a ridicat în picioare să-l întîmpine, cum făcuse cu o săptămîină înainte ; se prefăcea că citește.

— Mi se pare că vă deranjez, domnule ministru ! a zis Traian.

— Nu ! a răspuns sec generalul. Ia loc, te rog !

Traian a observat că ministrul nu i-a întins mîna.

— îmi pare rău că trebuie să-ți dau o veste neplăcută, a zis generalul, intrînd direct în subiect. Individul pentru care ai intervenit dumneata acum o săptămîină — și pentru care, probabil, vii și astăzi — nu poate fi eliberat. Cel puțin, nu imediat, întîi trebuie să anchetăm cazul și să stabilim dacă afirmația dumitale că n-ar fi evreu e întemeiată.

Traian Korugă a vrut să se ridice. S-a gîndit însă la Moritz și a rămas pe scaun.

— Așa ! Domnule Korugă, nu rămîne altceva de făcut decît să aștepti pînă cînd se pronunță comisia de anchetă !

Aceasta era fraza de încheiere, cu care generalul îl invita să părăsească biroul. Traian a înțeles, dar n-a plecat : a doua zi trebuia să se ducă la Fîntîna, unde tatăl său aștepta ordinul de eliberare a lui Johann Moritz !

— Domnule ministru, a zis Traian, acum o săptămîină mi-ați promis că veți ordona să fie eliberat ! Mi-ați spus textual că vă este suficientă declarația mea că Moritz nu este evreu și că nu mai faceți nici un fel de anchetă !

— Acum o săptămîină erajaltă situație ! a zis generalul.

— Eu cred că era aceeași ca astăzi ! Johann Moritz e închis într-un lagăr de evrei, deși este român !

— Asta o va stabili comisia de anchetă !

— Dar gîndiți-vă că lucrările comisiei pot dura cîteva luni ! a zis Traian. Bietul om stă arestat de aproape un an și jumătate !

— Știu, a întărit generalul, lucrările comisiei pot să dureze și un an ! Chiar doi ! Astăzi sîntem în război : n-avem timp de anchete ca-n vreme de pace !

— Domnule general, dar declar iția mea nu este o garanție să-l puneți în libertate și să faceți an :heta ulterior ?

— Nu !

— Regret că v-ați schimbat părerile într-o săptămîină ! a zis Traian și s-a ridicat.

— Și eu regret, dar nu e vina mea !

— Faceți aluzie la ceva, domnule general ?

— Nu fac aluzii, ci mă refer la fapte concrete !

— De data asta este dreptul meu să cer explicații ! a zis Traian, palid la față.

— Explicații, domnule Korugă ? în ceasul cînd evreimea lumii luptă alături de bolșevici contra țării noastre și vor să ne răpească pămîntul patriei, dumneata — român curat și scriitor de frunte al neamului — te-ai căsătorit cu o evreică !

Generalul devenise roșu de mînie.

— Ca militar, consider fapta dumitale un act de trădare ! Trădare ! Mă înțelegi ? Ce preț pot să mai pun eu pe cuvîntul dumitale că Moritz n-ar fi evreu ? Intervenția dumitale, dimpotrivă, mă face să cred că este ! Și nu m-ar mira să văd că bănuiala mi se adeverește ! Pot eu să mai am încredere în dumneata ?

— Nu domnule ministru ! a zis Traian și a plecat.

Coborînd scările, a simțit cartea sub braț. A deschis-o și a rupt pagina cu dedicația. Apoi s-a urcat în mașină.

53

« Eleonora este evreică » — se gîndea Traian. « Mie n-a vrut să-mi spună nimic ! » Se simțea înșelat în iubirea lui.

La marginea orașului, a oprit mașina. « Nu mi-a spus, fiindcă n-am întrebat-o niciodată ! Ar fi fost și ridicol s-o-ntreb : nici un bărbat nu-și întreabă iubita ce origine etnică are ! ». Și-a adus aminte cînd o întreba cu tandrețe dacă în arborele ei genealogic nu vor fi fost căprioare, alge, veverițe și voievozi. Ea se întristase atunci. Acum, el se simțea vinovat. « O fi crezut că fac aluzie la originea ei evreiască ! Trebuie să fi suferit cumplit cînd o-ntrebam... ». A închis portiera mașinii și a întors spre oraș. « Acum îmi pare rău că n-am aflat mai demult: dacă aș fi știut, aș fi menajat-o ! Sămăna Nora ! »

Traian Korugă a oprit la prima florărie și a cumpărat trandafiri albi pentru Nora. Vînzătoarea a legat buchetul, zîmbindu-i.

54

— Povestește-mi și mie ce scrii ! a spus Nora.

Traian începuse noul lui roman. La patru dimineața, Eleonora îl simțea cum se ridica din pat, de lîngă ea, își punea halatul și ieșea din dormitor. Stătea închis în camera lui de lucru pînă la prînz. Acum luau micul dejun împreună. Se împliniseră tocmai două luni de la căsătorie. Pe masă erau flori.

— Nu vrei să-mi povestești ce scrii ? a insistat Nora.

Era nerăbdătoare. Traian se eschivase întotdeauna să-i vorbească despre roman. Acum nu mai putea refuza.

— Am făcut odată o croazieră cu submarinul, a zis «I. Am stat o mie de ore sub apă. Ca să știm cînd era nevoie de aer proaspăt, pe submarin existau aparate speciale. Înainte, însă, nu

erau aparate, și marinarii luau la bord o cușcă cu iepurași albi. Cînd atmosfera devenea toxică, iepurașii mureau, și marinarii știau că mai aveau de trăit cinci-șase ore. Atunci căpitanul lua hotărîrea supremă : sau făceau un efort disperat să iasă la suprafață, sau rămîneau în adîncuri, și tot echipajul murea. De obicei, ca să riu se vadă murind asfixiați, se împușcau unul pe altul.

Pe submarinul unde am fost eu, erau nu iepurași albi, ci aparate. Căpitanul a observat că eu simt orice scădere a cantității de oxigen din aer și a făcut haz de sensibilitatea mea, dar, pînă la sfîrșitul croazierei, marinarii n-au mai folosit aparatele : doar se uitau la mine ! Și eu le spuneam, cu o precizie pe care aparatul o confirma, dacă avem sau nu destul aer... Acesta e un dar al meu și al iepurașilor albi: de a simți cînd atmosfera nu mai întreține viața, cu o anticipație de șase ore. De la o vreme, am aceeași senzație ca pe submarin : simt atmosfera sufocantă !

— Care atmosferă ? a întrebat Nora.

— Atmosfera în care trăiește societatea contemporană : a devenit irespirabilă pentru om. Birocrația, armata, guvernul, organizația de stat, administrația, toate funcționează astfel, încît omul e sufocat. Societatea actuală e bună pentru mașini și pentru sclavii tehnici : e creată de ei și pentru ei. Oamenii se asfixiază, și nu-și dau seama ! Ei cred că totul este normal, ca mai înainte. Sînt ca marinarii de pe submarin, care rezistă și lucrează, încă șase ore după moartea iepurașilor albi ! Dar eu știu că totul e terminat...

— Țsta e subiectul romanului ? a întrebat Nora.

— Descriu în roman cum mor, în chinuri îngrozitoare, ucii de o atmosferă care interzice viața, oamenii de pe pămînt. Dar, fiindcă nu mă pot ocupa de toți oamenii din lume, am luat numai zece, pe cei pe care eu cunosc mai bine.

— Și toți eroii mor ?

— După moartea iepurașilor albi, oamenii nu mai pot trăi decît maximum șase ore. Romanul meu înfățișează ultimele șase ore din viața celor mai buni prieteni ai mei.

— Și ce-ai scris pînă acum ?

— Primul capitol, a zis Traian. Unul dintre eroi a fost smuls dintre noi și...

— Ce se întîmplă cu el ?

— Deocamdată i s-au luat libertatea, nevasta, copiii, casa... A fost înfometat, bătut. Au și început să-i fie smulși dinții din gură. Mai tîrziu, i se vor scoate ochii, i se va smulge carnea de

pe oase. Ultimele chinuri i se vor aplica, probabil, electric și automat.

— Toate faptele astea se petrec în realitate ? a întrebat Nora.

— Absolut toate ! în roman am scris numele străzii, al orașului și al țării unde locuiesc eroii. Le-am dat și numerele de telefon ! De altfel, pe primul erou îl cunoști și tu : poți controla adevărul celor scrise.

— Cine e primul erou ?

— Johann Moritz !

Fruntea Eleonorei s-a întunecat. Cu Johann Moritz, tot ce povestise Traian se întâmplase cu adevărat.

— Îmi e grozav de milă de Johann Moritz ! a zis Nora. El este deci primul capitol al romanului tău. Care va fi al doilea ?

— Nu știi încă, a răspuns Traian. Poate voi fi eu, poate tata sau mama, poate tu... Oricum, unul dintre noi !

— Și toate capitolele vor fi ca cel al lui Johann Moritz ? Nu există în roman nici o soartă frumoasă, nici un *happy end* ?

— Nici unul ! a încheiat Traian. După moartea iepurașilor albi, nu mai există *happy end* ! Există doar câteva ceasuri pînă cînd totul va fi sîrșit...

CARTEA A DOUA

55

T

X rîcusera două ore de cînd Johann Moritz se afla în Ungaria. Cei trei evrei și cu el au așteptat întîi îndărătul gării : se temeau să intre în sala de așteptare. Pe urmă, le-a venit trenul.

Doctorul Abramovici, Ștrul și Hurtig s-au urcat într-un vagon de clasa a doua. Johann Moritz a rămas pe peron și le-a dat gemantanele pe fereastră. S-a urcat și el pe scara vagonului, tocmai în clipa în care pornea trenul. Hurtig l-a apucat de mînă și l-a tras înăuntru, închizînd ușa. Moritz era palid. Se înapăimîntase la gîndul că, dacă mai intîrzia o clipă, rămînea pe peron. Ce-ar fi devenit el în Ungaria, fără doctorul Abramovici și ceilalți ? Ta mulțumit lui Dumnezeu că s-a putut urca la timp.

Doctorul și Hurtig au găsit imediat locuri. Ștrul și Johann Moritz s-au uitat în toate compartimentele unde călătorii dormeau cu luminile stinse, dar nu mai era nici un loc liber, așa că au rămas pe culoar și au stat pe geamantane. După un timp, o femeie s-a dat jos, și Ștrul a intrat în compartiment, în locul ei. Moritz a rămas singur pe culoar. Doctorul Abramovici a deschis ușa și i-a spus :

— Nu dormi, că ne fură geamantanele !

— Nu dorm ! a răspuns Moritz.

Dar a adormit îndată ce doctorul a închis ușa compartimentului. Nu mai putea de somn ; pînă la Budapesta, nu s-a mai

deșteptat. Când au coborât din tren, se făcuse dimineață. Lui Moritz îi era sete. Hurtig nu i-a dat însă voie să intre în restaurant și să bea o limonada : poliția ar fi putut să-l descopere că e evadat din România și i-ar fi arestat pe toți !

— Ai să bei apă la sora mea ! a zis doctorul Abramovici.

Au plecat mai departe. La ieșirea din gară, s-au oprit lângă sirul de mașini și trăsuri.

— E mai înțelept să mergem pe jos, a zis Hurtig. Birjarul ar putea să ne denunțe, și ar fi păcat să nimerim la poliție, tocmai acum, când am ajuns la Budapesta !

Și au pornit pe jos. Moritz avea două geamantane grele pe umeri și două în mâini. Acum le ducea însă mai ușor decât pe câmp, după ce trecuseră granița. « Poate fiindcă merg pe asfalt mi se pare mai ușor » — și-a zis el, lipind talpa piciorului, goală, pe asfaltul rece al trotuarului. Tramvaiele nu circulau încă, era prea devreme. Moritz a privit cum se sting singure luminile electrice de pe stradă, și l-a întrebat pe Hurtig cine le stinge.

— Nu mai vorbi românește, dobitocule ! i-a zis Hurtig, furios. Dacă ne aude cineva vorbind românește, ne duce la poliție !

— Nu e voie să vorbim românește ? a întrebat Moritz.

— Este voie, a răspuns Hurtig. Dar aici românii sânt închiși în lagăre. Ungaria este dușmana României! Ai înțeles acum ?

— Și cum să vorbim ?

— Idiș ! a intervenit doctorul Abramovici. în Ungaria, evreeii nu sînt persecutați, ca în România ! Cel puțin pînă acum, nu există legi antisemite.

Johann Moritz s-a ferit să mai scoată vreun cuvînt românesc. Dar nici idiș n-a putut vorbi: Era prea obosit. Când au ajuns pe strada Petofi, unde locuia sora doctorului, se clătina cu geamantanele pe umăr. Le-a lăsat jos, în fața porții. A venit apoi servitoarea și i-a ajutat să le ducă în casă. Pe servitoarea o chema Iulișca. Avea o rochie albastră. Mergînd în urma ei spre bucătărie, lui Moritz i se părea că o mai văzuse undeva.

Și și-a amintit că tot așa era și rochia Suzanei.

56

Sora doctorului Abramovici era o femeie grasă, care vorbea mult și repede. Purta un halat cu flori roșii. Ea l-a chemat pe Johann Moritz în camera în care se aflau doctorul, Hurtig, Ștrul și Isaac Nagy, cumnatul doctorului, și le-a dat să bea câte un pahar de rachiu. Moritz a stat în picioare : nu erau scaune deajuns. Sora doctorului a adus o cană cu ceai și a pus-o pe masă. Pe urmă s-a uitat la Moritz și i-a zis :

— Tot nu ai loc ! Du-te și bea-ți ceaiul la bucătărie !

— Foarte bine ! a zis Isaac Nagy pe ungurește. Tot avem ceva de vorbit între noi !

Moritz a înțeles că domnilor nu le place ca el să șadă la masă cu ei. Dar nu s-a supărat. Iulișca s-a bucurat că el nu a rămas în casă, cu stăpîinii, și i-a turnat trei căni de ceai, cu zahăr mult și lămîie. I-a dat și câteva felii mari de pîine, unt și șuncă. Moritz a mîncat ca un lup. Era lihnit de foame. După aceea, a vrut să se spele. Dar Iulișca i-a zis :

— Acum, hai cu mine la piață ! Te speli cînd ne-ntoarcem !

Johann Moritz a luat coșul și a plecat cu Iulișca la cumpărături. De atunci o însoțește la piață în fiecare dimineață.

în ziua aceea, cînd s-au întors, el a tăiat lemne și le-a cărat în bucătărie. După ce au mîncat, au spălat împreună vasele. Ea era o fată veselă și vorbea numai în glume. Lui Johann Moritz i-a plăcut casa în care se găsea.

57

Furat de treaba de la bucătărie și de glumele Iulișcăi, Johann Moritz nici n-a observat că a trecut ziua fără să-i vadă pe doctorul Abramovici și pe ceilalți. A întrebat de ei o dată, pe la

prînz. Sora doctorului i-a răspuns că domnii dorm. Pe urmă, el a uitat să mai întrebe. Abia venind seara și cînd a intrat în pat, Moritz și-a dat seama că nu vorbise cu ei toată ziua. Știa că ei mîncaseră cu Isaac Nagy, fiindcă el le spălase farfuriile. Și la cafea, la ora cinci, erau tot în casă, fiindcă a avut de spălat cinci cești. Johann Moritz nu-și mai amintește cîte tacîmuri și cîte farfurii au fost aduse de la masa de seară. Iulișca le-a pus teanc în spălător, și el n-a stat să le numere înainte de a le spăla. Acum nu poate adormi de grijă. Are impresia că seara au fost mai puține farfurii. « Poate Hurtig s-a dus la rudele lui » — s-a gîndit Moritz. Nu-i părea rău că Hurtig plecase. Apoi și-a zis că poate au fost toți la masă și vasele erau mai puține doar în închipuirea lui. A doua zi dimineața, însă, Johann Moritz a constatat că avusese dreptate : Hurtig plecase în ajun și nu mîncase seara cu ceilalți. Doctorul și Ștrul erau încă acolo. Pe la zece, Iulișca i-a adus pantofii lor, și el i-a lustruit frumos, cu cremă și cu ceară. Cînd a terminat, a vrut să-i ducă în casă, dar Iulișca l-a oprit în prag, i-a luat din mînă pantofii doctorului Abramovici și pe cei ai lui Ștrul și i-a dus ea. Cînd s-a întors, Iulișca i-a zis :

— Conița a poruncit să nu intri în casă ! Așa e conița mea : îi e frică să nu i se fure lucrurile !

58

După-amiază, doctorul Abramovici l-a chemat pe Moritz în sufragerie.

— Ia geamantanele astea și hai cu mine ! i-a poruncit el.

Moritz s-a bucurat. Știa că doctorul nu-l uitase și că avea să-l cheme.

— De ce umbli desculț ? a întrebat Abramovici supărat, după ce au coborît în stradă.

Moritz s-a rușinat că nu avea încălțăminte. A privit în jur și a văzut că nu mai era nimeni cu picioarele goale. Restul drumului, a mers cu ochii în jos. Se uita atent la picioarele tuturor oamenilor care treceau pe lîngă el. Toți aveau pantofi, cizme

sau bocanci. Moritz ar fi vrut să intre în pămînt de rușine. A încercat să-i ceară iertare doctorului, dar doctorul mergea înainte, cu mîinile în buzunare. Parcă nici n-ar fi fost împreună.

59

La poarta unei case vechi, cu o grădină mică de flori în față, s-au oprit. Doctorul a luat geamantanele și a intrat singur înăuntru. Moritz, rămas la poartă, a citit tăblița de pe zid, pe care scria *Consulat*. Pe urmă, s-a uitat la oamenii care treceau pe stradă.

Doctorul Abramovici n-a stat mult înăuntru. S-a întors fără geamantane și a coborît scările rîzînd. Cînd a dat cu ochii de Johann Moritz, care îl aștepta rezemat de zid, doctorul n-a mai zîmbit. S-a oprit, și-a băgat mîinile în buzunare și s-a gîndit puțin, cu fruntea încruntată. În drum spre casă, n-a scos nici un cuvînt. Johann Moritz a mers în urma lui, la distanță, ca să nu ghicească oamenii că domnul doctor este împreună cu un om desculț : n-ar fi vrut ca Abramovici să se facă de ris din cauza lui.

În fața porții lui Isaac Nagy, doctorul s-a oprit și a așteptat pînă cînd Moritz a ajuns lîngă el :

— Iankel, chestiunea ta este foarte încurcată ! Comunitatea evreiască din Budapesta, care ne dă nouă hîrtii pentru plecarea în America, nu vrea să-ți dea și ție ! Eu i-am rugat, le-am spus că ai venit cu noi, dar în zadar ! Au spus că ei nu dau pașapoarte la creștini și că de aceea sînt comitet evreiesc, ca să-i ajute pe evrei. Iar tu nu ești evreu. Așa-i că nu ești ?

— Nu sînt, domnule doctor !

— Ei au dreptate, a continuat Abramovici. Îmi pare rău că n-a ieșit altfel : voiam să te iau cu mine în America ! Dar să știi că nu te părăsesc așa, la ananghie : nu sînt eu omul acela !

Doctorul Samuel Abramovici și-a scos portofelul și a început să numere. Johann Moritz privea banii ungurești și se mira că sînt atît de mici.

— Uite 20 de pengo ! a spus doctorul. Asta fiindcă mi-ai dus geamantanele. Aici, în Ungaria, trebuie să muncești o săptămîna

mîna ca să cîștigi banii ăștia ; tu i-ai cîștigat ducînd geamantanele cîteva ceasuri !

Johann Moritz nu se gîndise niciodată să ceară bani pentru că a dus geamantanele : n-o făcuse ca să fie plătit. Doctorul stătea însă cu mîna întinsă. Moritz a luat bancnotele și le-a băgat în buzunar.

— Faptul principal este că te-am scos din lagăr și te-am adus aici ! a mai zis Abramovici. Fără mine, cine știe cît mai stăteai închis ! Dar, pentru asta, nu-ți cer nimic. Eu nu sînt omul care să ceară ceva pentru serviciile pe care le face !

60

A trecut o săptămîină de cînd Johann Moritz se află la Budapesta. Lucrează ca în prima zi, mergînd la piață cu Iulișca, spărînd lemne, scoțîna gunoiul și spălînd vasele. Seara curăță bucătăria, spală podelele și scările.

în prima duminică, Isaac Nagy l-a întîlnit pe Johann Moritz pe culoar și i-a spus, privindu-l aspru :

— Nu ți-ai găsit încă de lucru ? A trecut o săptămîină de cînd stai la mine. Cred că nu vrei să te hrănesc de pomană o veșnicie ?

Și Isaac Nagy a plecat fără să mai spună nici un cuvînt. Lui Johann Moritz i-a părut rău că nu-și căutase de lucru pînă atunci. El se socotea în serviciu la Isaac Nagy. « Cum de-am fost atît de prost să nu-mi caut de lucru pînă acum ? » — s-a întrebat el. « Oamenii au dreptate. Ei nu-mi pot da veșnic de mîncare ! » în seara aceea, Johann Moritz a vorbit cu Iulișca. Ea i-a promis că-i va găsi o slujbă. Știa ea pe cineva care lucra la fabrica de ciocolată.

— Poate ai să-mi aduci și mie ciocolată, a zis ea. Sau poate ai s-o dai altei fete !

— Cum s-o dau alteia ? a zis Moritz, supărat că Iulișca poate să gîndească așa despre el. Toată ciocolata pe care am s-o primesc, ți-o aduc ție. Eu n-am să manînc nici o firimitură !

în noaptea aceea a visat cum o să lucreze el la fabrica de ciocolată.

A doua zi dimineața, doctorul Abramovici și-a luat rămas bun de la sora și de la cumnatul lui și a plecat. Moritz i-a dus geamantanele la gară și i le-a urcat în vagonul de dormit.

— Plecați departe ? a întrebat el.

— în Elveția ! a răspuns doctorul. După ce mă odihnesc vreo cîteva săptămîni, plec în Statele Unite ale Americii !

Cînd s-au despărțit, doctorul a dat mîna cu Johann Moritz, care s-a înroșit ca para focului. Toți domnii dimprejur s-au uitat cum dă doctorul Abramovici mîna cu el, un om care n-are pantofi în picioare.

După ce s-a urnit trenul, Abramovici i-a strigat pe fereastră :

— La revedere, dragă Iankel ! Să știi că nu te uit ! Tot am să fac ceva pentru tine !

— La revedere ! a răspuns Moritz.

Cînd trenul s-a depărtat, lui i-au dat lacrimile. S-a simțit singur pe lume. Hurtig și Ștrul plecaseră fără să-și ia rămas bun. Acum e plecat și doctorul ! Moritz a stat multă vreme pe peron. Niciodată nu se simțise așa de străin ca atunci...

Pe urmă, si-a adus aminte de fabrica de ciocolată. Toată mîhnirea i s-a risipit. A pornit spre strada Petofi, zicîndu-și : « Cînd o să încep să lucrez, o să-i cumpăr Iulișcăi un șirag de mărgele ! »

61

Johann Moritz s-a dus cu Iulișca la piață mai devreme decît de obicei. Au cumpărat iute carne, zarjavat și cele ce mai trebuiau pentru casă, apoi au luat-o pe o stradă cu case mici. Johann Moritz avea coșul în mîna dreaptă, și cu stînga o ținea pe Iulișca. Mergeau repede.

— Fabrica e tocmai la marginea orașului ! a zis ea. Trebuie să ne grăbim !

Erau roșii la față și asudaseră. Dacă se întorceau prea tîrziu acasă, Iulișca nu mai avea timp să gătetscă. Ea vorbise cu un om din satul ei, care lucra la fabrica de ciocolată, și acesta îi spusese

că Moritz trebuie să vină într-o dimineață acolo, ca să vorbească cu șeful : « Dacă vine, îl angajează imediat, că avem nevoie de lucrători ! »

— Poate că intru imediat în slujbă ! a zis Moritz, în timp ce-și făcea drum printr-o mulțime de oameni, adunată la o răscruce de străzi. Dacă mă angajează de azi, simbăta viitoare primesc deja leafă ! Poate primesc și ciocolată pentru tine !

Și a strâns-o de mână cu putere. S-au uitat unul la altul și au râs.

— Pe urmă, îmi iau o cameră, a continuat Moritz. Nu se poate să stau o veșnicie pe capul stăpînilor tăi. Am să-mi caut o cameră pe lângă fabrică !

— Și am să pot veni și eu la tine ? a întrebat lulișca.

El n-a auzit-o. Se uita înaintea lui, să vadă de ce stau oamenii pe loc, dar nu vedea nimic. Erau sute de oameni care se strînseră acolo, îmbulzindu-se unii peste alții, și nu se mai putea trece. Lulișca s-a oprit, încercînd și ea să afle ce s-a întîmplat. Dar și-a adus aminte că trebuie să se grăbească.

— S-o luăm pe altă stradă, a zis ea. Altfel nu mai am timp să fac de mîncare astăzi !

S-au întors, mergînd acum și mai repede, ca să cîștige timpul pierdut. La capătul străzii erau polițiști, care stăteau unul lângă altul. Lulișca nu s-a uitat la ei decît cu coada ochiului și a trecut mai departe.

— Polițiștii și soldații sînt niște mîrlani, a zis ea. Nu m-aș mărta niciodată cu un polițist !

Și a privit înapoi, ca să vadă dacă Moritz o auzise. El însă nu mai era lângă ea. Lulișca a privit în jur, căutîndu-1 prin mulțime : rămăsese lângă polițiști și-i făcea semne cu mîna. Acum înțelegea ce se întîmplase : era o razie ! Polițiștii baraseră strada și nimeni nu trecea fără să arate actele. Pe femei nu le controlau, de aceea o lăsaseră pe ea să meargă mai departe. Lulișca și-a adus aminte că Johann Moritz nu are hîrtii, și a cuprins-o teama. A trecut din nou prin cordonul de polițiști. Unul dintre ei a vrut să o ciupească de braț, dar ea s-a smucit și s-a îndreptat către Moritz. El era acum într-un grup cu alții, și un polițist îi ducea de la spate cu arma înspre un camion. Moritz ridicase coșul deasupra capului, ca ea să-1 vadă și să vină să-1 ia. Lulișca vedea coșul, dar nu mai putea înainta, și nici Moritz nu se mai zărea dintre oameni. Polițiștii au oprit-o să se apropie. Ea le-a explicat că vrea coșul cu tîrguieii, dar ei nu ascultau sau nu înțele-

geau. Lulișca a început să strige și să-i înjure. A fost în zadar, tot n-au lăsat-o să treacă. Moritz se urcase în camion și ținea coșul atîrnat în afară, sperînd că ea va ajunge să-1 ia. Apoi camionul a plecat. Moritz a pus coșul cu zarzavat între genunchi, gîndindu-se : « Cucoana o omoară, dacă se duce acasă fără coș ! ». Ar fi fost în stare să sară din camion, ca să i-1 dea. Dar nu se putea. La fiecare capăt al băncii era cîte un jandarm, cu baioneta la armă. Privindu-i, Johann Moritz a uitat de coș și și-a dat seama că este arestat.

62

De patru săptămîni, de cînd a fost despărțit de lulișca în învîlmășeala de pe stradă, Johann Moritz nu mai știe nimic din afară. Nici soarele nu 1-a mai văzut. Celula în care se află e cu fereastra spre mieznoapte, unde niște pereți înalți și cenuși îi ascund cerul. În patru săptămîni, n-a respirat nici un strop de aer curat. Alți deținuți ies în curte cîte o oră pe zi. El îi aude și știe după zgomotul pașilor cînd sînt scoși din celule și cînd se întorc. Acum e liniște pe culoar. încă nu se făcuse ziuă.

Moritz a deschis ochii. Pleoapele s au desprins greu una de alta. El și-a dus mîna la ochi și le-a simțit umflate, cu sînge închegat. Nu-și amintea cînd a ajuns în celulă. « M-or fi adus pe sus » — și-a zis. Johann Moritz fusese bătut zilnic. Uneori nu se putea mișca ceasuri întregi. Asta se întîmpla des. El știa totdeauna că bătaia s-a terminat, cînd era luat pe sus și așezat pe patul din celulă. Însă nu-și amintea cînd ajunsese așeară acolo. Nici cum. Asta se întîmpla pentru prima oară. « Ieri m-au bătut cumplit » — s-a gîndit Moritz, vorbindu-și despre el însuși ca și cum ar fi fost altcineva, un străin. Și-a pipăit obrazul. Barba îi era aspră. Sîngele îi năclăise mustața, părul de pe cap și sprîncelele, și acum era închegat și țeapăn, ca țarina cînd e uscată. Johann Moritz și-a umezit buzele cu limba. Erau umflate și-1 dureau ca niște bube coapte. Și dinții îl dureau. Pînă în ajun îi scoseră patru dinți. El îi scupase odată cu sîngele, ca pe niște simbură, după ce fusese lovit cu pumnul în falcă. Și atunci avusesese dureri în maxilare ca acum. « Dacă mi-au scos și ieri vreun

dinte, n-o să mai am cu ce mânca pâinea » — și-a mai zis Moritz. Dar n-a cercetat cu limba să vadă dacă îi lipsesc și alți dinți din gură. Toate mișcărilor îl dureau. A închis din nou ochii.

Timpul a trecut. Pe culoar se auzeau acum pași. Dar el nu încerca să înțeleagă cu urechea ce fel de pași sînt, de unde vin și unde se duc, așa cum făcea de obicei. Toată carnea îi era bolnavă. Gîndurile îi amorțiseră și ele.

Cînd au venit să-l ia la interogatoriu și a coborît din pat, atingînd cimentul cu tălpile, lui Johann Moritz i-a venit să urle de durere. Amîndouă tălpile îi erau umflate ca niște pîini. El nu-și amintea cînd fusese bătut la tălpi. Gardianul l-a îmbrîncit. Moritz a ieșit pe ușa celulei. Timp de cîteva clipe a simțit nu usturimea tălpilor, ci durerea din spate, unde îl lovise gardianul. Apoi iar l-au durut tălpile. Ce fiecare pas, parcă îi smulgea cineva o fișie de carne din trup. Pînă la biroul inspectorului Varga, care îl ancheta, erau peste o sută de pași. Gîndindu-se că trebuie să facă toți acești pași cu tălpile umflate, Johann Moritz s-a prăbușit pe ciment. Era la cîțiva metri de celula lui. Gardianul l-a ridicat de subțiori și l-a dus mai departe pe sus. Johann Moritz nu era greu de purtat. Trupul lui cîntărea acum cît al unui copil de școală primară. Cîntăreau ceva numai oasele și pielea de pe el. Carne și grăsime nu mai avea.

63

După ce a fost arestat, Johann Moritz a dat o declarație în care a povestit cum ajunsese în Ungaria. Polițiștii nu l-au crezut și l-au bătut, ca să spună adevărul. El a mărturisit și după bătaie la fel. Ei l-au bătut din nou. Acum se află la închisoarea serviciului secret ungar. În fiecare zi îl interoghează și apoi îl bat.

— De ce te-au trimis în Ungaria ? a întrebat inspectorul.

— Nu m-a trimis nimeni ! a răspuns Moritz.

— Ai declarat însă că pînă la graniță te-a adus un plutonier-major cu camionul.

— Ne-a adus majorul Apostol Constantin, comandantul lagărului ! Era prieten cu doctorul Abramovici și a venit cu noi, ca să nu ne oprească patrulele.

— Acela era majorul Tañase Ioan, de la serviciul de spionaj român. Noi știm că el lucrează în acest sector. Trimite la noi agenți în fiecare lună ! El te-a trimis și pe tine. Vrem să știm însă de ce. Ce cu misiune.

Moritz a plecat privirile în pămînt și a tăcut. Pe urmă s-a gîndit că va fi dus iarăși în camera de tortură de la subsol. Carnea înfepta să-l doară de pe-acum. A zis :

— Am spus adevărul !

— Nu-ți dai seama că ești complet descoperit ? E stupid să mai persisti ! Ai declarat că ai stat în lagărul de evrei din România optsprezece luni.

— Am stat, a zis Moritz.

— N-ai stat nici o zi în lagărul de evrei ! Tu ești român !

— Sînt român, a zis Moritz.

— Ai vrut să te dai în Ungaria drept evreu ! a zis inspectorul. Ca să te credem noi că așa este, ai declarat că ai stat în lagărul de evrei ! Apoi ai declarat că ai trecut frontiera împreună cu alți trei evrei !

— Și asta este adevărat, a zis Moritz.

— Nu este adevărat ! Ai venit singur. Și nu ai locuit la Isaac Nagy. Nimeni n-a locuit la Nagy în ultimele șase luni. Ți-ai închipuit că noi o să credem ce ne spui tu, fără să cercetăm ? Am aici declarațiile scrise ale doamnei și domnului Nagy. Nici n-au auzit de tine. Doamna Roza Nagy nu are nici un frate doctor.

— Au spus ei că nu mă cunosc pe mine ? a întrebat Johann Moritz. Conița nu poate zice că nu mă cunoaște ! Eu i-am ajutat la treabă în fiecare zi. Am fost la piață cu Iulișca, am spălat vasele...

Lui Johann Moritz i-au dat lacrimile. Inspectorul a strigat :

— Asta e altă minciună ! Doamna Nagy nu are nici o servitoare cu numele de Iulișca. Dacă voiai să minți, trebuia să te interesezi mai întîi cum o cheamă pe servitoarea familiei Nagy ! Am interogat-o și pe ea. Este în serviciu la ei de opt ani. Iulișca n-a fost decît o creație a ta, ca să ne induci pe noi în eroare. Majorul Tănase te-a învățat să ne spui povestea cu Iulișca ?

Johann Moritz a închis ochii, așteptînd să fie chemat gardianul, care să-l ducă în camera de tortură. Nu voia să se mai gîndească la nimic. Totuși, faptul că sora doctorului declarase că nu-l cunoaște îi chinuia mintea. Asta n-o putea crede.

Johann Moritz a auzit ușa deschizîndu-se, apoi zgomotul

unor pași. Nu erau pașii santinei care să-1 ducă la subsol. A deschis ochii. În fața lui apăruse Isaac Nagy. Purta un costum cafeniu, nou, și nu s-a uitat deloc la el.

— îl cunoașteți pe acest individ ? a întrebat inspectorul.

— îl văd prima oară în viața mea ! a răspuns Isaac Nagy, măsurându-1 pe Moritz cu o privire disprețuitoare.

— Au locuit la dumneavoastră trei evrei refugiați din România ? a întrebat iar inspectorul.

— în afară de mine, de soția mea și de servitoare, nu a dormit nimeni, de multe luni, în casa mea !

— Vă mulțumesc ! a zis inspectorul.

Isaac Nagy a ieșit din birou. Imediat după el, a intrat soția lui. Ea a răspuns la fel, că nu-1 cunoaște și nu-1 văzuse niciodată pe Johann Moritz pînă în clipa aceea.

— Aveți un frate doctor în România ? a întrebat inspectorul.

— Eu sînt singurul copil la părinți ! a zis Roza Nagy.

Inspectorul 1-a privit cu asprime pe Johann Moritz, apoi s-a întors din nou spre Roza Nagy :

— Ați avut o servitoare numită Iulișca ?

— Niciodată ! a răspuns ea. De opt ani, de cînd sînt în Buda-pesta, nu am avut decît o singură servitoare, pe care o cheamă Iozefina !

Doamna Nagy a ieșit din birou zîmbind. După ea a fost interogată și o femeie bătrînă, care a spus că se numește Iozefina și că este servitoare la familia Nagy de opt ani.

Inspectorul a rămas iar singur cu Johann Moritz.

— Acum recunoști că ai mințit ? 1-a întrebat el. Spune adevărul : de ce ai fost trimis în Ungaria ?

Johann Moritz a început să p'lingă.

64

Din biroul inspectorului Varga, Johann Moritz a fost condus în camera de tortură. Așa ca în fiecare zi. Niciodată însă nu i-a fost mai tare frică de bătaie decît azi. Cînd a intrat în camera de la subsol, lumina 1-a izbit în față. Aici era întotdeauna o lumină

albă, de cretă. Becurile erau mari și puternice. Johann Moritz a închis ochii. Dar lumina îi frigea obrăjii ca focul.

— Hainele jos ! a poruncit rîzînd gardianul.

Era unul din cei doi bărbați grași, cu mustăți, pe care îi găsea mereu jucînd cărți la o masă. Moritz și-a desfăcut cămașa la gît. Dacă nu se dezbracă repede, unul din cei doi îl lovește cu cravașa peste față, știa asta. Degetele îi sînt însă umflate și nu nimeresc nasturii mici ai cămășii. Pe Moritz îl cuprinde teama că va întîrzia cu dezbrăcatul. Niciodată nu i-a fost așa de frică de cravașa ca astăzi. A privit spre ei doi grași de la masă. Ei nu observaseră că el întîrzie. Jucau mai departe cărți. Moritz a reușit să-și scoată cămașa ; pantalonii nu trebuia să-i dezbrace. A rămas în picioare.

Ini fața lui se afla un rastel cu vergi de fier, ca acelea cu care se curăță țevile armelor la regiment. Fuseră așezate după grosime, în stînga erau unele cît degetul cel mare. Urmau altele, din ce în ce mai subțiri. Din fiecare erau cîte două. Cu totul, vreo douăzeci de grosimi. Moritz nu le-a numărat niciodată. Cea mai subțire, cît paiul de grîu, era chiar la marginea din dreapta a rastelului. El știa cum doare fiecare din aceste vergi.

— Treci la lucru, băiatule ! a poruncit unul dintre cei doi, ridicîndu-se și lăsînd cărțile împrăștiate pe masă. Cine nu muncește nu mîncă !

Moritz 1-a văzut cum se întinde. Era îmbrăcat cu o flanelă albă, care îi pocea pe corp, și părea să-i fie somn. Al doilea gardian și-a stins țigarea și s-a uitat la Moritz.

— Astăzi ne spui de ce te-ai trimis ?

Vocea gardianului era domoală. Parcă l-ar fi rugat pe Moritz să-i dea un chibrit, ca să-și aprindă țigarea. După ce a întrebat, a căscat și s-a întins, cum făcuse și celălalt, cînd se sculase de la masă.

— Nu m-a trimis nimeni ! a răspuns Moritz.

Amîndoi au întors dintr-o dată capetele spre el. Parcă i-ar fi atins cu fierul roșu, așa au tresărit. Ochii le scînteiau de mînie. Se supăraseră. Johann Moritz a început să tremure. Unul dintre gardieni a venit lîngă el și l-a lovit cu pumnul sub bărbie, o dată, și încă o dată, pînă cînd Moritz nu și-a mai simțit bărbia. Al doilea 1-a înșfăcat de umăr și 1-a trîntit pe banca de lîngă rastel, cu fața în jos. Apoi s-a urcat călare pe spatele lui. De fiecare dată cînd gardianul îl călărea, Moritz credea că va muri sufocat. Astăzi ar vrea cu adevărat să moară. Simte cum i se sfîrîmă

coșul pieptului, strivit pe scîndura băncii. Plămîinii îi sînt presați sub greutatea din spate, ca sub pietre de moară.

— A spus ceva ? a întrebat gardianul care îl lovea sub bărbie.

Al doilea n-a răspuns. Moritz a simțit prima lovitură la tălpi. A încercat să strîngă picioarele. Gardianul care era călare pe el i le-a prins în mîini și le-a țintuit pe bancă. A venit a doua lovitură, cu o vergea groasă. Acum pe Moritz nu-1 mai dureau tălpile. Lovitura o simțea în creieri. Numai în creieri. Pe urmă, cînd loviturile au continuat, nu le-a mai simțit în creieri, ci în piept. Pe urmă, îl dureau în umeri. Pe urmă, n-a mai simțit nimic. Parcă înțepenise. Asta nu a durat însă mult. În tălpi avea usturimi, ca de tăieturi de cuțit. Erau vergile subțiri. Ele îl tăiau parcă în genunchi, dar mai ales în rinichi. Bășica udului și celelalte mădule au ieșit de sub controlul lui. Tăieturile și împunsăturile nu se mai sfîrșeau. Lui Moritz i s-a făcut greață. În fața ochilor îi apăruse o lumină galbenă. Bucatele care erau în stomacul lui au început să iasă afară pe gură. Pantalonii i se lipiseră, uzi, de piele. Apa și plinea pe care le înghițise nu mai voiau să-i rămînă în stomac. Moritz simțea cum se cufundă în lumina galbenă de dinaintea ochilor lui. Gura îi era plină de un suc verzui și amar. Lichidele îi ieșeau din trup pe nas, pe gură și prin toate orificiile, amestecate cu o spumă verde, cum e mătasea broaștelor.

Acum Johann Moritz era la marginea vieții. Numai mintea mai rămăsese trează. Gardianul îl lovea cu vergi din ce în ce mai subțiri — el nu mai simțea nimic. Sîngele, care nu mai putea suferi nici el loviturile, a încercat să evadeze din carnea chinuită și a răbufnit prin toate porțile pe care le găsea deschise. Părăsea trupul lui Johann Moritz prin gură, prin nas, prin urechi și amestecat cu urina. În unele părți, fugea din trupul sfîrtecat prin pori. El trebuia să evadeze. Pe oriunde.

65

Cînd s-a deșteptat, Johann Moritz și-a adus aminte de confruntarea din ajun cu Isaac și Roza Nagy. « Dacă ei ar fi

spus adevărul, mi-ar fi dat drumul din închisoare ! Ieri n-aș mai fi fost schingiuit. »

Schingiuit, Johann Moritz nu fusese niciodată atît de tare. Trupul îi era, din tălpi și pînă în creștetul capului, o singură rană sîngerîndă.

« Isaac Nagy a spus că nu mă cunoaște. S-a uitat la mine și a zis că nu m-a văzut niciodată. Și soția lui la fel ! » Moritz și-a amintit cum îi curăța pantofii lui Isaac Nagy în fiecare dimineață, cum Roza Nagy îi cerea să taie lemne, să spele pe jos... « Cum au putut să spună că nu mă cunosc ? Au zis că nici pe Iulișca n-au văzut-o niciodată și că nu știu cine e. Că n-au avut nici o servitoare pe care s-o fi chemat Iulișca... »

Johann Moritz nu mai poate rezista. Știe că trupul și mintea lui sînt slabe. Că ieri și alaltăieri a fost adus în celulă fără să-și amintească nici cînd, nici cum. Asta din cauza bătăii. Dar că el a locuit la Isaac Nagy e sigur. Cum și că Iulișca e servitoare la ei. Totuși, Isaac Nagy zisese că nu ! Și nevasta lui a zis că nu ! I-a auzit el cu urechile lui cum au zis că nu !

Johann Moritz a închis ochii.

66

După un timp, au venit iar să-1 ia din celulă. Moritz tremura. Pentru întîia oară, era hotărît să se omoare. Nu mai putea suferi tortura. Gardianul a lăsat ușa celei deschisă și a rămas în prag. Moritz îl vedea, printre gene, cum rîde.

— Ridică-te ! a poruncit gardianul.

Moritz l-a văzut, parcă, în fața ochilor pe inspectorul Varga. Ta auzit vocea. Pe urmă i-au apărut camera de tortură, rasterul cu vergi de toate grosimile, gardianul suit călare pe el... A zis cu voce rugătoare, șoptit :

— Nu...

— Ridică-te ! a poruncit iar gardianul.

Johann Moritz nu 1-a auzit. Era ca un mort. Gardianul a venit lîngă pat și 1-a ridicat cu forța. Moritz a deschis ochii și a implorat :

— Nu... Azi, nu... Mă duceți mîine... Și in toate zilele... Pînă la sfîrșitul vieții mele. In fiecare zi. Și la interogatoriu, și la tortură. Numai azi nu...

— Azi te eliberăm ! a zis gardianul.

Johann Moritz n-a crezut. Nu mai crede nimic. Totuși, chiar în ziua aceea l-au eliberat din închisoare. Dar nu l-au lăsat liber : era cetățean român. De aceea l-au dus într-un lagăr de muncă.

67

înainte de a ieși din închisoare, Johann Moritz a primit o scrisoare la Iulișca. I-a adus-o gardianul de la biroul inspectorului Varga. El a intrat în celulă, tocmai cînd Moritz pleca. Iulișca scrisese cu mîna ei :

Dragă lanoș,

De patru zile, eu nu mai sînt în serviciu. Iii scriu ca să știi să nu mă cauți în strada Petoși, cînd îți-or da drumul din închisoare. Eu am să fiu la țară, la mama mea, în comuna Balaton, din județul Tisa, unde te aștept cu dragoste multă. Vino și tu îndată ce ești liber ! Iulișca.

Pe dosul hîrtiei, era adăugat în fugă :

Am fost ieri pe la stăpîinii mei, ca să mai iau niște lucruri pe care le mai aveam acolo. Domnul și conia te roagă să nu fii supărat pe ei că au zis la poliție că nu te cunosc. În oraș au început să fie arestați evreii, și lor le-a fost frică să spună că au primit oameni străini în casă. Ei îți trimit salutări. Domnul mi-a dat și un costum de haine pentru tine. E aproape nou. Cînd vii, îl găsești la mine. El e un om foarte cumsecade. Conia Roza la fel. Să nu te superi pe ei. Le-a fost frică să nu-i aresteze, de aceea au zis că nu te cunosc. Așa sînt vremurile astăzi. Te sîrută

Iulișca j

68

Membrii guvernului ungar sînt de trei ore în consfătuire secretă la palatul regenței. Conferința s-a terminat. Ministrul de externe s-a ridicat însă din nou :

— Chestiunea celor 50 000 de lucrători a rămas nerezolvată ! a zis el. Și e cea mai importantă !

— Chestiunea lucrătorilor a fost rezolvată ! a zis cu asprime șeful guvernului. Hotărîrea s-a luat în unanimitate !

Șefii de departament erau cu servietele în mînă, gata de plecare. Ministrul de externe părea ca nu observă. A continuat :

— De dat, trebuie să dăm ceva. Echilibrul relațiilor dintre noi și Germania trebuie menținut așa cum este. Nu sînt raporturi de egalitate, o recunoaștem cu durere. Situația Ungariei față de Marele Reich este de fapt o poziție de subaltern, nu de aliat. Dar n-o putem schimba decît cu aceea de țară ocupată militaricește, și ar fi mai rău ! Inițial, ni s-au cerut 300 000 de lucrători. Cifra a fost redusă, după tratative disperate, la 50 000. Pe aceștia trebuie să-i dăm însă !

— Guvernul meu nu trimite nemților nici un cetățean maghiar ca sclav ! a zis șeful guvernului, congestionat la față de mînie. Chestiunea este închisă !

— Germania ține foarte mult la această cerere ! a insistat ministrul de externe. Cererea ne-a fost trimisă ca un ultimatum. Industria lor are o nevoie acută de brațe de muncă. Dacă nu dăm măcar 50 000 de oameni, refuzul ne poate fi fatal. Sînt informat că, în caz de respingere a cererii, ocuparea militară a Ungariei de către armata germană este iminentă. Sînt dator să vă informez și pe dumneavoastră. Răspunderea v-o asumați domniile-voastre !

— Putem găsi un compromis ! a sugerat un ministru.

— Dacă trimitem un singur maghiar ca sclav la nemți, situația rămîne tot gravă, și istoria nu ne va ierta ! a zis șeful guvernului, în consecință, răspunsul nostru este un refuz categoric. Aici nu există compromisuri !

— Să le trimitem nemților 50 000 de lucrători, dar nu lucrători maghiari, a zis ministrul de interne. Avem internați peste 300 000 de străini. Să dăm din ei !

— Mă opun acestei soluții ! a zis ministrul de externe. Ne-ar complica și mai mult. Este contrarie legilor internaționale asupra prizonierilor și internațiilor politici. Noi avem nevoie de simpatie peste hotare. Dacă adoptăm această soluție, onoarea coroanei Sfântului Ștefan ar fi pătată grav, și ne-am crea o serie nesfârșită de dușmăanii !

După o jumătate de oră de discuții, s-a găsit, în fine, un compromis. S-a hotărât să se trimită în Germania 50 000 de lucrători neunguri, dar care, pe cât posibil, să nu aibă naționalitate dovedită. Ministrul de interne a zis :

— Astfel salvăm sîngele maghiar. Istoria nu ne va putea acuza că am trimis unguri în sclavie. Scopul nostru este atît de nobil, încît mijloacele utilizate ne vor fi scuzate de istorie !

69

Contele Bartholy, purtătorul de cuvînt al guvernului maghiar, a intrat în biroul său și și-a chemat secretara, ca să-i dicteze comunicatul de presă oficial cu hotărîrile luate în ședința secretă.

— Un om care nu are dreptul să trăiască în onoare și demn este un sclav, a zis contele, vorbind cu sine însuși. Astăzi, cine vrea să trăiască moral se sinucide. Societatea noastră interzice demnitatea și onoarea personală, adică viața de om liber. Ea permite numai viața de sclav. Dar asta nu poate continua. O societate în care toți oamenii, de la ministru pînă la servitor, sînt sclavi trebuie să se prăbușească. Și ar fi bine să se prăbușească cît mai repede !

— Ați spus ceva, domnule ministru ? a întrebat dactilografa, intrînd în birou.

— Nimic ! a zis el. Scrie, te rog :

Comunicat oficial, în ședința restrînsă de ieri, Consiliul de miniștri a luat hotărîrea de a înlesni condițiile de viză și de călă-

torie pentru muncitorii maghiari care vor să plece în Germania, spre a se specializa în diferitele ramuri ale industriei tehnice. Numărul lucrătorilor cărora li se oferă acesta posibilitate de către guvern este deocamdată de maximum 50 000.

Secretara s-a ridicat.

— Expediază-l la ziare, a ordonat ministrul. Să fie publicat în pagina-ntîi !

70

Contele Bartholy a luat în seara aceea masa la un restaurant, împreună cu fiul sau, care îi era și șef de cabinet. La cafea, bătrînul a întrebat :

— Ce părere ai despre chestiunea lucrătorilor pe care îi trimitem în Germania ?

— Un adevărat ko. pe arena politică ! a răspuns Lucian. S-a procedat magistral. în loc de lucrători unguri, le trimitem nemților cîteva zeci de mii de străini adunați din închisori și din lagăre. Obrăznicia nemților merita o astfel de lecție ! Ideea a fost genială !

— Tu știi că pentru acești lucrători noi primim de la nemți anumite avantaje ! Mai bine zis, știi că ne sînt plătiți ?

— De la sine înțeles, a zis Lucian. N-o să le dăm nemților mîină de lucru pe degeaba !

— Și nu te simți jignit că tatăl tău a participat astăzi la o vînzare de oameni ? a întrebat bătrînul. Negustoria de oameni este ultima treaptă a decăderii morale.

— Ești amuzant, tată ! a zis Lucian. Din cauza asta ai fost indispus toată seara ?

— Nu te eschiva ! Recunoști că azi am făcut trafic de sclavi ?

— Dacă pui problema astfel, atunci ai participat la un trafic de sclavi, a zis Lucian zîmbind.

— Și nu te deranjează ?

— Ar fi absurd să mă deranjeze, a răspuns Lucian. De altfel, cred că și la tine advăratul motiv al indispoziției este altul. Asta nu poate fi nici măcar un motiv de indispoziție momentană !

Am fost forțați să trimitem lucrători în Germania. Dacă n-am fi procedat așa, ar fi trebuit să trimitem unguri, și atunci ar fi fost într-adevăr grav !

— Da, din punct de vedere maghiar ar fi fost mai grav, a zis contele. Dar din punct de vedere uman este același lucru. Noi am vîndut oameni vii !

— Astea sînt necesitățile politice, tată ! Nu le putem evita !

— Europa a abandonat negoșul de sclavi de sute de ani ! Ultimii oameni vînduți au fost negrii, în America. Negoșul de sclavi este interzis pe toată suprafața pămîntului. Legile de abolire a sclavajului sînt una dintre cele mai mari realizări ale civilizației noastre. Și acum întoarcem ceasul istoriei înapoi și reluăm negoșul de oameni ! Din secolul XX ne trezim transportați brusc în epoca precreștină, sărind peste Renaștere și Evul Mediu !

— Tată, lucrurile nu trebuie luate atît de tragic ! a zis Lucian, în definitiv, pe acești oameni nu-i leagă cu lanțuri de mîini și de picioare în Germania. Acolo au să fie lucrători.

— Nu-i leagă-n lanțuri, fiindcă nu-i nici un pericol să fugă. Socitatea modernă are metode de păzire a sclavilor pe care anticii nu le aveau. Și mă refer nu numai la mitraliere ori la gardurile de sîrmă ghimpată, sub curent de înaltă tensiune, ci și la metodele tehnicii birocratice : cartele de mîncare, autorizație polițienească ca să capeți pat la un hotel, să te sui în tren, să te plimbi pe stradă sau să te muți în alt oraș. Nici grecii ori egiptenii nu i-ar fi legat pe sclavi în lanțuri, dacă ar fi avut aparatul tehnic de control pe care l-am inventat noi. Sclavia rămîne însă aceeași !

— Cel mai bun lucru este să nu ne mai gîndim la asta, a zis Lucian. Tot nu putem schimba nimic ! Crezi că se poate proceda altfel ? în Germania au fost vînduți sclavi — cum spui tu — din aproape toate țările Europei : Croația, România, Franța, Italia, Norvegia... Ce-am putea face noi personal ar fi să ne retragem din guvern și să luptăm contra Germaniei, fiindcă cumpără sclavi și obligă celelalte țări să-i vîndă. Atunci ar veni în Ungaria un alt guvern, care ar trimite nemșilor mai departe sclavi. Iar noi, chiar dacă am distruge Germania, tot n-am rezolva problema. Locul nemșilor l-ar lua rușii, care sînt cei mai mari negustori de sclavi din lume. în Rusia sovietelor, fiecare om este proprietatea guvernului bolșevic.

— Și nu ești îngrozit de această stare de fapt ? a întrebât contele.

— Nu !

— Asta e foarte grav ! a zis bătrînul. înseamnă că nu mai ai respect față de ființa omnească. Și tu ești tot o ființă omenească. Deci, nu mai ai respect nici față de tine !

— Eu respect fiecare om după valoarea lui, a zis Lucian. Cred că nu ai să-mi reproșezi ceva în acest domeniu !

— Respești omul — a zis bătrînul — așa cum îți respecți automobilul, fiindcă este un obiect de o anumită valoare.

— Vezi ceva rău în asta ?

— Dar omul pentru valoarea lui intrinsecă, de om, îl respicți ?

— Sigur că da ! N-aș putea produce nici unui om suferință, fără să-mi fie milă și să am remușcări !

— Nici unui cîine nu i-ai produse suferință fără să-ți fie milă, fiindcă știi că, dacă îl lovești, îl doare. Asta este mila de om ca animal viu. Eu vreau să știi dacă respecți omul ca valoare unică, neînlocuibilă, chiar și atunci cînd nu are nici o valoare socială, și cînd nu-ți inspiră milă ori dragoste ca animal !

— Nu mi-am pus niciodată această întrebare, a zis Lucian. Știu însă că respect omul în raport cu valoarea lui socială și ca animal viu. Toată lumea gîndește și simte ca mine.

— Ești sigur, Lucian, că toată lumea de astăzi gîndește și simte ca tine ?

— Absolut sigur ! Așa cere logica. Omul este o valoare socială. Atît. Celelalte sînt ipoteze.

— Asta este extrem de grav.

— Ce găsești grav ?

— Cultura noastră, Lucian, a dispărut. Ea avea trei calități : iubea și respecta frumosul — obicei învățat de la greci ; iubea și respecta dreptul — obicei învățat de la romani ; iubea și respecta omul — obicei pe care 1-a învățat, greu și foarte tîrziu, de la creștinism. Numai prin respectarea acestor trei mari simboluri, Omul, Frumosul și Dreptul, a devenit cultura noastră occidentală ceea ce a fost. Și acum pierde cea mai importantă moștenire : respectul și dragostea pentru om. Fără acest respect și această dragoste, cultura occidentală nu mai există. A murit !

— Omul a cunoscut de-a lungul istoriei epoci mult mai negre decît cea de acum, a spus Lucian. A fost ars în piața publică, sacrificat pe altar, sfărîmat pe roată, vîndut și tratat ca un obiect. Nu e drept să fim atît de severi cu societatea contemporană.

— E adevărat ce spui tu, a zis contele. Atunci, în aceste epoci negre, omul era ignorat, și barbaria practică jertfa umană. Dar noi învinsesem barbaria și începusem să prețuim omul; această etapă abia pornise. A apărut însă societatea civilizației tehnice, și tot ce am câștigat și creat timp de secole a fost distrus. Civilizația tehnică a reintrodus disprețul pentru om, exact ca în barbare. Omul este astăzi redus doar la dimensiunea lui socială... Nu vrei să plecăm ? E târziu !

Lucian s-a uitat la ceas.

— Ceasul meu a stat, a zis el. Vrei să-mi spui cât e ora, tată ?

— E ora 25 !

— N-am înțeles ! a zis Lucian.

— Cred și eu că n-ai înțeles ! Nimeni nu vrea să înțeleagă ! Este ora 25 : ora civilizației europene !

71

— Iată-te și vîndut nemților, dragă Moritz ! a zis șeful echipei, rîzînd. Mă întreb cîți bani or fi încasat ungerii pentru pielea ta. Prea multe parale nu face ! Or fi primit o ladă de cartușe în schimbul tău ! Am auzit că nemții n-au plătit cu bani. Au dat arme și muniții. Mai mult de o ladă de muniții nu cred să fi dat ei pentru tine. O ladă pentru tot : pielea, oasele, carnea !

Șeful de echipă l-a bătut pe umăr și iar a rîs :

— E un preț destul de bun ! Rușii n-ar fi dat atît : la ei oamenii sînt mai ieftini !

Lui Johann Moritz nu i-a plăcut gluma, dar n-a zis nimic. Șeful de echipă era un fost student din București, internat și el la unguri. Lucrau împreună la fortificații de opt luni. Johann Moritz știa că studentului Antim îi place să vorbească tot felul de lucruri, ca acum. Însă nu e om rău la inimă.

— Tu nu crezi că te-au vîndut ? a întrebant studentul.

— Sigur că nu cred ! a răspuns Moritz. Pe oameni poți să-i închizi în lagăre și în închisori, poți să-i pui la muncă, să-i schingiuiești sau să-i omori, dar nu poți să-i vinzi !

— Te-au vîndut, Moritz ! Mă pot jura pe ce vrei tu ! Pe

mine, pe tine și pe toți românii, sîrbii și rutenii care sîntem aici, în lagăr, ne-au vîndut nemților ! S-au și făcut acte de vînzare pentru cincizeci de mii de capete de om !

Studentul a plecat. Moritz s-a gîndit la vorbele lui. « A vrut să-și ridă de mine » — și-a zis el. « Asta nu poate fi adevărat ! » Toată ziua a avut însă în minte cuvintele studentului. Nu-i ieșea din cap faptul că nemții l-ar fi cumpărat și ar fi plătit pentru el o ladă de cartușe. Dar, cum se gîndea mai adînc, Johann Moritz își dădea seama că ar fi o prostie să creadă. Și n-a crezut.

Lagărul lor se găsea la granița dintre Ungaria și România. Săpau tranșee și fortificații. Lucrarea era pe la jumătate. Antim zicea că ungerilor le mai trebuie cel puțin zece luni, ca să termine fortificațiile din sectorul lor. Ca să grăbească lucrul, aduceau mereu alți internați. Au adus pînă și ocnași, însemnați cu fierul roșu, să lucreze. Nu aveau oameni destui. Totuși, într-o zi, s-a dat ordin de marș. Toți românii și sîrbii din lagărul lui Moritz au fost urcați în tren și duși în altă parte. Moritz a auzit că ungerii nu erau mulțumiți de felul în care lucrează românii și sîrbii, și vor să aducă în locul lor ucrainieni, ca să termine mai repede fortificațiile. Antim spune că-i duc în Germania, fiindcă au fost vînduți. Mai erau și alți români care spuneau la fel. Dar cei mai mulți nu credeau. Nici Moritz nu credea.

Într-o dimineață, Moritz a coborît din tren, ca să-și facă nevoile. În tren nu erau closete, și ei așteptau pînă oprea trenul. Atunci se împrăștia prin jurul vagoanelor, păziți de santinele. Acum trenul oprise în plin cîmp. Era o zi ploioasă. Moritz a rămas mai îndelung afară, lîngă tren. Cînd s-a întors, a văzut că pe fiecare vagon scrie cu creta ceva pe nemțește. S-a apropiat și a citit : *Muncitorii unguri salută pe camarazii lor din Marele Reich German* / Pe al doilea vagon era : *Muncitorii unguri lucrează pentru victoria Axei* / Moritz a început să se teamă că e adevărat că-i duc în Germania. Pe vagonul următor scria : *Muncitorii unguri lucrează pentru Noua Ordine în Europa* / Johann Moritz l-a chemat pe Antim și i-a arătat.

— Acum vezi că ungerii ne-au vîndut nemților ? a întrebant studentul.

— Tot nu cred ! a zis Moritz. Asta nu-i de crezut !

— Așteaptă și-ai să te convingi !

Moritz a așteptat.

Trenul a rămas pe cîmp pînă seara. La apusul soarelui, santinelele s-au dus pe o pajiște și au cules flori. Moritz nu mai

văzuse niciodată soldau cu baioneta la armă culegînd flori, sub comanda unui ofițer, care culegea și el. Pe urmă, au venit cu buchetele și au împodobit fiecare vagon cu flori, cu crengi verzi și cu ghirlande, ca la nuntă.

Acum se întunecase. Trenul a pornit. Moritz a vrut să rămînă treaz, ca să vadă ce se întîmplă, dar a adormit.

Cînd s-a deșteptat, era ziua. Prin ușile încuiate ale vagonului pătrundeau zgomote de afară. Opriseră într-o gară. Pînă atunci trenul lor oprise numai pe cîmp sau la marginea orașelor. Se auzeau pufăitul altor locomotive și zarvă de oameni. Joahnn Moritz și-a lungit urechea și a ascultat. Cineva trecea chiar pe lîngă vagonul lor și vorbea tare.

— Vorbește nemțește ! a zis Moritz.

Acum știa că studentul Antim nu mințise. Fuseseră vînduți nemților. « Poate că e adevărat că nemții au plătit pentru mine o cutie de cartușe, ca să mă aibă cu oase, cu carne și cu piele cu tot ! » — s-a gîndit.

— Toți am fost vînduți ca sclavi pe viață ! a zis studentul.

Și el aflase doar în clipa aceea că ajunseseră pe teritoriul german. Antim s-a ridicat și a început să țină un discurs. Ceilalți îl ascultau.

Moritz era cu gîndul aiurea. Lui îi rămăseseră în minte trei cuvinte : *sclav pe viață !* Se vedea petrecîndu-și întreaga viață prin lagăre, muncind la canale, la cazemate și la fortificații, flămînd, bătut, mîncat de păduchi. Apoi s-a gîndit că o să moară în lagăr, și ochii i s-au umplut de lacrimi. Văzuse destui prizonieri murind. Săpase și el la gropile lor. Morții erau dezbrăcați de haine și îngropați goi. « Ca niște ciini » — și-a zis el. « Clinilor li se jupoaie pielea înainte de a fi îngropați, ca să se facă din ea mănuși. Prizonierilor li se scot hainele. Cînd au să-nvețe să facă din pielea de om mănuși, au să-i jupoaie și pe prizonieri, pînă să-i bage-n pămînt. Poate pînă mor eu, încep să o facă ! »

Moritz s-a sculat în picioare. « Pot să mă țină toată viața în lagăr ! înainte de a muri, aș vrea însă să-mi dea drumul. Măcar un ceas înainte de a-mi da suflul, ca să nu mor închis. E mare păcat să mori închis ! Dar acum, dacă m-au vîndut nemților, n-au să-mi dea drumul nici măcar cu un ceas înainte... »

— în zece zile trebuie să fiu plecată, a zis Eleonora West. Dacă nu părăsesc țara, se lansează un mandat de arestare contra mea. Zece zile e cel mai lung termen pe care mi-l pot acorda. Poate că și așa e prea mult !

Eleonora West s-a uitat la Leopold Stein, care ședea în fața ei, pe același fotoliu ca întotdeauna, și și-a recapitulat mental situația, ca să se convingă ca nu exagerează. Termenul fixat cetățenilor de origine semită pentru a se înscrie la birourile Ministerului de Interne expirase. Cei care se eschivau acestei măsuri erau pedepsiți printr-un decret-lege cu zece ani de temniță grea. Ea nu se prezentase. În urma unui denunț, Parchetul a fost sesizat și s-a deschis o anchetă. În dosarul procurorului se aflau documente pe care ea le ignorase și care dovedeau neîndoelnic originea ei. Dosarul nu mai putea fi închis : toate tentativele de a-i cumpăra pe anchetatori, ca în trecut, eșuaseră.

— De data asta am fost învinși, domnule Stein, a zis ea. Trebuie să părăsesc lupta și să fug. Este singurul lucru care îmi mai stă în putere. Doi ani și jumătate am ținut piept tuturor atacurilor. A fost greu, dar am reușit. Soarta nu-i ajută la nesfîrșit pe cei îndrăzneți !

— Bătălia nu esie încă pierdută, a spus Leopold Stein. Dar zece zile este un termen prea scurt. Tipografia, ziarul și vila le putem vinde. Vom primi prețuri relativ bune. Mobilierul, biblioteca și tablourile vor avea cumpărătpri. Astea sînt afaceri care se pot aranja ; sumele rezultate se vor depune într-o bancă elvețiană. În zece zile este însă exclus să obținem numirea domnului Traian și pașapoartele !

— Din România nu mai pot ieși decît cei care pleacă în misiuni oficiale, a zis Nora. Soțul meu trebuie să fie numit în postul de director al Institutului cultural român din Ragusa, după cum ți-am spus. În baza acestei numiri, eu — ca soție — primesc un pașaport și vizele diplomatice. însă asta trebuie să se întîmple urgent. Procurorul mi-a comunicat că singurul lucru pe care îl poate face pentru mine este să mai tergiverseze

ancheta încă zece zile. După aceea, nu mai poate promite nimic. Va fi obligat să lanseze mandatul de arestare.

Leopold Stein a avut pentru o clipă în fața ochilor imaginea Eleonorei West în închisoare. A alungat din minte, cu groază, această idee.

— Soțului dumneavoastră nu i-ați spus încă nimic ? a întrebat el. Asta e o greșeală. Acum tot va afla. Și, dacă află cu un ceas mai devreme, ne poate da o mână de ajutor. Ce-are să spună când va vedea că îi vin decretul de numire și pașapoartele, fără să le fi cerut ?

— Încă nu pot să-i spun ! a zis Eleonora West. Nu mai am nici un motiv să-i ascund un fapt pe care în două săptămîni îl vor trîmbița toate ziarele. Va afla că sînt evreică. Dar nu pot să-i spun încă ! Am obosit. Nu mai suport nici o schimbare, nu mai pot face nici un efort. Și, ca să-i spun singurul secret pe care i l-am ascuns timp de doi ani, mi-ar trebui un curaj pe care nu-l mai am. Am ajuns la capătul puterilor. Prea mi-am încordat voința pînă acum ! Sînt obosită, obosită, obosită...

Eleonora West și-a sprijinit capul în palme. Stătea cu coatele pe birou. Leopold Stein s-a uitat fix la ea. Părea cu adevărat epuizată. El s-a simțit înduioșat. Dar nu-i putea ajuta cu nimic; Bătrînul și-a deschis servieta, ca să n-o mai privească pe Nora și ca să n-o mai vadă cum stă cu capul între palme, prăbușită, între actele de vînzare a casei, a moșiei, a tipografiei, a ziarului și a tablourilor Eleonorei, care se aflau în servieta lui, era un portofel cu monograma în aur a lui Traian Korugă. Leopold Stein l-a scos și l-a pus pe birou, în fața ei. Eleonora l-a privit, apoi l-a luat în mînă.

— Mîine se împlinesc doi ani de la căsătoria dumneavoastră. Știu că ați fost preocupată de alte lucruri și n-ați avut timp să cumpărați un cadou pentru domnul Traian. V-am adus acest portofel, ca să i-l dați. O să-i facă plăcere : e o lucrare de artă !

— Mîine e aniversarea căsătoriei mele ? Uitasem cu desăvîrșire... Îți mulțumesc, domnule Stein, că dumneata n-ai uitat! Lui Traian îi va face într-adevăr plăcere !

Eleonora a privit din nou portofelul, netezindu-l mașinal cu palma, și a zis :

— Nu știu de ce mă ascund față de Traian. Poate fiindcă îl iubesc prea tare. El m-ar ajuta dacă ar afla, sînt sigură ! Dar tot nu-mi vine să-i spun. Mi-e frică să nu-l pierd. O frică absurdă. De cîte ori m-am decis să-i vorbesc, am fost cuprinsă de teamă

și am continuat să păstrez secretul acesta oribil. Traian este singura ființă care mă mai ține pe lume. Dacă l-aș pierde, m-aș pierde și pe mine !

Eleonora West s-a oprit brusc și a lăsat portofelul din mînă.

— Știi ce mi-a spus procurorul general ? A zis, domnule Stein, că eu nu sînt căsătorită !

Vocea Eleonorei tremura.

— Procurorul are dreptate. Eu m-am căsătorit după ce a intrat în vigoare legea care interzice căsătoriile dintre români și evrei. Legea a fost publicată în aprilie, și eu m-am căsătorit în august. Căsătoria este deci considerată, din oficiu, nulă. Toate căsătoriile oficiale după aprilie sînt automat declarate nule.

Eleonora West a tăcut. În urechi îi răsunau cuvintele procurorului : « Domnul Traian Korugă nu este soțul dumneavoastră. După legile în vigoare, el nu e căsătorit. Actul dumneavoastră de căsătorie este nul. Domnul Korugă se poate oricînd căsători cu altă femeie, fără a fi socotit bigam. Dacă ați avea un copil, ar fi un copil din flori și ar purta numele West, nu Korugă. Dumneavoastră însevă, doamnă, comiteți un fals de cîte ori semnați cu numele de Eleonora Korugă : dumneavoastră sînteți domnișoara Eleonora West ! »

— Plătește orice sumă, domnule Stein ! a zis Eleonora. În cîteva zile, trebuie să avem în mînă pașapoartele și vizele de ieșire din România ! Pe numele *domnul si doamna Korugă*.

73

Leopold Stein a apărut după cinci zile cu decretul de numire a lui Traian Korugă în postul de director al Institutului român din Ragusa și cu cele două pașapoarte diplomatice, broșate în piele roșie.

— Am cîștigat șj această bătălie, conîță Nora ! a zis el cu aer încîntat. Locurile în vagonul de dormit sînt rezervate pînă la Viena : luni plecați. Îmi pare foarte bine că plecați !

Leopold Stein și-a șters ochelarii. Eleonora West, care exa-

mina pașapoartele, s-a uitat la el. Slăbise. Ar fi vrut să-1 întrebe de ce nu pleacă și el, dar Leopold Stein a zis :

— Nu se știe dacă ne vom mai vedea vreodată ! Astă-noapte au fost duși spre Transnistria patru mii de evrei din București. Bine că plecați ! Dacă mai veniți înapoi, n-o să mai găsiți nici un evreu în București ! Nici pe mine. În lagărele de la Bug este greu de trăit, pentru un om de vîrsta mea !

74

Traian Korugă era în birou și lucra. Nora nu-1 deranjează niciodată cînd scrie. Acum a intrat însă în cameră, cu pașapoartele în mînă. Traian stătea la masă ; își ținea capul între palme.

— Am un cadou pentru aniversarea căsătoriei noastre, a zis ea. Am aranjat să fii numit director al Institutului român din Ragusa !

Ta întins decretul de numire și a adăugat :

— Dalmația este una dintre cele mai frumoase regiuni de litoral din lume ! Și-ți vei putea continua romanul acolo.

— Cînd și cum ai reușit să le faci singură pe toate ? a întreat Traian. Cum ai putut păstra secretul ?

A venit lîngă ea și a îmbrățișat-o.

— Nora, ești extraordinară ! De-ai ști ce bucuros sînt de numirea asta ! Aveam mare nevoie de schimbare, pentru continuarea romanului. Simțeam că nu mai pot scrie aici capitolul următor, el se cerea scris în altă parte ! Va fi un capitol tare, presimt ; cel mai tare capitol al cărții !

Eleonora 1-a sărutat pe gură, ca el să nu poată spune cum va fi capitolul următor. îi era frică să audă !

CARTEA A TREIA

75

— Ni se recomandă să te punem la o muncă mai ușoară, a zis funcționarul de la fabrică. Ești încă bolnav ! Nu ni s-au trimis decît oameni bolnavi !

Funcționarul 1-a privit pe Moritz cu ură. Pe urmă s-a uitat la hîrtia pe care o avea în mînă, și din nou la Moritz — de data asta, cu neîncredere. De doi ani, de cînd se află în Germania, Moritz este privit mereu cu neîncredere, ca și cum l-ar bănuși de crime pe care nu le-a săvîrșit, dar despre care se știe cu precizie că le va săvîrși.

— Ungur ? a continuat funcționarul. Am mai avut aici cîțiva unguri, și n-am fost mulțumit de ei. Poate că o să fii de tine !

A rîs ironic și a citit, cu glas tare :

— *Moritz Ianoș, maghiar, 32 de ani, lucrător necalificat, sosit în Germania la 21 iunie 1941.*

Moritz, care știa că este cetățean ungur, fiindcă așa scrie în hîrțile lui, urmărea gesturile funcționarului, care acum citea lista fabricilor, a uzinelor și a lagărelor din Marele Reich German unde lucrase noul venit. Era o listă lungă, cu tot felul de industrii. Moritz era mîndru că fusese în atîtea locuri. O clipă i-au trecut prin fața ochilor zecile de lagăre cu sîrmă ghimpată în care stătuse, fabricile, orașele, suferințele pe care le îndurase. Se aștepta ca funcționarul să fie uimit de bravura cu care

înfruntase și făcuse atâtea, pînă să ajungă aici. Dar el a privit nepăsător, pe deasupra numelor de locuri unde pătimise Moritz, și s-a oprit la ultima însemnare : « ... eliberat din spitalul pentru lucrători străini nr. 707, la data de 8.III.43 ». Moritz se minuna cum poate citi un om tot ce suferise el, fără să se înduioșeze. Dar funcționarul nu s-a înduioșat. A luat creionul și a scris într-un colț de jos al paginii, unde a mai găsit loc : « Prezentat la lucru la fabrica de nasturi Knopfund Sohn¹, la 10.III.43 ». După aceea, a pus foaia de carton într-un sertar unde se aflau multe foi asemănătoare și s-a uitat iar la Moritz : ^

— Deviza noastră pentru muncitorii străini este * *Disciplină, supunere, muncă, ordine !* ». Aici avem și lucrătoare germane. Te fac atent că orice contact cu o femeie germană se pedepșește cu cel puțin cinci ani de închisoare. Domnul director nu tolerează nimic. Fiecare femeie germană are în sîn o decizie de condamnare la cinci ani de închisoare pentru tine ; dacă îi bagi mîna în sîn, ai decizia ! Să nu crezi că iei altceva de la ea ! Ungurul pe care l-am avut aici e acum la închisoare. Și lui i-am spus tot așa cînd a venit, dar n-a ținut seamă. Credea că, dacă e întuneric și dacă s-a ascuns cu femeia sub pătură, nu-l vede nimeni. Dar în Marele Reich German se vede orice mișcare. Chiar sub pătură ! Nu poți face nimic fără să aflăm noi. Și ce gînduri îți trec prin cap știm ! Îți fotografiem de zece ori pe zi toate gîndurile ! Acum, punctul doi : fabrica noastră lucrează pentru război. Tot ce vezi și tot ce auzi este secret militar. Lucrătorul străin nu trebuie să afle ce lucrează, cum lucrează și cît lucrează fabrica. Dacă încerci să afli, ți se taie capul. În ianuarie a fost executat un italian. Acum e le procesul unui ceh. Amîndoi au căutat să afle secretele uzinei Knopf und Sohn !

Funcționarul s-a ridicat și s-a îndreptat către ușă. Moritz l-a urmat.

— De ungerii pe care i-am avut pînă acum n-am fost mulțumit, a zis iar funcționarul. Toți au ajuns la închisoare. Unul a luat chiar douăzeci de ani de muncă silnică, pentru sabotaj. Poate că tu ai să faci excepție, deși eu nu cred în excepții !

Funcționarul s-a oprit înaintea unei mașini care aducea lăzi de lemn închise, pe o bandă dințată. La capătul benzii era un lucrător care lua lada și o așeza pe un cărucior aflat lîngă el. În clipa în care funcționarul s-a apropiat, căruciorul a pornit pe șine, încărcat cu lăzile. În locul lui a apărut alt cărucior, gol. Lucrătorul nu a dat atenție schimbării și a continuat să ia lăzile,

una după alta, de pe banda dințată, și le așeza pe căruciorul gol, așa cum le așezase pe cel care plecase. Se cunoștea că lăzile erau grele.

— Asta e lucrul pe care îl vei face tu, începînd de mîine ! a zis funcționarul. Lăzile pline, care ies din fabrică, le așezi pe un cărucior, și ele sînt transportate la magazie. Prima lege este ordinea. Ai mai lucrat în fabrică ?

Johann Moritz îl privea pe lucrătorul care se apleca mecanic, își încorda brațele mecanic, lua lada cu nasturi și o așeza pe cărucior tot mecanic, fără să se gîndească la ce face, dar nici Ja altceva. Nu se gîndea nici la ei, care erau lîngă el. Poate nici nu-i văzuse.

— Mașinile nu tolerează lipsa de ordine, a zis funcționarul. Mașinile nu tolerează anarhia, lenea și indolența omenească !

Johann Moritz s-a uitat la funcționar, care vorbea mai departe.

— N-ai voie să te gîndești la altceva ! Mașinile te sancționează, dacă o faci. Și pe urmă te sancționăm și noi. Toată atenția trebuie să-ți fie la robot, la camaradul tău, lucrătorul tehnic, care îți aduce lada și ți-o întinde. Te apleci, o iei din mîinile lui și o așezi în cărucior.

Funcționarul a zîmbit. Moritz încerca să vadă brațele colegului său tehnic, dar nu le găsea nicăieri. Apoi s-a uitat iar la funcționar, care continua să zîmbească.

— Robotul nu se poate schimba după om. Tu trebuie să te schimbi și să-ți coordonezi mișcările după el. Așa e și firesc — a zis funcționarul —, fiindcă el este un lucrător perfect, iar tu, nu ! Nici un om nu e lucrător perfect. Numai mașinile sînt ! La ele trebuie să privim, ca să învățăm cum să muncim ! Ai înțeles ? Învață de la mașini disciplina, ordinea în mișcări și continuitatea în muncă ! Cînd ai să le poți imita perfecțiunea, ai să fii un lucrător de clasa-ntii. Dar tu n-ai s-ajungi niciodată lucrător de clasa-ntii ! Ești unger, și ungerii, în fabrică, se uită la femei, în loc să se uite la mașini !

Johann Moritz ar fi vrut să-i spună că el e nu unger, ci român. A vrut să înceapă toată povestea, cu închisoarea, cu bătăile pe care le-a suferit la Budapesta, dar funcționarul se uita cu admirație la mașini cum aduceau lăzile albe în tăcere, la intervale egale ; pe urmă și-a întors cu dispreț privirea apre

¹ *Nasture și Fiat, (germ.)*

Moritz. Moritz a simțit disprețul și n-a mai povestit despre închisoarea din Budapesta și despre inspectorul Varga.

— Omul este un lucrător inferior, a zis funcționarul. Mai ales omul din orient. Tu nu numai că ești om, dar mai ești și orientat, și ungar : de trei ori inferior mașinii ! Pe deasupra, mai vii și din spital. Ești bolnav !

Johann Moritz a înțeles că funcționarul suferă. Ar fi vrut să-l asigure că-și va da toată silința să muncească bine.

— Cum poți tu să stai alături de o mașină ? Uită-te la tine !

Funcționarul l-a măsurat cu silă pe Moritz, din cap pînă în picioare.

— E o jignire, o impietate față de mașini, care sînt perfecte ! Lor n-ar trebui să le aducem astfel de servitori ! Vino acum să-ți dau efecte ! în uzină n-ai voie să intri decît în uniformă de lucrător. Uniforma de lucrător este ca cea de preot ! Dar tu nu înțelege ce-ți spun. Voi, ungurii, n-o să vedeți niciodată în uzină decît femeile ! Sînteți toți niște barbari !

76

A doua zi dimineață, la ora patru, Johann Moritz a intrat singur în sala mare, cu ciment pe jos, și s-a apropiat de căruciorul pe care i-l arătase funcționarul în ajun. Mai erau cinci minute pînă la începerea lucrului. Era emoționat. Purta o salopetă albastră care îi acoperea tot trupul ; saboții de lemn din picioare sunau pe ciment ca niște lovituri de ciocan. El a încercat să meargă pe vîrfuri. Nu-i plăcea zgomotul strident al saboților. Dar ei răsunau tot așa de tare. Cînd a fost la mijlocul sălii, cineva l-a strigat. Nu-i pronunțase numele, dar Moritz știa că pe el îl strigase, era sigur. Tocmai întorcea capul, ca să vadă cine strigă ; vocea s-a auzit din nou, clar :

— *Salve, sclave !*

De după o fereștrică cu gratii, apăruse un cap cu ochi mari, negri, păr negru, mustață neagră și dinți albi ca porțelanul. Capul, care părea tînăr și scheletic, îl fixa pe Moritz cu ochii lui

* *Salut, sclavule ! (lat. medievală)*

mari și fierbinți. Trupul bărbatului nu se vedea prin cadrul mic al ferestrei. în clipa în care privirea i s-a întîlnit cu a lui Moritz, a repetat, cu tonul unei vechi cunoștințe :

— *Salve, sclave !*

— Eu sînt Ianoș Moritz ! a zis Johann Moritz, care nu se îndoaia că tînărul cu părul negru îl luase drept altcineva, numit Salve Sclave.

Sirena fabricii a sunat. Mașinile s-au pornit. Moritz era pe balustradă, la postul lui. Tînărul cu părul negru a mai stat o clipă în cadrul ferestrei, zîmbind-i cu prietenie. Auzise vorbele lui Moritz. Totuși, înainte de a dispărea, el a mai strigat o dată, privind țintă la Johann Moritz :

— *Salve, sclave!*

Johann Moritz a ridicat primele lăzi care veneau pe banda dințată și le-a așezat în căruciorul gol. Dacă lăzile n-ar fi fost atît de grele, și un copil de șapte ani ar fi putut face munca asta. Moritz știa că în lăzi sînt nasturi. I-ar fi plăcut să se uite la ei, dar lăzile erau închise. Chiar dacă ar fi deschise el tot n-ar îndrăzni să dea capacul la o parte și să privească. « în ianuarie a fost executat un italian. Acum este procesul unui ceh. Amîndoi au încercat să afle secretele uzinei Knopf und Sohn » — și-a amintit Johann Moritz. S-a gîndit la cheul care stă în clipa aceasta în fața judecătorilor și cere iertare, fiindcă a aflat secretele uzinei de nasturi. Pe urmă s-a gîndit la italianul căruia i s-a tăiat capul. Moritz a văzut mulți italieni, și toți erau veseli. De aceea și-l închipuie și pe cel executat tot vesel. Parcă vede capul tăiat al italianului, cu mustăcioară neagră, subțire, care zîmbește, rostogolindu-se la picioarele călăului.

Johann Moritz și-a jurat să nu se uite niciodată la nasturi, chiar dacă vreo ladă s-ar deschide din întîmplare. Nu merită să îți se taie capul, doar pentru niște nasturi ! Apoi s-a gîndit că nasturii aștia sînt pentru armată. Luînd lada de lemn în brațe și așezînd-o în căruciorul gol — căci cel plin plecase, fără ca el să fi observat —, se întrebă ce fel de nasturi or fi în ea. Existau nasturi de infanterie, de marină, de aviație... Unii sînt aurii, alții — negri, alții — kaki ; după cum e culoarea uniformelor. Lui Moritz îi place să creadă că în lada pe care o are acum în brațe sînt nasturi aurii... Aștia sînt frumoși ! Sînt ca niște monede de aur. Așa au marinarii ! « Poate că-n ladă sînt nasturi pentru marină... » Johann Moritz și-a adus aminte de cuvintele funcționarului : « Și ce gîndești știm ! Noi îți fotografiem gîndu-

rire ! » S-a forțat să nu se mai gîndească la nasturii din ladă. Era un secret, și el nu voia să afle secrete.

După o vreme, s-a pomenit însă întrebîndu-se ce-o fi făcînd Germania cu atîția nasturi militari. Toți soldații și toți ofițerii germani pe care i-a văzut el aveau nasturi la tunicii și la mantale ! Cei care se fabrică acum sînt deci pentru uniforme noi. Johann Moritz s-a uitat la lăzile care veneau curgînd una după alta, ca un fluviu, și și-a zis : « Aici trebuie să fie milioane de nasturi ! Ajung pentru toată armata Germaniei ! Poate e ordin să se facă la toți soldații uniforme noi : de aceea se fabrică atîția nasturi ! »

Johann Moritz s-a gîndit că poate se pregătesc uniforme noi pentru parada de la sfîrșitul războiului, cînd armata va defila pe strada principală, cu drapelul și muzica militară. « Toți soldații au să poarte nasturi aurii, sculptori ca soarele ! » Johann Moritz a zîmbit. Se vedea și pe el în mulțime, asistînd la paradă, mîndru că nasturii pe care îi poartă ofițerii și soldații, și chiar nasturii de la tunicile generalilor, au trecut prin mîna lui. « Poate chiar nasturii pe care îi am acum în mîină vor fi cusuți la o tunică de general... Și la manta, și la toate uniforme, o să aibă nasturi din lada asta. Poate că generalul primește întreaga ladă cu nasturi ! »

Johann Moritz s-a lăsat furat de gînduri și a uitat să ridice lada pe care o avea în față. Banda dințată a împins-o, apoi a aruncat-o jos cu zgomot. Lada acăzut pe ciment. Dar nu s-a spart. Moritz a sărit să o ridice. Însă veneau alte lăzi, și el nu mai era pe estradă să le ridice. Lada următoare a scăpat de pe bandă cu și mai mult zgomot, tot pe ciment. Moritz a încercat s-o ridice și pe ea ; pe prima o luase sub braț. A treia ladă a fost aruncată de pe bandă și i-a căzut în spate. El le-a scăpat și pe celelalte două. îl cuprinsese panica. O panică cum nu cunoscuse niciodată. S-a prăbușit a patra ladă. Pe urmă, a cincea. Moritz s-a urcat înapoi pe estradă. A lăsat lăzile căzute și a început să le așeze în cărucior pe cele noi, care continuau să vină. O clipă s-a uitat la mașină, ca și cum ar fi implorat-o să se oprească pînă adună el cutiile căzute, dar banda aducea lăzi mai departe, una după alta. Moritz a privit în jur. îi era teamă de pedeapsă. Însă n-a venit nimeni să-l certe. La amiază, mașina s-a oprit. Pînă în clipa asta, el tremurase de frică, să nu fie prins că a greșit. A coborît de pe estradă, a ridicat lăzile căzute și le-a așezat în

cărucior, mulțumit că nimeni n-o să afle greșeala pe care o făcuse.

Dar căruciorul, care pornea automat, se oprise și el, odată cu întreaga mașină, și acum stătea nemișcat lîngă banda dințată, cu cele cinci lăzi în el. Moritz s-a gîndit să-l împingă cu mîinile. Căruciorul a rămas înțepenit: nu mergea decît automat. Lui Johann Moritz i-a trecut prinminte să ia lăzile la subțioară și să le ducă la magazie. Dar și-a dat seama că el n-ar putea trece prin ușa din zid, prin care avea loc numai căruciorul. Acum stătea cu două cutii sub braț, fără să știe ce să facă. O voce a răsunit în spatele lui. Moritz a lăsat lăzile în cărucior, cu frică, apoi s-a întors. La ferestruica cu gratii din fundul sălii apăruse iar capul cu obraji osoși și păr negru, care strigase dimineată. Tînărul s-a uitat prietenos la Moritz și a zis :

— *Slave, slave !*

Moritz a uitat de lăzi și de greșeală, și a răspuns la zîmbet cu zîmbet :

— Nu mă cheamă așa ! Numele meu este Moritz Ianoș ! Tu mă iei drept altul.

Buzele tînărului s-au deschis larg, lăsînd să i se vadă dinții albi. Rîdea cu poftă. Apoi a dispărut din cadrul ferestrei, zicînd tare :

— *Salve, slave !*

Moritz s-a dus la masă, spunîndu-și că trebuie să semene foarte bine cu acel Salve Slave, de vreme ce tînărul cu ochii mari îl striga Slave și după ce el i-a zis că-l cheamă Moritz.

Mai tîrziu, a aflat că tînărul de la fereastră îi numea pe toți camarazii lui străini care lucrau în fabrică Salve Slave. Era un francez ; zicea că și pe el îl cheamă tot Slave. Însă de fapt îl chema Joseph.

Johann Moritz lucrează de cinci luni la fabrica de nasturi. Lăzile nu i-au mai căzut. Cum vin, le ia și le așază în cărucior, fără să le mai vadă. La nasturii care sînt înăuntru, nu se mai gîn-

dește ; nici la generalii care au să-i poarte, nici la soldații care vor defila în piață, la parada de la sfârșitul războiului, în uniforme noi, cu nasturi din lăzile care i-au trecut lui prin mâini. Moritz nu se mai gîndește la nimic. Nici nu mai visează la nimic. Nici măcar la capul italianului, care se rostogolește zîmbind la picioarele călăului. Uneori ar fi vrut, totuși, să afle ce s-a întîmplat cu ceul care era judecat, dacă a fost condamnat sau l-au iertat. Dar și asta era la început. Acum, Moritz nu mai e curios.

Cînd intră în uzină, francezul apare la fereastra de la turnă-torie și strigă :

— *Salve, sclave !*

Moritz răspunde și el « *Salve, sclave !* », fără să se gîndească la ce răspunde. Ii zîmbește francezului, fără să simtă că zîmbește. Apoi se suie pe estradă și așteaptă să vină lăzile cu nasturi. O dată a încercat să simplifice lucrul și să ia două lăzi deodată. Banda dințată nu i-a permis însă : a atins colțul uneia dintre lăzi. Dinții benzii au scrișnit, de parcă ar fi vrut să muște. Ca un cîine turbat. Prin trupul lui Moritz au trecut fiori, ca și cum îi smulseseră lui dinții din gură. După aceea n-a mai încercat să ia cîte două cutii deodată. Mașina nu voia, și el trebuia să facă ce vrea ea. Acum, chiar dacă ar putea lua cîte cinci lăzi deodată, tot n-ar lua decît una. Așa cum a fost întotdeauna. Moritz a intrat în cadență și nu mai poate ieși din ea.

Munca nu e nici grea, nici ușoară. Cînd muncea din greu, transpiră, obosea și injura. Acum nici nu transpiră, nici nu injură. Parcă nici nu muncește, nici nu stă degeaba. Înainte, Johann Moritz se gîndea la tot felul de lucruri, muncind. Asta făcea să treacă vremea mai repede. Acum nu se mai gîndește la nimic. În timp ce ia lăzile și le așază în cărucior, s-ar putea gîndi la multe. Dar nu-i mai vine nimic în cap ; capul îi e ca o cutie goală. Nici un gînd și nici un vis nu mai izvorăsc din el. Nici măcar la munca pe care o face nu se gîndește : nu e nevoie să se gîndească lucrătorul că ridică lăzile nu numai cu mîinile, ci și cu creierul. Dacă ar fi așa, atunci inima și creierul i-ar fi în altă parte. Dar ele sînt la lăzi. La mașină.

Moritz simte cum i se usucă ființa. Se usucă treptat, ca planetele care nu au apă. Cînd intră seara în pat, parcă s-ar apleca să ridice lada cu nasturi. Dimineața, cînd se scoală, parcă s-ar îndrepta de șale, după ce a așezat lada în cărucior și are mîinile libere. Nici prin somn nu mai visează. Fruntea și ochii lui

Johann Moritz sînt întunecate. Dar întunecate nu ca pămîntul, ci ca mașinile. De o vreme, Moritz a uitat că în lăzile pe care le încarcă el sînt nasturi. Cînd își aduce aminte — și asta se întîmplă rar —, zîmbește. Un zîmbet uscat, cum e țărîna după secetă. Doctorii au spus că este bolnav, și l-au internat la infirmeria lagărului. "—

78

Johann Moritz se află în baraca de lemn, cu sîrmă ghimpată la ferestre. E în infirmerie de patru săptămîni. I s-au aprins plămîinii. Trupul îi arde ca flacăra. Și simte cum se topește. Singurului gînd este la uzina de nasturi. Ii e dor de ea.

Acum stă cu ochii închiși. Împrejur sînt zgomote : poate vin doctorii la vizită. El așteaptă, fără să privească. În nări a simțit deodată un parfum de piele proaspăt spălată, pe care nu-1 mai simțise de mult, dar îl cunoștea. A zîmbit și a deschis ochii. Lîngă patul lui era o femeie în uniformă militară, tînră și blondă. Trupul ei mirosea a săpun și a proaspăt. Ea se uita cu asprime la Johann Moritz. Dar el continua să zîmbească. O însoțeau doi polițiști și doctorii infirmeriei. Unul din ei a întrebato :

— Asta e ?

Femeia citea foaia medicală de la capul lui Moritz, căruia îi arunca în răstimp o privire bănuitoare, ca toată lumea în Germania.

— Ungur ? a zis ea. Țștia și italienii sînt cei mai periculoși !

Mîinile femeii au apucat capătul cuverturii cu care era învelit Moritz și au dat-o deoparte, dezgolindu-i pieptul. Apoi a spus, fără să-1 mai acopere la loc :

— Nu e el ! Celălalt avea păr pe piept !

Grupul s-a dus mai departe, oprindu-se pe rînd la fiecare pat. Ea se uita la toate fețele. Unora le dezvelea pieptul, dar nu la găsit pe cel căutat. După plecarea ei, cu polițiștii pe urme, a rămas în camera infirmeriei un miros care nu era numai de apă, de săpun și de parfum. Moritz și-a adus aminte că tot așa le mirosea pielea și Suzanei, și lulișcăi...

Unul dintre doctori a zis :

— Un camarad de-al vostru a făcut dragoste cu o fată germană ieri-noapte. Femeia care a fost aici i-a surprins. Pe fată au arestat-o, el a fugit. Era un bărbat brunet și cu păr pe piept. Fata nu vrea să-i divulge numele, dar îl vor găsi. Intră pentru cinci ani la închisoare, sărmanul !

Doctorul era olandez. Acum privea pe fereastră.

— L-au descoperit ! a zis el.

Moritz s-a ridicat. Pe sub fereastra infirmeriei trecea, între cei doi polițiști și cu mâinile legate la spate, un bărbat frumos, cu părul negru. Era un sîrb, pe care Moritz îl cunoștea. Lucra la fabrica de frînghii și era băiat vesel. În spatele lor mergea domnișoara în uniformă.

— V-am spus eu că tot pun mîna pe criminal ! a zis ea.

79

Joseph e singurul om lîngă care lui Johann Moritz nu-i este frică. În ultimul timp, se temea de orice. La uzină, să nu scape jos lada cu nasturi sau să n-o ridice prea tîrziu de pe bandă. Sau să nu se uite la vreo femeie germană. Sau să nu afle, fără voie, vreun secret în legătură cu nasturii. Îi e frică de tot ce e german. Nu numai de oameni : de pămîntul german, de cuvintele germane și de aerul pe care îl respiră, căci și el e tot german. În România, Johann Moritz fusese închis, nedreptățit, înfometat, bătut. Dar nu-i fusese frică. Nici de ungerii care-l bătuseră pînă-i sfîșiaseră carnea de pe trup nu i-a fost frică așa. Erau oameni. Iorgu Iordan, și el, era om, și Moritz nu se temuse de el. Lui Johann Moritz nu i-a fost niciodată frică de oameni. Știa că oamenii sînt și buni, și răi ; unii, mai mult buni — alții, invers. Dar toți au și una, și alta. Majorul din România i-a dat lui Moritz o țigare, după ce-i rupseseră doi dinți, cu o lovitură de pumn. În Ungaria, polițiștii i-au dat apă și tutun, după ce-l arseseră la tălpi cu fierul roșu. În Germania, n-a fost bătut. În fiecare zi, primește un sfert de pîine, cafea caldă și supă. Munca este mai ușoară decît la canalul din România ori decît la fortificațiile din Ungaria. Dar el nu mai poate trăi aici. Moritz e sigur

că nemții îi vor tăia capul. Își dă seama că e o prostie să creadă asta. Însă simte că-l vor lega cu lanțuri de mîini și de picioare, chiar dacă el nu va face nimic. Îl vor trimite la închisoare, chiar dacă nu va afla secretele nasturilor. Oamenii sînt aici răi ca mașinile. Poate că mașinile nu sînt rele. Poate că nici oamenii dîin Germania nu sînt răi. Dar Johann Moritz nu poate trăi cu mașinile. Se usucă lîngă ele ; și-i e frică. De toate mașinile și de oamenii care sînt exact ca mașinile, îi e frică. Se simte singur între ei, cum se simte singur între mașini. Îi vine să urle, de singur ce este. De aceea îi e drag francezul.

Acum Joseph e venit lîngă Moritz.

— *Salve, sclave !* a zis el.

— *Salve, sclave !* a răspuns Johann Moritz zîmbind : așa îi plăcea lui Joseph să i se răspundă la salut.

— Noi sîntem cu toții sclavi, a zis Joseph. E bine să ne-o amintim unul altuia de o mie de ori pe zi, ca să nu uităm. Dacă uităm că sîntem sclavi, atunci totul e pierdut. Totul ! Conștiința trebuie să rămînă trează !

E duminică după-amiază. Johann Moritz și Joseph stau pe iarbă, la umbra unei barăci. Joseph i-a povestit lui Moritz că are o iubită. Moritz știe că pe fată o cheamă Beatrice, că locuiește la Paris, că are ochii mari, negri, și că plînge în fiecare noapte, fiindcă Joseph este prizonier. Francezul a povestit atît de multe despre Beatrice, încît Johann Moritz este convins că, dacă ar întîlni-o pe stradă, ar recunoaște-o dintr-o mie de femei. Uneori i se pare chiar că o aude vorbind. Ea vorbește de parcă ar cînta. Moritz îi simțea prezența printre ei. De aceea, cînd este împreună cu Joseph, are impresia că nu două, ci trei persoane stau de vorbă. Și se miră că Beatrice nu răspunde și nu se amestecă în discuție...

80

— Toată lumea intră în barăci ! a ordonat șeful lagărului prin megafon.

— Iarăși percheziție ! a zis Johann Moritz și s-a ridicat.

Joseph a venit după el, mormăind :

— Ce mai vor să caute la noi ?

Francezul era supărat că sînt trimiși în baracă într-o duminică după-masă.

Prizonierii au părăsit curtea în grupuri. Afară era soare și era cald. Moritz și Joseph s-au așezat la o fereastră și au privit în curte, printre zăbrelele de sîrmă ghimpată.

— Uite că tot e adevărat ! a zis Moritz.

În curtea lagărului intraseră trei camioane mari, militare, care s-au oprit chiar sub fereastra lor. De cîtva timp se zvonea că în lagăr vor fi aduse femei : se aduseseră și în alte lagăre. Prizonierii nu credeau. Și acum femeile erau acolo. Pentru ei. Femei blonde, brune și cu părul roșu. Femei pentru ei...

— Vezi că era adevărat ? a repetat Johann Moritz, parcă spre a se convinge pe el însuși.

Tot nu-i venea să creadă, deși vedea cu ochii lui. Dar femeile erau acolo. Și el se uita la ele. Aveau buzele vopsite, erau pudrate și purtau rochii subțiri. Și ele priveau spre ferestrele barăcilor, unde se îngrămădeau capetele prizonierilor. Și rîdeau. Pe urmă, un început să coboare din camioane. Cînd săreau, vîntul le ridica fustele. Moritz le vedea combinezoanele, chiloții colorați și subțiri ca foița de țigare și pulpele, pînă sus. În spatele lui Moritz, la fereastră, bărbații rîdeau. El era uimit. Nu putea rîde.

— Femeile să rămîină în camioane ! a ordonat șeful lagărului. Nimeni n-a dat ordin de coborîre !

Vocea din megafon era aspră și autoritară. Șeful lagărului nu se vedea : vorbea din biroul lui.

Femeile s-au întors și s-au urcat toate în camioane, la fel de repede cum coborîseră, și tot îmbulzindu-se una peste alta. Le era frică să nu fie pedepsite, fiindcă au coborît fără ordin. Cînd au urcat, li s-au văzut din nou genunchii, combinezoanele și pantalonașii colorați. Rîdeau și acum, dar pe înfundate și cu teamă.

— Fiecare baracă va primi cîte zece femei ! s-a auzit vocea din megafon. Ele vor rămîne pînă la orele nouă seara. Șefii de barăci au dispozițiuni speciale pentru desfășurarea programului și sînt direct răspunzători de menținerea ordinii și a disciplinei !

Megafonul a tăcut. Femeile stăteau în camioane, liniștite : așteptau să se mai spună ceva.

— *Merde !* a scrișnit francezul printre dinți.

Moritz a crezut că francezul îi vorbește lui și a întors capul spre el. Joseph era furios, dar privea pe fereastră.

— Femeile să coboare în liniște, pe grupe ! a ordonat megafonul.

Aceasta era comanda pe care o așteptaseră ele. Cum au auzit-o, au sărit din camioane. S-au despărțit apoi în cinci grupe. Au venit cinci bărbați — șefii celor cinci barăci — și le-au făcut semn să-i urmeze. Femeile au mers după ei, rîzînd.

Moritz nu-și închipuia cum se va desfășura programul și era curios. Știa că femeile veniseră ca să facă dragoste cu prizonierii. Nemții ziceau că lucrătorii, dacă nu fac dragoste, nu lucrează bine. Și nemților le plăcea ca lucrul să meargă perfect. De aceea au adus femei : ca să lucreze mai bine oamenii la uzina de nasturi, la fabrica de frînghii și la turnătoria de la marginea orașului. Însă Moritz nu înțelegea de ce lucrează mai bine în uzină oamenii cînd fac dragoste, și nici cum vor face dragoste prizonierii cu femeile care vin în barăcile lor. Dormitoarele lor erau mari, cu multe paturi. Bărbații erau mulți — femeile, puține. Nu se putea culca fiecare prizonier în patul lui, cu o femeie. « Poate că femeia trece din pat în pat » — și-a zis Johann Moritz. Pe urmă s-a gîndit că femeilor le va fi rușine să treacă de la unul la altul. El nu-și închipuise niciodată femei în baraca lui cu sîrmă ghimpată la ferestre !

Acum, însă, femeile erau la ușă. Șeful barăcii le spunea ceva. Probabil, le dădea instrucțiuni cum să facă dragoste. Ele rîdeau tare.

— Hai să ieșim, vrei ? l-a întrebat Joseph. Mergem tot undeam stat !

Moritz s-a ridicat și a ieșit cu francezul din baracă. Mai ieșeau și alții. La ușă, au trecut pe lîngă femei. Mirosea a parfum și a pudră. Ele s-au uitat la Joseph și la Johann Moritz, care mergea în urma lui, și au rîs. Rîdeau de ei, fiindcă plecau. Moritz a simțit o mîină de femeie mîngîindu-i obrazul, cînd pășea peste prag. Mîina era umedă și mirosea a parfum.

— *Salvete, sclavae !* a zis Joseph, trecînd pe lîngă ele.

El au început să rîdă și mai tare, de vorbele lui. Joseph nu rîdea. Avea fruntea încruntată.

¹ *Rahat!* (franc.)

² *Salut, sclavelor!* (lat. medievală)

în curte, Joseph s-a întins în iarbă, cu fața în sus, și a privit cerul, fără să scoată un cuvânt. Moritz s-a așezat lângă el și s-a gândit la femei. Joseph se gîndea tot la femei, dar Moritz nu știa ce anume gîndește despre ele.

— Tu, dacă vrei, poți să te duci înăuntru ! a spus francezul.

— Nu mă duc ! a zis Moritz.

O vreme, au tăcut amîndoi. Era prima oară cînd Joseph stătea alături de el și nu-i vorbea despre Beatrice.

— Astea sînt poloneze din lagărele de concentrare, a spus francezul. Femeile din lagăre, dacă fac șase luni meseria asta, sînt puse în libertate. Dar în șase luni se ruinează. Ies din lagăre ca să intre în spital, în azilul de nebuni sau direct la morgă !

— Eu credeam că sînt tîrfe, a zis Moritz ; acum îi era milă. Nu știam că și ele sînt arestate !

— Nu sînt tîrfe, Jean ! (Francezul îi spunea lui Moritz Jean.) Femeile-astea sînt sclave care fac un efort disperat ca să-și redobîndească libertatea. Sclave care încearcă să-și rupă lanțurile cu mîinile goale ! E eroic ce fac. Păcat că nu reușesc decît să-și sfîșie propria lor carne. Lanțurile-sclaviei sînt mai tari decît carnea omenească !

La nouă seara, femeile au plecat din lagăr. Cînd s-au urcat în camioane, ele nu mai rîdeau. Fumau doar. Joseph le-a strigat un rămas bun, prietenește :

— *Salvele, sclavae !*

în noaptea aceea, francezul a evadat din lagăr.

81

— Domnii ofițeri au nevoie de un traducător pentru limbile balcanice, a zis funcționarul de la fabrică, în timp ce-l conducea pe Johann Moritz spre birou. Să te porți cuviincios : sînt ofițeri de la Cartierul General !

Johann Moritz a așteptat la ușa biroului aproape un ceas. Pe urmă l-au chemat. Înăuntru era un fum gros de țigare și mirosea tare a vin : pe masă se vedeau pahare și sticle goale. Nimeni n-a întors capul cînd a intrat el. Moritz a rămas lângă ușă ; se îneca de fum. Ar fi vrut să i se spună că nu e bun traducător și să fie

trimis înapoi, la lăzile lui cu nasturi. Acolo măcar era liniște, și nici nu te sufoca fumul de țigare.

Ochii lui priveau totuși cu admirație lampasul roșu, lat de o palmă, de la pantalonii ofițerilor. Toți erau tineri. Moritz i-a numărat: erau șapte. Unul dintre ei s-a apropiat de Moritz și i-a scuit capul ca pe o minge, cînd vrei să te joci. S-a uitat la el din dreapta, apoi din stînga.

— întoarce-te cu spatele ! a ordonat ofițerul.

A privit capul lui Moritz și din spate, i-a pipăit umărul, i-a pus mîna sub bărbie. I-a spus să deschidă gura și s-a uitat la dinții lui. Pe urmă a ordonat iar :

— Dezbracă-te !

Moritz și-a scos salopeta și a pus-o jos, lângă perete. Ofițerul se uita la el tot timpul, cîntărindu-i fiecare mișcare. Ceilalți continuau să vorbească, fără să-l privească pe Moritz.

— Domnilor, a zis ofițerul care îi ordonase lui Moritz să se dezbrace și care era colonel SS, vreau să fac o demonstrație !

Toți au tăcut și l-au înconjurat pe Moritz, care ședea gol și nedumerit în mijlocul lor. Ei fusese chemat să fie traducător. Colonelul a zis însă că va face cu el o demonstrație. În mîntea lui Moritz au apărut imaginile pe care le văzuse o dată la circ. Un om din sală era invitat pe scenă, și scamatorul îi scoate din buzunare pisici vii, iepuri și păsări. Johann Moritz știe că acestea sînt demonstrații, altele nu cunoaște. Poate colonelul vrea să facă una chiar la fel cu cele pe care le văzuse el la circ, cînd era soldat.

Moritz era curios. Zîmbea. Nu-i era frică. Oamenii din sală cu care scamatorul face demonstrații nu simt nimic. Sînt doar uimiți. Sigur că și el o să fie uimit, cînd o să vadă cum îi scoate colonelul iepurași, pisici sau păsări din cap, din subțiori, sau de la încheietura mîinii.

Moritz a continuat să-i zîmbească prietenos colonelului : scamatorii îi fuseseră totdeauna dragi. « Eu n-aș putea să fac experiențe și demonstrații, chiar dac-aș învăța o mie de ani ! » — își spunea Johann Moritz. îl admira pe colonel, că învățase și el să facă scamatorii. Pe urmă, Moritz și-a adus aminte de cuvintele Aristiței. Ea zicea că scamatorii îl au pe diavol în ajutor ! Lui Moritz îi era acum puțin teamă și nu mai zîmbea. Lui i-a fost întotdeauna frică de diavol.

— Domnilor, pe acest individ nu l-am văzut niciodată, pînă

acum zece minute, cînd a intrat în birou ! a zis colonelul. Și nici nu știu de ce a intrat!

— Este traducătorul pentru limbile balcanice, a zis funcționarul.

— Uitasem că am cerut un traducător ! în clipa cînd a intrat pe ușă, m- a frapat figura lui!

Colonelul a pus iar mîna pe capul lui Johann Moritz, care zîmbea din nou, așteptînd cu nerăbdare să vadă cum o să-i scoată colonelul iepurașul din pîr. Colonelul era serios. Moritz știa însă de la circ că toți scamatorii sînt serioși. Chiar cînd lumea din sală rîde de se ține cu mîinile de pîntece, ei sînt serioși. Johann Moritz aștepta acum hohotele de rîs, pregătindu-se să rîdă și el. Nu mai rîsese de mult.

— Deși nu l-am văzut decît acum zece minute, odată cu dumneavoastră, și nu am vorbit cu el nici un cuvînt, vă voi spune cu amănunte, pe baze absolut științifice, biografia acestui om și istoria întregii lui familii, de trei sute de ani înapoi !

Johann Moritz și-a adus aminte că văzuse și astfel de numere la circ, cînd era soldat. Scamatorul chema pe un om din mulțime și spunea cîți ani are, dacă e însurat și tot felul de lucruri. Lumea se minuna, cum de știe scamatorul toate secretele. Dar lui Moritz nu-i plăcuseră aceste demonstrații. Lui nu-i plăceau decît cele cu pisici și cu iepurași. îi părea rău că ofițerul nu știe să facă scamatoria asta. Ar fi vrut să vadă cum i se scoate de nicăieri o pisică. La circ, se dusesse și el să i se facă experiența. Dar se îmbulzise lume prea multă, și scamatorul a luat de fiecare dată pe altul.

— Știința rasială a făcut progrese atît de mari în regimul național-socialist — a zis colonelul, care se numea Mulier —, încît celelalte țări au rămas în urma noastră cu o sută de ani ! Luîndu-l pe acest individ gol, eu vă pot spune de unde îi sînt strămoșii, ce căsătorii au făcut și ce obiceiuri are familia lui, ce meserii au practicat, și așa mai departe. Dumneavoastră veți verifica imediat afirmațiile mele, prin întrebări pe care le veți pune direct subiectului!

— De necrezut! au zis ceilalți ofițeri, strîngînd și mai mult cercul în jurul lui Moritz.

— După conformația craniului, după tipul de osatură frontală, nazală și facială, precum și după structura scheletului — în special, cutia toracică și poziția claviculei —, individul aparține unui grup germanic care mai trăiește și azi, în număr redus, pe

valea Rhinului, în Luxemburg, în Transilvania și în Australia. Mai există optsprezece familii în China și în Statele Unite ale Americii, dar el n-au fost încă trecute în statistici, fiindcă descoperirea lor abia se făcuse, cîteva luni înainte de a fi izbucnit războiul. În statisticile noastre, pe care le vom publica într-un număr festiv, vom da date precise și — pentru prima oară — complete despre acest grup germanic, care poartă numele de *Familia eroică*. Familia aceasta are maximum opt sute de membri. Ascendenții lor au emigrat în serii din sud-vestul Germaniei, între anii 1500-1600. Sînt germani de cea mai pură esență și au reușit pînă astăzi să-și păstreze sîngele neamestecat, în ciuda presiunilor teribile care s-au exercitat asupra lor în cursul istoriei. Rasa, domnilor, are și ea un instinct de conservare, uneori mai puternic decît al individului. *Familia eroică*, din care face parte tînărul din fața dumneavoastră, a dovedit cu prisosință tenacitatea instinctului de conservare al rasei. Ce fapt credeți dumneavoastră că i-a determinat pe strămoșii acestui tînăr ca, vreme de trei sau patru sute de ani, să se căsătorească numai cu femei din rasa lor, cînd împrejur erau, poate, femei mai ispititoare ? Instinctul de conservare al rasei ! Glasul sîngelui, care i-a ferit pe membrii acestei familii de păcatul mortal al încrucișării raselor ! În istoria lor nu există nici măcar un singur caz de căsătorie cu o femeie de altă rasă ! Așa se explică faptul că astăzi, după patru sute de ani, tînărul din fața dumneavoastră este exact ca strămoșii lui. Priviți acest pîr cu firul solid, dar mătăsos ! Este pîrul *Familiei eroice*, așa cum a fost acum patru sute de ani și cum l-am găsit conservat în relicvele care ni s-au păstrat. El este inconfundabil, și specialiștii îl recunosc imediat. E vag mai mătăsos decît cel al grupului germanic principal, dar se vede bine că rădăcina este aceeași. Nasul, fruntea, ochii, bărbia acestui tînăr sînt exact ca în stampele noastre de acum patru secole. Nimic nu s-a schimbat!

Ofițerii au atins capul lui Johann Moritz și i-au pipăit pîrul, privindu-l cu admirație. Moritz se simțea considerat, a nicio-dată în viața lui, un erou. îi era însă teamă că-i va deceptiona pe ofițeri. Acum îi părea rău că nu făcuse nimic spre a fi la înălțimea laudelor pe care le primea. Astfel de laude — auzise el — nu se aduceau decît celor care erau decorați pe front, cu Crucea de aur cu briliante sau cu frunze de stejar !

Degetele colonelului Muller au atins din nou umerii lui Johann Moritz, cu evlavie admirativă, de parcă ar fi fost moaș-

tele sfintei Paraschiva cea Făcătoare de minuni, din racla bisericii de la Trei-Ierarhi. Johann Moritz a plecat fruntea, rușinat că nu fusese pe front și nu făcuse și el măcar un singur act de bravură.

— Grupul pe care l-am numit *Familia eroică* — a continuat colonelul — oferă cel mai zguduitor exemplu de eroism rasial. Pentru mine, ziua de astăzi, în care mi-a ieșit în cale acest exemplar, este o adevărată sărbătoare ! Vreau să vă spun în treacăt că unul dintre strămoșii mei a fost și el căsătorit cu o fată din *Familia eroică*. Din nefericire, na avut moștenitori, fiindcă, la trei luni după căsătorie, a murit pe câmpul de luptă. Dar acesta este un episod secundar. Am să introduc fotografia acestui tânăr, însoțită de datele antropometrice și istorice, în lucrarea pe care o pregătesc și la care muncesc de zece ani, sub directivele *Reichsjhrer-\x)m* dr. Rosenberg. Această descoperire va constitui o încununare a strădaniei mele !

— Felicitările noastre ! au zis ofițerii, luând poziția de drepti.

Colonelul se înroșise de emoție. El a ridicat brațul drept și a salutat, apoi a strâns pe rînd mîna fiecăruia. Moritz stătea neclintit și îi privea.

— Ești din Rheinland, din Luxemburg, sau din Transilvania ? a întrebat colonelul, întorcîndu-se către Moritz.

— Din Transilvania ! a răspuns Moritz.

Ofițerii au scos o exclamație admirativă. Colonelul Miiller radia de plăcere.

— Vă voi spune de unde vine tînărul cu și mai mare precizie ! a zis colonelul și i s-a adresat iar lui Moritz :

— Te-ai născut la Timișoara, la Brașov, sau în Țara Secuiască ?

— în Țara Secuiască ! a răspuns Johann Moritz.

— Admirabil, a zis colonelul, frecîndu-și mîinile de bucurie că Moritz se născuse în Țara Secuiască. Era exclus să mă înșel ! Cînd l-am văzut intrînd pe ușă, mi s-a părut că văd o figură coborîită din galeria de portrete a *Familiei eroice* ! Le cunosc pe dinafară. Le veți putea admira și dumneavoastră în lu crarea mea ; le voi publica în planșe mărite și colorate. Vă spun, domnilor : acest tînăr este un exemplar desăvîșit al *Familiei eroice* ! El confirmă toată teoria mea !

Colonelul i-a cerut funcționarului să aducă fișa lui Johann Moritz.

— Mizerabilii ! a strigat el, înfuriindu-se de cum și-a aruncat

ochii pe ea. Un membru al familiei eroice **nu** s-a numit niciodată Ianoș ! Acest nume este un sacrilegiu !

Colonelul s-a întors spre Moritz. Fruntea i se întunecase.

— Numele de Ianoș și l-a dat tatăl dumitale ?

— Nu, domnule colonel ! Pe mine nu mă cheamă Ianoș ! a zis Johann Moritz ; voia să le spună că pe el îl cheamă Ion.

— Era exclus ca **un** membru al *Familiei eroice* să-și boteze copiii cu alt **nume decît iele** din calendarul german ! Asta nu s-a întîmplat niciodată în patru sute de ani ! Era imposibil ca pe tînărul din fața dumneavoastră să-l cheme Ianoș ! Era exclus !

Colonelul s-a uitat la Moritz. Acum era vesel. Se bucura că pe Moritz nu-l cheamă Ianoș.

— Cine și-a dat numele de Ianoș ? a întrebat colonelul.

— Nu știu ! a răspuns Johann Moritz. Aici în Germania, acum doi ani, mi l-au scris în acte !

— Nu se numește Ianoș ! a zis colonelul. Este aceeași mișelie care s-a săvîșit mereu asupra *Familiei eroice*. Popoarele în mijlocul cărora au trăit le-au schimbat numele. Dar singele n-au reușit să li-l schimbe ! Singele *Familiei eroice* a rămas pur ca o lacrimă de cristal !

Colonelul s-a întors către funcționarul de la fabrică și a zis :

— Tînărul rămîne de azi înainte la dispoziția Institutului Național de Studii Rasiale. Este un exemplar de care avem nevoie !

— Nu mai lucrează în uzină ? întrebat funcționarul.

— Nu ! a zis sec colonelul. Voi trimite ulterior dispoziții speciale în scris !

Colonelul s-a uitat la Moritz și s-a gîndit : « Știința a făcut progrese extraordinare ! Totuși, sîntem departe de perfecțiune. Acest exemplar de elită al unui grup rasial extrem de interesant ar trebui conservat într-o grădină antropologică. O grădină în care să fie păstrate tipurile rare și prețioase ale rasei umane **nu** a fost creată încă ! Există în Europa parcuri pentru cultivarea, selecționarea sau conservarea raselor de animale și de păsări. Prejudecățile **ne-au** împiedicat însă să creăm parcuri antropologice, ceea ce este o mare pierdere pentru știință. Păcat ! în acest domeniu, americanii **ne-au** luat-o înainte. Ei **au** parcuri în care sînt închise exemplarele interesante ale rasei de indieni. Dar le vom înființa și noi în Europa. întii să cîștigăm victoria ! într-o viitoare conferință, **voi** propune înființarea primului parc **Antropologic**. Știința va avea la dispoziție exemplarele rare și le va

putea studia. Acest membru al *Familiei eroice* va fi unul dintre primele exemplare umane care vor împodobi parcul nostru. El va fi donat de mine ! »

Colonelul Miiller s-a uitat la Moritz și a zîmbit. Și-l închi-puia în parcul antropologic, locuind în pavilionul rasei ger-mane, împreună cu soția și copiii lui... « Va veni și timpul acela ! » — și-a spus colonelul. Apoi și-a continuat ideea cu voce tare :

— Pînă cînd aranjăm situația definitiv, vreau să-i găsim tînă-rului o ocupație demnă de originea lui. Cel mai mult l-ar încînta să fie soldat. Eu cunosc bine *Familia eroică* : membrii ei mascu-lini nu sînt fericiți decît în război ! E grupul cel mai războinic al familiei germanice ! Să-i dăm deci posibilitatea de a fi și el sol-dat !

Ofițerii ceilalți l-au felicitat din nou pe colonelul Miiller. Propunerea lui le plăcuse ! Roșu de plăcere, colonelul i-a cerut aghiotantului servieta și a scris pe o hîrtie cu antetul Marelui Cartier General o recomandare pentru înrolarea lui Johann Moritz ca soldat SS. I-a întins-o funcționarului de la fabrică, ordonînd cu ton sever :

— Faci toate formalitățile necesare ! Fără nici o întîrziere !

Apoi s-a întors zîmbind către Johann Moritz :

— Într-o lună vreau să primesc de la tine o fotografie în uni-formă de soldat : îmi este extrem de necesară pentru studiul meu asupra *Familiei eroice*, din care faci tu parte. Îi voi trimite o copie și doctorului Goebbels. Ai să te vezi în ziare și în revis-tele ilustrate !

82

— Tînărul este inapt pentru serviciul militar ! a zis căpitanul medic de "la comisia de recrutare, după ce l-a examinat pe Johann Moritz. Are cîteva pete pe plămînul drept. Soldații trebuie să aibă plămîni zdraveni !

De la înfîlirea cu colonelul Müller trecuseră trei săptă-mîni. Johann Moritz se gîndise că soldații primesc

aproape o jumătate de pîine pe zi, bocanci în care nu intră apa, haine călduroase, mîncare mai bună și țigări. Știa că-i mai bine să fie soldat decît prizonier ! Dar, cînd a auzit că nu vor să-l primească, s-a bucurat.

— Tînărul este recomandat de colonelul Miiller, de la Marele Cartier General și de la Institutul Național de Studii Rasiale ! a zis unul dintre medici, răsfoind dosarul. Nu se poate să-l refu-zăm !

Cei trei medici în uniformă s-au uitat la Johann Moritz.

— Știi să faci muncă de birou ? a întreat căpitanul. Ce mese-rie ai în viața civilă ?

— Plugar, a răspuns Moritz.

Medicii s-au sfătuit între ei și i-au spus lui Moritz să aștepte afară. Cînd l-au chemat înapoi, i-au comunicat că l-au primit să fie soldat și i-au dat ordinul cu care să se prezinte la unitate.

— Ești repartizat la serviciul auxiliar ! a zis căpitanul. Fiindcă nu poți face un lucru de birou, ai să fii dat la o companie de pază !

83

Comandantul lagărului disciplinar a fluierat adunarea pentru masă. Soldatul Johann Moritz a tresărit, auzind semnalul. Uitase că e în ghereta din turnul de pază și începuse să-și caute gamela. S-a înroșit de necaz.

— Afurisitul de mine ! și-a zis Moritz, strîngînd arma în mîini. Iar am uitat că sînt nu prizonier, ci santinelă !

De trei zile, de cînd era santinelă, i se întimpla regulat același lucru, de cîte ori se dădea adunarea în curtea lagărului. Nu-i poate intra în cap că e soldat ! Cînd vede gardul de sîrmă ghim-pată și șirul de prizonieri, uită de care parte se află și se crede închis. După atîția ani de lagăr, i s-a întipărit în carne și în sînge ideea că este prizonier. Nu se poate închipui altceva decît pri-zonier ! Cînd vine un camarad să-l schimbe, el începe să tre-mure : i se pare că soldatul vine să-l ridice !

Acum, privind la prizonierii încolonați în fața cazanului cu

mîncare, a uitat iar că este în turn și se minunează că nu-i mai vine rîndul la supă ! Se vede și pe el în șirul de prizonieri...

Ochii lui Moritz au căutat în curtea lagărului, chiar din prima zi, figuri cunoscute ; dar n-au întîlnit nici una. Și s-a mirat. Fusese închis în zeci de lagăre și trebuie să fi stat împreună și cu cineva din acest *Strajlager* /I-ar plăcea să vadă vreun cunoscut. Să vorbească cu prizonierii e interzis ; însă el ar vrea să vadă — măcar de departe — un chip prieten.

Johann Moritz a uitat că e soldat și santinelă, și a început să strige :

— Joseph ! Joseph !

Prizonierii adunați în curte l-au privit. Și Joseph l-a privit. Dar pe urmă a continuat să mănînce. Nu-l recunoscuse. Moritz l-a strigat încă o dată. Francezul a rămas cu lingura-n mîna și l-a privit fix. Apoi s-a dus mai departe.

— Nu mă mai cunoști ? a strigat Moritz. Sînt eu, Moritz Ianoș !

— *Salve, slave* / a zis francezul rîzînd : acum îl recunoscuse.

A pus jos gamela și s-a apropiat de gardul de sîrmă ghimpată.

— Cum ai ajuns tu acolo, Jean ? a întreat Joseph.

Johann Moritz i-a povestit pe scurt cum ajunsese soldat. Joseph înțelegea mai bine nemțește. Învățase în răstimp. Dar între ei distanța era mare și bătea vîntul, așa că se înțelegeau greu.

— Tu cum ai ajuns aici ? a întreat Moritz.

— M-au prins la cinci zile după ce-am evadat ! a răspuns Joseph. Vrei să-i trimiți tu o scrisoare lui Beatrice ? De-aici n-aveni voie să scriem și n-am vești de la ea de patru luni !

Johann Moritz a cerut adresa. Francezul a scris-o pe o bucată de hîrtie. În timp ce Joseph scria, soldatul Johann Moritz a scos pachetul de țigări pe care îl primise în ajun de la companie și l-a aruncat peste gardul de sîrmă ghimpată, în curtea lagărului, la picioarele francezului.

— Mîine îți aduc din nou țigări și piine ! a zis Moritz. Scri-soarea am s-o trimit chiar în seara asta !

Joseph a ridicat pachetul de țigări și i-a aruncat hîrtia cu adresa lui Beatrice, învelind în ea o piatră. Hîrtia a căzut însă între sîrme. Joseph a vrut să scrie alta.

Lagăr disciplinar. (germ.)

— Lasă c-o iau eu dintre sîrme — a zis Johann Moritz ; pe mine nu mă-mpușcă dacă mă apropii de gard !

Tocmai cînd Johann Moritz cobora scara turnului, a apărut caporalul de schimb. Moritz s-a oprit. A urcat din nou scara și i-a strigat lui Joseph :

— Acum vine caporalul și n-o mai pot lua ! Mîine la nouă sînt iar în post. Așteaptă-mă ! Adresa o iau din gard mîine. Acum, la revedere !

— *Salve, slave* ! a răspuns Joseph și s-a îndepărtat, aprinzîndu-și o țigare.

Era îmbrăcat cu aceleași haine cenușii, mai rupte decît acum patru luni. Slăbise mult : în lagăr, mîncarea era foarte proastă.

Pe cînd preda postul schimbului următor, Johann Moritz se uita cu coada ochiului la Joseph, zicîndu-și : « Mîine am să-i aduc o piine întregă ! »

84

În noaptea aceea, Johann Moritz a avut febră. A doua zi a fost transportat cu ambilanța la spital. Știa că Joseph îl va aștepta la gard, ca să ia adresa lui Beatrice și ca să-i aducă piine și țigări, după cum îi promisese. Îi părea rău că francezul va aștepta degeaba. « Bietul Joseph ! » — și-a zis Moritz. « Poate că s-a gîndit toată noaptea la mine și abia aștepta să se facă ziua și ora nouă, ca să-i aduc piine ! » Johann Moritz s-a conșolat cu gîndul că în curînd o să se însănătoșească și o să-i poată duce lui Joseph în fiecare zi țigări, piine și scrisori de la Beatrice.

Johann Moritz avea însă dublă pneumonie și a stat în spitalul militar două luni.

La 1 februarie, doctorul i-a spus :

— Săptămîna asta te eliberăm din spital ; îți dăm și un concediu medical de 30 de zile !

Johann Moritz s-a gîndit că, dacă ia concediu, nu se va putea duce să-l vadă pe Joseph. Francezul îl aștepta mereu pe Moritz, ca să ia adresa lui Beatrice și să-i scrie. Ca să-i aducă piine și

țigări. Johann Moritz s-a hotărît să renunțe la concediul medical și să se întoarcă direct la companie.

— Trebuie să te refaci, băiatule ! a zis medicul. Ai nevoie de mîncare bună și de odihnă. Altfel, te cureți! Unde vrei să-ți petreci concediul ?

Johann Moritz n-a mai avut curaj să spună că renunță la concediu, și s-a înroșit la față.

— înțeleg, a zis medicul. N-ai unde te duce ! Eu te-aș putea trimite într-un sanatoriu pentru convalescenți. Cred însă că nu e ce-ți trebuie ție. Tu ai nevoie de o atmosferă caldă, de familie !

Johann Moritz s-a înduioșat. Doctorul parcă i-ar fi citit gîndurile. El nu-și dorea nici mîncare bună, nici sanatoriu, nici bani. Își dorea doar un loc unde să se simtă acasă.

— Tu ai nevoie de o femeie care să te îngrijească și să te ajute, nu de sanatoriu ! a zis medicul. Trebuie să-ți recapeti încrederea în tine, altfel nu te vindeci. Încrederea asta nu ți-o poate da decît o femeie ! în sanatoriile de convalescenți găsești femei cîte vrei, însă numai pentru necesitățile sexuale. Pentru un pacient în starea ta psihică și fizică, ele ar fi un articol mai degrabă nepotrivit. Ție, băiatule, îți trebuie tandrețe, nu excita-re !

Medicul a privit împrejur. El stabilise diagnosticul, știa ce-i trebuie pacientului. Conștiințiozitatea profesională îi impunea să prescrie tandrețe^ atmosfera de familie, încrederea, devotamentul unei femei. însă nu-i putea oferi el însuși pacientului aceste medicamente ; iar pacientul nu se putea face bine decît cu ele !

Ochii doctorului s-au oprit asupra infirmierei care era lîngă el, cu fișele medicale în mînă.

— *Schwester* ' Hilda, a zis el, dumneata locuiești în oraș, cu mama dumitale, nu-i așa ?

— Locuiesc chiar lîngă spital, a răspuns sora. împreună cu mama !

Hilda privea în ochii doctorului cu încrederea cu care soldații își privesc ofițerul. Aștepta, disciplinată, ordinea.

— Am să ți-l dau pe Johann Moritz ca să-l tratezi ca pe bărbatul dumitale ! Peste o lună să mi-l aduci sănătos ! Vreau să-l văd și eu, înainte de a-l trimite înapoi la unitate. El are nevoie

' Soră. (germ.)

de o femeie care să-i fie iubită, soră și mamă totodată !

— înțeleg, domnule doctor ! a zis Hilda.

Hilda era o fată scurtă și durdulie, cu obrazii roșii, bucălați. Avea douăzeci de ani. Doctorul o examina cu satisfacție. Ea părea să aibă și tandrețea necesară lui Moritz. Privindu-i părul, medicul își spunea : « E bine și că e blondă. O brunetă n-ar fi recomandabilă în cazul pacientului nostru. Blondele calmează prin simpla lor prezență ! »

— Pentru aceasta capeți un concediu de 14 zile ! a zis medicul, în tot timpul ăsta, te ocupi numai de el. Mîncare luați de la spital, dar să gătești și acasă ! El are nevoie de mîncare gătită cu dragoste, nu de mîncare de la cazan !

— înțeleg ! a zis Hilda, mîndră de misiunea pe care o primise ; știa că toate colegile ei vor fi geloase.

— Ai camera separată de a mamei dumitale ?

— Sigur că am ! a răspuns Hilda înroșindu-se.

— Băiatul cred că-ți place, a zis medicul și, fără să mai aștepte răspunsul infirmierei, a ordonat:

— Să-mi faci foaia de ieșire pentru el și foile de concediu pentru amîndoi! Scrie și un bon de alimente pentru 30 de zile, două persoane, cu suplimente categoria A ! Mi-aduci totul la semnat !

— *Jawohl!* a zis Hilda și i-a deschis ușa.

în prag, doctorul s-a oprit, s-a uitat la Moritz și a spus grăbit:

— La revedere, băiatule, și fă-te sănătos !

85

Johann Moritz a privit în curtea spitalului. Ninge. în fund, se vedea gardul de sîrmă ghimpată al lagărului. A stat mult la fereastră, pînă cînd două mîini reci i-au acoperit ochii, pe la spate. El s-a întors. Era Hilda. Uitase de ea și de ce spusese doctorul.

— înbracă-ți tunica și vino la casierie, să-ți iei solda ! a zis

' Desigur ! (germ.)

Hilda. Foaia de ieșire din spital și cea de concediu sînt la mine. Și concediul meu este iscălit !

Hilda vorbea repede. Ea i-a ajutat lui Moritz să-și încheie tunică. A băgat mîna sub puloverul lui și i l-a aranjat la piept. Johann Moritz i-a simțit mîna pe piele și a avut senzația că e o mînă familiară, pe care o recunoaște. Ea îl îmbracă, ca și cum el ar fi fost de multă vreme bărbatul ori copilul ei. Pînă atunci, Hilda fusese distantă și rece cu el. Îi aducea medicamentele, îi lua temperatura și pleca. Acum era prietenoasă și intimă. Mai intimă chiar decît fuseseră cu el Suzana și Iulișca. Johann Moritz simțea că Hilda e îndrăgostită de el. S-a îndrăgostit brusc : la ordinul doctorului. Ea îl iubea. Își ținea promisiunea pe care o făcuse superiorului ei. Mîna care atinsese pieptul lui Moritz și care îi aranjase puloverul și îi închisese nasturii de la tunică era mîna unei femei îndrăgostite, a unei amante și a unei surori. Așa cum ceruse doctorul.

— Doctorul a aprobat să luăm un pat de la spital ! a zis Hilda. Unul mare, alb, de la chirurgie. Cu două pături de lînă. Al meu era prea mic pentru două persoane !

Hilda se gîndea la pat.

— Doctorul zice că nu trebuie să te infierbînt prea tare, a spus ea. E și normal ! Tu ai fost bolnav grav. Dar după o săptămînă de regim, de mîncare bună și de odihnă, va fi cu totul altfel !

— Ce va fi cu totul altfel ? a întrebat Moritz.

Ea s-a oprit și l-a sărutat pe buze, repede.

— Lasă că vezi tu !

Johann Moritz și-a încasat solda. Nu se simțea fericit. Exe-cuta un ordin. Ordinul nu era să lucreze la cazemate, ori la fabrica de nasturi, ori la paza lagărului. I se ordonase să se ducă cu Hilda și să facă dragoste cu ea timp de o lună, ca să se vindece psihic și fizic. Era un ordin frumos. Dar era un ordin ! Și el nu se bucură de nici un ordin !

86

— Știi că dacă ne cununăm aș mai primi încă 14 zile de concediu ? a întrebat Hilda, după o săptămînă de conviețuire cu Johann Moritz.

El s-a uitat la ea lung, cu priviri calde.

— Nu mi-ai spus ieri că vrei să te însori cu mine ?

— Așa este ! a confirmat Moritz.

Își amintea acum că în ajun băuseră, el, cu Hilda și cu mama ei, cinci sticle de vin.

— De ce să nu ne căsătorim ? a zis Hilda. Dacă ne grăbim, primim concediu în continuare. Și tu o să ai o prelungire de concediu, nu numai eu. Ni se dau o locuință, mobilă și un ajutor de două mii de mărci ! Tu n-o să mai trebuiască să dormi la cazarmă decît în zilele cînd ești de serviciu. M-am sfătuit și cu mama, și cred că cel mai bun lucru ar fi să ne căsătorim imediat !

Moritz tăcea. Hilda a crezut că el nu vrea să piardă din concediu, făcînd formele de căsătorie acum.

— Tu n-ai nevoie să te deranjezi cu nimic, a zis ea. Rămii acasă ca și pînă acum și-ți petreci concediul în liniște. Toate formele la *Standesamt*, la *Wohnungsamt*, la *Ernährungsamt*, la *Arbeitsamt*, la *Polizeiamt* ¹ și ia toate autoritățile le fac eu ! Știu că tu nu vrei să-ți strici concediul !

Johann Moritz a fost de acord. Argumentele Hildei erau logice. Nu puteau avea decît avantaje dacă se căsătoreau. Și s-au căsătorit. Au primit o locuință de trei camere, cu baie și cu bucătărie. Au primit două mii de mărci. Au primit cupoane pentru lenjerie de pat, de corp. Au primit mobilier, veselă, lemne și cărbuni, vin și carne pentru nuntă, un radio și multe alte lucrur..

— Ar fi -fost o prostie să nu ne căsătorim, cînd avem atîtea avantaje ! a zis Hilda, ajutîndu-l pe Johann Moritz să-și îmbrace uniformă, ca să plece la cazarmă. Nu e mai bine să dormi acasă decît la companie ?

¹ Oficiul stării civile, Serviciul de locuințe, Biroul de aprovizionare, Biroul muncii, Poliție, (germ.)

— Sigur că e mai bine ! a răspuns el.
 — Și seara nu e mai bună mîncarea pe care o gătesc eu decît ce mîncîci la prînz la cazarmă ?

Hilda era încîntată.

— Peste două luni, cînd o să declar că sînt gravidă, capăt un concediu, și atunci o să mîncîci și la prînz acasă ! a zis Hilda. Atunci o să primim și multe alimente : femeile însărcinate capătă trei cartele ! Ai să mîncîci foarte bine. Știi că aș vrea să te văd gras !

Johann Moritz a zîmbit și a zis :

— Tu ești o fată bună, Hilda !

87

La postul de jandarmi din Fîntîna a sosit o circulară în dublu exemplar, care trebuia afișată. Plutonierul Nicolae Dobrescu a citit-o :

Evreul Moritz Ion, zis Johann, zis Iacoh, zis Iankel, este căutat de toate polițiile din țară. El a evadat dintr-un lagăr de muncă. Cine îi va da găzduire sau știe unde se află și nu anunță autoritățile va fi pedepsit cu închisoare.

În colțul din dreapta al afișului, tipărit cu litere groase, era fotografia din față și din profil a lui Johann Moritz.

Șeful de post s-a uitat la ea și și-a spus : « Vasăzică individul este într-adevăr evreu ! » Și a chemat soldatul.

— Ia-ți arma și adu-mi imediat la post pe mama și pe tatăl evreului ! a ordonat el. Afișul lipește-l afară pe ușă ! Să-l lipești bine, să nu-l rupă vîntul !

În sat ningea. Șeful a privit pe fereastră ulița. Prin fața postului trecea preotul Alexandru Korugă. Mergea adus de spate, cu geanta subțioară.

După scurt timp, soldatul s-a întors.

— Am adus-o numai pe femeie ! a raportat el, Bătrînul e bolnav !

Șeful s-a supărat. El voia să-i ancheteze pe amîndoi.

— Dacă dați ordin, îl aduc în spate ! a zis soldatul Pe picioa-

rele lui, nu poate veni ! Am dat pătura la o parte și m-am uitat la el : era cu tot trupul umflat ca o bășică !

Șeful s-a gîndit o clipă. Pe urmă a renunțat să-l mai ancheteze pe bătrîn și a ordonat să între femeia, care aștepta la ușă.

Aristița a dat buzna în birou, vînată de minie.

— De ce trimiți jandarmul să m-aducă cu arma de la spate, ca e-o ucigașă ? Nu mai ai hoți și ucigași să-i aduci la post cu aioneta la spate și-ai început să arestezi oameni cinstiți ? Sau sînt eu o ucigașă ?

Aristița clocotea. Cînd a intrat jandarmul în casă și a ridicat-o, ea era hotărîtă să-i scoată șeful de post ochii.

— Tu nu ești o ucigașă ! a zis șeful. Dar fiul tău e căutat de toate polițiile din țară !

Aristița s-a uitat la afișul pe care i-l întindea el și, cînd a văzut chipul băiatului ei, i-au dat lacrămile.

— Cum a slăbit, săracul ! a zis ea.

În afară de faptul că Ion era slab, deci o ducea prost, pe ea n-o mai interesa nimic.

— Citește ! a zis jandarmul.

— De ce să citesc ? a spus ea, ștergîndu-și ochii. Îi văd poza și știu că rabdă de foame ; poate îl mîncîcă păduchii, e bătut și închis. Altfel n-ar fi atît de slab. Ce vrei să mai citesc ? Mie mi-ajunge !

Șeful a dat să-i citească circulara cu voce tare. Aristița l-a întrerupt de la primul cuvînt.

— Mai citește o dată, șefule ! Poate că n-am înțeles eu bine ! Ai zis « evreul Moritz Ion », nu-i așa ? Dacă-ai citit bine, atunci ăsta nu-i băiatul meu : eu n-am băiat evreu !

Șeful i-a întins afișul. Aristița s-a înduioșat din nou, văzînd cît de slab e băiatul ei.

— El este ? a întrebat jandarmul.

— El este, sărmanul ! a zis Aristița. Nu le-ar mai ierta Dumnezeu păcatele celor care l-au închis !

— Dacă-l recunoști, de ce mai sușii că nu-i evreu ? Pierdem timpul. Mai bine ascultă ce-ți citesc ! Ce spui tu tot n-are nici o valoare. Tu ești o persoană particulară. Eu cred numai ce spun documentele. ăsta e un act care vine de la autoritate. Deci e sfînt ! Și el zice că fiul tău e evreu !

— Dacă mai spui o dată că fiul meu e evreu, să știi că-ți scot ochii ! a zis Aristița. Nu vezi cît sînt de amărîtă ? Bietul băiat ! A plecat frumos ca un brad, și-acuma e numai piele și oase !

— Nu insulta autoritatea ! a strigat la ea jandarmul. Îți fac proces de ultraj în exercițiul funcțiunii !

— Pe Ion l-am făcut eu și cu bărbatul meu, nu l-a făcut autoritatea ! a strigat și Aristița. Eu l-am purtat în pîntece și l-am alăptat, nu autoritatea ! Eu știu că el nu e evreu !

— Ministerul de Interne spune textual în circulară că Moritz Ion e evreu !

— Să vină Ministerul și să mi-o spună mie în față, să vedem dacă-ndrănește s-o facă ! îl scuipe în ochi, dac-o zice că știe mai bine decît mine ce-am purtat eu în pîntecele meu !

— Dar tu ești româncă curată ? a întreat jandarmul. Sau poate bărbatu-tău e evreu ! Unul din voi trebuie să fie ! Aici e un act oficial. Poate nu știți voi că sînteți evrei !

— Ești beat ? a sărit Aristița ca arșă. Ce, nu știu eu la ce icoană mă-nchin ?

— Nu-i vorba de icoană, a zis jandarmul. Poți să fii și evreu creștin ! Aici e vorba de sînge.

— Sîngele meu și-al bărbatului meu e sînge de creștin ! Păgîni sînt cei care mi-au luat băiatul și-l chinuiesc prin închisori !

— Ești sîsură căj>ărbatul tău e creștin ? a întreat șeful insinuant, în ațiția ani de trai împreună ai fi putut vedea ceva ! La bărbați e mai ușor să se facă dovada decît la femei ! Sau nu-l cunoști cu amănuntul ?

— Îmi spui că nu știu cu cine am dormit alături treizeci și cinci de ani ? a urlat Aristița. Și o curvă știe ce bărbat îi intră-n așternut, și tu-mi spui mie c-am dormit cu bărbatu-meu treizeci și cinci de ani fără să-l cunosc ? Știe autoritatea mai bine cine-i bărbatu-meu ? Autoritatea și tu, un pîrlit de jandarm, veniți să-mi cereți socoteală de ce-am rodit eu în pîntece și pe cine-am alăptat eu cu țîțele mele ?

Ochii Aristiței au fixat călimara de pe birou. Vedea roșu. Călimara pe care voia s-o înșface ca să-i crape cu ea capul jandarmului era roșie. Pereții erau roșii. Și jandarmul era tot roșu. Șeful de post a simțit că ea se uită la călimara de metal și a luat-o de pe marginea biroului, trăgînd-o spre el. Degetele Aristiței strîngeau stofa fustei cu furia cu care ar fi vrut să strîngă gîtul autorității. Cînd călimara i-a dispărut din față, ea a simțit că îi e luată ultima armă pe care ar mai fi putut s-o apuce.

Aristița a scrisnit din dinți. Pe urmă și-a apucat poalele fustei cu amîndouă mîinile și le-a dat peste cap. Fustele lungi și crețe

ale Aristiței au zburat, umflate ca de furtună, pînă în creștet. Și cămașa i se ridicase. Trupul, cu pielea măslinie și zbircită, a rămas gol. Siniu atîrnau ca două pungi goale și înnegrite. Șeful postului a văzut, o clipă, goliciunea Aristiței, și din față, și din spate, și a închis ochii. Ușa biroului s-a izbit apoi cu furie. Pereții s-au cutremurat. Din tavan au căzut pe masă bucăți albe de tencuială. Aristița plecase. Vocea ei răsuna ca un claxon răgușit în urechile șefului :

— Asta-i răspunsul meu ! Lingeți-I tu și cu autoritatea, pe rînd !

88

Ajunsă acasă, Aristița și-a azvîrlit șalul de pe umeri și s-a așezat în fața focului. A aruncat lemne pe jeratic și a privit cum se înalță flăcările lungi și roșii. Din ochi îi curgeau lacrimi. « Lui bărbatu-meu n-am să-i spun » — s-a gîndit ea. « E bolnav și nu trebuie să-l mai necăjesc ! »

Aristița a întors capul. Bătrînul dormea cu fața în sus. Ea îl privea printre lacrimi și se gîndea la Ion, pe care autoritatea și jandarmii îl chinuiesc de cinci ani prin închisori, fiindcă îl cred evreu. Dacă ar fi evreu, n-ar sta închis. Dar Ion e prostănac și se încrede în toată lumea ! Dacă l-au bătut ca să spună că e evreu, el a spus. Și autoritatea a luat-o de bună !

Aristița a stat cu capul între palme și a plîns. Pe urmă n-a mai putut să rabde. Trebuia să-i spună și bărbatului ei că fotografia fiului lor e tipărită pe afișe verzi, ca acelea care se aruncă la alegeri, și e lipită pe ușa postului de jandarmi. « Lui n-am să-i spun că Ion e slab ca un ogar, l-ar îndurera prea tare. Dar am să-i spun cum a zis șeful că Ion e evreu ! »

— Iancule ! a strigat Aristița. Scoală că n-ai să mai poți dormi la noapte, dacă dormi acum !

Bătrînul n-a răspuns. « Niciodată nu răspunde, cînd îl deștept din somn. Dar nu doarme. Stă cu ochii închiși și aude tot. îi e lene să răspundă ! »

— Iancule ! a zis ea tare. Șeful de post mi-a spus că tu ești

evreu ! Ce crezi tu de-obrăznicia asta ? Dar să știi că și eu i-am răspuns șefului cum i se cuvenea !

Artistiței i s-a părut că bărbatul ei zîmbește. Se certaseră mult în cei treizeci și cinci de ani de căsnicie. Inșă ei el i-a fost totdeauna drag. îl certa doar că era prea moale și prea bun. îl păcăleau toți! Dar ea tot îl iubea. în clipa asta mai ales, Aristița își iubește bărbatul cu toată căldura inimii.

— Iancule, dacă pînă mine nu te faci sănătos, eu mă duc la oraș și-ți aduc un doctor, ca să te vadă ! a zis ea. Am să vînd purcelul și o să-i plătesc doctorului. După ce te faci tu bine, cumpărăm noi altul ! Trebuie să te faci sănătos, dragule !

Bătrînul n-a răspuns nici acum.

— Deschide ochii, Iancule, că vreau să-ți dau o țigare ! a zis ea. Mai am încă una pentru tine, ascunsă !

S-a sculat și a luat de la grindă țigarea pe care o pusese acolo pentru el.

— Ai chibrituri lîngă tine ? a întrebat ea, apropiindu-se cu țigarea, ca să o pună între buzele bărbatului, așa cum făcea uneori dimineața, cînd erau îndrăgostiți unul de altul. ^

Știa că el nu deschide ochii, dar țuguiază buzele cînd simte jigărea aproape de gură.

Acum, buzele umflate ale bătrînului erau nemișcate. Nu s-au mișcat nici măcar cînd Aristița le-a atins cu țigarea.

— Ce-i cu tine, Iancule ? a spus femeia, scuturîndu-l de umăr.

Palma ei a simțit prin cămașă carnea rece a bărbatului. Ea i-a pipăit fruntea. Era rece ca gheața. Bătrînul murise,

Aristița a început să țipe. Pe urmă a vrut să iasă din casă, dar s-a întors lîngă mort. Cu bățul de chibrit pe care-l avea în mînă, și cu care voise să-i aprindă țigarea, ea a aprins o luminare la capul lui. Plîngea tare, cu sughițuri, fiindcă știa că tot n-o aude nimeni cum plînge.

89

Aristița a plîns pînă cînd a răgușit Acum bocea în șoaptă. îi obosiseră și buzele. Ea a plîns mai departe la capul mortului,

fără glas. Plîngea numai în gînd. Jalea îi era la fel de mare. Numai că era mută, și lacrimile secaseră.

La urmă, a obosit și gîndul. Plînsul a încetat. în clipa aceea, Aristița s-a pomenit singură. Cînd plîngea, parcă mai era cineva alături. Ar fi vrut să înceapă din nou, dar nu mai putea să plîngă. S-a ridicat, a pus lemne pe foc. în cameră era întuneric. Aristița a aprins lampa, minumdu-se că nu-și dăduse seama pînă atunci că se făcuse noapte.

A pus apă la fier, pentru bucatele de seară. Așa ca în fiecare zi. Apoi a tras perdelele la ferestre. După ce a terminat cu toate, s-a simțit și mai singură. Era amețită. Sfirșită.

A privit fața mortului. Aristițe. lu-i era frică de morți. în noaptea aceea avea să doarmă sin;; iră, cu mortul în cameră. Și-n următoarele trei nopți, pînă îl h groapă, ea are să doarmă și are să stea în casă singură cu mortul.

Aristiței i-au venit în minte cuvintele jandarmului : « Poate bărbatul tău este evreu ! »

Rămăsese în mijlocul camerei, cu mîinile încrucișate pe piept, și nu știa de ce să se apuce. Apa fierbea ; ei nu-i era foame. Patul era alături, desfăcut, și s-ar fi putut culca. Dar nu-i era nici somn. Totuși, ceva trebuia să facă. Creierul și trupul îi erau răscolite și excitate de durere. Ele nu se puteau liniști: le trebuia o activitate. Mai era și singurătatea. Aristița s-a gîndit din nou la cuvintele jandarmului.

Ea a tras mai bine perdelele la ferestre. Pe urmă s-a apropiat de pat, unde zăcea mortul. Jandarmul parc-ar fi fost lîngă ea și-i spunea : « Poate bărbatu-tău e evreu ! » Aristița a privit fața mortului. A dat pătura la o parte : el era umflat. Aristița s-a uitat la cămașa și la izmenele groase, pe care le spălase de atâtea ori și le cîrpise cu mîinile ei. A desfăcut cingătoarea izmenelor și le-a tras jos, pînă la genunchi. Pielea mortului era vînată.

— De ce să-mi fie rușine ? a zis Aristița cu voce tare. E doar bărbatul meu !

Și-a adus aminte de timpul cînd erau tineri amîndoi și cînd îl vedea gol lîngă ea. Acum trupul bărbatului era vînat. Aproape albastru. « Poate bărbatu-tău e evreu ! » Ea a atins cu degetele părțile bărbătești ale mortului. Și ele erau tot vinete, ca ochii, ca nasu l, ca buzeic. Și erau reci. Mîinile Aristiței s-au tras înapoi. Ea s-a scuturat și a legat la loc izmenele mortului, cu grabă. L-a

acoperit cu pătura. Pe urmă s-a ridicat în picioare și și-a făcut cruce.

— Mulțumesc, Doamne, că m-ai oprit la timp ! a zis.

S-a închinat din nou.

— Dacă priveam, intram în iad. Săvîrșeam mare păcat! Dar n-am privit. N-am văzut nimic. Nici nu vreau să văd și să știu dacă e evreu. Nu vreau !

Aristița s-a întors către mort.

— Iartă-mă, Iancule — a zis ea plîngînd —, îți jur că n-am văzut nimic ! Nici nu voiam să văd. Atît de păcătoasă n-am fost niciodată ! Iancule, dragule, tu mă știi doar ! Jandarmul și autoritatea mi-au băgat în cap gîndul păcatului, arde-i-ar focul iadului pe-amîndoi !

90

Soldatul Johann Moritz străbate străzile orașului, escortînd cinci prizonieri. E ora șapte dimineața. Cînd trecut prin fața casei lui, Hilda a ieșit la fereastră și i-a făcut semn cu mîna. Ea avea copilul — pe Franz — în brațe. Moritz a auzit vocea Hildei :

— Acela e tatăl tău ! Privește : are pușcă și cască !

Franz n-are decît trei luni și nu vede că Moritz are pușcă și escortează prizonieri prin oraș. Dar Hilda îi arată în fiecare dimineață acest tablou, pentru ca el să fie mîndru de taică-său. Ea este mîndră.

Johann Moritz s-a gîndit tot restul drumului la copil și la Hilda. După ce au ieșit din oraș, prizonierii au trecut printr-o pajiște. Moritz mergea în urma lor tăcut, cu pușca pe umăr. Apoi au intrat, în grup, sub un pod. Aici era șantierul unde lucrau în fiecare zi. Soldatul Moritz a venit după ei.

Cînd au ajuns pe albia uscată de sub pod, prizonierii s-au întors spre soldat, rîzînd zgomotos. Aici nu-i vedea nimeni.

— *Salve, sclave* / Cum ai dormit ? a întrebat unul dintre prizonieri, strîngîndu-i prietenește mîna lui Moritz.

Era Joseph.

— *Salve, sclave* ! a răspuns Moritz și a dat mîna cu toți ceilalți.

Apoi și-a rezemat arma de o piatră, și-a descheiat mantaua și a scos din buzunare cinci pachete de țigări.

— Îți mai rămîn dator 15 mărci, a zis Moritz, dîndu-i țigările lui Joseph. Săpun n-am putut cumpăra. Poate aduc mîine.

Din geanta pe care o avea atîrnată la șold, sub manta, a mai scos o pîine și i-a întins-o tot lui Joseph. Prizonierii s-au așezat pe jos și au început să fumeze. Moritz și-a aprins și el o țigare.

În fiecare dimineață, de cînd lucrează la repararea podului, ei se odihnesc și rid împreună cu Moritz. Pe urmă lucrează pînă la prînz. Asta e cea mai frumoasă oră a zilei, și pentru prizonieri, și pentru Moritz. Acum le dă scrisorile pe care le primește pe adresa lui din Franța, țigările, pîinea și lucrurile pe care le cumpără el din oraș pentru ei.

Uneori îi ajută și Moritz la lucru. Se ferește, ca nu cumva să-l vadă cineva, dar o face cu plăcere. Ei nu-l lasă. Lui însă îi e milă de ei. Toți cinci sînt intelectuali și nu se pricep. El ia tîrnăcopul și le arată. Mîinile lui fac lucrul mai bine. El e învățat ca munca asta.

— Jean, azi vreau să discut ceva serios cu tine ! a zis Joseph.

Ceilalți patru s-au sculat și s-au apucat de lucru. Se auzeau tîrnăcoapele și sapele lovind piatra.

— Noi evadăm, a zis Joseph, după ce a rămas singur cu Johann Moritz. Nu astăzi, dar zilele-astea o să evadăm toți cinci !

Moritz s-a uitat la francez : credea că vrea să glumească. Însă Joseph nu glumea.

— Ce rău v-am făcut eu, ție și celorlalți, ca să evadați ? Vreți să mă băgați la pușcărie pentru toată viața ?

Moritz își stăpînea încă mînia.

— Tu știi că eu n-am inima să vă-mpușc dacă fugiți ! Nu pot ! Și, dacă nu trag, intru la pușcărie. Eu cred, totuși, că ai glumit !

— N-am glumit, a zis Joseph. Noi trebuie să evadăm. Dar tu nu intri la pușcărie !

Moritz nu voia să-l mai asculte.

— Anunț la companie să mă schimbe ! a zis el. De mîine-dimineață nu mai vin cu voi la pod. Asta fiindcă vreți să evadați. Eu nu vreau nici să vă-mpușc, nici să-nfund pușcările. Eu n-am împușcat pe nimeni ! Și la pușcărie am stat destui ani în viața

mea ! De mîine nu mai vin cu voi. Cînd n-o să fiu eu, puteţi evada. Treaba voastră !

— De ce nu mă laşi să-ţi spun planul nostru ? a întrebato Joseph. Tu trebuie să evadezi cu noi !

— Eu n-am de ce evada ! a zis Moritz cu asprime. Eu am nevastă şi copil ! Eu nu sînt închis ! Dacă aş fi încnis, aş evada !

— Şi tu eşti închis, Jean ! a zis Joseph. Numai că tu eşti un sclav cu puşcă pe umăr, iar noi sîntem sclavi fără puşcă. Sîntem toţi la fel. Tu trebuie să evadezi cu noi !

— De mîine-dimineaţă nu mai vin cu voi ! a zis Moritz, aprinzîndu-şi o ţigare.

Era acum vînat de supărare.

— Noi îţi vrem binele, dragă Jean ! a spus Joseph. Tu ştii că războiul este pe terminate. Aliaţii înaintează. Îţi dai dai seama că dacă te găsesc în uniformă de SS e rău pentru tine ? Au să te ţină închis zece ori douăzeci de ani !

— Nu căuta să mă prosteşti ! a zis Moritz. Aliaţii, dacă vin, n-au de ce să mă-nchidă. Eu n-am făcut nici un rău ! Şi la radio spune că aliaţii sînt oameni dreşti !

— Tu eşti duşmanul lor, Jean ! Eşti inamicul Franţei, al patriei mele, şi al tuturor naţiunilor aliate !

— Eu, duşmanul Franţei ? a întrebato Moritz cu mînie. De-aia vă cumpăr eu pîine şi ţigări, şi vă fac tot ce vreţi ?

Moritz a aruncat ţigarea, apoi şi-a aprins alta, ca să se liniş-tească, făcînd ceva cu mîinile.

— Nu ştiam că voi mă socotiţi duşmanul vostru. Eu mă socoteam prieten cu voi !

— Tu eşti prieten cu nemţii şi lupti pentru ei ! a zis Joseph. Tu eşti soldatul lui Hitler. Asta nu trebuie s-o uiţi !

— Cînd am o sticlă, o beau cu nemţii, la cazarmă, sau cu voi, aici, sub pod ? a întrebato Moritz, înfuriat iar. Răspunde, Joseph : cu cine fumez eu tutunul pe care-l am ? Cu cine stau eu de vorbă şi cui îmi spun eu durerile inimii ? Nu le spun niciodată nemţilor, la cazarmă. Vi le-am spus numai vouă. Fiindcă sînt prieten cu voi. Dar voi ziceţi că eu vă sînt duşman. Ziceţi că sînt prietenul nemţilor. M-aţi văzut voi vreodată pe mine stînd cu nemţii ca-ntre prieteni ? Eu n-am fost prieten decît cu voi !

Mîinile lui Moritz tremurau cînd duceau ţigarea la gură.

— Voi ziceţi că aliaţii au să mă bage la puşcărie pe douăzeci de ani. Poate chiar francezii au să mă Bage, nu-i aşa ?

— Aşa este ! a zis Joseph. Dacă trupele franceze vin aici, ele te vor aresta !

— Dacă-i aşa, atunci înseamnă că a murit dreptatea sub soare ! Şi n-o n-o să-mi pară rău, nici dacă mă-mpuşcă ! De ce să mă trăieşti, cînd nu e dreptate pe'lume ? Cînd tu şi cu ceilalţi îmi spuneţi că c-am fost şi că vă sînt duşman ? De mîine, eu nu mai vin la pod. Dacă vreţi să evadaţi, treaba voastră, n-aveţi decît s-o faceţi ! Eu nu mă amestec. Nu vă opresc. Dacă vă mai ajuta cu ceva fără să intru la puşcărie, vă ajut. E o faptă bună să ajuţi un prizonier care vrea să scape. Asta o fac. Dar nu fug cu voi şi nici nu vreau să intru la puşcărie pe viaţă pentru voi !,

— Nu aşa se pune problema, a zis Joseph. Noi vrem să te salvăm şi pe tine. Asta e prietenie. Vrem să te luăm cu noi în Franţa !

— Eu am nevasta şi copilul aici ! a zis Moritz. Nu pot să vin cu voi !

— în cîteva luni, aliaţii ajung aici. Atunci îţi luăm nevasta şi copilul şi-i aducem şi pe ei în Franţa. Eu am o fermă lângă Paris. Stai la fermă. Tu eşti plugar, ai să ai grijă de gospodărie. Ai să strîngi bani şi-ai să-ţi cumperi pămînt şi o casă. Franţa e frumoasă şi oamenii sînt buni, ai să vezi ! Ce vrei să faci tu aici, în Germania, după ce se termină războiul ? Hai să evadăm împreună !

— Eu nu evadez ! a zis Moritz.

— Nevestei tale îi lăsăm bani de cheltuială, ca să aibă cu ce trăi, pînă cînd venim s-o luăm cu noi în Franţa ! a zis Joseph. Am şi strîns bani pentru ea : cinci mii. în cîteva luni ne-ntoarcem şi-o luăm. Franţa îţi va fi recunoscătoare, dacă tu salvezi astăzi cinci prizonieri francezi ! Ce răspunzi la toate astea ?

Johann Moritz n-a răspuns nimic. Toată ziua s-a gîndit la ferma din Franţa. A căutat să-şi închipuie pămîntul pe care o să-l cumpere el acolo, casa pe care o să şi-o facă şi viaţa pe care o s-o ducă, împreună cu Hilda şi cu Franz. « O să mai am şi alţi copii ! » — şi-a zis el. « Aş vrea să am o fetiţă, ca s-o cheme Aristiţa, ca pe mama ! » Moritz a zîmbit vieţii lui viitoare. Pe urmă s-a întunecat şi a zis cu voce tare :

— Eu nu evadez !

91

Hilda l-a întâmpinat pe Johann Moritz în prag. Era îmbrăcată de mers la cinematograful. Moritz nu știe ce film a văzut : gândurile lui erau în altă parte. Își amintește doar de *Wochenschau* '. Arăta luptele de pe front. Tancuri sfărâmate, case arse, oameni morți. Frontul era acum aproape de granițele Germaniei. Când au ieșit de la cinematograful, Johann Moritz tăcea. Ea a observat că el este mohorât și l-a întrebat dacă e bolnav. Moritz n-avea chef de vorbă.

Înainte de a se culca, el l-a privit pe copil, în leagăn. Pe urmă a intrat în pat, dar nu putea să adoarmă.

— Hilda, dacă Germania pierde războiul, ce facem noi ? a întrebat el.

— Germania nu pierde războiul ! a răspuns Hilda.

Moritz s-a gândit la luptele de pe front pe care le văzuse la cinematograful, la hartă, la Joseph, la copilul din leagăn. Și a zis :

— Hilda, eu știu că Germania nu pierde războiul. Dar, dacă se-ntîmplă să-l piardă, ce facem noi ? Pe mine o să mă ia prizonier. Cu ce-o să trăiești tu și Franz ?

— Sau învingem, sau murim pînă la ultimul ! a zis Hilda. Nici un german adevărat nu va accepta să trăiască într-o Germanie ocupată !

— Și dacă nu murim ? a întrebat iar Johann Moritz.

— Vom muri luptînd, a zis Hilda. Cine nu cade în luptă, cînd totul e pierdut, se sinucide !

— Asta se va întîmpla cu bărbății, a zis Moritz. Dar ce-au să facă femeile ?

— Și femeile au să facă la fel ! a zis Hilda. Eu am să fiu prima care să se sinucidă, împreună cu copilul meu, dacă va fi să pierdem războiul ! N-am să supravețuiesc nici o oră înfrîngerii. Dar Germania nu pierde războiul ! Sigur n-o să-l piardă ! Cum să gîndești că am putea pierde ? Acum, noapte bună !

Hilda și-a tras pătura peste cap.

Johann Moritz s-a gîndit la Hilda și la Franz. Parcă-i vedea murind. Noaptea a visat că aliații au intrat în Germania și erau în fața casei lui, cu tancurile. A visat că Hilda a luat arma lui și l-a împușcat pe Franz în leagăn, apoi s-a împușcat și ea. Moritz s-a deșteptat leoarcă de nădușeală, țîpînd prin somn.

La fereastră era lumină. Se făcuse ziuă. Hilda dormea încă. Moritz s-a ridicat din pat încet, ca să n-o trezească, și s-a dus la cazarmă. N-a cerut să fie schimbat, cum gîndise în ajun.

Văzîndu-l, francezii n-au zis nimic, dar s-au bucurat. Se temuseră că Moritz n-o să mai vină cu ei la lucru. Cînd au ajuns sub pod, Joseph a spus, ca de obicei :

— *Salve, sclave* .'Cum ai dormit în noaptea asta ?

Johann Moritz avea în minte visele cu împușcarea copilului și sinuciderea Hildei.

— Joseph, a zis el, îmi juri tu că ai să-mi aduci nevasta și copilul în Franța, dacă nemții pierd războiul ?

— Cum ajung aici trupele aliate, noi îi luăm și țî-i aducem la Paris. Îți jurăm că facem asta !

Johann Moritz și-a pus arma deoparte și le-a povestit francezilor discuția pe care o avusese cu Hilda, cînd s-au întors de la cinematograful.

— Dar dacă voi ajungeți prea tîrziu, după ce ea și-a împușcat copilul și s-a omorît ?

Francezii au promis că vor sosi cu prima coloană aliată. Lui Moritz i s-au umezit ochii.

— Dacă promitești că faceți așa, atunci vin cu voi ! a zis el. Cînd trebuie să evadăm ?

— Mîine-dimineață, a spus Joseph. Venim, ca de obicei, la lucru — și nu ne mai întoarcem în lagăr. Să știi că faci o faptă măreață pentru Franța ! Franța îți va fi recunoscătoare !

— Nu fac nimic pentru Franța ! a răspuns Moritz. Eu o cunosc pe Hilda : se ține de cuvînt. Dacă n-o împiedic, se omoară cu copilul în brațe. Amîndoi. Hilda are inima de piatră !

— Dar în același timp servești Franța ! a insistat Joseph.

— De ce spui tu că știi mai bine decît mine ce am eu în suflet ? a zis Moritz. Cum crezi tu că am să evadez eu pentru Franța ? Tu ești om cu carte, ar trebui să înțelegi ! Eu nici nu știu cum e, Franța ta ! Ce-am eu cu ea ? Eu îmi știu nevasta și copilul în primejdie. Pentru ei evadez cu voi !

92

Scrisoare a lui Traian Korugă către tatăl său :

Tată, îți scriu prin curierul diplomatic al Ministerului de Externe și te rog să-mi răspunzi fără nici măcar un minut de întârziere. Simt sunînd în mine toate sonerile de alarmă : mi-e frică să nu ți se fi întîmplat ceva ! Rîzi de panica mea, numește-o isterie, dacă vrei ! Dar te implor să-mi răspunzi imediat ! Vreau să aflu dacă ești în viață.

Romanul meu crește. Am ajuns la capitolul iv: la ceasul al Areile după moartea iepurașilor albi. Sclavii tehnici sparg acum, pe toată suprafața pămîntului, candelarele și sting felinarele. Oamenii rătăcesc într-un întuneric vecin cu moartea...

Vă îmbrățișăm, pe tine și pe mama. Traian și Nora.

Ragusa — Dalmația, 20 august 1944

93

I^reotul Korugă i-a răspuns lui Traian imediat, anunțîndu-l că el și preoteasa sînt în deplină sănătate și că în Fîntîna toate sînt cum le-a lăsat. Numai Johann Moritz lipsește și tot nu se știe nimic despre el. în timp ce bătrînul recitea scrisoarea, a apărut în curte procurorul George Damian. Venea să petreacă două zile cu preotul, la țară ; trecea să-l viziteze aproape în fiecare săptămîină. Au plecat împreună să ducă scrisoarea la poștă.

— Uite ce alarmat este Traian ! a zis preotul, arătîndu-i din mers procurorului scrisoarea de la Ragusa.

Damian a citit-o și a zîmbit.

— Traian e poet! Exagerează ! a zis el. în afară de asta, cred că mai e și surmenat.

în curtea primăriei era lume multă. Trăsura poștașului nu plecase încă. Bătrînul a vrut să dea scrisoarea ; poștașul a refuzat să o ia :

— Nu mai primim scrisori pentru străinătate ! Azi, la ora 6 după-amiază, România a capitulat! Țara este ocupată de ruși. Regele a vorbit la radio !

Preotul Korugă a pus scrisoarea în buzunar.

Seara, țărani s-au adunat în curtea preotului Alexandru Korugă. Veniseră să ceară povețe. Rușii intraseră în orașul vecin. Tîrgoveții fugeau spre sate. Se povesteau lucruri înspăimîntătoare. Femei fuseseră violate și spînzurate. Oamenii erau împușcați pe străzi.

Preotul Korugă a apărut în ceardac. Țărani, apăsați de grijă, aveau chipuri întunecate.

— în fruntea țării avem o altă stăpînire — a zis preotul —, mai rea decît cea de dinainte, -fiindcă e o stăpînire străină ! Creștinii adevărați știu însă că toate stăpînirile pămîntene sînt aspre. Împărăția cea desăvîrșită este în cer.

— Să ne tragem în păduri și să luptăm mai departe împotriva cotropitorului ? a întrebat un țaran tînăr. Ce ne sfătuiți să facem, părinte ?

— Biserica nu-i îndeamnă pe creștini la luptă pentru cucerirea puterii lumesti !

— Biserica ne sfătuiește să întindem mîinile, ca să ni se pună lanțurile și cătușele ? a întrebat țaranul. Biserica vrea ca noi să stăm cu mîinile în sîn și să privim cum ne sînt batjocorite femeile și ne sînt arse casele ? Noi așa credem, că biserica nu poate să ne ceară asta ! Și, dacă ne cere asta, noi nu mai sîntem cu biserica !

Țărani tineri au aprobat. Preotul Korugă rămăsese liniștit.

— Isus Hristos îi învață pe creștini să se supună stăpînirii care există. O să răspundeți că stăpînirea nouă din Țara Românească este o stăpînire crudă, păgînă și străină ! Dar și stăpînirea din țara unde s-a născut și a trăit Fiul Domnului era străină, crudă și păgînă ! Gîndiți-vă la miile de prunci care au fost tăiați în Iudeea, din porunca lui Irod împărat, după nașterea lui Isus Hristos ! Stăpînirea era crudă. Poate tot așa de crudă ca și stăpînirea comunistă. Dar Isus nu s-a răscolat împotriva ei, nici nu i-a sfătuit pe creștini să se răscoale. El a zis : « Dați Cezerului ce este al Cezarului, și străduiți-vă, ca să dobîndiți împărăția cerului ! ».

— Sfinția-ta vei face rugăciuni în biserică pentru Stalin ? a întrebat primul țaran. Dacă te rogi pentru Stalin înseamnă că te rogi pentru Anticrist. Și noi nu mai călcăm în biserică !

— Dacă stăpînirea țării îmi va porunci să fac rugăciuni pentru Stalin, așa cum am făcut pînă acum pentru rege, eu mă voi supune. Stalin este un ateu și un păgîn. Păgînii sînt însă tot oameni ! Și sufletele lor sînt încărcate de păcate, fiindcă sînt rătăcite de la credința lui Isus. Preotul este dator să se roage pentru mîntuirea tuturor oamenilor, și mai ales pentru sufletele păcătoșilor !

— Rugați-vă pentru Stalin, dar noi nu mai venim la biserică ! a zis țaranul cel tînăr.

il chema Vasile Apostol. A întrebat iar, dușmănos :

— Și dacă noi plecăm în pădure și în munți, ca să luptăm împotriva bolșevicilor, pentru libertate și pentru omenie, atunci sfinția-ta o să te rogi duminica în biserică pentru noi ?

— Preotul se va ruga pentru cei care luptă în păduri și în munți nu numai duminica, ci în fiecare zi, de două ori, fiindcă viața celor care se află în luptă este întotdeauna în mai mare primăjdie, și ei au nevoie de rugăciunile preoților și de îndurarea Maicii Domnului !

în mulțime s-a făcut tăcere.

— Dacă faceți rugăciune pentru noi, o să fiți împușcat, a zis Vasile Apostol.

— Asta nu este o pricină ca să încetez de a mă ruga pentru voi. Moartea nu-i înspăimîntă pe creștini !

— Noi plecăm în pădure, a zis Apostol. Înainte de plecare, vă rog să ne binecuvîntați și să ne dați sfînta împărtășanie la toți ! Nu se știe dacă ne-mai întoarce vreodată... Plecăm să luptăm pentru cruce și pentru biserică !

— Dacă voîți să luptați pentru cruce și pentru biserică cu sabia, atunci faceți mare păcat ! a zis preotul. Mai bine rămîneți pe loc ! Biserica și credința nu cu arma se apără !

— Vom lupta pentru România, care este o țară creștină ! a zis Vasile Apostol.

El i-a împărțit pe țărani în grupuri. Erau tot felul de oameni care se hotărîseră să plece în păduri. Cei mai buni din sat. Printre ei se aflau femei și băieți de școală. Toți au îngenunchiat pe iarbă, în curtea preotului Korugă, și el, din ceardac, a citit o rugăciune, apoi i-a binecuvîntat pe fiecare în parte.

— Te rog să-mi dai și mie binecuvîntarea, a zis procurorul George Damian, îngenunchind în fața preotului Korugă. Vreau să plec și eu în pădure cu ei, ca să lupt pentru libertatea oamenilor și pentru omenie !

— Biserica dă binecuvîntare tuturor celor care o cer, a zis preotul.

— Biserica binecuvîntează și pe cei care pleacă să facă o faptă rea ? a întrebat procurorul. Sau ești sigur că fapta noastră e bună ?

— Iubește și fă tot ce vrei ! a zis preotul. Dacă fapta dumitale, George, pornește din dragoste adevărată, fii fără teamă de păcat ! Ești pe calea cea dreaptă !

Procurorul a sărutat mîna preotului Alexandru Korugă, așa cum făcuseră și țărani, și a ieși pe poartă, împreună cu grupurile care plecau spre pădure.

în casă, preoteasa Corina Korugă plîngea.

95

Au trecut două ceasuri de la plecarea țărănilor și a procurorului. Preotul a încercat să citească, pentru a-și liniști sufletul, în bibliotecă au intrat însă, fără să bată la ușă, doi țărani străini de sat, cu banderole tricolore la mînă. Amîndoi aveau pistoale. Preotul s-a prefăcut că nu le vede armele și i-a întîmpinat zîmbind.

— Mi se pare că sînt chemat la primărie, a zis preotul cu voce tare, ca să-l audă preoteasa din camera vecină și să nu se sperie că pleacă.

— Avem ordin să te ducem la Tribunalul Poporului ! a zis unul dintre țărani cu glas puternic, încercînd să fie solemn.

Preotul s-a uitat spre camera unde știa că e preoteasa. « Poate că n-a auzit. Ar fi bine să nu fi auzit ! » — și-a zis el în gînd. Apoi a lăsat cartea pe fotoliu și a ieșit.

Înainte de a părăsi curtea, a aruncat o privire înapoi. O privire de adio. Cei doi țărani îl escortau, încadrîndu-l. El a ieșit pe poartă, pășind drept. Nu mergea ca prizonierii. Parcă atîngea

cerul cu fruntea. Așa a mers de acasă, pe ulița mare a satului, pînă la primărie.

96

Tribunalul Poporului era condus de Marcu Goldenberg, care ședea pe scaunul primarului, în sala cea mare a primăriei.

Marcu Goldenberg are părul de pe cap ras. Așa cum îl au ocnașii. Rușii îl eliberaseră din închisoarea unde își ispășea pedeapsa pentru uciderea lui Lengyel abia de cîteva zile.

în dreapta lui, la masa primarului, ședea Aristița, mama lui Johann Moritz. A fost aleasă judecător, fiindcă este cea mai săracă « cetățeană » din Fîntîna. La stînga lui Marcu este Ion Călugăru. Cu cincisprezece ani în urmă, ucisese un jandarm, sfărîmîndu-i capul cu sapa. De aceea a fost și el ales acum judecător.

Preotul Korugă, intrînd, i-a salutat. Marcu Goldenberg s-a uitat fix la el, dar n-a răspuns; Aristița și Ion Călugăru au plecat privirile în pămînt, făcîndu-se că nu-l văd. Înainte mai fuseseră judecați și alții. Acum sala primăriei e goală. N-au rămas decît judecătorii și cei doi țărani cu banderole tricolore. Marcu Goldenberg l-a întrebat pe preot cum îl cheamă, ce vîrsta are și care îi e meseria.

— Preot nu este o meserie ! a zis Goldenberg. Un cizmar face pantofi. Un croitor face haine. Fiecare lucrător produce ceva. Ce produce un preot ?

Aristița și Călugăru priveau tot în pămînt. Țăranii cu banderole au rîs în spatele preotului.

— N-ai nici o meserie, a zis Goldenberg. Este o crimă să nu fi învățat nici o meserie pînă la vîrsta asta ! Ai trăit pe spinarea lucrătorilor !

Marcu Goldenberg avea obrajii galbeni ca lămîile. Buzele îi erau subțiri și vinete. Preotul și-a amintit că și bătrînul Goldenberg, tatăl lui Marcu, avea buzele tot subțiri. Dar ele zîmbeau. Buzele lui Marcu sînt crispete.

— Știi de ce ești adus în fața Tribunalului Poporului ? a întrebat Marcu Goldenberg.

— Nu ! a răspuns preotul.

— Răspunsul tipic al reacționarilor ! a strigat Marcu înfuriat. Reacționarul declară totdeauna că nu știe pentru ce e judecat. Recunoști că ai organizat bandele de fasciști care au plecat în pădure ?

— Nu am organizat bande ! a zis preotul. Recunosc că am făcut o rugăciune în curtea casei mele pentru tinerii din sat care mi-au cerut să mă rog lui Isus Hristos pentru ei.

— Nu știai că sînt o bandă de fasciști ? a întrebat Marcu. De ce ai făcut o rugăciune pentru ei, dacă nu ești duhovnicul bandelor ?

— Eu știu numai că tinerii pentru care m-am rugat erau în mare cumpănă ! a zis preotul. Aveau nevoie de ajutorul Maicii Domnului. Și eu m-am rugat Prea Curatei Fecioare să le lumineze calea cu lumina adevărului și a dreptății !

— Tribunalul Poporului te condamnă la moarte prin spînzurare ! a zis Marcu Goldenberg. Ești vinovat de organizare de rebeliune armată contra ordinii publice !

Aristița și Ion Călugăru au ridicat privirile, speriați, și s-au uitat la Marcu. Marcu scria și nu i-a observat. Aristița și Ion Călugăru și-au întors ochii spre preot. Bătrînul Korugă le-a zîmbit blînd.

— Execuția va avea loc mîine în zori, în fața poporului ! a mai zis Marcu. Ședința Tribunalului Poporului se ridică !

97

Preotul Korugă a fost luat de braț de cei doi țărani cu banderole tricolore și închis în staulul de vite al primăriei. Mai erau închiși acolo procurorul George Damian, care fusese prins înainte de a fi ajuns în pădure, Nicolae Dobrescu, șeful postului de jandarmi din Fîntîna, Vasile Apostol și încă opt țărani înstăriți din sat. Toți erau condamnați la moarte prin spînzurare și trebuia să fie executați a doua zi, înainte de răsăritul soarelui. Așa hotărîse Tribunalul Poporului.

În cursul nopții, arestații au fost scoși unul cîte unul din staul. Au fost împușcați lîngă groapa de gunoi. Marcu Golden-

berg primise ordin să nu facă execuții publice, pentru a nu răscula masele contra Armatei Roșii. Arestații au fost împușcați de el personal, cu revolverul, pe la spate.

98

După miezul nopții, Aristița a auzit bătînd la fereastră. Era Suzana, soția lui Jonann Moritz.

Glusul de-afară suna plîngător. Aristița și-a închipuit că au intrat rușii în sat și i-au violat nora. Știa că trebuia să sosească în Fîntîna o patrulă sovietică și că rușii siluiesc femeile, dar nu îngăduia ca înțîia siluită să fie chiar nora ei, a judecătorei de la Tribunalul Poporului.

— Ce ți s-a-nîmplat ? a întrebat Aristița, deschizînd ușa.

— Părintele Korugă a fost împușcat ! a zis Suzana.

— Nu-i adevărat ! a zis Aristița. Goldenberg vrea să-l spînzure mîine-dimineață în curtea bisericii ! Dar n-o să poată să-l spînzure. Mai sînt și eu judecător aici în sat, nu e numai el ! Mîine-dimineață judecăm din nou procesul, și preotului îi dăm drumul ! Am și vorbit cu Ion Călugăru. Treci și pe la preoteasă și spune-i să doarmă liniștită !

— Părintele Korugă e mort ! a zis Suzana. Mi-au spus oamenii care-au văzut cum a fost împușcat.

Aristița n-a vrut să creadă. Dar nici în casă n-a mai intrat și a pornit cu Suzana spre primărie. Era îmbrăcată numai cum dormise. Noaptea era luminoasă. Cele două femei mergeau prin mijlocul drumului repede, fără să-și vorbească. Suzana plîngea potolit, ștergîndu-din cînd în cînd ochii cu poalele rochiei. Aristița respira zgomotos, cu furie. S-a întors către noră-sa și i-a strigat:

— Parcă ești adormită, așa mergi ! Ai bragă-n loc de sînge ?

Suzana a grăbit pasul, dar se gîndea că toată graba este zadarnică. Preotul era mort. Nimeni nu-i mai putea ajuta.

La primărie, luminile erau aprinse, dar nu era nimeni înăuntru.

— Să mergem în staul ! a zis Aristița. Eu sînt judecător și am dreptul să întreb și să aflu ce s-a-nîmplat !

Staulul se vedea întunecat și ușa părea încuiată, dar era numai închisă. Când a pășit înăuntru, Aristiței i-a fost teamă.

— N-ai chibrituri ? a întrebat-o ea pe Suzana.

— Nu, mamă !

— Tu n-ai niciodată nimic ! a zis Aristița, furioasă. Nici când te-ai măritat n-ai avut nimic. Numai un prost ca băiatul meu putea să te ia de nevastă, așa goală cum erai !

Suzana nu s-a supărat. Ea știa că minia Aristiței nu este din cauza ei. Aristiței îi era frică să nu fie adevărată vestea cu moartea preotului. De-aia o certa.

— E cineva aici ? a strigat Aristița, din mijlocul staulului.

— Nu e nimeni, mamă ! a zis Suzana. Marcu i-a luat pe toți care erau în staul și i-a împușcat afară, lângă groapa cu gunoi !

— Tu visezi ! a zis Aristița. Cum era să-i împuște iară să ne întrebe pe noi, judecătorii ?

Suzana a tăcut. Cele două femei au ieșit în curte și au căutat cu privirile, prin întuneric, trupurile împușcaților.

— Nu e nimic în curte, a zis Aristița. Ți-am spus eu ție că visezi! Poate că i-a-nchis în altă parte, și reacționarii din sat au scos vestea că i-a-mpușcat!

Suzana s-a depărtat de Aristița și a început să cerceteze cu atenție curtea, împrejurul gropii cu gunoi. Ea știa sigur că preotul fusese împușcat. Sătenii care văzuseră au povestit în tot satul cum cei din staul au fost scoși în curte, unul câte unul, cu mâinile legate la spate, și împușcați în cafă.

— Să mergem să-I căutam pe Goldenberg ! a zis Aristița.

Suzana a ținut scurt și s-a prăbușit pe iarbă. Aristița a venit la ea, mînioasă.

— Ce-ai pășit, neputincioasă ? a strigat Aristița. Ți-ai văzut umbra și te-ai împiedicat de ea ?

Cuvintele i s-au oprit însă în gît și ea n-a mai putut continua. Lîngă Suzana, pe marginea movelei de gunoi, zăceau alte trupuri. Aristița a văzut întîi trupul unui bărbat cu cămașă albă, chiar la capul Suzanei. Altul, în negru, era întins la cîțiva pași. Mai încolo, ceilalți. Aristița și-a făcut cruce, ca să-și recapete curajul.

— Scoală-te, că am nevoie de tine ! a poruncit Aristița.

Nu-i era frică de morți, dar în clipa aceea nu voia să fie singură. Suzana s-a ridicat, tremurînd. Aristița a prins-o de mînă. Amîndouă au căutat morții, plecîndu-se pe rînd deasupra fiecăruia. Se uitau cu atenție la fețele lor, ca să-i recunoască. Erau cu

totul nouă morți care zăceau la marginea gropii de gunoi. Trei fuseseră aruncați în groapă.

Aristița se aplecase asupra unui cadavru, încercînd să-l recunoască.

— Asta e primarul Nicolae Ciubotaru ! a zis ea, apoi s-a lăsat în genunchi și și-a lipit urechea de pieptul lui, ca să vadă dacă îi mai bătea inima. S-a ridicat și a zis :

— Mort !

Aristița a trecut mai departe și iar s-a aplecat. A ascultat cu urechea la pieptul altui cadavru.

— Carnea le mai e caldă, dar inima e moartă. Asta e Constantin Solomon. Dumnezeu să-l ierte ! M-a cerut de nevastă cînd eram tînără !

Ca să n-o fure durerea, Aristița a strigat la Suzana :

— Vezi și tu dacă mai e vreunul viu ! Ce stai și te sclifosești ca sfîntul Sisoe ?

— Nu pot, mamă ! a zis Suzana. Mi-e frică !

— De ce ți-e frică ? Pune urechea la pieptul lor ! Stai o clipă fără să răsufli și ascultă dacă bate inima ! Dacă nu bate, zici « Dumnezeu să-l ierte ! » și faci cruce ; dacă bate, mai putem face și altceva decît semnul crucii ! Ai înțeles ?

— Am înțeles, dar mi-e frică ! a zis Suzana.

— Neputincioasă muiere ! a strigat Aristița. Cum de te-a luat băiatul meu de nevastă ?

Ea era acum deasupra altui cadavru.

— Asta trebuie să fie procurorul cel tînăr care venea la părințele Korugă ! Era prietenul domnului Traian. Un băiat cumsecade !

Aristița a dat la o parte haina lui George Damian și a tăcut. Asculta inima.

— Dumnezeu să-l ierte ! Și el e mort. O fi avut, săracul, nevastă și copii, care-l așteaptă acum acasă...

Aristița a uitat apoi de Suzana. Găsise trupul preotului Korugă și se aplecase asupra-i cu evlavie. A descheiat sutana la piept, a ascultat și a zis șoptit :

— Părintele nu e mort, fato !

Suzana a început să plîngă și mai tare, cînd a auzit că preotul nu era mort.

— Ce ți-a venit, nebuno ? în loc să te bucuri, plîngi ? Vino și tu lîngă el și ascultă cum îi bate inima de frumos !

Suzana s-a așezat în genunchi lîngă preot, dar nu și-a pus

urechea la pieptul lui. Aristița i-a luat bătrînului mina într-a ei și a zis :

— E cald, fato ! Uite ce cald e !

Urechea, ochii și mîinile Aristiței ar fi vrut să simtă și mai deslușit viața care s-ar fi aflat în trupul preotului. Dar, în afară de căldura mîinii și a obrazilor și de bătaia slabă a inimii, simțurile ei nu mai puteau prinde nimic.

— Asta-i viața : niște bătăi de inimă și o boare de căldură care se lasă din carne !

Aristiței i se părea că e prea puțin.

— Dacă asta-i cu adevărat toată viața omului, atunci nu-i mare scofală ! a zis ea.

împrejur era liniște.

— Ce frumos miroase, a tîmîie și a busuioc ! a zis Aristița. Trupul părintelui parcă-i o biserică, așa de frumos miroase !

în afară de preot, ceilalți erau morți. Unii mai erau calzi. Aceștia nu muriseră dintr-o dată, se mai chinuseră. Trupurile lor arătau că se zvîrcoliseră în iarbă, înainte de a-și da suflul. Alții erau reci și țepeni: muriseră îndată ce le pătrunsesse glonțele în corp.

Aristița și-a șters mîinile de fuste. O făcea a cincea sau a șasea oară, fără să știe de ce. Acum și genunchii îi erau uzi.

— E sîngele care a curs din ei ! Pe întunericul ăsta, am călcat cu picioarele și mi-am muiat degetele în sînge ! E păcat mare să calci în sîngele unui om. Dar Dumnezeu are să mă ierte, că nu vedeam pe unde merg !

în vreme ce Aristița era în groapa cu gunoi și cerceta celelalte trupuri, Suzana îi freca preotului fruntea.

— Unde-i rana ? a întrebat Aristița, ieșind din groapă și ștergîndu-și din nou mîinile de fustă.

— Nu știu, mamă !

— Tu niciodată nu știi nimic ! a zis Aristița. Rana trebuie legată numaidecît; dacă n-o legăm, curg tot sîngele și toată viața prin ea !

Aristița a găsit locul care era mai tare ud de sînge. Preotul era rănit în spate, deasupra umărului drept.

— Dă niște cîrpe, să-i legăm rana ! a poruncit Aristița.

Suzana s-a gîndit de unde să ia cîrpe. Aristița și-a pierdut răbdarea așteptînd și și-a ridicat fusta, ca să rupă o fișie din cămașă. Mîinile ei cătutau nervoase între piele și fustă, dar nu găseau cămașa. Tot scormonind, și-a urcat poalele pînă la piept.

— Unde dracu' mi-e cămașa ? a întrebat Aristița.

Pe urmă, și-a adus aminte că dimineața, fiindcă trebuia să se ducă repede la Tribunalul Poporului, uitase să-și mai îmbrace cămașa.

Aristița l-a luat pe preot în brațe și i-a dezgolit umerii acolo unde era rana.

— Dă-mi cămașa ta ! i-a poruncit ea Suzanei.

A șters cu palmele sîngele de pe umerii preotului.

— Ce frumos miroase, ca o biserică ! a repetat Aristița, întorcîndu-se spre Suzana, care își dezbrăcase rochia și acum își scotea cămașa, în spatele ei.

— Ai înnebunit, nerușinato ? Stai goală în fața preotului și a morților ? a strigat Aristița.

— Dar cum să-mi scot cămașa dacă nu dezbrac întii rochia ? a întrebat Suzana.

— Spurcato ! a spus Aristița, fără s-o asculte. Îți arăți goliciunile înaintea morților și a preotului ! Ptiu !

99

Aristița și Suzana s-au oprit la marginea unui lan de porumb și au așezat trupul preotului pe iarbă. îl aduseră din spatele staulului pînă aici învelit în anteriu, ca într-un cearșaf. La început, au ținut una de un capăt și alta de alt capăt al anterului. L-au purtat ca pe-o **targa**. Însă povara era grea. Le curgea nădușeala pe fețe. Aristița se oprea la fiecare popas și asculta dacă inima preotului mai bate. Și plecau mai departe. Acum nu-l mai duceau ca pe **targa**, ci-l țirau, înfășurat în anteriu.

— De-ar Dumnezeu să nu moară pe drum ! a zis Aristița. Să ne grăbim ; de odihnit avem vreme și mîine, și poimîine !

Aristiței îi fusese teamă să-l ducă pe preot acasă la ea : acolo îl puteau descoperi comuniștii.

— Dacă întîia oară s'căpat, a doua oară nu-l mai lasă în viață ! a zis ea. îl ducem mai bine la flăcării noștri, în pădure. Ei au să-l îngrijească și au să-l pună pe picioare. în pădure nu-l mai găsesc comuniștii !

— Și agentul sanitar e în pădure, a zis Suzana. Dacă am putea

da de agentul sanitar ! C-a luat cu el, am auzit, și lada cu doctoreii și cu bandaje !

— O să dăm de el ! a zis Aristița.

Cu cât se apropiau însă de pădure, cu atât li se micșora avântul. Pădurea era mare, și argentele sanitar — în ea — era ca acul într-un car cu fin.

— Dacă nu-i găsim pe flăcăi — a zis Aristița —, măcar îl ascundem pe părintele de ochii comuniștilor, și tot e ceva. După aia, vedem noi ce mai facem ! Tu rămii cu el în pădure, și eu mă duc înapoi în sat. Până-n ziuă mă-ntorc cu de-ale mîncării, cu apă și poate s-aduc și o babă care se pricepe la răni.

Suzana a început să plîngă. Îi era frică să rămînă singură în pădure, în plină noapte ; se ruga în gînd să-i întîlnească pe acei.

100

La marginea pădurii era o șosea. Înainte de a o traversa, Aristița a ascultat dacă nu trece cineva. O coloană de mașini înainta ferit, cu farurile stinse. Huruitul motoarelor se auzea înăbușit, ca un murmur de bondari. Veneau încet, urcînd panta. Cele două femei l-au așezat pe preot pe iarba și s-au ascuns în porumb, lîngă șosea.

— Sînt ruși ! a zis Aristița. Dar nu-i nimic ! îi lăsăm să treacă : nu pot să ne vadă !

Cînd a ajuns în dreptul lor, toată coloana s-a oprit. Huruitul a încetat. Se auzeau greierii. Cîțiva soldați au coborît din mașini. Vorbeau în șoaptă.

— Sînt nemți ! a zis Suzana.

Aristița a ciulit și ea urechea. Amîndouă s-au tîrît prin lanul de porumb, pînă aporape de coloană. Și au ascultat din nou.

— Sînt nemți ! a întărit Aristița. Ce-ar fi să le cerem lor doctoreii și bandaje ? Trebuie să aibă vreun sanitar sau vreun doctor cu ei !

Cele două femei au ieșit din porumbiște.

— Tu nu știi nici o vorbă nemțească ? a întreat Aristița.

Măcar un cuvînt ! Dacă nu le spunem nimic, au să creadă că sîntem dușmani și-au să tragă-n noi !

— Nu știi nici un cuvînt nemțesc, a răspuns Suzana.

Femeile s-au apropiat încă puțin de coloană. Apoi s-au oprit în șosea, lipindu-se una de alta. Aristița o prinsese pe Suzana de mînă și o ținea strîns.

— Tu ești mai tînără, a zis ea. Încearcă să-ți aduci aminte o vorbă nemțească : trebuie să fi auzit nemți vorbind în viața ta ! Și taică-tu vorbea nemțește. Cînd ești tînăr, ai mintea bună !

— Nu-mi vine-n minte nimic ! Să spunem ceva pe românește !

— Ce vrei să le spui nemților pe românește ? a zis Aristița, mîniindu-se iar. Ei nu-nțeleg ! Și-au să creadă că sîntem comuniste !

— Să strigăm « Isus Hristos », mamă ! Nemții sînt tot creștini și, cînd ne-or auzi că zicem « Hristos », au să-și dea seama că nu sîntem comuniste. « Hristos » înseamnă gînduri curate și bune !

— Încearcă tu ! a zis Aristița. Dacă reușești înseamnă că nu ești așa de proastă cum arăți !

— N-am curaj singură, a zis Suzana. Să strigăm amîndouă !

S-au strîns și mai tare una într-alta și au strigat, întîi cu jumătate de glas, pe urmă mai tare :

— Hristos ! Hristos !

— Cine-i acolo ? a întreat o voce autoritară, din prima mașină.

Ele n-au înțeles ce întreată neamțul și au răspuns în cor :

— Hristos !

Doi soldați au venit spre ele. Aristița tremura de frică, mai tare decît Suzana. Nemții nu înțelegeau ce vor. Femeile au intrat în lan și l-au adus pe preotul Korugă în mijlocul șoselei, chiar în fața coloanei. Nemții au aprins lanternele și s-au uitat la fața preotului.

— E preot ? a întreat un ofițer.

— Hristos ! a răspuns Aristița.

— L-au împușcat bolșevicii ? a mai întreat ofițerul.

Aristița a crezut că ofițerul întreată dacă rănitul nu este bolșevic și a răspuns cu convingere :

— Hristos !

Coloana germană era în retragere. Ofițerul care vorbise cu femeile a dat ordin de plecare și i-a făcut semn Aristiței să-l ia

pe rănit din drum, ca să poată trece mașinile. Aristița)-a apucat de mină, rugându-l să le dea un doctor neamț sau un sanitar, care să-l îngrijească pe rănit. Când motoarele au început iar să huruie, ea a fost cuprinsă de deznădejde că nemții plecau și-l lăsau așa pe preot. S-a așezat în genunchi înaintea ofițerului și i-a sărutat mâna.

— Ce vrea femeia ? a întrebat comandantul coloanei.

— Vrea să luăm un rănit pînă la oraș ! a zis ofițerul. Se pare că este un preot ortodox !

— De ce nu ? a zis comandantul. Noi sîntem un popor civilizată chiar și cînd sîntem învinși ! Urcă-l pe rănit în ambulanță, dar repede, și ordonă continuarea marșului !

Aristița și Suzana au văzut cum soldații îl pun pe preotul Korugă pe o **targa** și-l învelesc cu o pătură. Aristița a dat să urce și ea lîngă preot, dar soldații au rîs și au închis ușa ambulanței. Coloana de camioane a pornit. Femeile, rămase în mijlocul drumului, o priveau cum se depărtează în noapte.

Suzana a început deodată să plîngă zgomotos, strigînd parcă după ajutor.

— Ce ți-a venit, femeie nebună ? a întrebat Aristița, zgîlînd-o de umeri. Vrei să te-audă rușii țipînd ?

— O să ne bată Dumnezeu, mamă, pentru păcatul pe care l-am făcut! Nu trebuia să-I dăm nemților. Cine știe ce-au să facă cu el ?

— îl duc la spital, a zis Aristița. E mai bine la spital decît în pădure !

Dar, după cîteva clipe, Aristița a început și ea să plîngă. îi părea rău de ce făcuse.

— Nu trebuia să-I dăm nemților, a zis și ea. Sîntem niște păcătoase ! O să ne bată Dumnezeu. În iad ajungem ! Și numai tu ești de vină că l-am dat nemților pe bietul părintele !

Femeile au vrut să alerge după mașini și să-I ceară pe preot înapoi. Șoseaua era însă goală. Ele au pornit spre sat.

101

Dimineața, Aristița a fost arestată. La primărie, au bătut-o cu frînghia udă ; ea a recunoscut că l-a scos pe preot, noaptea, și l-a dat nemților.

La ora nouă, Aristița a fost împușcată, la marginea gropii dît gunoi. Suzana a fugit din sat, cu cei doi copii. Cînd oamenii lui Marcu Goldenberg au venit s-o aresteze, au găsit casa lui Johann Moritz pustie.

102

— Asta a fost cea mai frumoasă zi din viața mea ! a zis Joseph, băgîndu-se în pat.

Prizonierii francezi, evadați cu ajutorul lui Johann Moritz, trecuseră linia frontului de cîteva ceasuri și se aflau la americani.

Johann Moritz și Joseph sînt într-o cameră frumoasă, la un hotel U.N.R.R.A.'. Au mîncat tot felul de bunătați. Au bătut vin. Au fumat țigări scumpe și au primit pachete cu mîncare, îmbrăcăminte și o mulțime de lucruri.

Johann Moritz se uită la pachetele îngrămădite unul peste altul pe covor, lîngă perete. Se simte onorat cum n-a fost niciodată în viață. Americanii i-au dat cămăși, haine noi, mașină de bărbierit, pantofi, săpun, țigări. Toate astea chiar din primele ceasuri. Johann Moritz se mindrește : acum, pentru prima oară, crede și el că a făcut o faptă mare pentru victoria aliaților. « Altfel nu mi-ar fi dat americanii atîtea ! » — și-a spus el. Și

^{*} *United Nations Relief and Rehabilitation Administration* (Administrația Națiunilor Unite pentru Ajutorare și Reconstrucție). Organism constituit la 9 noiembrie 1943, printr-un acord între SUA, Marea Britanie, Uniunea Sovietică și China — la care au aderat alte 44 de state —, cu scopul de a veni în ajutorul națiunilor greu încercate de război. Și-a încetat activitatea în 1947.

și-a adus aminte că nici nu l-au întrebat cum îl cheamă : el și-a închipuit că ei aflaseră de evadare încă dinainte de sosirea lor. Toți americanii îi zîmbeau, dîndu-i parcă să înțeleagă că ei știu prin cîte a trecut el și cît de brav s-a purtat.

Johann Moritz este obosit, dar nu vrea să se culce. Privește împrejur și nu-i vine să creadă că el e acela pentru care s-a pregătit această cameră. Toate lucrurile întinse pe scaune, pe masă, și pe jos erau ale lui. Toate îi fuseseră date de americani pentru bravura cu care-i salvase el pe cei cinci prizonieri francezîj

— Evadarea noastră a fost perfectă ! a zis Joseph.

Lui Johann Moritz îi revine în minte cum a ieșit dimineață cu prizonierii din curtea lagărului. A trecut pe străzile orașului. Hilda era la fereastră cu copilul, căruia îi spunea : « Uite, ăla cu pușcă și cu cască e tatăl tău ! ». Moritz a zîmbit cum zîmbea în toate zilele. La pod nu s-au oprit, însă, ca de obicei. Prizonierii au trecut mai departe, și el a mers cu arma în urma lor, pînă la marginea pădurii. În drum, lumea cu care se întîlneau credea că un soldat escortează cinci prizonieri. Dar ei erau șase evadați. O dată, lui Moritz i s-a părut că o femeie se uită lung la el. Atunci i-a bătut inima de frică. S-au mai uitat și alții bănuitor, dar Moritz s-a prefăcut că nu-i vede. După ce-au ajuns în pădure, el s-a îmbrăcat cu haine civile. I le aduseră francezii. Joseph i-a luat arma și i-a sfărîmat-o, izbind-o de un stejar. Cînd au sărit țandărilor din armă, lui Moritz parcă i s-a rupt ceva în inimă. Dar n-a vrut să arate. Pe urmă francezii au aprins un chibrit și i-au ars uniforma. Văzîndu-și tunica arzînd, lui Moritz i-a venit să plîngă. Dar s-a stăpînit, ce să nu-i supere pe francezi. Ei îl injurau pe Hitler. Moritz nu înțelega nimic din ce spuneau.

După aceea, au mers o săptămînă încheiată numai prin pădure. Într-o zi, cînd au coborît din pădure, au văzut pe șosea mașini americane. Francezii au început să cînte. Erau obosiți, dar cîntau de răsuna pădurea. Ei și-au pus la butoniere panglici tricolore. Și lui Moritz i-au pus. Pe urmă, au ieșit în calea mașinilor. Americanii le-au dat țigări și ciocolată, și i-au adus la U.N.R.R.A.

Aici îi așteptau cu masa și cu locuința pregătite, ca și cum ar fi știut că vin ei. De cînd au sosit și pînă seara, americanii n-au făcut altceva decît să le dea pachete și mîncare. Lui Moritz i se pare că totul a fost o poveste. Dar, cînd se uită la pachete și la Joseph, își dă seama că este adevărat. Astea i s-au întîmplat lui. Și numai fiindcă a făcut o faptă mare pentru victoria aliaților !

Joseph a adormit. Johann Moritz se gîndește că de aici va pleca în Franța ; se gîndește la casa pe care și-o va face, la Hilda și la Franz. « Cînd s-o termina războiul, am să-i aduc și pe tata și pe mama în Franța » — își spune el. Apoi a adormit, visînd la fericirea lui viitoare. A adormit îmbrăcat, pe marginea patului, și a rămas așa pînă dimineața.

103

Au trecut paisprezece zile de cînd Johann Moritz se află la U.N.R.R.A. El le-a povestit americanilor cum a evadat cu cei cinci francezi. Americanii l-au felicitat. Pe urmă l-au pus să scrie cum s-au întîmplat faptele. Voiau să publice în ziare povestea lui Moritz. Toată lumea îl cinstea și căuta să vorbească cu el. Cu fiecare zi ce trecea, Moritz se convingea tot mai mult că el i-a ajutat pe aliați să cîștige războiul. Și este mulțumit și mîndru că a făcut ceva pentru națiunile aliate, și că națiunile aliate sînt mulțumite de fapta lui.

Într-o zi, directorul U.N.R.R.A. l-a chemat pe Johann Moritz în birou. îl chemase de mai multe ori și-l pusese să-i povestească evadarea. Moritz a intrat vesel. Directorul l-a invitat să ia loc pe un fotoliu, i-a întins cutia de țigări și i-a zîmbit. Moritz era uimit de atîta onoare. De fiecare dată i se întîmpla la fel : nu se putea obișnui.

— Dumneata nu mai ai dreptul să primești locuință și mîncare de la U.N.R.R.A., a zis directorul, după ce a aprins cu bricheta țigara lui Moritz. Începînd de mîine, nu mai poți veni la masă și trebuie să părăsești camera pe care o deții în hotel !

Moritz s-a îngălbenit la față. Se întreba ce făcuse ca să-i supere atît de tare pe americani. « Trebuie să fi greșit rău, dacă mă dau ei afară și mă aruncă dintr-o dată în stradă ! » — și-a zis el. Pînă atunci primise atîtea cadouri de la americani ! Are cinci cufere pline cu lucruri care i-au fost dăruite pentru el și pentru Hilda. Chiar și pentru Franz îi dăduseră americanii jucării și haine, cînd au auzit că are un copil: ba i-au cerut și poza lui Franz și s-au uitat la ea. « Acum, deodată, aceiași domni mă

dau afară. Trebuie să fi făcut eu o mare greșeală ! » — își tot spune Moritz.

— U.N.R.R.A. nu-i ocrotește decît pe cetățenii statelor aliate ! a continuat directorul. Dumneata ești inamicul națiunilor aliate !

Moritz s-a gîndit că toți îi spusese că făcuse ceva important pentru aliați. Două săptămîni a fost sărbătorit ca un erou pentru isprava lui. Și acum afla că el — Johann Moritz — este dușmanul națiunilor aliate !

— N-am făcut nimic contra națiunilor aliate ! a zis Moritz. Vă jur, domnule director, că n-am greșit cu nimic față de aliați !

— Nu ești român ? a întreat directorul, cu ton sever. Românii sînt dușmanii aliaților. Dumneata ești român, deci, în mod automat, ești dușmanul nostru ! U.N.R.R.A. nu dă mîncare și adăpost dușmanilor. Mîine părăsești camera !

Johann Moritz a ieșit cu capul plecat. Ar fi vrut să se întoarcă înapoi la companie. Dar arma îi fusese sfărîmată în pădure și uniforma arsă de francezi. Fără ele nu se mai putea duce la companie. « Unde să mă duc ? » — s-a întreat el.

104

După dezertarea lui Johann Moritz, Hilda a fost arestată. La poliție, ea a declarat că nu știe nimic. A treia zi a fost arestată și mama Hildei. Amîndouă au fost interogate, bătute ; poliștii n-au putut însă să afle nimic de la ele. La percheziție, s-au găsit scrisorile colonelului Müller.

— El este prietenul lui Johann ! a zis Hilda. Colonelul Müller ne-a trimis lunar cîte două sute de mărci. La Crăciun, la Paști și la zilele noastre de naștere, ne trimitea alimente și țigări !

Poliția militară l-a informat pe colonel despre dezertarea lui Moritz, sperînd să capete de la el vreo informație. După două zile a venit o telegramă lungă de o pagină, de la Cartierul General. Colonelul Müller scria poliției :

Timp de 400 de ani, în istoria Familiei eroice, din care face parte Moritz Johann, nu s-a înregistrat nici un caz de dezertare. Stop. Este cu desăvîrșire exclus ca Johann Moritz să fi dezertat.

*Stop. Sînt convins că dispariția lui este provocată*de o răpire sau de un asasinat. Stop. Faceți cercetări minuțioase în acest sens. Stop. Dispariția lui Moritz ar constitui pentru istoria Familiei eroice o pierdere ireparabilă. Stop. El trebuie găsit cu orice preț. Stop. Nu aruncați bănuiala dezertării asupra uneia dintre cele curajoase și mai onorabile familii de sînge german. Stop. Nu mai utilizați cuvîntul « dezertare » în ancheta pe care o faceți. Stop. Soția și copilul lui Johann Moritz devin din oficiu protejații Institutului Național de Studii Rasiale. Stop. Pînă la găsirea lui Johann Moritz vor primi o pensie alimentară din partea Institutului. Stop. Poliția locală este invitată să vegheze asupra sîgurărilor femeii și a copilului. Stop. Țineți-mă la curent cu cercetările. Stop. Orice nouă informație în legătură cu cazul Moritz să-mi fie comunicată telegrafic la Cartierul General. Stop. Colonel Müller, Cartierul General al Armatei Germane. Stop.*

— Dacă află colonelul că am arestat-o pe nevasta lui Moritz, în 24 de ore ne pomenim transferați disciplinar pe front ! a zis șeful poliției militare, un căpitan. Ar fi bine s-o rugăm pe femeie să nu-i comunice că a stat arestată.

— Și cu ancheta ce facem ? a întreat locotenentul care conducea poliția judiciară.

— Închidem dosarul imediat. Cu Cartierul General nu e bine să ne jucăm ! a zis căpitanul. Este însă o mare prostie să se creadă că aici nu e caz de dezertare. Oamenii superiori fac uneori prostii mai mari decît oamenii de rînd. Colonelul Müller e un savant. I-am citit cîteva articole prin reviste. A publicat și cărți. Dar e prea credul. Cum poate să nu vadă că Moritz a dezertat ?

Hilda a fost condusă acasă cu mașina căpitanului.

— Cînd ai nevoie de mașină, să-mi dai telefon ! a zis șeful poliției. *Mercedes-ul* meu îți stă la dispoziție. Orice dorințe mai ai, te rog să să mi le comunicî mie. Colonelului Müller să nu-i scrii că ai fost arestată ! A fost numai de formă !

— Bărbatul meu deci n-a dezertat ? a întreat Hilda. E trimis într-o misiune specială ?

— Nu poi dezvălui totul, a zis poliștistul. Dar soțul dumitale n-a dezertat. Mai departe e secret !

Hilda s-a îmbujorat de plăcere. Din ziua aceea, viața i se părea o poveste din *O mie și una de nopți*. Era convinsă că bărbatul ei fusese trimis într-o misiune specială de Marele Cartier General. « Altfel nu-mi puneai poliția mașina la dispoziție ! » —

și-a spus ea. Rămînea ceasuri întregi la fereastră și și-l închipuia pe Johann Moritz în tot felul de situații riscante și pline de mister, ca în filme. « Și mie n-a vrut să-mi spună nimic... Mă consideră inferioară. Mă voi trudi însă zi și noapte, ca să fiu la înălțimea lui ! » Hilda și-a sărutat copilul, zicînd :

— Sînt fericită cum n-am fost niciodată în viața mea ! Numai soția lui Johann Moritz poate cunoaște fericirea de a fi soție de erou !

105

— Eu nu cred că războiul e pierdut ! a zis Hilda. Lumea din oraș a fugit în păduri sau la țară. Toți vecinii au plecat. Spun că rușii sînt la 10 kilometri. Dar eu nu cred. Asta e propaganda dușmanului, ca să provoace panică ! Eu rămîn aici. Eu știu că Germania va cîștiga războiul !

— Adu-mi un lighean cu apă de spălat ! a ordonat ofițerul cu care vorbea Hilda.

El și-a scos mantaua de piele și a agățat-o în cuier. Geamantanul îi era pe un scaun. Și-a dezbrăcat și tunică și a pus-o pe speteaza scaunului, rămînînd în pulover.

Hilda îi urmărea fiecare mișcare. S-ar fi putut uita la el ore în șir, să-l vadă cum își scoate mantaua de piele și o agață în cuier, și cum își deschide nasturii de la tunică.

— Adu-mi și apă caldă pentru bărbierit ! a mai cerut ofițerul, întorcîndu-se cu spatele și deschizînd geamantanul.

Hilda a ieșit din cameră, lăsînd ușa deschisă. Prin fereastra bucătăriei a privit automobilul militar oprit în dreptul porții. Cu el venise ofițerul. Hilda s-a uitat la ceas. Nu era nici un sfert de oră de cînd venise. « Și parcă l-aș cunoaște de ani de zile » — s-a gîndit ea.

Ofițerul bătuse la ușă. Hilda era singură. I-a deschis. El i-a spus cu voce poruncitoare, așa cum le vorbea soldaților, că vrea să se spele și să-și schimbe hainele. Fără să mai aștepte răspunsul, a intrat în casă, trecînd pe lîngă ea și lăsînd-o în prag. Ea a simțit mirosul mantalei de piele, amestecat cu miros de vînt, de praf de război. Și a venit după el, parcă amețită.

Noul venit era înalt, un adevărat uriaș. A deschis ușa de la *Wohnzimmer*¹ ca și cum ar fi fost la el acasă și a intrat. Pe urmă a început să se dezbrace, cu ușa deschisă. Hilda aștepta în prag ca el să poruncească, dar uriașul se dezbrăcă fără să se uite la ea. Cînd și-a scos chipiul, Hilda a văzut că avea părul alb argintiu. La tunică purta gradele de locotenent. « E rezervist » — și-a zis ea. De cîteva ori, uriașul a întors capul spre Hilda ; dar privirile lui treceau prin ea, fără s-o vadă.

Hilda a început să vorbească. I-a spus tot ce i-a venit în minte. El n-a răspuns nimic și nu s-a uitat la ea nici acum. Abia după ce și-a scos tunică, a cerut să i se aducă apă și un lighean. Hilda ar fi vrut să-l invite să se spele în baie. Casa lor are o baie frumoasă. Dar, fiindcă el a cerut un lighean, ea n-a îndrăznit să-l contrazică.

Umplînd cana cu apă, Hilda s-a uitat din nou la automobilul din fața porții. Era prăfuit, ca și mantaua uriașului. Cînd a intrat ea cu ligheanul, el era numai în cămașă.

— Adu-mi o oglindă ! a zis el.

Era acum cufundat în gînduri. Părea obosit. Hilda s-a gîndit că poate vrea să doarmă. Ea i-ar face patul în dormitor cu plăcere și l-ar lăsa să se odihnească.

în ultimile zile trecuseră prin sate multe coloane militare. Soldați și ofițeri i-au bătut la poartă și i-au cerut adăpost pentru o noapte, apă de spălat sau numai să le încălzească conservele. Ea a făcut mereu tot ce-i stătea în putință pentru soldați. Se gîndea la bărbatul ei. Johann era în misiune specială, și ea voia să fie la înălțime, servind și ea patria.

Celorlalți le făcuse patul în *Wohnzimmer*. Pe uriaș îl va lăsa să doarmă în dormitor, și se va culca ea în *Wohnzimmer*. Hilda s-a gîndit că poate el se va culca nu în patul lui Johann, ci într-ai ei. Gîndul acesta i-a îmbujorat obrazii.

Hilda a luat oglinda de bărbierit a lui Johann și i-a dus-o uriașului. El se plimba prin cameră, cu cămașa deschisă la gît. I-a luat oglinda din mînă și căutat un loc unde s-o agate, dar n-a găsit. Era foarte înalt, și, dacă ar fi așezat oglinda pe masă, ar fi trebuit să se aplece prea mult, ca să se vadă în ea. Fără să spună nici un cuvînt, el i-a pus-o Hildei în mîini și a început să se săpunească.

— Mai sus ! a ordonat el.

¹ Cameră de zi. (germ.)

Fața lui era tăbăcită de soare și de vînt. Pe obraji îi crescuse o barbă blondă-roșcată. Ea ținea oglinda în dreptul gurii. A ridicat-o mai sus, pînă în dreptul frunții. Cînd el se apropia de oglindă, îi simțea respirația. Mîinile îi tremurau, dar strîngea oglinda și se silea să o țină nemișcată.

— Puțin mai sus ! a zis el, cu aceeași voce aspră.

Hilda a ridicat oglinda deasupra frunții. Brațele începeau să o doară, dar ei îi plăcea. Ar fi vrut să spună ceva, dar acum se auzea zgomotul lamei de ras, care tăia barba moale și învelită în clăbuci de săpun a uriașului. Hilda a închis ochii și a ascultat sunetul hîrșit al lamei. Nările i se dilataseră și sorbeau parfumul săpunului. Era nu numai un miros de săpun, ci și unul de bărbăție, de război și de drum lung. Așa cum mirosea și mantaua lui de piele. El nu observă că ea se clatină. E atent să nu se taie.

După ce a terminat, el și-a frecat mîinile cu săpun în ligheanul alb.

— Ridică-mi mîneca de la cămașă ! i-a zis.

Hilda i-a suflecat mîneca. îi era frică să nu-i atingă pielea. Dar mîna ei s-a atins de a lui. Atunci s-a cutremurat. Mirosul de pădure și de vînt pe care îl adusese uriașul umpluse toată casa. Hilda îl simțea cum se impregnează în mobile, în covoare, în pereți, și știa că el nu va mai ieși niciodată. îi intrase în rochie, în pori, în păr, în cămașă ; n-o să-l mai poată scoate toată viața, oricît s-ar spăla.

— Acum vreau să rămîn singur, a zis uriașul.

Cînd Hilda s-a întors să închidă ușa, l-a văzut gol pînă la brîu. El își scoate cămașa, trăgînd-o peste cap. I se vedea numai pieptul. Hilda, care era infirmieră, văzuse sute, poate mii, de bărbați goi; însă niciodată un piept ca al uriașului.

Hilda s-a dus în bucătărie și s-a uitat iar afară, la mașină. Copilul dormea. Ea s-a întrebât dacă uriașul va pleca imediat sau va sta să se odihnească. Ar fi vrut să-i pregătească de mîncare. Acum era atentă, ca să poată răspunde îndată ce el o va chema.

— Rușii sînt la trei kilometri ! a zis o vecină, trecînd pe sub fereastra ei. Tu rămîi aici ?

— Rămîn ! a răspuns Hilda.

Apoi s-a întrebât de ce nu o cheamă uriașul. Nu mai avea răbdare să aștepte. A bătut la ușă și a intrat. El își pusese uniforma de paradă ; avea pieptul plin de decorații.

Hilda s-a oprit în prag, uimită. Uriașul i-a zîmbit. Zîmbea pentru prima oară. în cameră nu mai mirosea a vînt, a război și a piele, ci a flori.

— Vreau să știu dacă ești o adevărată femeie germană ! a zis el. Vreau să-ți cer un serviciu pe care nu mi-l poate face decît o femeie germană !

— Sînt ! a răspuns ea. Și nu numai că sînt o adevărată germană, dar bărbatul meu este trimis de Marele...

Hilda voise să-i povestească uriașului secretul cu plecarea lui Johann, dar a tăcut brusc. Pe masă se aflau acum fotografiile înrămate a două femei frumoase. Hilda s-a uitat la ele. Și n-a mai avut curajul să povestească secretul pe care nu-l spusese pînă atunci nimănui, dar pe care i l-ar dezvăluit cu plăcere uriașului. Acum, văzînd fotografiile femeilor, îi părea rău că fusese gata să se destăinuiească.

— Acestea sînt soția și fiica mea, a zis el. Amîndouă sînt moarte. Le-am iubit mult, dar m-au înșelat în dragostea mea. Și soția, și fiica m-au înșelat ! Soția mea e în mormînt. Fiica mea e pe lume. S-a măritat cu un derbedeu. Din cauza asta este moartă pentru mine !

Hilda s-a uitat din nou la fotografii : « Eu nu l-aș fi înșelat niciodată ! » — s-a gîndit ea.

Alături de cele ale femeilor, era fotografia în ramă de piele a *Führer-ului*.

— Acum și *Führer-ul* e mort ! a continuat el. Germania nu mai există ! Eu n-am trăit decît pentru ei. Cînd eram tînr, îmi plăceau și cail; dar asta era o dragoste de tinerețe ! Toate idealurile mele au murit sub ochii mei, unul după altul : soția, fiica, *Führer-ul* și patria ! Acum a venit rîndul meu. într-o jumătate de oră, rușii vor fi aici. Pînă la sosirea lor, aș vrea să îndeplinesc ultima îndatorire a vieții mele !

Hildei i-au dat lacrimile. Ea crezuse că uriașul va dormi la ea, în dormitorul ei. Crezuse că el îi va spune că îi e foame, și ea îi va da și mînînce. Și pe urmă l-a văzut îmbrăcat în uniforma de paradă !

— Am să fac tot ce-mi veți cere ! Vreți să plecați întîi undeva -? a zis ta, privindu-i uniforma.

— Nu plec nicăieri ! a răspuns el. Acesta este ultimul drum al vieții mele pămîntești !

Uriașul acum rîdea.

— Credeai că plec undeva, fiindcă m-am bărbierit, m-am

spălat și m-am îmbrăcat în uniforma de paradă ? a mai zis el, bătînd-o cu palma pe umăr.

Ea s-a simțit umilită, mică, pe lingă el, cum se simțise și față de Johann, cînd a aflat că era trimis în misiune specială.

— Fii atentă la ce vreau să-ți cer ! a zis uriașul. De altfel, este foarte simplu. Dar numai o femeie germană poate face asta. Soția mea n-ar fi putut, dumneata poți. Ea era prea *Weib*¹. Ei nici nu i-aș fi cerut-o. Dar dumitale ți-o cer !

Hilda era mîndră că uriașul îi cere un lucru pe care nu i l-ar fi cerut nici măcar soției lui.

— După ce mor, a urmat el, îmi tîrăști trupul în curte și îi dai foc. Pe mine ai să mă găsești mort aici, pe foaia de cort.

Uriașul întinsese pe jos o foaie de cort militară, aproape nouă. Acoperise cu ea întreaga dușumea.

— Aici ai benzină de avion. După ce m-ai tîrit în curte, mă învești în foaia de cort, torni benzina peste mine și dai foc cu bricheta.

Uriașul zîmbea, scoțînd din buzunar o brichetă de aur, pe care i-a întins-o Hildei.

— Cu ea să aprinzi benzina, a zis el. Cînd focul s-a stins, torni benzina din al doilea bidon și aprinzi iar. După asta, cred, nu mai rămîne nimic de ars. Rușii n-au să mai găsească decît cenușa mea. Un ostaș demn nu trebuie să-și lase trupul în mâinile dușmanului ! Așa au făcut toți luptătorii germani din istorie. Cînd totul s-a terminat, ei au trecut în moarte, nimicindu-și trupurile. Dușmanii nu mai găseau decît scrum și cenușă...

Uriașul și-a frecat mîinile. Hilda tăcea. El s-a uitat la fotografii.

— Fotografiile, dacă vrei să le arzi, învește-le în foaia de cort și dă-le foc, să ardă împreună cu mine ! Dacă vrei să le păstrezi, păstrează-le ! Dar n-ar avea nici un rost. Eu n-am locuit pe-aici : eu sînt din România...

Hilda stătea nemișcată, închipuindu-și-l pe uriaș mort, întins pe foaia de cort. Și nu-i venea să creadă că asta era posibil. Ei i se părea că uriașul nu va muri niciodată. El era etern...

— Ți-e frică ? a întreat el. Unei femei germane nu-i e nicio-dată frică, mai ales atunci cînd face ceva pentru patrie ! Cred că ești convinsă că-ți servești patria, îndeplinind testamentul unui ostaș ?

¹ Soție, femeie, (germ.)

— Sînt convinsă, a zis Hilda. Și nici nu mi-e frică. Însă nu pot crede că este adevărat. Eu nu cred că rușii vor ajunge aici ! Eu nu cred că Germania este învinsă !

— Totul s-a terminat ! Totul este iremediabil pierdut ! Să nu uiți să pui revolverul în tocul de piele și să-i dai foc, să ardă cu mine ! Un soldat trebuie să fie înmormîntat sau incinerat cu arma !

A urmat o clipă de tăcere. Uriașul privea undeva departe, scufundat în gîndurile lui, ca într-o apă fără fund...

— Acum s-a terminat, a zis el.

Hilda a ridicat ochii. Credea că uriașul vrea să se împuște în fața ei. Asta n-ar fi putut-o suporta. Dar el nu voia să se împuște. S-a întors cu fața spre fotografia *Führer-alm* și a luat poziția de drepti, salutînd cu rîriiîna întinsă.

Hilda era în spatele lui. Îi privea umerii și talia strînse în tunică. Îi vedea brațul întins. El stăcea neclintit ca o statuie.

Salutul lui a durat parcă o veșnicie. După ce a lăsat jos brațul, s-a întors militărește și a făcut un pas. Apoi a întins iar brațul și a salutat-o scurt :

— Adio, prietena mea, și îți mulțumesc ! Numele meu este locotenent Iorgu Iordan. Dar nu e nevoie să-l spui nimănui. Fii mîndră de fapta pe care o faci : este o onoare pentru o femeie germană să execute testamentul unui ostaș !

Și i-a strîns Hildei mîna. A strîns-o tare. O strîngere de despărțire.

— Acum vreau să rămîn singur ! a zis el poruncitor. Vino după ce auzi detunătura ! Adio !

106

Pe stradă au apărut primele camioane rusești. Hilda le-a auzit întîi huruitul. Apoi le-a văzut pe fereastra bucătăriei. Ea a alergat spre camera unde era uriașul. El îi spusese să nu intre decît după ce va auzi împușcătura, dar ea nu auzise nimic și nu îndrăznea să-i calce porunca.

Camioanele rusești care treceau pe stradă zguduiau pereții casei. Hilda n-a mai putut aștepta. Îi era și frică. A bătut la ușă,

apoi a intrat. Uriașul zăcea în mijlocul camerei, pe foaia de cort, cu fața în sus. « Cum de n-am auzit detunătura armei ? » — s-a întrebat ea.

Trupul lui era drept. Parcă ar fi murit în poziția în care salutasese fotografia *Fuhrer-ultm*. Avea chipul pe cap. Fața îi acoperită de o culoare vînătă, ca o pudră de cenușă. Obrazul drept, gura și nasul îi erau pătate de singe. Nu mult. Doar câteva dîre.

Hilda a ridicat revolverul de lingă șoldul uriașului și l-a pus în tocul de piele de la centură. A închis butonul tocului. Nu se gîndea decît că el se împușcase, fără ca ea să audă detunătura.

Hilda a întors marginile foii de cort și a acoperit trupul întins pe jos. Înainte de a-i înveli fața, l-a mai privit o dată. « Parcă nici n-aș fi lingă un mort » — și-a zis ea. « Nu mi-e frică de moarte. Nici n-o văd, chiar cînd sînt lingă ea. Poate fiindcă am văzut la spital atîția oameni murind... »

I-a acoperit uriașului fața, fără să-l atingă. Acum, el era la fel cu toți morții pe care-i văzuse ea. Viu, uriașul nu era la fel cu toți bărbații. Dar Hilda abia își mai amintește de timpul cînd el era viu, se bărbiera și se îmbrăca în uniforma de paradă... Atunci, ea tremura lingă el cu toată carnea din trup. Dar asta se petrecuse, parcă, cu zeci de ani în urmă... Aproape că uitase.

Afară huruia camioanele și tancurile rusești. Hildei i s-a făcut teamă. A vrut să-și ia copilul și să fugă prin fundul grădini, în pădure, dar și-a adus aminte de promisiunea făcută uriașului. « Îmi pare rău că i-am făgăduit să-l ard » — și-a zis ea. Cadavrul nu putea fi scos în grădină. Dacă ar fi făcut-o, o vedeau soldații ruși care treceau prin fața porții. « Trebuie să aștept pînă diseară. După ce se întunecă, îl scot în curte și îi dau foc. Pe urmă, fug cu copilul ! »

Hilda a rămas lingă mort, fără a se mai gîndi la nimic. Dar și-a zis că, dacă e găsită cu mortul în casă, va fi arestată. A adus copilul din camera vecină și s-a așezat cu el în brațe pe un scaun, lingă mort. « Trebuie să-mi țin cuvîntul dat unui ostaș care a murit ! » Apoi a încuiat ușa, hotărîtă să aștepte pînă cînd se întunecă. Mai erau cel mult două ore pînă seara.

Hilda nu avea ceas și și-a amintit că uriașul purta la mînă un ceas mare. A dat foaia de cort la o parte și s-a uitat la ceasul mortului, ca să vadă cît mai are de așteptat.

În clipa aceea s-au auzit bătăi în ușă. Ea a strîns copilul în brațe și n-a răspuns. Pe urmă a auzit cuvinte rusești. Și iar bătăi ! Hilda a deschis fereastra care dădea spre grădină. « Nu

se poate să fug fără să-mi țin cuvîntul ! Johann este un erou : n-am dreptul să mă port ca o lașă ! »

Hilda a deșurubat dopul de la bidon și a vărsat benzina peste foaia de cort. Acum băteau în ușă cu patul armei. Ea a deschis și al doilea bidon. Nu l-a vărsat însă decît pe jumătate : îi era teamă că rușii sparg ușa și se grăbea. A luat copilul în brațe și s-a dus către fereastră. « După ce sar în grădină, arunc bricheta aprinsă pe fereastră. El o să ardă și eu îmi țin cuvîntul ! »

În cameră mirosea tare a benzină. Copilul a început să tușească. Hilda s-a grăbit și mai mult. Cînd ea pășea pe pervazul ferestrei, rușii izbeau cu umerii în ușă. Dar ușa rezista. De la pragul ferestrei pînă la răsaturile de flori, înălțimea era mică, o putea sări. La fereastră au apărut, tocmai atunci, trei caschete rusești.

În grădină, se vedeau alți soldați. Pe fereastră nu mai putea fugi. Hilda a privit spre ușă. Copilul se îneca de mirosul de benzină și plîngea. Ea s-a hotărît să sară pe fereastră și să fugă printre soldații ruși, cu orice risc. În clipa aceea, o mînă întinsă să-i apuce piciorul a atins-o. Hilda a țipat și a vrut să se apere. În mînă nu avea decît bricheta. Fără să se gîndească, ea a apăsat pe brichetă, cum apeși pe trăgaciul revolverului cînd îți este viața în pericol.

O fracțiune de secundă, a fost lumină. Pe urmă s-a făcut întuneric. Un întuneric mai adînc și mai negru decît noaptea. Și n-a mai fost lumină niciodată.

Hilda Moritz a murit mistuită de aceleași flăcări care au ars trupul uriaș al lui Iorgu Iordan, împreună cu Franz, copilul ei și al lui Johann Moritz. Și tot același foc a ars pînă la temelie casa, cu tot ce era în ea și cu fotografiile Suzanei, prima soție a lui Johann Moritz, și a mamei ei. Benzina adusă de uriaș a ars cu flăcări înalte pînă la cer.

107

Traian Korugă și Eleonora West ședea unul lingă altul în fața maiorului Brown, guvernatorul american al orașului Weimar.

— Asta e tot, domnule guvernator ! a zis Traian Korugă. La 23 august, cînd România a fost ocupată de ruși, eu și soția mea am fost internați de croați, împreună cu membrii legației române. A fost o internare diplomatică, într-un hotel, așa cum se procedează, după legile internaționale, cu reprezentanții diplomației ai inamicului. Pe urmă, Croația a fost ocupată de partizanii lui Tito. Noi am fost internați în Austria, apoi în Germania și, în sfîrșit, în Cehoslovacia. Cînd Germania a capitulat și nu a mai avut cine să ne țină internați, noi am pornit spre apus. Am lăsat totul și am pornit pe jos.

Eleonorei i-au venit în minte imagini din cele două sute de kilometri făcuți pe jos. I se umflaseră picioarele, și tălpile îi erau pline de băături.

— Am lăsat totul și am fugit prin păduri și peste cîmpuri, ca să ajungem în zonele ocupate de americani, de englezi sau de francezi, a continuat Eleonora West. Nu voiam să cădem vii în mîinile rușilor ori ale partizanilor. Eram hotărîți să ne sinucidem dacă ne prind.

— De ce vă este frică de partizani și de ruși ? a întrebat guvernatorul. Numai fasciștilor le e frică de ei. Rușii și partizanii sînt aliații noștri și au luptat pentru victoria națiunilor aliate.

— Nici dumneavoastră nu sînteți fascist, domnule guvernator, dar cred că n-ați accepta să vă rămînă soția nici 24 de ore în zona de ocupație a bolșevicilor, a zis Traian. Nu din motive politice, ci din teama de cruzime și de teroare. Nici dumneavoastră, personal, nu cred să aveți curajul de a intra în zona lor fără uniformă și fără o gardă puternică. E drept să ne întrebați pe noi, doi oameni fără apărare, de ce fugim din fața hoardelor barbare, înarmate cu ultimul model de puști automate americane ?

— Și acum ce doriți ? a întrebat guvernatorul. De plecat din Germania, nu aveți voie să plecați. Aici sînteți tratați ca cetățeni ai unui stat inamic. Aveți aceleași obligații ca populația germană. Și aceleași drepturi. Mai mult, nu !

— Adică nici un drept ! a zis Traian. Femeile germane din Weimar sînt obligate să curețe closetele lagărului de la Buchenwald și să spele rufele deținuților eliberați, cel puțin o dată pe săptămînă fiecare. Vreți să o trimiteți și pe soția mea să facă asta ?

— Noi nu sîntem inamicii Americii și ai națiunilor aliate, a zis Eleonora West. Noi am fost internați timp de aproape un an

de către *inamicii națiunilor aliate*. Acum am venit să vă cerem autorizația de a locui într-o cameră, undeva, sau de a ni se da posibilitatea să plecăm, dacă nu ni se permite să stăm. Sîntem amîndoi în drum : nu avem unde dormi, unde ne spăla, unde mîncă. Ni se interzice să rămînem și ni se interzice să plecăm.

— Sînteți cetățeni ai unui stat inamic, a zis iar guvernatorul. Ce spuneți dumneavoastră nu mă interesează. Aveți pașapoarte românești ? Atunci sînteți dușmani !

— Dar România luptă de luni de zile alături de aliați, împotriva Germaniei ! a izbucnit Eleonora West. Acest lucru îl știți și dumneavoastră ! 80 000 de români și-au dat viața pentru cauza aliaților. Îi socotiți dușmani pe cei care luptă cot la cot cu dumneavoastră ?

— România este un stat inamic ! a zis maiorul Brown.

El a scos din sertar o hîrtie și a citit tare :

— «*Țări inamice : Germania, Japonia, Italia, România, Ungaria, Finlanda* ». Nu e clar că sînteți dușmanii Statelor Unite ?

Traian Korugă s-a ridicat. Eleonora se uita cu implorare în ochi la guvernator :

— Nu ați aflat încă din ziare că România luptă de atîta vreme alături de aliați ? a întrebat ea. Nu vă sînt suficiente nici documentele noastre, din care se vede că venim din internarea germană ? Noi nu vă sîntem dușmani !

— Chiar dacă este așa, nu mă interesează, a zis guvernatorul, în dispozițiile și instrucțiunile primite de mine, se spune că românii sînt dușmanii Statelor Unite, și eu am pierdut prea mult timp vorbind cu dumneavoastră. Dumneavoastră sînteți dușmanii mei. Dumneata, doamnă, îmi ești dușmană. Dușmană ! Și, dacă eu ți-aș fi căzut în mînă, mă împușcai și nu vorbeai cu mine așa cum vorbesc eu acum cu dumneata. Ce-am făcut eu este ilegal și n-am să repet această eroare. Cu dușmanii nu se stă de vorbă !

Maiorul Brown, guvernatorul militar al orașului Weimar, era vinăt de furie și n-a răspuns la salutul lui Traian Korugă și al Eleonorei.

— Iată occidentul ! a spus Traian, coborînd scările. Nu-i interesează nici faptul, nici omul. Ei nu văd individul. Au generalizat totul și se închină numai regulii scrise !

— Nu mai pot merge pe jos, a zis Nora.

Traian a sprijinit-o de braț. Ea s-a lăsat pe umărul lui și a început să plîngă.

— Am făcut 200 de kilometri pe jos, ca să ajungem la ei! Am alergat ca spre Meca !...

— Nu regreta, Nora ! Noi am fugit de teroarea sălbatică a rușilor. Și e bine că am scăpat de ea. Dar cu adevărat bine pentru oameni nu este nicăieri. Pămîntul a încetat să mai fie al oamenilor !

108

După patru zile, Traian Korugă și Eleonora West s-au dus din nou la guvernator. Le trebuia o autorizație ca să mai locuiască în Weimar încă o săptămînă. Nora avea picioarele umflăte și nu putea merge mai departe.

Ea s-a îmbrăcat cu cea mai frumoasă rochie de mătase pe care o avea. Purta pălărie și pantofi cu tocuri înalte.

După ce i-a spus santinelei de la intrare să vor să vorbească cu guvernatorul, Traian s-a întors către Nora :

— Te-ai îmbrăcat ca la recepțiile oficiale !

Ea zîmbit. Ultima oară pusese rochia în urmă cu trei ani, cînd îl vizitaseră într-o dimineață pe ministrul Finlandei.

— Domnul guvernator va roagă să mai așteptați un moment! a zis politicoș santinela.

Au trecut cîteva minute. Nora părea calmă și mulțumită. Pe urmă a venit un alt soldat:

— Dumneavoastră sînteți diplomații români care vor să vorbească cu domnul guvernator ? Mai așteptați, vă rog, un minut!

Și a dispărut. Eleonora West s-a gîndit că maiorul Brown este în fond un om cumsecade, care știe să se poarte : de două ori se scuzase fiindcă îi lăsase să aștepte cinci minute.

Sediul guvernatorului militar era instalat într-o clădire mare, cu un hali imens. Nora se contempla în oglindă. Slăbise, și rochia îi cădea pe corp mai frumos decît ultima oară, la legația Finlandei.

— Veniți cu mine ! zis al doilea soldat, apărind iar.

Eleonora West s-a îndepărtat de oglindă, zîmbindu-și. Traian a sprijinit-o de braț și l-au urmat amîndoi pe soldat, care însă nu urca scările spre cabinetul guvernatorului, unde fuseseră ei data trecută, ci se îndrepta spre ieșire. Afară, i-a invitat într-un *jeep*, care aștepta în fața porții. Mașina a pornit.

— Unde mergem ? a întrebat Traian.

Soldatul de la volan a ridicat din umeri.

Bătea vîntul. Automobilul gonia cu viteză mare pe străzile orașului. Traian s-a aplecat la urechea celui lalt soldat :

— Unde mergem ?

Soldatul a ridicat din umeri și n-a răspuns, ca și primul.

Traian Korugă s-a întors către Nora. Ea își ținea cu mîinile borurile pălăriei și ridea : viteza îi plăcuse întotdeauna.

Jeep-u s-a oprit la marginea orașului, dinaintea unei porți mari, cu stîlpi de de piatră. Un portar cu chipiu le-a deschis, dar mașina nu a intrat în curte. Unul dintre soldați i-a dat portarului un plic, pe urmă le-a făcut semn lui Traian și Eleonorei West să coboare.

— Ce este aici ? a întrebat Nora.

Americanii s-au uitat să vadă dacă ea coborîse. Și n-au răspuns.

— Ce este aici ? a repetat Nora întrebarea, în germană, către portar.

— închisoarea, a răspuns el, apucînd-o pe Nora de braț.

Ea a vrut să spună ceva soldaților. Dar era prea tîrziu : automobilul dispăruse cu aceeași viteză cu care venise. Nora s-a întors spre Traian. El era palid.

Porțile grele de fier s-au închis. Ei erau acum în curtea închisorii.

109

Traian Korugă a fost închis în celula numărul 5, de la parter, iar Nora în celula 26, la etajul al treilea.

« Este sigur o greșeală » — și-a zis Traian, după ce a rămas singur.

încerca să ghicească cu ce greșise, dar s-a gîndit că Nora e și

ea închisă, în clipa aceea, într-o celulă la fel cu a lui, și-și pierdu calmul. La despărțire, Traian voise s-o îmbărbăteze, să-i spună un cuvânt de dragoste. Gardianul l-a smucit de umăr și i-a interzis să se apropie de ea. Nora s-a întors rugătoare spre gardian ; el a îmbrâncit-o, împingînd-o după colțul coridorului. Așa a fost momentul despărțirii, pe culoarele închisorii.

« Presupun că mă confundă cu cine știe ce criminal care are același nume sau seamănă cu mine, și de aceea m-au arestat » — și-a zis Traian. « Dar de ce au arestat-o pe Nora ? » Traian Korogă a început să bată cu pumnii în ușa, ca să vină gardianul.

« Rușii, mă așteptam să mă aresteze ! » — și-a zis el în continuare. « La ruși, lipsa de bătătură în palme este un motiv de arestare. Și, chiar dacă ei m-ar fi arestat fără să-mi controleze palmele, tot n-aș fi fost surprins : de la ruși m-aș fi așteptat la orice ! Am alergat pe jos două sute de kilometri, ca să scap de o societate în care *lipsa de motiv* constituie un motiv de arestare, de deportare sau de împușcare ! »

Îl aureau pumnii, dar continua să bată în ușa celei. Acum însă nu mai bătea ca să cheme gardianul, ci ca să se pedepsească pe sine, pentru prostia de a fi fugit două sute de kilometri în zadar, rîrînd-o pe Nora după el, cu picioarele umflate, cu tălpile rănite și însîngerate.

« Nemții, m-aș fi așteptat s-o aresteze pe Nora » — gîndea el mai departe — « fiindcă sînt naziști și antisemiți... »

— Ce vrei ? a întrebat gardianul, apărînd în pragul ușii.

— Vreau să vorbesc imediat cu directorul închisorii ! a spus Traian. Eu și soția mea am fost arestați din greșeală !

— Știu ! Cînd ajungeți aici, toți ați fost arestați din greșeală ! a răspuns gardianul, ironic.

— Nu-ți permit să fii ironic ! Te anunț că vreau să vorbesc imediat cu directorul !

— Nu există aici nici un director ! Dumneata ești arestat de americani. Noi nu facem decît administrație. Nici nu avem voie să vorbim cu arestații: sîntem și noi tot un fel de arestați !

— Vreau să vorbesc cu americanii !

— Domnul sergent nu vine decît o dată pe săptămînă ! a zis gardianul. Numai luna !

Traian și-a adus aminte că era luni.

— Vrei să spui că trebuie să aștept pînă luna viitoare ? a întrebat el. Crezi că soția mea are să stea o săptămînă în închisoare ?

— Degeaba îmi spui mie ! Degeaba bați în ușa ! Domnul sergent vine abia luni !

Gardianul a închis ușa.

— Anunță pe cine vrei, sau nu anunța pe nimeni ! Pînă cînd nu stau de vorbă cu directorul închisorii, ca să-mi spună motivul arestării, nu mă ating nici de apă, nici de mîncare ! Este singurul meu mijloc de protest, și am să fac uz de el !

— Declari greva foamei ? a întrebat gardianul.

— Și greva setei !

Gardianul a rămas o clipă în prag, cu cheile în mînă. L-a privit pe Traian cu milă și a închis ușa, zicînd :

— Păcat de dumneata ! Ești încă tînăr !

Apoi a învîrțit cheia în broască de două ori.

110

Nora West a lovit cu pumnii în ușa aproape o jumătate de oră. Un gardian a venit.

Dar nu a deschis : s-a uitat în celulă prin vizor.

— Dacă mai bați în ușa, vei fi pedepsită ! a zis el. Prizonierii n-au voie să bată în ușa celei !

Gardianul s-a dus. Nora s-a întins pe pat, dar după o clipă a sărit brusc în picioare. « Probabil că sînt păduchi ! » — s-a gîndit. Îi era frică. Ar fi vrut să bată în ușa și să ceară altă pătură sau măcar să întrebe dacă nu sînt păduchi. Însă acum știa că nu are voie să bată în ușa și a continuat să se plimbe prin celulă.

În adîncul sufletului, se simțea vinovată ; știa că e arestată pe drept. După ce falsificase acte de origine etnică și după ce plătise să fie furate acte din arhive, nopți de-a rîndul s-a gîndit la închisoare. În fiecare zi se aștepta să vină poliția. Știa că o să fie descoperită și arestată. Călătorînd prin Germania, tremura la vederea oricărui polițist : actele ei erau false. Ultimii ani ai vieții nu i-au fost decît o așteptare chinuitoare a ceasului cînd avea să fie arestată. « Acest ceas a venit » — și-a zis. « Acum m-au descoperit că sînt evreică. Acum nu mă mai pot salva ! » Trupul îi tremura de spaimă. « E absurd să cred că americanii m-au arestat fiindcă am ascuns originea mea semită și am falsificat acte în

România. Simt însă că de asta m-au arestat. Numai din cauza asta ! Nu e logic, dar nu poate fi altfel. Vina e a mea ! Și acum voi fi pedepsită crunt, pe drept ! »

Eleonorei i se făcuse frig. Lenjeria de corp, spumoasă și ușoară cum sînt clăbucii de săpun, rochia subțire ca voalul nu o puteau apăra de umezeala rece a zidurilor de piatră. Senzația de umed și de rece îi pătrunsese pînă la piele și dincolo de piele, în oase. O simțea în adîncul trupului. Niciodată pînă atunci nu îi fusese frig la rinichi. Nici nu știa exact, din punct de vedere anatomic, unde și cum sînt rinichii. Ei îi înghețau. Și nu numai ei, ci toate măruntaiele.

S-a învelit cu rochia peste genunchi, dar asta nu-i folosea ; în pat, îi era teamă să se așeze. Frigul cimentului din celulă îi pătrunsese, prin pingecele subțiri, pînă la genunchi și mai sus de genunchi, în tot trupul. Dinții îi clănțăneau. Afară era cald. Dar asta nu avea nici o importanță, de vreme ce ea dîrdăia ca în toil iernii.

Ca să se încălzească, Eleonora West s-a așezat pe vine, în mijlocul celulei. În clipa asta a simțit că trebuie să se ducă la toaletă. Trebuia să se ducă urgent. Bășica udului îi era ca stră-punsă de ace, și ea nu mai putea să-și încordeze mușchii. Eleonora și-a adus aminte din romane că în închisori există căldări, în loc de toalete. Dar în celula ei nu erau decît patul, măsua, fereastra cu gratii. Și ușa. Nora s-a îndreptat spre ușă și a ridicat pumnul să bată. « Trebuie să-mi dea voie să mă duc la toaletă ! » — și-a zis ea.

Dar în aceeași clipă i-au venit în minte cuvintele aspre ale gardianului neamț : « Dacă mai bați în ușă, vei fi pedepsită ! » Și a lăsat pumnul să-i cadă : îi era frică să mai bată.

« Sînt vinovată că am bătut în ușă cînd nu trebuia » — și-a zis ea și a început să se plimbe din nou. S-a oprit cu pumnii ridicați în fața ușii. Dar nici acum n-a avut curaj să bată. « Dacă mai bați, vei fi pedepsită ! » în vreme ce aceste cuvinte îi sunau în urechi, trupul ei a fost străbătut, ca un curent electric, de spaimă. Mușchii nu s-au mai supus voinței ei. A simțit cum chiloții subțiri și scurți se udă, cum i se udă portjartierul, rochia, și cum umezeala i se prelinge, caldă, pe pulpe, pe ciorapi și pe pantofi.

Nora West a mai făcut un efort să se rețină. Dar mușchii, carnea și trupul întreg parcă nu mai erau ale ei. S-a aplecat pe vine. În timp ce chiloții îi deveneau din ce în ce mai calzi iar ea

ședează pe vine, a avut o senzație de eliberare, de voluptate, cum niciodată în viața ei nu simțise. Fiecare mușchi, fiecare por, fiecare fibră a trupului ei se destindeau. Senzația aceasta era mai puternică decît orice plăcere : era voluptate pînă în străfunduri. Dar era încă mai mult : extaz. Simțea cum se desprinde de tot ce e pămîntean. Plutea.

Clipa aceasta de totală detașare, de extaz absolut, părea nesfîrșită, nesfîrșită... Ieșise din timp. Tot corpul ei se elibera. Nora West avea senzația că urinează de ore întregi, fără încetare.

Cînd ochii au privit cimentul umed din jur, a cuprins-, o spaima. S-a ridicat și a fugit într-un colț al celulei. Căuta să se ascundă. Era momentul cel mai dramatic al vieții ei. Cimentul celulei era ud. Urina se întindea sub pat, sub masă, pînă la picioarele ei.

Știa că făcuse ceva nepermis ; știa că va fi pedepsită crunt. Vocea spartă a gardianului îi revenea amenințător în urechi : « Vei fi pedepsită !... »

Eleonora West ar fi vrut să-și sfișie rochia de pe ea, ca să usuce pe jos, dar nu era cu puțință : pe jos se afla prea mult lichid, ca să poată fi uscat cu rochia ei de voal și cu lenjeria ei puțină, subțire și vapoasă. Și cineva îi striga mereu : « Vei fi pedepsită ! Vei fi pedepsită !... »

Dîndu-și seama că nu se va putea ascunde, că fapta ei va fi descoperită și că orice tentativă de a se sustrage pedepsei este inutilă, Eleonora și-a acoperit ochii cu pumnii ei mici, din care nu-și scosese încă mînușile croșetate și străvezii ca pînza de păianjen, și a început să plîngă cu disperare...

111

— Este extrem de regretabil ce vi s-a întîmplat ! a zis sergentul Goldsmith, comandantul închisorii. Eu, personal, vă cer scuze ! îmi pare rău că n-am aflat mai curînd de cazul dumneavoastră.

De la arestarea lui Traian Korugă și a Eleonorei West trecuse o săptămîină. Acum Traian stătea întins pe pat : nu se mai putea mișca. De șapte zile nu se atinsese nici de apă, nici de pîine.

Sergentul Goldsmith le adusese cu mașina lui lucrurile și acum îi ajuta Norei la despachetat. Le oferea amîndorura țigări. Părea extrem de jenat.

— Mîine-dimineață veți fi eliberați ! Vă voi căuta eu însumi o locuință și vă voi conduce cu mașina mea. Regret din adîncul sufletului ce s-a întîmplat !

Nici Eleonora West, nici Traian Korugă nu scoteau vreo vorbă.

— Domnul și doamna nu sînt arestați ! a spus sergentul, adresîndu-se gardianului-șef. Au fost aduși aici din greșeală. Mai rămîn pînă mîine, fiindcă nu au unde locui. Vor dormi amîndoi în această cameră. Adu cearșafuri curate și pături. Ei sînt numai oaspeți!

Sergentul s-a dus și s-a întors după o jumătate de oră cu un pachet. Adusese alimente, iar pentru Traian portocale și grep-fruturi. I-a strîns mîna lui Traian, cerîndu-și din nou scuze pentru cele întîmplate, și a plecat.

Gardianul-șef a asistat la această despărțire cu ochii mari, de parcă ar fi văzut o minune a cerului.

— Eu am știut tot timpul că americanii vor veni să-și ceară scuze pentru ce au făcut, a zis Nora. Statele Unite sînt o țară mare și civilizată !

Traian avea febră. A adormit imediat. Noaptea, a visat că e pe submarin, și iepurașii albi muriseră toți, pînă la unul. S-a deșteptat cu pijamauda udă leoarcă, spunînd tare:

— După ce au murit iepurașii albi, nu mai există nici o speranță !

Strigase în somn cu toată puterea, dar marinarii nu voiau să-l creadă.

112

A doua zi, sergentul Goldsmith nu a apărut la închisoare. Nora l-a așteptat toată ziua. Seara, a zis :

— Cine știe ce treburi l-au împiedicat să vină ! Mîine va veni înșă precis !

Gardianul-șef era de aceeași părere cu ea. Totuși, sergentul

Goldsmith nu a venit nici a doua, nici a treia zi. Peste o săptămînă a sosit un alt sergent.

— Nu am nici o cunoștință despre cazul dumneavoastră, a zis noul *Sachbearbeiter* ¹. Domnul Goldsmith a plecat în Statele Unite și nu mi-a lăsat nici o notă. Mă voi interesa, înșă ; luna viitoare vă voi comunica rezultatul.

Apoi a plecat. Era un tînăr cu părul roșu și fața pistruiată. Nu voise să-și spună numele nici măcar gardianului-șef. Semnătura nu i se putea citi, și era tot timpul nervos.

După o săptămînă, sergentul a venit, dar nu a stat la birou decît cîteva minute. Cînd l-au căutat soții Korugă, el nu mai era acolo. Plecase. După încă o săptămînă, sergentul a sosit la închisoare în toane proaste.

— M-am interesat de cazul dumneavoastră, a zis el. Sînteți arestați ca și ceilalți. Nu există nici o dispoziție să vi se ofere un regim special !

Și s-a întors cu spatele la Nora West și Traian Korugă.

— îi încui în celule separate, a ordonat el gardianului-șef, și le aplici același regim ca celorlalți prizonieri ! Eu nu permit nici un fel de excepție în închisoare !

Gardianul a făcut ochii mari : se uita fix la sergent voind să se convingă că a înțeles bine. Apoi a zis :

— Am înțeles ! Celule separate. Regimul închisorii. Nici o excepție !

Vocea gardianului tremura.

113

— Acum vine să ne despartă ! a zis Nora, auzind pașii gardianului pe culoar.

Ea s-a agățat cu amîndouă brațele de gîtul lui Traian. Plîngea cu hohote.

— Mai bine aș muri, decît să fiu iarăși încuiată singură în celulă !

Gardianul-șef s-a oprit în prag. Nora nu s-a întors spre el :

¹ *împuternicit, referent, (germ.)*

știa de ce a venit. Și Traian știa. El îl privea fix. Ar fi vrut să-I roage să-i mai lase cinci minute împreună. Dar a tăcut: era inutil.

— În vara asta au să mă concedieze, a spus gardianul. Sinț prea bătrîn. La vîrsta mea nu mai pot învăța să mă joc de-a v-ați ascunselea. Și nici nu vreau să-nvăț !

Gardianul a făcut o pauză. își aduna forțele, ca și cum ar fi trebuit să ridice ceva greu. Apoi a zis :

— Dumneavoastră rămîneți mai departe cum ați fost. împreună și cu ușa deschisă...

— Sergentul a revenit asupra ordinului ? a întrebat Nora.

— Sergentul n-a revenit asupra ordinului ! a zis gardianul și a plecat, sunîndu-și cheile.

Ușa celei rămăsese larg deschisă.

114

— Ce-au americanii cu noi ? a întrebat Nora disperată. De ce ne țin arestați de șase săptămîni ?

— Americanii n-au nimic contra noastră ! a răspuns Traian. Ei nici măcar n-au cunoștința de existența noastră !

— Și cît timp le mai trebuie ca să afle că ne-au arestat și că ne țin închiși ? Eu nu mai pot suporta !

— De existența ta și a mea nu vor lua cunoștința niciodată ! a zis Traian. Civilizația occidentală, în ultima ei fază de progres, nu mai înregistrează existența individului. Și nu e nici o speranță ca ea să ia cunoștința de el în viitor. Această societate cunoaște numai anumite dimensiuni ale omului. Dar omul integral, ca individ, nu există pentru ea. Tu — Eleonora West —, care stai nevinovată la închisoare, eu și alții ca noi *nu existăm*, pur și simplu. Sîntem doar niște fracțiuni extrem de mici dintr-o categorie. De exemplu, tu ești o cetățeană a unui stat inamic, arestată pe pămîntul Germaniei. Acesta este maximum de date pe care le poate asimila societatea tehnică occidentală despre tine. Ea te recunoaște numai după aceste caracteristici ale tale și te tratează ca atare, cu toată grupa din care faci parte, după regulile înmulțirii, ale împărțirii sau ale scăderii : după

cum cere problema ivită. Vina sau crima care au dus la arestare sînt ale categoriei.

— Totuși, americanii nu ne-au arestat degeaba, a zis Nora. Au ceva contra noastră, ne suspectează de ceva. Altfel, ne-ar fi dat drumul. Eu sufăr fiindcă nu cunosc motivul arestării. Căci un motiv trebuie să existe !

— Un motiv există, a zis Traian. Acest motiv este absurd, din punct de vedere uman, și perfect justificat, din punctul de vedere al mașinii. Căci occidental nu vede omul decît prin ochii tehnicii. Omul în carne și oase, capabil de bucurie și de suferință, este inexistent. Din cauza asta, nici nu poate fi socotit ca un lucru criminal faptul că ne-au arestat, ne țin închiși și mîine, poate, ne execută. Asta ar ar fi criminal dacă s-ar referi la oameni în carne și oase. Dar societății occidentale îi este imposibil să ia act de prezența omului viu : cînd arestează ori ucide un om, ucide nu ceva viu, ci o noțiune. În consecință, societatea tehnică apuseană nu poate fi acuzată de crimă. Nici o mașină nu poate fi acuzată de crimă ! Și nici nu se poate pretinde unei mașini să-i trateze pe oameni considerînd caracteristicile lor individuale.

— Și care ar fi acest motiv justificat și perfect din punct de vedere tehnic pentru care ne-au arestat americanii ? a întrebat Nora.

— Nu-I știu ! a răspuns Traian. Dar știu că a supune omul legilor și criteriilor tehnice, care sînt potrivite pentru mașini, echivalează cu a-I asasina ! Un om obligat să trăiască în mediul și în condițiile peștilor moare în cîteva minute. Și viceversa. Occidental a creat o societate ca o mașină. El obligă oamenii să trăiască în ea și să se adapteze legilor mașinii. Uneori, are impresia că a reușit. Dar oamenii mor cînd sînt tratați după legile aplicabile camioanelor și ceasornicelor.

People are not alike...

Nations are not alike.

Everybody is not the same or as deaver or strong as

everybody else.'

Numai mașinile sînt egale între ele. Numai mașinile pot fi înlocuite, demontate și reduse la părțile componente sau la

¹ **Oamenii nu sînt la fel...**

Popoarele nu sînt la fel.

Nici unul nu e la fel cu altul, nici la fel de inteligent, nici la fel de

puternic (engl.) Qawâharlâl Nehru)

cîteva mișcări. Cînd oamenii vor fi ca ele, atunci pe pămînt nu vor mai fi oameni!

Nora a oftat. Traian continua :

— Tu, ca persoană, nu ești. Sau, dacă vrei, ești doar văzută prin ochii tehnicii, care deformează. Însă în societatea tehnică, exact ca în cele barbare, omul nu are nici o valoare. Sau, dacă are una, ea e neînsemnat de mică. Arestarea ta este un fapt mic. Infinit de mic. Și, dacă e nedreaptă, atunci nedreptatea e și ea infinit de mică. În fond, nici nu ești arestată !

— Nu sînt arestată ?

— Nici măcar atît, a zis Traian. Nu noi, adică tu și cu mine, sîntem arestați: categoriile din care facem noi parte sînt arestate. Persoanele noastre, individual, nu există pentru societatea tehnică occidentală. Deci nu puteau fi și nu sînt arestate.

— Asta e o consolare ! a zis Nora. Stai la închisoare, și ți se demonstrează că nu ești arestat !...

— Este o consolare. Este chiar singura posibilă, la această oră tîrzie a istoriei !

115

— Acum s-a terminat ! a spus gardianul-șef, intrînd în celula soților Korugă. Citiți comunicatul ! Tburincia și orașul Weimar au fost date rușilor ! Trupele sovietelor sînt deja în oraș. Toată noaptea au sosit camioane încărcate cu soldați. Americanii s-au retras ; nu mai păstrează decît clădirea guvernămîntului, închisoarea și cîteva case. Nimeni nu are voie să plece. Poliția militară a înconjurat orașul.

Nora a citit comunicatul din ziar. S-a uitat la Traian, pe urmă l-a privit pe gardian, care stătea rezemat de ușă.

— Și cînd se predă închisoarea ? a întreat ea. Vom fi predați și noi rușilor, odată cu închisoarea ?

— Cred că da, a spus gardianul. Închisoarea va fi predată în dimineața asta sau după-amiază. Poate mîine-dimineață sau la noapte. Nu știm ora precisă !

. Traian Korugă și-a acoperit fruntea cu palmele. Și iar și-a recapitulat toate. Fuga. 200 de kilometri. Rusia. Teroarea. Vio-

lurile. Siberia. Picioarele umflate și pline de răni ale Norei. Comisarii politici. Predarea în celulă, cum se predau sclavii, în lanțuri.

— *Ne vous occupez plus que de l'essentiel, cur les iemps sont venus !* a zis el. Nu mai este timpul să am secrete. Nici să-mi fac iluzii. Gardianul-șef poate să audă. Știu că americanii ne vor preda rușilor, în celule încuiate. E criminal. Dar, din punctul lor de vedere, e o faptă nevinovată. Ei au candoarea locomotivelor, care parcă zîmbesc, după ce au strivit omul pe calea ferată. Occidentalii au redus și păcatul la o singură dimensiune, l-ău minimalizat la extrem. Aș zice că nici nu-l mai cunosc. Nu ei sînt vinovați, ci civilizația lor. Dar asta nu are nici o importanță în ceasul de-acum. Am amintit-o numai ca să nu ne mai facem iluzii. În cîteva minute poate, vom fi predați rușilor, adică celor mai sîngerosi teroriști care au acționat vreodată, organizați ca stat, pe fața pămîntului. Dacă mai suport omul mecanizat, redus la funcția de robot, fiara mecanizată n-o pot înfrunta. Nu vreau ! înainte de a fi predat rușilor, voi încerca să evadez. Și, dacă nu reușesc, mă sinucid !

Traian s-a întors spre gardian :

— Ne ajuți să evadăm ? l-a întreat el.

— Fac tot ce-mi stă în putință, a răspuns gardianul. Și eu vreau să fug. Eu sînt austriac. Mă duc la Viena, acasă. Dar eu plec mai tîrziu !

— Și eu ce fac ? a întreat Nora. Eu nu pot să evadez. Mi-e frică ! Mai bine m-ai omorî, Traiane !

— Ne sinucidem împreună, a zis Traian.

— Mai bine încercați întii să evadați! a spus gardianul. Cred că se poate. Zidul e distrus de bombardament, principalul e să ajungeți în curte. De-accJo e ușor...

Nu vă mai ocupați decit de esențial, căci au sosit vremurile ! (Cr.)

— Eu n-am curaj să cobor pe frînghie de la etajul al treilea ! a zis Nora. Tu-~~ști~~ bărbat, poți. Dar mie mi-e frică !

Traian împlotea frînghia din fișii de cearșafuri, de fețe de pernă și de pături.

— N-ai nevoie să cobori, a răspuns el. Tu nu faci nimic. Eu te leg și te cobor pe fereastră. Cînd ajungi jos, te furișezi pe lîngă zid și mă aștepți în fundul curții, la copacul pe care ți l-am arătat.

Nora îi ajuta lui Traian la împletitul frînghiei, ținînd-o de capăt. Ea a lăsat-o să cadă.

— Eu nu pot evada ! Cînd ai să mă cobori cu frînghia, am să mă gîndesc că pot fi împușcată în orice clipă. Numai la gîndul ăsta o să leșin de frică. Tu nu crezi că pot să tragă în timp ce cobor ?

— Pot ! a zis Traian. Dar sîntem obligați sa încercăm. Poate că nu te împușcă. Oricum, așa avem mai multe șanse să scăpăm, decît dacă ne sinucidem !

— Și dacă rămînem la ruși ? a întrebat Nora. Poate că dracul nu-i atît de negru ! Există și sub comuniști oamenii. Cum trăiesc ei, o să trăim și noi !

— Ai dreptate, a zis Traian. Sînt oameni și în statul sovietic. Și poate că viața lor nu e mai rea decît a oamenilor din occident. Criterii obiective de apreciere nu există. Adevăruri obiective nu există. Totul e subiectiv. Eu însă nu accept să trăiesc nici măcar o oră în paradisul roșu. Poate că pentru alții încăpățînarea asta a mea este absurdă ; din punctul meu de vedere, ea e justificată. Și, pentru ființa umană, lucrurile sînt juste numai din punctul ei de vedere. Nu vreau să cad în mîinile fiarelor mecanizate de pe Volga. Asta e nebunia mea. *A spirit with any honour is not willing to Uve except in its own way ; a spirit with any wisdom is not over eager to Uve at all.* ' Eu nu sînt deloc însetat de viață. Pot renunța la ea oricînd. Dar, dacă nu renunț la viață, atunci vreau

¹ Cine are cu de cit simțul onoarei nu accepta să trăiască decît în felul său propriu ; cine are cit de cit înțelepciune nu e deosebit de dornic nici măcar să trăiască, (engl.) (George Santayana)

s-o trăiesc așa cum socotesc eu că e mai bine. Accept orice argument. Dar nu accept să mi se indice de către alții cum să trăiesc și să trăiesc cum cred alții că e bine. Viața mea este numai a mea. Nu e nici a colhozului, nici a comunității, nici a comisarului politic. Deci am dreptul să trăiesc cum mi-am ales eu, și pot și să-mi coordonez viața cu cea a comisarului, dacă așa îmi place mie. Numai că mie nu-mi place ! Iar, dacă aș face-o, nimeni n-ar avea dreptul să mă acuze și să decidă că fac bine sau rău. Cu viața mea fac ce vreau ! Și eu refuz să mi-o trăiesc după moda sovietică ! De aceea mă sinucid !

Nora a început să plîngă. Traian împlotea mai departe la frînghie. Ea ținea capătul strîns.

— Vezi dacă au plecat americanii din turnuri ! a zis Traian.

Nora a ieșit pe culoar și a privit turnurile de pază de la poarta închisorii, ca să vadă dacă nu apăruseră în ele gărzile rusești.

— Trebuie să ne uităm la fiecare cinci minute, a spus Traian. Momentul cel mai bun este cînd se schimbă garda americană cu cea rusească. După aia, e prea tîrziu !

Toată dimineața au lucrat la frînghie. Au încercat-o dacă era destul de tare și destul de lungă. Și, la fiecare cinci minute, unul dintre ei ieșea să privească turnurile de pe zidul care înconjura închisoarea și se întorcea spunînd :

— Americanii !

Amîndoi se bucurau. Aveau iluzia că, dacă americanii se mai aflau încă în turnurile închisorii, nu era totul pierdut.

La ora șase seara, Traian Korugă și Eleonora West au fost scoși din celulă și urcați într-un camion american, împreună cu alți prizonieri. Traian era palid. Nora plîngea.

— Vor să ne predea rușilor în altă parte, a zis Traian. Camionul nostru se îndreaptă spre răsărit.

Străzile orașului Weimar erau pline de soldați și de mașini rusești.

— Vrei să sărim din camion ? a întrebat Traian. Acum ne transportă sigur într-o închisoare rusească.

Ieșiseră din oraș. Nora s-a uitat la câmpul verde. Pe urmă s-a uitat la soare. Vedea și ea că merg spre răsărit.

— în fața noastră este o pădure, a zis Traian. Sări tu întâi! Te ascunzi într-un tufiș și mă aștepți : sar și eu imediat după tine.

Nora plîngea.

— Pregătește-te ! a zis Traian.

— Sărim mai târziu, a răspuns ea. Acum nu pot. îmi e prea frică !

— Cine știe dacă o să mai avem o ocazie atît de bună ! Uite ce tufișuri bune de ascuns sînt pe-aici. Vrei să sari ? Camionul merge foarte încet !...

El a prins-o pe Nora de braț. Ea s-a apucat strîns de bancă, cu ambele mîini.

— Nu ! Dacă vrei să sari, sari singur ! Zău că nu mă supăr dacă mă lași pe mine și fugi singur !

Traian Korugă s-a așezat din nou lîngă ea și a închis ochii, ca să nu mai vadă pădurea, cu tufișurile ei dese, unde s-ar fi putut ascunde atît de bine. Știa că o astfel de ocazie nu se vamași ivi.

Cînd a deschis ochii, soarele îi bătea din față, orbindu-l. Acum se îndreptau spre apus.

— Americanii sînt totuși băieți buni ! a zis Traian, apucînd-o pe Nora de mîină.

Fața îi radia de bucurie.

— înseamnă că nu ne mai predau rușilor !

— Și unde ne duc ? a întrebat Nora.

Fruntea lui Traian s-a întunecat iar.

— într-o închisoare americană ! a zis el.

îi era rușine că se bucurase.

— Iartă-mă, Nora, că am fost vesel ! E o nebunie să te bucuri că ești transportat într-o închisoare, și nu în alta ! Dar asta este faza în care a ajuns omul în Europa : nu mai are de ales decît între două închisori...

118

— Dumneata ești Johann Moritz ? a întrebat ofițerul american și, zîmbind amical, a continuat :

— Comandantul orașului dorește să afle de la dumneata cum a fost cu evadarea. Dumneata ești cel care a salvat cinci prizonieri francezi din lagăr, nu-i așa ?

Johann Moritz s-a înroșit de plăcere. Nu și-ar fi închipuit că au să vină la el ofițeri americani să-l ia cu mașina și să le povestească isprăvile lui. « Chiar și comandantul orașului a auzit de mine ! » — s-a gîndit Moritz. Să-și spună numele i-a făcut plăcere, ca niciodată pînă atunci :

— Eu sînt Johann Moritz !

— Să mergem ! a zis ofițerul. Sînt cu mașina !

Johann Moritz a vrut să-și îmbrace haina : era numai în cămașă și în pantaloni. Voia să-și pună și ciorapii, căci avea picioarele goale în bocanci.

însă ofițerul se grăbea.

— Comandantul așteaptă ! Vino așa cum ești : într-o jumătate de oră te aduc înapoi cu mașina !

S-au urcat amîndoi în *jeep* și au plecat. Pe drum, Moritz s-a gîndit cum să-i povestească comandantului faptele, fără a le înflori. Își alegea de pe acum cuvintele. Obrajii i se îmbujoraseră, își imagina cum arată comandantul orașului și se vedea deja șezînd în fața lui și povestind evadarea.

între timp, mașina se oprise în dreptul unei clădiri mari, de piatră. Ofițerul s-a întors către Moritz :

— Dumneata rămîi aici !

Johann Moritz a coborît. Îi părea rău că nu mergea și ofițerul cu el : ar fi avut mai mult curaj. Dar automobilul a plecat. Santinela de la poartă l-a condus pe Moritz în curte. Pe urmă au venit doi polițiști germani și l-au dus mai departe. Moritz a privit în dreapta și în stînga ; nu-i venea să creadă că un comandant al orașului putea locui într-o casă atît de urîtă. Dar n-a vrut să întrebe nimic.

Totuși, cînd a intrat și a văzut la toate ferestrele gratii de fier, ca la închisori, Johann Moritz a întrebat :

— Aici locuiește comandantul orașului ?

Polițiștii au început să rîdă cu hohote. Nu se mai puteau opri din rîs. L-au încuiat pe Moritz într-o celulă de la subsol, unde nu era lumină ; învîrtind a doua oară cheia în broască, tot mai rideau de întrebarea arestatului.

119

Preteasa Corina Korugă a fost chemată la primărie. Era miezul nopții cînd i-au bătut la fereastră doi țărani cu banderole tricolore le braț, care i-au spus să vină cu ei. Afară era lună. Preteasa a încuiat poarta cu grijă și a ținut cheia în mînă.

La primărie, vreo zece soldați ruși chefuliau cu țărani. Preteasa a fost adusă în fața lor. Ei i-au dat să bea un pahar de vin și s-au uitat la ea în toate felurile. Preteasa și-a plecat privirile în pămînt și a spus în gînd acatistul sfîntului Nicolae. Soldații au forțat-o să bea ; dar ea a spus acatistul mai departe, fără să se uite la ei și fără să-și atingă buzele de pahar. Un soldat i-a turnat vin în sîn. Altul i-a ridicat poalele și a stropit-o cu vin pe dedesubt. Ea nu auzea ce spun ei, nici nu-i vedea. Stătea cu ochii închiși și spunea acatistul, gîndindu-se la sfîntul Nicolae, care seamănă cu părintele Alexandru Korugă, soțul ei. Rușii și țărani i-au turnat și alte pahare de vin în sîn, pe cap și sub fuste. Rochia și cămașa îi erau leoarcă.

Pe urmă, au trîntit-o pe podele. Preteasa își simțea rochia și trupul ude, ca și cum ar fi căzut în apă. Apoi a avut senzația că se duce la fund și se ineacă. Sfîntul Nicolae rămăsese pe mal și se ruga pentru ea.

A doua zi după întîmplarea de la primărie, preteasa Corina Korugă s-a spînzurat în poata găinilor.

120

Nora West. Prima noapte în lagărul de concentrare de la Ohrdruf.

« Trebuie să existe un motiv de arestare. Fără motiv nu m-ar chinui în halul ăsta ! » — și-a zis ea. Era culcată. Nu avea pernă, nici cuvertură : numai scîndura goală. O dureau șoldurile și coatele și toate oasele.

Ajunsesese în lagăr pe întuneric. Asta se întîmplase cu cîteva ceasuri mai înainte. După ce au coborît din camionul care îi adusese de la Weimar, pe Traian l-au dus în altă parte. Pe ea au adus-o aici.

Lagărul de femei este în niște barăci de lemn. Într-a ei mai dorm încă vreo treizeci de femei. Nu le-a văzut la față cînd a venit, fiindcă era deja noapte. Păreau însă fete tinere. Nora s-a întins pe patul de scînduri și a plîns. Pînă la urmă, a adormit zicîndu-și : « Acum trebuie să fie miezul nopții. Cine or fi femeile închise cu mine ? »

Din celălalt colț al barăcii, s-a auzit un rîs înăbușit. Nora a avut impresia că e un rîs de bărbat. Dar într-un lagăr de femei nu puteau fi bărbați. Ea a ascultat atent și s-a convins : era un bărbat. Acum nu mai ridea, dar se simțea cum făcea dragoste. Se auzeau clar toate mișcărilor.

Bărbatul a rîs din nou ; de data asta rîsul venea din alt colț al barăcii. Norei i s-a făcut frică. « De ce să-mi fie frică de oameni care fac dragoste ? » — și-a zis ea, încercînd să-și dea curaj. Dar nu s-a putut liniști. Îi era teamă de bărbații care făceau dragoste în baracă.

Ea și-a astupat urechile și a strîns pleoapele. Nu mai auzea nimic. Însă, cu ochii închiși, parcă îi vedea. Scîndura patului ei s-a clătînat. Nora a deschis ochii. Ușa era dată în lături. Intra-seră alți bărbați, care stăteau acum în mijlocul barăcii și vorbeau. Lîngă ei era o femeie în cămașă de noapte. Nora nu s-a mai putut abține și a început să țipe. A închis ochii și a țipat, cît putea de tare. Întîi fără să știe de ce. Acum continua să țipe, fiindcă îi era frică de femeile și de bărbații din baracă. Ei o vor zdrobi în bătaie, fiindcă a țipat și nu i-a lăsat să facă dragoste.

« E stupid ! » — s-a gândit ea. « Nu trebuia să țip. Se vor năpusti toți asupra mea și mă vor bate, pînă cînd mă vor omori. Au dreptate să mă omoare ! De ce-am țipat ? » Bărbații s-au ridicat și au fugit. Erau mulți. Cîțiva fuseseră întinși pe jos. Pe aceștia Nora nici nu-i auzise. Unul fusese chiar în patul vecin cu al ei. Nici pe el nu-l auzise venind și făcînd dragoste. Acum bărbații ieșeau ca niște umbre.

Eleonorei West i s-a părut că bărbații sînt foarte înalți și negri. Mai negri decît întunericul...

Cîteva femei ieșiseră și ele odată cu bărbații, dar s-au reîntors în baracă în vîrful picioarelor și s-au băgat în paturi.

Acum era liniște. Femeile erau în pat, fiecare la locul ei. Numai două mai rămăseseră în mijlocul încăperii, în picioare. Purtau niște cămășuțe scurte, prin care li se vedeau contururile grase. Nu vorbeau ; stăteau lipite una de alta. Nora a înțeles că mîncau. Ronțăiau ceva : striveau în dinți ciocolată.

Ea a așteptat ca cele două femei din mijlocul barăcii să se culce. Îi era frică ca ele să nu o bată dacă adoarme ; să nu fie omorîtă în somn.

Însă femeile își mîncau liniștite ciocolata.

— Care-i aia care-a țipat ? a întrebat încet una dintre ele. Nu e străina cu părul roșu care-a venit în seara asta ?

— Nu știu, a răspuns cealaltă. Mie nu-mi pare rău că a țipat : terminasem cu al meu și nu mai aveam chef !

Și au ronțăit mai departe ciocolată, fără să-și mai vorbească. Nora le urmărea fiecare mișcare. Pînă la urmă s-au despărțit. Una s-a dus într-un colț al barăcii, cealaltă în altul. Paturile au scîrțîit. Ele au adormit repede.

Nora însă se sufoca ; nu putea adormi. În baracă nu mai erau bărbați, și femeile dormeau. Dar atmosfera era încărcată de un miros amestecat de sudoare, de băutură și de bărbați care fac dragoste. Geamurile erau deschise, dar mirosul nu ieșea.

« Totuși, trebuie să existe un motiv ! », își repeta obsesiv Nora West. « Altfel nu m-ar fi închis aici. Și nu m-ar lăsa să mă sufoc ! »

A vrut să tușească. Dar și-a dus mîna la gură și s-a stăpînit. Se temea că, dacă tușește, femeile se vor deștepta și o vor bate.

121

Prima dimineață în lagăr. Cînd a deschis ochii, Traian Korugă l-a văzut pe Johann Moritz.

— Am dormit toată noaptea unul lîngă altul, a spus Traian, strîngîndu-i mîna lui Moritz. Cum ai ajuns aici ?

Johann Moritz a povestit. A început cu sfîrșitul, cu ofițerul care l-a chemat să istorisească despre salvarea francezilor.

— În loc să mă ducă la comandantul orașului, a zis Moritz, m-a dus la închisoare. Am stat opt săptămîni. Celulă fără nici o rază de lumină. Eu am tot așteptat să mă cheme comandantul. Dar nu m-a chemat. Și m-au mutat aici. Asta-i tot !

Johann Moritz s-a oprit din povestit. Apoi a întrebat :

— Dumneavoastră cum ați ajuns aici ?

Traian Korugă a ridicat din umeri.

Prizonierii, care dormiseră întinși pe pămînt, se deșteptau. Lagărul de concentrare de la Ohrdruf era o cîmpie împrejmuită cu sîrmă ghimpată. Aici se aflau 15 000 de prizonieri. Numai cerul liber, pămîntul și oamenii. La colțurile gardului de sîrmă ghimpată erau postate tancuri ; soldați cu arme automate supravegheau lagărul.

— Din Fintîna n-aveți nici o știre ? a întrebat Moritz.

Și, uitîndu-se la Traian, a continuat :

— Mie tot nu-mi vine să cred că dumneavoastră sînteți aici ! Și cum se face că am ajuns noi unul lîngă altul ? Toată noaptea am dormit alături ! Asta nu pot înțelege...

122

Comandantul lagărului de la Ohrdruf era evreu. Eleonora West s-a bucurat.

« Un evreu îmi va înțelege mai bine suferința. Mă va ajuta ca pe-o rudă să scap de aici ! » — s-a gândit ea. Era decisă să-i spună totul. Să-l implor. Să-i ceară ajutor, ca unui frate.

Biroul comandantului era tapetat cu fotografii din lagărele de concentrare germane. Nora s-a uitat la ele : erau mari cit pereții. Reprezentau oameni morți, spânzurați, înfomețați, prizonieri în haine vârgate, mobile de cadavre, camioane pline cu femei moarte. Nora West a uitat unde se găsește. I se părea că se afla și ea într-un lagăr de exterminare a evreilor din Germania nazistă.

L-a privit pe locotenentul cu părul roșu, care ședea îndărătul biroului. Ochii ei îl implorau să o salveze de la exterminare, de la înfometare, de la gazare, de la tortură.

« Eu sînt sora dumitale » — i-a spus ea în gînd. « Ajută-mă ! »

Niciodată nu se simțise mai evreică decît în clipa aceea.

— Domnule locotenent ! a început Nora, cu vocea tremurîndă.

În gît avea un nod de plîns, care nu o lăsa să vorbească.

— Nu vorbești decît atunci cînd ești întrebată ! a ordonat ofițerul.

Nora West și-a mușcat buza și a tăcut. A așteptat să fie întrebată. Ofițerul citea, fără să se uite la ea.

— Numele tău este Eleonora West Korugă ? a întrebât el cu voce severă. Asta ești tu ? Soțul tău este și el arestat ?

Ofițerul o tutuia pe Nora. Dar nu ca pe o soră.

— Soțul tău a fost funcționar al dictatorului Antonescu !

— Soțul meu a fost funcționar al regatului României ! a răspuns Eleonora West.

Ofițerul s-a înroșit : fața lui palidă și plină de pistru era acumca sîngele. Îi tremurau buzele.

— În România au fost pogromuri sălbatice, nu ? a întrebât el.

— Au fost, a răspuns Nora.

— În România au fost lagăre de concentrare pentru evrei ? a strigat el. Existau și lagăre în care evreii erau exterminați, gazați, spânzurați, decapitați, împușcați...

Locotenentul se ridicase în picioare. Nora s-a hotărît să-i spună acum că și ea este evreică. Că a trebuit să-și falsifice actele. Că a trebuit să fugă. Că a tremurat de frică în fiecare noapte.

— Răspunde la întrebarea mea ! a urlat ofițerul, apropiindu-se de ea, cu pumnii încheștați.

Nora simțea că o va lovi peste față și a închis ochii. Aștepta

lovitura. Trupul îi tremura. Și nu avea curaj să spună nici un cuvînt.

— Vorbește, criminalo ! a urlat el iar. Cite evreice ai ucis cu mîna ta ? Spune ! Dacă taci, te sfișii în bucăți ! Cîte evreice ai ucis tu, cu mîinile tale ?

Nora tăcea.

— Nu vrei să spui ! a zis el. Acum îți e frica ! Acum tremuri ! Faci pe tine de frică... Cînd ucideai, nu-ți era frică !

— Și eu sînt... a zis Nora West.

— Afară, curvă nazistă ! Afară !

Pumnul lui s-a ridicat amenințător în fața ochilor ei. Eleonora West a ieșit din birou.

T

X raian Korugă sene. Johann Moritz stă lângă el și-l privește cum ține creionul strâns între degete și desenează literele, cu micală, parcă ar înșira mărgelile.

Johann Moritz nu are răbdare să scrie. Nici nu îi place. Însă poate privi ore întregi, fără să se plictisească, cum scrie Traian Korugă.

« Când scrie, domnul Traian parcă se roagă la icoane » — se gîndește Johann Moritz. « Când îl vezi pe domnul Traian scriind, uiți că e prizonier. Nu mai vezi că e desculț, că nu s-a bărbierit și că are pantalonii rupți. Când scrie, Traian Korugă e un domn. Îți vine să-ți scoți pălăria în fața lui și să vorbești încet. »

— Tu ai auzit că există oameni care îmblînzesc șerpii ? a întrebat Traian, oprindu-se din scris.

— Am auzit, a zis Moritz.

— Sfîntul Daniil a stat în groapa cu lei, și leii nu l-au mîncat ! a zis Traian. El i-a îmblînzit. Mussolini avea în biroul lui doi tigri pe care îi domesticise. Oamenii pot îmblînzi șerpii, leii și toate fiarele. Acum a apărut pe fața pămîntului o nouă rasă de viețuitoare. Se numesc cetățeni. Trăiesc nu în păduri sau în junglă, ci în birouri; dar sînt mai cruzi decît fiarele sălbatice. Fi s-au născut din încrucișarea omului cu mașinile. Amestecătura

asta e rasa cea mai tare de pe pământ. Chipul lor este la fel cu al oamenilor ; uneori chiar îi poți confunda. Dar îi vezi imediat că se poartă nu ca oamenii, ci ca mașinile. În loc de inimi, cred că au ceasornice. Și creierul le e un fel de mașină. Totuși, nu sînt nici mașini, și nici oameni ! Au exact poftele fiarelor. **Totuși**, nu sînt nici fiare. Sînt cetățeni ! Ciudată corcitură... Ei au umplut pământul !

Johann Moritz a căutat să-și închipuie cum arată cetățenii. Dar n-a reușit. O clipă s-a gândit la Marcu Goldenberg, însă Traian i-a tăiat gîndul :

— Eu sînt scriitor, a zis el. Un scriitor este un împlînzitor, cel puțin după părerea mea. Cînd le arăți oamenilor Frumosul, adică **Adevărul**, ei devin blînzi. Acum vreau să împlînzesc cetățeni, începusem să scriu o carte. Ajunsesem la capitolul al patrulea, cînd m-au luat în captivitate, și n-am mai putut scrie. Capitolul a rămas neinceput. Acum, nici nu mai are rost să-l scriu : eu n-am să mai public niciodată cărți ! În locul capitolului al patrulea, aș **vrea să scriu** ceva ca să-i împlînzesc pe cetățeni. Dacă voi reuși, voi muri împăcat. Am să-ți citesc și ție ce voi scrie. Nu va fi roman, nici piesă de teatru : cetățenilor nu le place literatura. Ca să-i pot împlînzi, voi scrie **într-un gen care** le place lor. Voi scrie *petiții* ! Căci cetățenii n-au timp de pierdut cu poezia, cu romanele ori cu dramele : ei citesc numai *petiții*.

124

Petiția nr. 1. Subiect : Economic (Despre grăsime).

Am să vă trimit multe petiții.

Încep cu un subiect economic. Știu că civilizația occidentală este clădită pe baze materialiste. Economicul este Evanghelia dumneavoastră. Eu sînt scriitor, și scriitorul este un martor. Or, prima calitate care se cere unui martor e imparțialitatea. Deci, petițiile mele vor fi mărturiile ale adevărului.

Problema mi separe extrem de importantă. Este vorba de grăsime.

Dumneavoastră știți ce criză de grăsime este în univers la ora actuală.

Cînd am ajuns în lagăr, prizonierii dormeau întinși pe pământ, unul lângă altul. De-abia mi-am găsit un loc să mă întind și eu. Veneam din închisoare și eram foarte obosit. Cîmpia dimprejur mi s-a părut foarte mare; nu înțelegeam de ce nu ați făcut țarcul în care ați închis oamenii mai larg. Cele cincisprezece mii de persoane stau înghesuie una într-alta. Cînd sînt în picioare, este loc ; culcate însă, spațiul este așa de mic, încît vin una peste alta. Eu, personal, nu mi-am putut întinde picioarele toată noaptea. Cei din jur își întindeau picioarele peste capul meu. Picioarele lor erau calde și, fiindcă ei le țineau peste mine, nu mi-a fost frîg. Cred că ați făcut țarcul afit de strîm ca să economisiți iarba de pe cîmpie : prizonierii o strică sub tălpi, și iarba este scumpă ! Și e păcat să o calce prizonierii în picioare : mai bine s-o pască p vacă, fiindcă vaca dă lapte ! Prizonierii nu dau nimic.

Apoi, pentru un țarc mai larg, ar fi fost nevoie de mai multă sîrmă ghimpată. Și fierul e scump ! Nu merita să se cheltuiască banii pentru sîrmă, numai ca prizonierii să aibă mai mult loc și să poată dormi cu picioarele întinse.

În al treilea rînd, cred că din cei cincisprezece mii de prizonieri, foarte mulți vor muri, cînd vor începe ploile și frigul. Unii, chiar mai înainte. Cei rămași vor avea deci destul spațiu să-și întindă picioarele. Sigur că dumneavoastră, construind lagărul, ați ținut seamă și de acest lucru. V-am admirat mult cînd am înțeles că nimic nu v-a scăpat din vedere !

Înainte de a adormi, am ascultat — fără voia mea — o conferință. Conferențiarul, care se declara profesor la universitatea din Berlin, a vorbit despre grăsime. Subiectul conferinței constituie obiectul acestei petiții.

Profesorul a numărat în fiecare zi boabele de fasole din supape care o primim în lagăr. Timp de treizeci de zile, a numărat toate boabele din castronul lui, la prînz și seara. Pe urmă le-a adunat și a făcut media. El afirmă că un prizonier primește zece boabe pe zi, la cele două supe. Asistenții profesorului și-au numărat și ei boabele din castron, tot timp de treizeci de zile, și au confirmat exactitatea rezultatului. După aceea, profesorul a socotit cîte coji de cartofi și cîtă făina intră în supă. Aici a aproximat, fiindcă la bucătărie nu are voie să se ducă.

Dumneavoastră știți că nemții, avînd multă răbdare, sînt spe-

cialiști în măsurări și numărare. Cred, așadar, că putem avea încredere în concluziile cercetării.

După o lună încheiată de muncă, profesorul a sfârșit studiul și a ținut o conferință, care a fost foarte apreciată de auditoriu. (În trecut fie zis, germanii țin sau ascultă conferințe despre tot felul de subiecte. Este un obicei moștenit din evul mediu.) După ce ne-a spus cum a numărat boabele, strecurînd supă în fiecare zi, profesorul ne-a comunicat cîte calorii are un bob. Nu-mi amintesc cifra exactă. Pe urmă, a calculat cîte calorii au cele zece boabe la un loc, a adăugat numărul de calorii al cartofilor și pe cel al făinii, pe care prizonierii nu le văd în supă, dar despre a căror existență profesorul a spus că nu se îndoiește. El a conchis că fiecare prizonier primește, în lagăr, 500 de calorii pe zi. Asta în medie. În unele zile primește mai mult, în altele mai puțin. Zile de-a rîndul, de exemplu, nici măcar profesorul n-a găsit nici o boabă de fasole în supă lui; în aceste zile, n-a avut ce număra. Dar au fost zile cînd a avut cincisprezece boabe, și — uneori — chiar optsprezece ! Media este, deci, corectă.

Pe de altă parte, un om, cînd doarme, consumă o mie de calorii în 24 de ore. Prizonierii din lagăr nu dorm tot timpul, deci consumă mai mult. Dar profesorul a luat ca bază de calcul, ca pentru adormiți, o mie de calorii. Prizonierii primesc 500 de calorii în boabele de fasole. Restul de 500, cîte mai cheltuiesc, îl dau din rezervele lor de grăsime, adică din capitalul acumulat în corp. Cheltuind zilnic cîte 500 de calorii din cele cu care au venit de acasă, prizonierii pierd lunar cîte șase pfunzi de persoană. Și această socoteală este tot o medie. Cîntăririle s-au făcut zilnic de către asistenții profesorului, cu cîntare și greutăți improvizate ; ele par totuși exacte.

Acum, socotind șase pfunzi, adică trei kilograme, de untură, pe care o pierde — transformînd-o în calorii — fiecare prizonier, în lagărul ce cu onoare conduceți domniile-voastre se iroiesc lunar 45 000 de kilograme de untură. Cinci vagoane pline cu untură, care se evaporază lunar din lagăr ! Cei 25 000 de prizonieri împrăștie în văzduh acest munte de grăsime ! Gîndiți-vă și domniile-voastre ce pierdere !..

Eu nu sînt economist. Nu vă pot sugera nici o soluție. Sînt însă convins că veți ști să recuperați, cu mijloacele tehnicii înaintate de care dispuneți, și această untură vie. De ce să se piardă inutil f

Acesta este scopul petiției mele. Sper și cred că voi găsi la dumneavoastră înțelegerea necesară. Domniile-voastre faceți parte

din ramura cea mai avansată a civilizației occidentale. Poate trimiteți un raport la Academia de Științe din țara dumneavoastră. Ar fie barbarie să lăsați să se ducă în vînt 45 000 de kilograme de untură, în fiecare lună. Iarăși, dumneavoastră aveți și alte lagăre : cîteva sute numai în Germania, mi se pare. Ați putea aduna munți întregi de untură curată, lunar.

Eu, de cînd am ascultat conferința profesorului de la Berlin, simt cum miroase văzduhul a untură de om. Lagărul domniilor-voastre este o presă uriașă, care stoarce untura din oameni. Domniilor-voastre nu vă miroase a untură umană cînd stați cu ferestrele de la birou deschise ? Eu cred că și hainele vă sînt impregnate. întrebați-le pe soțiile domniilor-voastre — sau pe iubitele pe care le aveți — dacă nu vă miros părul și pielea a untură de om, noaptea, cînd intrați în pat lîngă ele. Femeile au simțul mirosului mai fin și au să >ă spună. Mie mi se întorc mațele pe dos de scîrbă !

Acum vă salut și vi asigur că sînt un mare admirator al civilizației dumneavoastră. Sînt încredințat că veți utiliza, cu mijloace tehnice eficiente, și untura noastră.

(Nu uitați că trei kilograme ofer și eu lunar, din trupul meu.)

MARTORUL

125

Petiția nr. 2. Subiect: Estetic (Idealul de frumusețe umană în societatea tehnică apuseană).

Ieri-seară am vorbit cu un profesor german despre estetică. M-am certat cu el: nemții, ca și ceilalți europeni, au rămas tot la clasicism. De aceea s-au prăbușit. O societate sănătoasă și progresistă are o artă modernă, așa cum aveți dumneavoastră în societatea tehnică apuseană.

Profesorul german mi-a arătat prizonierii care se plimbau prin țarcul lagărului și care — după cum știți — sînt numai piele și os. A zis că sînt urfiți. Rămăsese la idealurile de frumusețe grecești.

Eu găsesc că, dimpotrivă, oamenii reduși la piele și schelet sînt splendori, aden arate opere de artă. Acesta este tipul de frumusețe umană în societatea tehnică modernă. Am încercat să-l conving

pe neam! că societatea dumneavoastră prețuiește Frumosul mai mult decât oricare alta și că domniile-voastre stoarceți grăsimea din oameni din rațiuni pur estetice, ca să înfrumusețați universul. El n-a înțeles. Nemții înțeleg foarte greu. Din cauza asta se spune că au capul pătrat. Mîine voi ține o conferință despre idealul de frumusețe umană în occidentul modern.

Există un sculptor elvețian, Alberto Giacometti, care a aplicat în domeniul artelor plastice principiile și idealurile de frumusețe masculină și feminină pe care domniile-voastre le realizați la nivelul practic, făcînd dispară grăsimea și carnea din corpul uman ! Lucrîndu-și statuile, el s-a silit să elimine grăsimea din trupul uman și din spațiu. Trupul, redus astfel la o singură dimensiune, ia forma alungită și uscată a sîrmei. Este exact ce faceți și dumneavoastră în lagăr. Eu am știut dintotdeauna că civilizația dumneavoastră se conduce după principii estetice.

Ce frumos va fi universul mîine, cînd toată suprafața pămîntului va fi populată de oameni cu trupurile armonizate după canonul estetic al artei lui Giacometti și al dumneavoastră !

MARTORUL

126

— Dragă Moritz — a zis Traian Korugă —, am scris pînă acum mai multe petiții, prin care am căutat să devăluie adevărul și să-i determin să nu mai chinuiască oamenii. Știu că am avut dreptate în tot ce am spus. Am compus cu îndemîinare fiecare petiție, tn van ! Am folosit stilul juridic, stilul diplomatic, stilul telegramelor, al cărților de bucatărie, al reclamelor ; am fost sentimental, ironic, rugător... Am cerut dreptate în toate felurile în care m-a învățat disperarea. N-am primit nici un răspuns. Le-am spus cele mai crude adevăruri, dar ei nu s-au supărat. Le-am scris în genunchi, dar ei nu s-au înduioșat. I-am insultat grosolan, dar ei nu s-au simțit ofenșați. Am încercat să-i fac să ridă, să le ațîț curiozitatea. Degeaba ! N-am reușit să trezesc în ei nici sentimente înalte, nici porniri josnice. N-am trezit nimic ! Parcă aș fi vorbit cu pietrele : ei nu au sentimente de nici un fel. Nu cunosc nici măcar ura. Nici răzbunarea. Nici

mila. Lucrează automat : numai ce este în program. Dacă mi-aș sfîșia pielea de pe piept și aș scrie pe ea o petiție, cu sînge cald, tot n-ar citi-o ! Ar arunca-o la coș, cum au făcut și cu celelalte. Pur și simplu n-ar observa că e o fișie de piele din trupul unui om viu. Ei sînt indiferenți față de om. Indiferența cetățeanului a întrecut-o pînă și pe cea a mașinii !

— Bietul de dumneavoastră ! a zis Johann Moritz compătimitor. Acum ce-aveți de gînd să mai faceți ? Eu zic să nu le mai scrieți !

— Voi scrie mai departe, a spus Traian. N-am să mă opresc niciodată, pînă la sfîrșitul vieții mele ! Oamenii au îmblînzit toate fiarele. De ce nu i-am îmblînzi și pe cetățeni ?

— încercați altă cale ! a zis Johann Moritz. Cu scrisul cred că n-ajungeți nicăieri !

— Toate victoriile omului, de cînd se află el pe pămînt, au fost victorii ale spiritului. Cu spiritul îi vom îmblînzi și pe cetățenii din birouri. Dacă nu reușim, ne sfîșie pînă la ultimul. Trebuie să-i învățăm să nu mai sfîșie omul cînd îl întîlnesc ! Pînă cînd nu-i învățăm asta, nu mai putem locui pe aceeași planetă, în aceleași orașe, pe aceleași străzi cu ei. O să fie mai greu decât cu tigrii. Inșă eu n-am fost niciodată mai încrezător decât acum. Este poate optimismul de dinaintea morții. Spasmul agoniei mele e poate capitolul petițiilor de la ora 25. Dar îl voi scrie !

127

Petiția nr. 3. Subiect: Economic (Despre prizonierii care nu mai au decît o jumătate sau o treime din trup).

în patru zile, eu și cu un prieten al meu — care e contabil — am terminat de numărat prizonierii din lagăr care au numai o jumătate, două treimi sau patru cincimi de trup. El se pricepe la calcule. Eu mă grăbesc să vă scriu, fiindcă problema mi se pare urgentă, din punct de vedere economic. Ați putea economisi zilnic mii de mărci.

Iată despre ce este vorba. Dintre cei /5 000 de prizonieri închiși cu mine, 3 000 nu au corpuri întregi. Vreo două sute nu

au picioare deloc. Se tîrse ca niște reptile prin lagăr. 1 200 au numai cite un picior. Alții nu au decît un braț. Cîtorva le lipsesc ambele brațe. Și asta numai în ce privește părțile exterioare ale corpului.

Dar sînt foarte mulți căroro le lipsesc părți din interior, cum ar fi un plămîn, un rinichi, bucăți de oase și altele. 40 de prizonieri nu au ochi deloc.

Toți aceștia au fost arestați automat, ca și mine. La început, mi-a fost milă de ei. Prietenul meu Johann Moritz își întoarce privirea de cîte ori vede ologii și marii mutilați din lagăr. Dar Johann Moritz este un primitiv. El nu înțelege că, dacă arestarea este automată și dacă faci parte dintr-o categorie care trebuie băgată la închisoare, nu te poți eschiva pe motiv că nu ai picioare, ochi, nas sau plămîni. Arestul din oficiu nu prevede excepții pentru cei cu trupul în stare de nefuncțiune. Și așa se și cuvine ! Dreptatea trebuie să fie aceeași, egală pentru toți !

Este aici un profesor. Lui îi lipsesc ambele brațe, fiindcă le-a pierdut pe front. Cînd ați ordonat arestarea automată a profesorilor, ar fi fost nedrept ca pe prietenul meu să-l scuțiți de arestare, pentru că nu are mîini. Ce legătură este între brațe și arestarea din oficiu ? Nici una ! Este profesor, deci trebuia arestat cu toată categoria ! Așa cum ați procedat domniile-voastre. Căci dumneavoastră nu greșiți niciodată ! De aceea vă și admir eu atît de mult. Sînt capabil, în orice clipă, să-mi dau viața pentru marea dumneavoastră civilizație ! Dumneavoastră sînteți personifica-rea Justiției și a Preciziei!

Dar să revin la subiect. Aceste fracțiuni de oameni, care nu au decît părți de trupuri, primesc aceleași porții de mîncare ca prizonierii întregi. Este o mare nedreptate !

Propun ca acestor prizonieri să li se dea mîncare proporțional cu bucățile de corp pe care le mai posedă. Guvernul domniilor-voastre plătește cu bani peșin fiecare porție de mîncare pe care o primesc prizonierii. Prin prizonier se înțelege însă un ins întreg. Dacă i-ați strînge pe cei 3 000 de mutilați și le-ați număra mîinile, picioarele, ochii și plămîni, ați constata că ei nu sînt, în carne și oase — adică în realitate —, decît maximum 2 000 de oameni.

Ați putea deci economisi 1 000 de porții de mîncare în fiecare zi. De ce să plătiți pentru hrănirea părților de trupuri pe care acești prizonieri nu le au ? E o generozitate care nu trebuie să mai continue !

Cred că autoritățile superioare vor fi foarte mulțumite, dacă veți semnala cazul. S-ar putea chiar să vă decoreze : veți fi ecnominisît banii statului. Și banul este singura realitate !

Cu această deviză, vă salut

MARTORUL

128

Petiția nr. 4. Subiect : Militar (Schimbarea sexului).

Din cauza foamei, prizonierii din lagăr suferă unele transformări, care pot fi, pentru domiile-voastre de mare interes militar. Iată, pe scurt, despre ce este vorba.

Prizonierii care sînt arestați de mai multă vreme și care au trăit cu numai 500 de calorii zilnice nu mai au nevoie să se bîrbierească. Oameni care acasă se rădeau o dată sau chiar de două ori pe zi, aici, au început să se radă numai o dată la cîteva zile, apoi o dată pe săptămîină, de două ori pe lună, iar acum — deloc ! Barba le-a devenit din ce în ce mai rară și mai mătăsoasă, pe urmă ca un puf, pînă n-a mai crescut în nici un fel. Obrazul lor a ajuns curat de păr, ca al femeilor !

Dar nu e numai atît. Și glasul le este femeiesc. Au început să le crească sîni. Sînt unii care au fîtele ca ale fetelor de 13 ani. Pielea lor e catifelată, ca a muierilor. Și obiceiurile le sînt muieriești. Nu știu ce se întîmplă cu organele lor sexuale, dar cred că cu acest regim (și dacă mai reduceți încă porțiile de mîncare) le vor cădea phallus-»/și toate anexele masculine, ceea ce va însemna că transformarea în femei a mers pînă la capăt.

Doctorii pretind că e din cauza foamei și că « privarea de hrană are ca efect reducerea considerabilă și aproape încetarea secrețiilor hormonale cu funcție dublă : androgene (hormoni masculini) și estrogene (hormoni feminini). Mai mult, ficatul, slăbit, nu-și mai poate exercita funcția de regulator hormonal: este capabil încă să distruză excesul de hormoni androgeni, dar continuă să lase să treacă hormonii estrogeni. Echilibrul hormonal fiind stricat, organismul își arată și acuză latura feminină.»

¹ Lt.-col. dr. Eugene C. Jacobs.

Această constatare ar putea fi pentru civilizația dumneavoasă-tră de mare importanță militară. Gîndiți-vă ce liniște ar fi pe suprafața pămîntului, dacă — așa cum ați și început să faceți — i-ați băga pe toți bărbații statelor inamice în lagăre și i-ați hrăni cu cîteva sute de calorii pe zi, pînă devin femei! Națiunea inamică ar rămînea fără bărbați, și n-ar mai avea cine să facă războaie contra dumneavoastră !

Cred că Marele Stat Major va utiliza aceasta idee. Și, ținînd seamă de spiritul practic și inventiv al civilizației dumneavoasă-tră, nu mă îndoiesc că veți încerca și operațiunea inversă : supraalimentînd femeile voluntare din patria dumneavoastră, le veți putea transforma în bărbați. Ați avea mai mulți combatanți potențiali și mai multă mîină de lucru.

În încheiere, propun ca rațiile de 500 de calorii care se dau prizonierilor din lagărul pe care îl conduceți să fie reduse : poate că unii dintre ei se transformă mai repede în femei adevărate !

MARTORUL

129

Pregătire pentru marș. 15 000 de prizaonieri sînt transportați în alt lagăr. Este ora două noaptea. Lagărul a fost înconjurat de care blindate și de camioane.

Farurile camioanelor sînt aprinse. Reflectoarele de pe tancuri luminează ca ziua. Toate armele automate au țevile îndreptate spre masa de oameni care se scurge, ca un fluviu, către poartă. Traian Korugă și Johann Moritz merg alături. Noaptea e rece. Ei își simt unul altuia căldura trupurilor. Moritz tremură și îi clănțăne dinții.

La poartă stau două echipe de soldați cu bastoane de lemn. Îi numără pe prizonierii care ies și-i despart în grupe.

— Vor să ne încarce cîte șaptezeci într-un camion în care încap numai zece sau doisprezece oameni ! a zis Traian. Cum au să facă ? Tu ai auzit de legea impenetrabilității corpurilor ?

Moritz n-a răspuns. Continua să tremure de frig.

Traian a privit cum este încărcat primul camion. La început au intrat douăzeci. Ai fi crezut că nu mai este nici pic de loc.

Soldații i-au lovit cu bastoanele pe cei din camion, care s-au strîns unul într-altul. Au mai urcat încă zece. Bastoanele au început să lovească în cei abia urcați. S-au strîns și aceștia în cei care erau deja în camion, și iarăși s-a făcut loc. Au urcat alți zece. Acum se părea că nu mai e cu puțință să intre nici măcar un copil. Soldații au întors armele și au lovit cu paturile. Din nou au intrat zece oameni. Din cei șaptezeci, nici unul nu a rămas jos. Loviturile au încetat. Camionul era gata de plecare.

Traian Korugă a urcat în camion de mîină cu Johann Moritz, ca să nu se piardă unul de altul.

— Nu există legi absolute, dragă Moritz, a zis Traian. Nici fizica nu are legi invariabile ! Ea susține că două corpuri nu pot ocupa în același timp același loc în spațiu. În cazul nostru, șapte oameni ocupă locul unuia singur. Mai poți crede în fizică ? Tu ai auzit de Picasso ?

— Nu, domnule Traian !

Vocea lui Johann Moritz venea sugrumată. Traian era înalt de statură și avea capul deasupra, afară. Moritz era mic : capul lui era strivit între piepturile celorlalți, care îi apăseau plămîinii. Nici o boare de aer nu mai ajungea pînă la el.

— Mă sufoc ! a zis Moritz.

Era cuprins de panică. Aproape că plîngea. Dar nu se putea clinti. Nările lui căutau cît de puțin aer, și nu găseau.

— Mă sufoc, domnule Traian ! a repetat el. Simt cum mor !

— Răspunde întii dacă ai auzit de Picasso !

— N-am auzit nimic ! a zis Moritz. Nu știu nimic ! Mă sufoc : îmi văd sfîrșitul !

Traian a vrut să-i ridice capul lui Moritz, dar nici el nu-și putea mișca brațul și mușchii : trupul îi era strivit, redus la un volum minim. Doar capul îi era afară. Deasupra celorlalți.

— Acest Picasso este cel mai mare zugrav al societății occidentale ! a zis Traian.

— Nu pot asculta nimic ! a zis Moritz. Vreau să scot nasul afară ! Măcar o nară ! Domnule Traian, vă rog, ajutați-mă ! Mor !

Traian s-a supt și mai mult : Moritz era cu capul pe pieptul lui.

— Picasso ți-a făcut portretul, așa cum stai în clipa asta, aici, în camion, dragă Moritz !

— Portretul meu ? a întrebat Moritz. N-aud ! Mi-s urechile astupate !

— Portretul tău, a întărit Traian. Exact ca o fotografie. Și portretul camionului nostru. Șapte oameni care ocupă același loc în spațiu, în același timp ! Unul care are cinci picioare, altul trei capete, dar nu are plămîni, tu, care ai voce, dar nu ai gură, și eu, care am numai cap : un cap care zboară deasupra unui camion. Cînd m-am uitat prima oară la tablou — asta s-a întîmplat la Paris —, mi-a plăcut, dar n-am știut ce reprezintă. De-abia acum înțeleg că era camionul nostru ! Pictat exact ! Nici un amănunt nu i-a scăpat. A pictat pînă și lagărul nostru ! Pic-tează de parcă ar fotografia : numai lucruri adevărate. E un zugrav genial!

Camionul a pornit. Traian privea la oamenii din jurul lui. îi vedea de sus. Nici unul nu mai era om după chipul și asemăna-rea lui Dumnezeu : nu mai erau oameni deloc. Nimeni, în tot camionul care trecea pe ulițele satului, prin întuneric, nu mai era viu ; dar nici morți. Ei se balansau între viață și moarte : o secundă erau vii, și în secunda următoare erau morți. Uneori erau vii și morți în același timp. În sectorul în care se aflau ei nu mai exista spațiul : fusese eliminat. Murise. În sectorul în care se aflau ei nu mai există nici timpul : timpul a murit. Nici materia nu există. În sectorul lor este numai spasmul. Ochii sînt spasm. Carnea, sîngele, aerul, gîndul : toate sînt spasm. Oamenii nu mai au nici formă, nici spirit : sînt spasm...

— Acum poți respira ? a întrebat Traian.

— Nu știi ! Mi se pare că pot, dar numai cu o nară și din cînd în cînd ! a zis Moritz. Aici, lîngă pieptul dumneavoastră, printre coaste...

— O singură nară e destul ! Acum ascultă, că vreau să-ți spun ceva important !

— Nu pot asculta nimic... Mă iertați, vă rog ! a zis Moritz.

— Silește-te să ascuți ! a spus Traian. Sînt lucruri importante :

Every horror had its definition

Every sorrow had a kind of end:

In life there is not time to grieve long.

But this, this is out of life, this is out of time,

An instant eternity of evil and wrong.

We are soiled by filth that we cannot clean,

United to supernatural vermin.

It is not we alone, it is not the house, it is not the city that is defiled.

But the world that is wholly foul! '

— Vorbiți mai tare, că nu aud ! a zis Moritz.

Traian a continuat, cît a putut de tare :

Clear the air ! clean the sky ! wash the wind !

take the stone from the stone, take the skin from the arms,

take the muscle from the bone, and wash them !

Wash the stone, wash the bone, wash the brain,

wash the soul,

wash them, wash them ! ²

— N-am înțeles nimic ! a zis Moritz. Ce bine de dumneavoastră, domnule Traian, că puteți sta cu capul deasupra celorlalți ! Dumneavoastră nu vă sufocați !

În lagăr, oamenii scurți suferau mai puțin de foame decît cei înalți; în camionul care ducea șaptezeci de persoane, gonind ca o năluca pe ulițele satului Ohrdruf, prizonierii scunzi erau aproape morți din lipsă de aer...

— Domnule Traian, nu mai vorbiți, că eu tot nu aud ! a zis Johann Moritz.

— Dacă nu auzi, ai să plătești cu viața !

— Ce să aud ? a întrebat Moritz.

— Profesorul neamț a greșit ! a zis Traian. El a săvîrșit un mare păcat și va muri din cauza asta !

— Care neamț a păcătuit ? a întrebat Moritz.

— Profesorul care a cîntărit grăsimile și carnea noastră vie ! a

¹ Fiecare oroadă se putea defini

Fiecare mîhnire cunoștea un sfîrșit oarecare :

în viață nu e timp pentru mîhnin lungi.

Dar aceasta este în afara vieții, în afara timpului,

Este o eternitate imediată de rău și de nedreptate.

Sîntem mînjiți de o murdărie de care nu ne putem curăța,

Soață cu spurcăciunea supranaturală.

Nu numai noi, nu numai casa, nu doar

cetatea sîntem poluați.

Lumea-ntregă e infectată !

² Limpeziți aerul ! curățați cerul ! spălați vîntul !

scoateți piatra din piatra, desfaceți brațul de piele,

smulgeți mușchiul de pe os — si spălați-le !

Spălați piatra, spălați osul, spălați creierul,

spălați sufletul,

spălați-le, spălați-le !

răspuns Traian. A cântărit-o vie, ca să ne măsoare suferința. Durerea omului, însă, nu se măsoară cu kilogramul și nici cu tona. Nici viața nu se măsoară. Cine încearcă asta face păcat de moarte !

— Nu aud ! a zis Moritz.

— Nu-i nici o pagubă, dacă nu auzi ! Te prăbușești și fără să auzi ! Nici șoferul camionului nostru, nici santinelele, nici soldații cu bastoane de lemn, nici cei cu mitraliere, care abia așteaptă să tragă în noi, nu aud nimic ! Nici unul ! Și totuși se prăbușesc odată cu noi, la fel ca noi, împreună cu noi... Vezi cum se prăbușesc ?

— Mi-s ochii acoperiți ! a zis Moritz. Nu văd nimic !

— Nici nu simți nimic ? a întrebat Traian.

— Nimic ! a zis Moritz. Doar că mă sufoc.

— Vezi că simți esențialul ? a zis Traian trist. De ce spui că nu simți nimic ? Toată lumea simte asta, dar nu vrea să mărturisească !

130

Prizonierii au fost urcați în vagoane pentru vite. Vagonele purtau pe ușă inscripția *24 de cai*; în fiecare din ele au fost închiși 140 de oameni. Ușile s-au închis, vagon după vagon : în ultimele, femeile. Trei mii de femei. Trenul era lung. Lui Traian i-ar fi plăcut să-l vadă trecînd, de departe.

— Trenul nostru seamănă cu convoiul care urca Golgota, doar că e mecanizat ! a zis Traian. Noi urcăm Golgota cu mijloace tehnice ; Isus a urcat pe jos, între cei doi tâlhari ! Tu știi de ce l-au răstignit împreună cu doi tâlhari adevărați ?

— Nu știu, a zis Moritz.

— Judecătorii, ca să pedepsească un nevinovat, îl încadrează între doi vinovați. Trucul e clasic. Evreii n-au îndrăznit să-l crucifice pe Isus singur, și l-au pus între doi tâlhari faimoși. În timpul execuției, atenția mulțimii era sustrasă de la nevinovat. Eu, tu, soția mea și ceilalți mulți avem fiecare la dreapta și la stînga cîte un vinovat. Ca pe Golgota ! Numai proporția s-a

schimbat: atunci un nevinovat era încadrat de doi vinovați, acum zece mii de nevinovați stau între doi vinovați ! Însă deosebirea e fără însemnătate : sistemul e același. În plus, noi urcăm pe cruce automat, cu mijloace tehnice. Însă manevra e infantilă. Îndată ce se termină execuția, mulțimile vorbesc nu despre cei doi vinovați care au fost uciși împreună cu Isus, ci numai despre Isus. Așa s-a întîmplat întotdeauna, așa se va întîmpla și acum. Chiar dacă crucificarea se face automat și chiar dacă urcăm Golgota cu locomotiva !

Traian Korugă s-a apropiat de fereastra cu gratii a vagonului. Trenul oprise.

— Ce vedeți ? a întrebat Moritz, care nu ajungea cu ochii pînă la fereastră.

— Sîntem într-o gară ! a zis Traian. Mai este un tren, alături de al nostru !

— Tot cu arestați ? a întrebat Moritz curios.

— Un tren cu foști arestați ! Sînt sclavii străini din Germania, eliberați ! a zis Traian, privind mulțimea de bărbați și de femei care se mișca în jurul trenului vecin. Toți fumează *figări* !

Moritz a înghițit în sec.

— Din tren coboară acum o femeie care mănîncă cîrnați cu piine albă ! a continuat Traian, înghițind și el în sec.

— Aș vrea să-i văd și eu, a zis Johann Moritz. Poate cunosc vreunul ! De ce neam sînt ?

— Amestecați, a zis Traian, privind culorile steagurilor desenate pe vagoane și stegulețele de la butoniere. Femeia care mănîncă pîine cu unt și care are pulpele albe, ca pîinea din care mușcă, e daneză. În spatele ei, e o franțuzoaică. Frumoasă. Ochi negri !

— Mai sînt și alți francezi ? a întrebat Moritz.

— E un grup de francezi chiar lîngă vagonul nostru ! a spus Traian. Amestecați cu italieni și belgieni !

— Vreau să-i văd pe francezi ! a zis Moritz cu nerăbdare.

Vechea lui pasiune pentru francezi nu pierise.

Traian l-a ridicat de subțiori, ca să ajungă cu ochii la fereastră.

— Sînt francezi ! a zis Moritz. Asta de lîngă italian seamănă bine cu Joseph ! îl vedeți ?

— Care Joseph ?

— Prietenul meu Joseph ! a zis Moritz. Nu v-am povestit despre el ? Cel pe care l-am ajutat să evadeze ! Dacă n-aș fi

sigur că e în Franța, așa crede că e chiar el, așa de tare seamănă !
Vreți să-i spuneți ceva ?

— Ce să-i spun ?

— Orice, a zis Moritz. Eu nu știu franțuzește, dar vreau să-i spunem ceva ! Spuneți-i bună ziua și drum bun spre Franța !

Johann Moritz nu putea trece pe lângă un francez fără să-i spună ceva sau măcar să-i zîmbească prietenește.

— Acum e lângă noi ! a zis Moritz. Spuneți-i acum ceva !

Traian Korugă a continuat să tacă. Johann Moritz nu s-a mai putut stăpîni și a strigat în nemțește :

— Călătorie frumoasă în Franța !

A vorbit dulce. Toată fața îi radia de bucurie că se putea adresa unui om care-i era drag, numai fiindcă era francez.

Glasurile de sub fereastră au amuțit dintr-o dată. Grupul de pe peron s-a imobilizat, cu ochii spre fereastră vagonului unde se afla Moritz. Traian a auzit cum cel care semăna cu Joseph a întrebat în franțuzește :

— Ce spune porcul de nazist ?

Privirile bărbaților și ale femeilor de pe peron îl fixau pe Johann Moritz, care le zîmbea cu prietenie de după gratii.

— Probabil că vrea o țigare, porcul ! a zis o femeie.

Tinărul care semăna cu Joseph a dus mîna la buzunar, dar și-a oprit brusc gestul. S-a aplecat, a luat o piatră și a aruncat-o în fereastră la care zîmbea Johann Moritz. Bolovanul a nimerit între gratii și a căzut în mijlocul vagonului, lovindu-l pe unul dintre prizonieri.

— Na țigare ! Vrei să fumezi, porcule ? Trei ani m-ai ținut închisă în Germania !

A doua piatră a răsunat în peretele vagonului, apoi a treia. O ploaie de pietre a început să curgă asupra vagonului lor ; prizonierii s-au culcat pe podele, depărtîndu-și capetele de ferestre. Pietrele cădeau ca grindina. De-afară se auzeau înjurături și strigăte, ca la asalt. Erau glasuri de femei, de bărbați, de copii revolțai. Glasuri în franceză, italiană, rusă, daneză, flamandă, norvegiană. În toate limbile se striga aceeași înjurătură, aceeași ură dezlănțuită. Sunetele cuvintelor se abăteau odată cu sunetele pietrelor asupra lui Johann Moritz : porc de nazist, criminal nazist, nazist asasin, nazist, nazist, nazist...

Toată lumea din trenul de « persoane deplasate » coborîse și se asociase celor dinții, aruncînd cu pietre în trenul prizonierilor. Santinelele și poliția militară au încercat să facă ordine : ata-

cui era însă prea violent, ca să poată fi potolit, și continua cu furie. Poliția a început să tragă în aer. Un strigăt de revoltă, un *huideoo* unanim, a izbucnit din piepturile sclavilor eliberați, la adresa poliției, care-i apăra pe naziști de linșaj.

Johann Moritz rămăsese la geam, și după ce prima piatră îi vîjîise pe la urechi. Nu se mișcase de la fereastră vagonului și nu încetase să zîmbească nici după începerea atacului. Nu înțelegea ce s-a întîmplat. Și, chiar dacă ar fi înțeles, n-ar fi putut crede că francezul care semăna cu Joseph a aruncat cu pietre în el și a vrut să-i spargă capul.

În vreme ce Johann Moritz privea cu ochii mari cum mulțimea de jos îl lapidează, ceilalți prizonieri din vagon l-au prins de la spate și l-au ținut în spate, trîntindu-l pe podele. Zeci de pumni s-au încheștat deasupra lui Moritz, și toți îl căutau, ca să-l lovească, să-i sfișie carnea, să-l strivească. Johann Moritz s-a pomenit sub zeci de picioare care îl călcau cu ură, cu disperare, cu bestialitate, în timp ce de afară pietrele plouau asupra lor, lovind ferestrele, pereții, capetele.

Prizonierii nu-i puteau ierta lui Moritz că dezlănțuise furia și atacul sclavilor eliberați de pe peron. Voiau să-l facă bucăți. În jurul lui erau nu oameni, ci masa, acest animal apocaliptic cu o mie de picioare, care îi călcau, toate, carnea și trupul. Afară, tot masa, animalul apocaliptic cu o mie de brațe, care aruncau cu pietre în el ! Lui Moritz i-a năvălit sîngele pe nas și pe gură ; în clipa aceea, a crezut că o să moară.

Cînd s-a împăcat cu gîndul că-i venise ceasul morții, n-a mai simțit nici bocancii care-l striveau, nici pumnii care-l loveau. N-a mai simțit nici un fel de durere : a simțit doar că sîrșitul suferințelor este aproape și s-a gîndit la preotul Alexandru Korugă, la biserica din Fîntîna și la icoana Maicii Domnului. În mîntea și în trupul lui s-a pogorît pacea. Auzea loviturile care izbeau în pereții vagonului, și știa acum că aceste pietre îl căutau pe el. Numai pe el. Toată lumea voia moartea lui Johann Moritz. Lumea nu va mai putea trăi și nu va mai exista pe pămînt nici un *progres*, dacă el rămînea în viață : vinovatul de toate relele din univers era Johann Moritz. De aceea voiau toți să-l ucidă. De aceea îl striveau prizonierii cu picioarele. De aceea îl băteau cu pietre, de afară, foștii prizonieri. De aceea îl țineau arestat soldații. Mulțimea nu se va potoli pînă cînd nu va muri Johann Moritz. Poliția militară nu va putea potoli « persoanele deplasate » pînă cînd nu va fi ucis Johann Moritz. Pri-

zonierii din vagon nu vor putea nici ei fi potoliți, pînă cînd nu va fi ucis Johann Moritz. Soldații cu arme automate și tancuri nu se vor putea nici ei duce acasă, peste ocean, pînă cînd Johann Moritz nu va fi făcut bucăți. El trebuie să moară : el este *Omul*. Pentru el nu există iertare.

« Cu ce-am greșit eu, Doamne ? » s-a întrebat în gînd Johann Moritz. Apoi și-a zis : « Eu îi iubesc pe francezi și am vrut să le spun un cuvînt de prietenie. De asta măucid. Și pe Isus l-au ucis tot fiindcă a iubit oamenii ! » Vorbele lui Traian i-au venit în minte : « Noi urcăm pe Golgota cu locomotiva ; urcăm o Golgotă mecanică ! »

Johann Moritz a avut impresia că e pe cruce și a simțit cum se face noapte și întuneric, întuneric, întuneric...

131

Johann Moritz s-a trezit tîrziu, cu capul și cu pieptul bandajate. Capul îi ședea rezemat de Traian ; ar fi vrut să-l întrebe de ce și-a dezbrăcat cămașa, dar n-a avut putere.

— Mi-e sete ! a șoptit Johann Moritz.

Traian s-a prefăcut că nu aude.

— Mi-e sete ! a repetat Moritz.

Zăcuse cîteva ceasuri fără cunoștință în brațele lui Traian, care-l bandajase, rupîndu-și cămașa în fișii, și-i făcuse loc să stea întins.

Pînă atunci, Johann Moritz nu scosese nici un cuvînt. Traian își ținuse palma pe pieptul lui, ca să-i simtă bătăile inimii. De cîteva ori, Traian se aplecase cu urechea pe bandaj, să asculte : inima lui Moritz bătuse atît de încet, încît palma n-o percepea. Abia se mai simțea cu urechea.

Acum Moritz vorbea. Traian se bucura, ca și cum el însuși s-ar fi sculat dintre morți.

Dar Johann Moritz voia apă. îi era sete ca lui Hristos pe cruce. Și în vagon nu aveau apă. De douăzeci de ore, prizonierii erau înțucați, fără să fi primit nimic de mîncare sau de băut, fără să li se permită să-și facă nevoile.

În vagon mirosea a putred, a acru, a materii fecale. Urina se întinsese pe podele, peste tot. Johann Moritz zăcea și el în urină : urinase pe jos, fără să-și fi dat seama. Dar el nu simțea nimic. Nici nu deschisese ochii pînă acum ; doar buzele și le deschisese.

— Mi-e sete ! a zis iar Moritz.

— Îmi pare rău, nu există apă ! a zis Traian. Nu există nimic de băut !

Se gîndea cu ce ar putea să-i umezească buzele lui Moritz. Și-a amintit că citise undeva că soldații lui Ghinghis Han, călărind prin stepă fără nimic de mîncat și de băut, deschideau cu cuțitul o venă de la piciorul calului. Puneau buzele, sugeau cîteva înghițituri de sînge, apoi legau vena și plecau mai departe. Zile de-a rîndul, călărășii lui Ghinghis Han nu mîncau și nu beau altceva decît aceste picături de sînge cald. Imaginea îl obseda pe Traian. I-ar fi dat lui Johann Moritz cîteva picături din sîngele lui, ca că-i potolească setea : sîngele l-ar fi refăcut.

— Mi-e sete ! a zis Johann Moritz, cu voce rugătoare.

— Nu e nimic de băut, dragă Moritz ! Singurul lichid care s-ar putea bea, și din care ti-aș da cu plăcere să-ți umezești buzele, este sîngele meu. Dar trebuie să nu bei sînge : cine bea sînge de om devine strigoii. Seamănă în continuare a om, dar nu mai este om ! E mașină, e diavol, e masă ! Are tot ce au oamenii, în afară de suflet...

— Mi-e sete, a murmurat Moritz.

— Te cred, a zis Traian. Dar sînge trebuie să nu bei, și altceva n-aș avea să-ți dau. Tu ești singurul din jurul meu care n-a băut sînge de om. Auzi ce-ți spun ? Toți ceilalți au băut sînge, și acum sînt strigoii ! Nu mai sînt oameni ! Nici prizonierii, nici santinelele, nici foștii prizonieri, care te-au bătut cu pietre ! Numai tu ai rămas om, fiindcă tu mai iubești oamenii...

— Mi-e sete !

— Cred, cred că ți-e sete și că, dacă nu bei, ai să mori ! Dar e mai bine să mori ca om, decît să trăiești ca strigoii ! Să nu bei sînge de om, mă auzi ?

— Mi-e sete, a șoptit din nou Johann Moritz.

132

Petiția lui Johann Moritz.

Subsemnatul Moritz Ion din România, satul Fîntîna, trimit această 'petiție către stăpînitorii țării în care mă aflu, pSntru u-i întreba de ce mă țin închis ca pe iilhari și mă chinuiesc cum a fost chinuit Hristos pe cruce.

Nu v-am pus această întrebare mai de demult. Ar fi trebuit și o fac, dar eu sînt om cu răbdare. Sînt plugar. Și plugarii știu să aștepte.

Am așteptat, așa cum îmi e firea, o primăvară întregă. Am așteptat toată vara. Am așteptat iama, cit e dc lungă. Acum este din nou primăvară. Eu sini numai piele și oase. Sufletul îmi este negru de supărare și de suferință, cum e cărbunele și cum e cerneala. Acum nu mai pot aștepta. De aceea, vă întreb : de ce mă țineți închis f

Eu nu am furat, nu am ucis, nu am înșelat și nu am făcut nici o faptă rea, din cele oprite de lege și de biserică. Dacă nu sînt nici hoț, mei ucigaș și nici înșelător, de ce mă țineți în pușcărie <'

M-ați înfometat și m-ați chinuit, de sînt astăzi numai ca o umbră pe fața pămîntului. Am stat închis în 14 lagăre. A venit, cred, timpul să vă întreb ce aveți cu mine !

Mie mi-e greu pînă cînd mă hotărăsc. Dar acum m-am hotărât.

Petiția asta o trimit stăpînitorilor din țară prin poștă. O trimit și prin santinela de la poarta închisorii. Și trebuie să ajungă la urechile stăpînirii, chiar dacă înainte ar face înconjurul pămîntului. Stăpînitorii trebuie să mă audă, chiar dacă umblă cu urechile înfundate.

Voi lipi petiția pe toate ușile închisorii. O voi arunca cu praștia în strada. Voi prinde cu lațul păsările care zboară pe deasupra lagărului și le voi lega petiția mea de picior, ca s-o ducă peste toată fața pămîntului.

Incepînd din această zi, strig să mi se facă dreptate. Mă veți înclua în pivnița închisorii, ca să nu mi se mai audă glasul. Dacă nu voi avea creion și hîrtie, voi scrie petiția cu unghia pe zid.

Cînd mi s-o toci unghia pînă la carne, am să aștept să crească, și am să scriu din nou.

Dacă mă împușcați, eu n-am să mă duc nici în rai, nici în iad, nici în purgatoriu. Sufletul o să-mi rămînă aici, pe pămînt, și are să vă urmărească pretutindeni, ca umbra. Am să vă deștept noaptea din somn de sute de ori — pe voi și pe iubitele voastre — și am să vă spun că eu am dreptate. Și n-o să mai puteți închide ochii. Pînă la sfîrșitul zilelor voastre, n-o să mai auziți nici muzică, nici cuvinte de iubire, nimic : urechile vă vor fi pline de vorbele mele, ale lui Ion Moritz.

Eu sînt un om și, dacă nu am făcut nimic rău, nimeni nu are voie să mă țină închis și să mi chinuiesc. Viața mea și umbra mea sînt numai ale mele, și oricine ați fi voi, oricîte tancuri și mitraliere și avioane, și oricîte lagăre și oricîți bani ați avea, nu aveți dreptul să vă atingeți nici de umbra și nici de viața mea !

Eu nu mi-am dorit în viață decît să muncesc, ca să am unde mă adăposti, cu muierea și cu copiii mei, și ca să avem ce mânca. Așa fac toate viețuitoarele pămîntului.

Din cauza asta m-ați arestat f

Românii au trimis jandarmul să mă rechiziționeze, cum se rechiziționează lucrurile și animalele. M-am lăsat rechiziționat. Eu sînt un om cu mîinile goale, și nu mă puteam bate raci cu regele, nici cu jandarmul, care are armă și pistoale. Mi-au spus că nu mă cheamă Ion, așa cum m-a botezat mama, ci Iacob. M-au închis cu evreii în țarcuri împrejmuite cu sîrmă ghimpată, ca pe vite, și m-au pus la muncă silnică. Am fost dup la culcare ca vitele în cireada; am fost duși la mimare în cireada, la băut ceaiul în cireada, și așteptam să fim duși la abator — tot în cireada. Pe ceilalți î-au dus și la abator ; eu am evadat.

Din cauza asta m-ați arestat ? Fiindcă am evadat înainte de a fi dus la abator ?

Ungurii mi-au spus că mă cheamă nu Iacob, ci Ion. Și m-au arestat, că eram roman. M-au bătut și m-au schingiuit. Apoi m-au vîndut nemților.

Nemții au zis că nu mă cheamă nici Ion, nici Iacob, ci lanoș, și m-au canonit din nou, că eram ungur. Pe urmă, a venit un colonel și mi-a spus că nu mă cheamă nici Ion, nici Iacob, nici lanoș, ci Johann. Și m-a făcut soldat. întii mi-a măsurat capul, mi-a numărat dinții, mi-a strecurat sîngele în vase de sticlă. Toate, ca să dovedească că eu am alt nume decît acela pe care mi l-a dat mama.

Din cauza asta m-ați arestat ?

Ca soldat, am ajutat prizonierilor francezi să fugă din închisoare. Din cauza asta m-ați arestat ?

Cînd războiul s-a terminat și am crezut ca va fi pace și pentru mine, au venit americanii, care m-au hrănit ca pe-un boier, cu ciocolată și cu mîncăruri de-ale lor. Apoi, fără nici o vorbă, m-au băgat la închisoare. M-au trimis în paisprezece lagăre, ca pe fiilarii cei mai grozavi de pe pămînt. Și eu vreau să știu de ce !

„Țy» vă place numele meu de Ianoș, Ion, Johann, Iacob ? Vreți să. mi-l schimbați ? Schimbați-mi-! Știu că oamenii nu mai au dreptul să poarte numele cu care au fost botezați!

Acum sînteți înștiințați: eu nu mai pot răbda. Vreau să aflu pentru ce sînt arestat și chinuit. Aștept răspunsul dumneavoastră și vă salut cu respect.

MORITZ lon-Johann-Iacob-Ianoș,
plugar și tată de copii

— De ce plîngi, Moritz ? a întrebat Traian Korugă, după ce a terminat de citit petiția.

— Nu plîng !

— Te văd cu lacrimi în ochi...

— Nici eu nu știu de ce !

— Ți-e frică să trimiți petiția ? a întrebat Traian. Nu e adevărat tot ce-ai scris în ea ?

— Nu mi-e frică ! a răspuns Moritz. Tot ce scrie e adevărat!

— Atunci de ce plîngi ?

— De asta plîng ! a zis Moritz. Fiindcă e prea adevărat !

133

După trei zile de la trimiterea petiției, Johann Moritz a fost chemat la interogatoriu. Traian Korugă i-a împrumutat cămașa și pantalonii lui, zicîndu-i :

— Am biruit ! Petiția noastră a avut efect!

Lui Moritz îi sclipeau ochii. Se vedea deja liber...

— Am biruit ! Dumneavoastră trebuie să vă mulțumesc ! a zis el. Ați scris în petiție așa de adevărat !...

— Să nu-ți fie frică ! a zis Traian. Lor trebuie să le fie, că ei sînt vinovați !

Moritz s-a dus la interogatoriu zîmbind. La prînz s-a întors. Traian îl aștepta la poartă.

— Cum a fost ? a întrebat Traian. Ți-au spus cînd te eliberează ?

Moritz privea în pămînt. întotdeauna făcea pe misteriosul, cînd i se punea o întrebare.

— Vă povestec mai tîrziu, a zis el. Nu pot acum !

— Ai înnebunit ? Eu te aștept de cînd ai plecat, aici lîngă poartă, ca să aflu ce se întîmplă, și tu îmi răspunzi că ai să-mi spui mai tîrziu ?

Johann Moritz adunase mucuri de țigări pe culoarul cancelariei. Acum le-a scos din buzunar, le-a desfăcut încet, cu băgare de seamă, și a împărțit tutunul în două grămăjoare egale, una pentru el, alta pentru Traian. Pe urmă a început să-și răsucească o țigare, dintr-o bucată de ziar.

— Mai bine vă spun altădată, domnule Traian !

— Ți-au zis că nu-ți dau drumul ?

— Nu mi-au spus asta !

— Te-au înjurat ?

Moritz și-a lipit țigarea.

— Nu m-au înjurat ! a zis el.

— Te-au bătut ?

— Nu !

— Atunci de ce nu vorbești ? a întrebat Traian. Înțeleg că nu ți s-a întîmplat nimic rău !

— Nimic, a zis Moritz, aprinzîndu-și țigarea.

— Nu ți-a venit rîndul la interogatoriu ? a întrebat iar Traian. Asta nu e rău. Au să te cheme mîine !

— Mi-a venit rîndul !

— Te-au interogat ?

— Da !

Limba lui Moritz parcă era încleiată. De-abia scotea cuvintele. Traian și-a pierdut răbdarea.

— Spune-mi tot ce te-a întrebat ! a zis el. Începe chiar de cînd ai intrat pe ușă !

— Eu am fost întîiul, a zis Moritz. Cînd am intrat în birou, mi-a spus să stau jos. Era un scaun în fața mesei.

— Văd că începe perfect! Dacă te-a invitat să stai pe scaun e semn foarte bun. Se uitaseră în actele tale și văzuseră că erai

nevinovat. De aceea te-au invitat să te așezi. Cred că nu fac la fel cu toți. Acum, mai departe !

— M-a interogată un sergent.

— Era politicoasă ?

— Era.

— Care a fost prima întrebare ?

— Întîi s-a uitat în acte, a zis Moritz. Pe urmă m-a întrebat :

« Dumneata ești Johann Moritz ? » Eu am răspuns : « Da ! » El s-a uitat la mine, pe urmă din nou la acte. Și întrebat : « Cum scrii dumneata *Moritz*, cu *t* sau cu *tz* ? » Eu am răspuns că scriu și într-un fel, și în altul : în România scriam cu *t*, și în Germania cu *iz*.

Johann Moritz s-a oprit și s-a uitat cu disperare în ochii lui Traian.

— Continuă ! a zis Traian nerăbdător. De ce te-ai oprit ?

— Pe urmă, sergentul a spus : « Mulțumesc. Poți pleca ! »

— Asta a fost tot ?

— Asta a fost tot ! a zis Moritz.

— Și tu n-ai încercat să mai vorbești ? a întrebat Traian. De ce n-ai spus ce te-am învățat eu ?

— Am încercat, dar sergentul n-a vrut să mă asculte. Mi-a zis, fără să se uite la mine : « Cheamă-l pe următorul ! »

-- Și tu ce-ai zis ?

— Nimic !

— Absurd ! a zis Traian, lovindu-se cu palma peste frunte. Complet absurd ! Și ai plecat ?

— Am plecat !

— Țasta e interogatoriul pe l-am așteptat un an de zile în închisoare ! a spus Traian. N-a mai fost absolut nimic ? Poate-ai uitat tu să-mi spui !

— N-a mai fost nimic ! a zis Moritz. Am ieșit afară. Când am închis ușa după mine, îmi tremura mîna. Pe urmă, l-am chemat pe următorul. Pe Thomas Mann.

— Pe el ce l-a întrebat ?

— L-a întrebat dacă *Mann* se scrie cu un singur *n* sau cu doi.

— Numai atît ?

Din ochii lui Johann Moritz au izvorît două lacrimi mari, cît două mărgăritare.

— Resemează-te, dragă Moritz ! a zis Traian, bătîndu-l cupalma pe umăr. După moartea iepurașilor albi, nu mai există altă soluție, decît resemnarea !

134

Petiția nr. 5. Subiect : Justiție (Mecanizarea interogatoriilor).

Știu că ați primit dispoziții să interogați fiecare prizonier din lagăr în mod individual. Este un ordin stupid. De vreme ce oamenii au fost arestați în masă și automat, e o absurditate să fie interogați individual. Eu însă înțeleg de ce s-a dat acest ordin. Civilizația dumneavoastră știe să facă anumite gesturi de curtoazie față de obiceiurile indigene. Aceasta este numai o concesie de formă și de politețe.

Un ofițer de-al dumneavoastră e obligat să interogheze 500 de prizonieri dimineața și 500 după-amiaza. Am remarcat că puneți tuturor aceleași întrebări și nu ascultați răspunsurile. Ar fi, de altfel, o prostie să ascuți ce-ți spune fiecare individ. Ce poți auzi interesant de la un prizonier ? Nimic ! Eu mă refer însă la consumul de energie pe care-l cere punerea întrebărilor. E un efort colosal să pui de o mie de ori pe ?i aceleași întrebări, îmi închipui că pe ofițeri îi dor seara maxilarele și buzele.

Propun să faceți plăci de patefon cu întrebări. Lucrurile s-ar petrece astfel :

Ofițerul însărcinat cu interogatoriile șade la birou. El trebuie să fie așezat, căci așa cere procedura interogatoriilor individuale. Pune patefonul. Când intră prizonierul, placa spune : « Ia loc ! » Prizonierul se așază. Placa se învîrtește : se aud prima, a doua și a treia întrebare. Pe urmă, placa anunță : « Mulțumesc, poți pleca ! » Prizonierul se ridică și pleacă ; cînd e în dreptul ușii, placa a ajuns la fraza finală : « Cheamă-l pe următorul ! »

Acesta e tot interogatoriul. Vine următorul. Și placa se repetă. Cu o singură placă, s-ar putea interoga patru sau cinci sute de prizonieri !

Între timp, ofițerul care interoghează șade la birou și citește un roman polițist. La prînz, cînd se duce la masă, poate mînca normal, fără să-l mai doară maxilarele de prea mult vorbit.

Trebuie luat în considerație faptul că aceste interogatorii se fac numai pentru a se pune întrebări, nu și pentru a se asculta răspunsuri ; deci munca revine — logic — mașinii ! Trebuie să se respecte o formalitate, nu să fie surmenați anchetatorii !

Justiția n-ar avea astfel decât de cîștigat. Justiția unei societăți civilizate trebuie să fie tehnicizată și să nu mai procedeze ca în timpurile cînd nu se cunoștea electricitatea ! De ce atîtea invenții tehnice, dacă justiția nu utilizează nici măcar telefonul ?

MARTORUL

135

Al cincisprezecelea lagăr de internare, la Darmstadt. E la fel cu celelalte paisprezece, în plus, există o biserică ortodoxă. Una improvizată.

Traian Korugă și Johann Moritz s-au descoperit și au intrat în cortul-biserică. În fund, altarul; icoanele sînt desenate cu cărbune și cu cretă colorată pe cartoane. Interiorul nu e podit : se calcă pe pămîntul gol. În noaptea trecută a plouat. Apa s-a scurs în cort și acum pe jos e noroi.

În mijlocul bisericii se află un crucifix de mărimea unui om. Traian a îngenunchiat în fața lui. Isus este de carton. Spiniile coroanei sînt din tablă de cutii de conserve, tăiată mărunt. Traian Korugă și-a înălțat ochii spre rănile cuielelor de la picioarele și mîinile lui Isus, spre rana de suliță din coastă. Pictorul nu avusese culoare roșie, ca să deseneze sîngele. Unde erau rănile, lipise hîrtie roșie de la pachetele de țigări *Lucky Strike*. Literele negre ale numelui mărcii de țigări nu fuseseră șterse și se puteau citi.

— Niciodată nu te-am văzut răstignit mai dureros, Isuse ! a zis Traian. Venisem să mă rog Ție pentru rănile mele, dar nu mai pot ! Iartă-mă, Isuse, dacă mă rog întîi pentru rănile Tale de *Lucky Stryke*, care îți însingerează coasta, picioarele și palmele ! Ale Tale sînt mai dureroase decât rănile mele de sînge și carne. Lasă-mă să mă rog mai întîi pentru spinii de cutii de conserve din coroana de pe capul Tău !

Privirea lui Traian a descoperit pe pieptul Mîntuitorului litera *M*, scrisă cu cerneală neagră de tipar. Era *M-ul* de pe cartonașul cutiilor de *Menu Unit*, din care fusese lucrat trupul răstignit.

Traian s-a ridicat și a sărutat picioarele lui Isus.

— Acum simt că m-am împărțășit din trupul Tău, Isuse Doamne, meniul nostru etern de speranțe. Doamne, meniul meu unic, niciodată n-am înțeles mai bine că trupul Tău nu este hrana ! Cum de te-a închipuit maestrul prizonier tocmai din cartonașul cutiilor de *Menu Unit* f Tu întruchipezi acum idealurile mele de dumnezeire, de pîine și de libertate !

Traian era în extaz ; nu mai vedea nimic împrejur. Johann Moritz cerceta îngerii făcuți din poleiala de la cutiile de țigări, icoanele Maicii Domnului, cu salbe lucrate din capacele aurii ale cutiilor de *pudding*. Moritz s-a închinat la icoana sfîntului Nicolae, care seamănă cu părintele Alexandru Korugă, pe urmă a venit lîngă Traian și s-a așezat și el în genunchi. A privit rănile roșii ale lui Isus.

— Doamne, a zis Traian, nu îți cer să îndepărtezi acest pahar de la buzele mele ! Știu că nu se poate. Dar, te implor, ajută-mă să-l beau ! De un an stau cu el la buze ! De un an stau la frontiera dintre viață și moarte ! De un an stau la granița dintre vis și realitate ! Am ieșit din timp, și totuși mai sînt în viață. Viața mi s-a strecurat prin pori și acum n'bu mai am. Totuși, mai respir și mă mai tîrăsc și mai bag în trupul meu apă și pîine, deși nu mai am poftă de ele. Toată suferința mea pornește din faptul că nu pricep dacă sînt prizonier sau sînt liber. Văd că sînt închis, dar nu pot crede că sînt închis. Văd că nu sînt liber, dar mintea îmi spune că nu i există nici un motiv să nu fiu liber. Tortura acestei neînțelegeri este mai grea decât sclavia. Oamenii care m-au închis nu mă urăsc, nu vor pedepsirea mea și nici nu-mi vor pieirea. Ei vor salvarea lumii. Totuși, *ei* mă torturează și măucid lent. *Ei* torturează șiucid lent întreaga omenire, nu numai pe mine. Mai marii lumii vorbesc de libertate ; știu " că nu mint cînd spun că vor libertate pentru oameni. Dar vorbind de libertate și luptînd pentru ea, ei construiesc închisori. E plin pămîntul de închisori ! Cuvintele lor sînt de bine, dar ele fac rău cînd ating carnea omului, ca niște săgeți otrăvite. Mai marii lumii s-au pornit să construiască spitale uriașe, ca să vindece rănile omenirii. Dar de sub mistria lor se înalță nu spitale, ei închisori pentru oameni. Totul este parcă vrăjtit, și mintea mea nu înțelege. De aceea, aș vrea să mor ! Ajută-mi, Doamne, să pot muri ! Ora oceaasta este prea grea pentru mine. Ora în care mă aflu nu aparține vieții, și nu se poate trece cu carnea și cu sîngele prin ea : este ora 25, cînd e prea tîrziu pentru mîntuire

i pentru viață și pentru moarte ! Pentru toate e prea târziu ! mpietrește-mă, Doamne, dar nu mă lăsa singur aici ! Dacă mă părăsești Tu, eu nu voi putea nici măcar să mor ! Carnea și spiritul, uite, îmi sînt moarte, dar eu trăiesc mai departe ! Lumea a murit, și trăiește ! Și nu sîntem nici strigoii, nici oamenii...

Traian Korugă și-a sprijinit capul în palme. Johann Moritz i-a mîngîiat umărul cu sfială, dar el nu simțea.

în biserică a intrat un preot. E îmbrăcat cu haine soldățești americane, pe care sînt desenate inițialele *PW* , ca la toți prizonierii. Moritz l-a întîmpinat și i-a sărutat mîna ; Traian a rămas mai departe în genunchi.

Preotul l-a întrebant pe Moritz de unde sînt și ce naționalitate au. Cînd a auzit că și soția lui Traian este prizonieră, și-a dus mîinile la piept și s-a rugat pentru ea. Pe Traian, care ședea în fața crucifixului fără să vadă nimic în jur, l-a binecuvîntat.

— La ora șase, în fiecare zi, avem slujbă ! a zis preotul. Eu sînt mitropolitul Palade al Varșoviei. Soborul meu de preoți este și el aici; sîntem cu toții prizonieri. Avem slujbe frumoase, veniți ! Cîteodată slujește cu noi și un preot român. Acum el este în spital.

Johann Moritz s-a uitat fix la mitropolit.

— Am să-i trimit vorbă la spital preotului român, a zis Prea Sfințitul Palade al Varșoviei. Cînd o auzi că sînt români aici, are să vină să vă binecuvînteze !

136

La ora șase, un sobor de preoți cu patrafire peste uniformele soldățești de prizonieri a început slujba.

Traian Korugă și Johann Moritz ședeau alături. Mitropolitul era în odăjdii și cu mitra pe cap. Pietrele prețioase care ar fi trebuit să se afe pe odăjdii și pe mitră lipseau. Vocea mitropolitului era dulce și gravă, ca sunetele de violoncel.

Traian s-a apropiat de altar, însă, în dreptul crucifixului, s-a prăbușit- Moritz a alergat să-l ridice, crezînd că el doar alune-

i prizonier de război (*Prisoner of war*, engl.)

case. Trupul lui Traian era moale, ca și cum i s-ar fi topit oasele. Obrajii îi erau gabeni ca ceara. În cortul bisericii nu mai era nimeni, în afară de preoți, și Johann Moritz a ridicat privirile spre ei, ca să le ceară ajutorul. În clipa aceea a înțeles de ce se prăbușise Traian.

— Părintele Korugă ! atît a apucat să spună Johann Moritz, înainte de a cădea în genunchi în fața preotului, vrînd parcă să-i sărute picioarele.

Dar preotul Korugă nu mai avea picioare. El venea către ei, sprijinindu-se în cîrje. Capul îi era acum și mai alb. Zîmbea înșă cu o bunățate și o fericire imense. Prin ochii și prin zîmbetul lui se vedea cerul.

— Traian, fiule drag ! a zis preotul Korugă, dar, cînd a vrut să se aplece, una din cîrje i-a scăpat de la subțioară și a căzut.

El nu s-a prăvălit: a stat țepăn, numai cu cealaltă cîrjă. Pe urmă, a lăsat-o și pe aceasta să cadă și s-a ținut drept, pe rămășițele de picioare pe care le mai avea, lîngă Traian. Dăduse drumul cîrjelor, ca să aibă mîinile libere și să-l poată îmbrățișa cu ambele brațe pe fiul lui.

Johann Moritz a ridicat cîrjele de jos și stătea cu ele în mînă, lîngă amîndoi.

137

Johann Moritz, preotul Alexandru Korugă și Traian Korugă locuiesc acum în același cort, în lagărul de la Darmstadt. S-a dat voie — după un an — ca prizonierii să primească corespondență prin poștă. Primul care a primit o scrisoare a fost Johann Moritz. îi scria mama Hildei -.

Dragă Johann,

în ziua de 9 mai 1945, casa ta a ars. Știu că n-ai avut de unde afla. A luat foc după-amiază, tocmai cînd trupele rusești începuseră să intre în orașul nostru. Hilda și copilul tău, Franz, erau în casă...

în primele săptămîni, nici n-am știut că ei au ars de vii. Pe urmă, căuțînd între dărîmături, ca să văd dacă a mai scăpat vreun lucru din foc, le-am găsit corpurile arse, la amîndoi. Hilda

a murit cu copilul la piept. Nu știu cum s-a întâmplat că n-a fugit din casă după ce a izbucnit focul. Se pare că dormea. Totuși, imie nu-mi vine să cred că Hilda dormea la ora aia, și mai ales în ziua când au intrat rușii. Toată lumea fugise din oraș, mai cu seamă femeile. Hilda nu dormea niciodată după-masa, tu știi : când venea la prânz de la spital, se apuca de treabă.

Oasele arse ale Hildei și ale copilului, le-am adunat și le-am îngropat în același sicriu, la cimitirul nostru. N-am putut face două sicrie, că acum toate sînt scumpe, și nimeni nu vrea să-ți lucreze. Sute de morți au fost îngropați la noi fără sicriu. Nu se găsesc scînduri; și cuiele lipsesc ! Eu a trebuit să scot cuiele din pereți, de la tablouri, și să i le dau tîmplarului, ca să facă sicriul pentru Hilda ! Și nici așa nu voia să-mi lucreze: zicea că sînt prea scurte și prea subțiri pentru sicriu ! I-am dat o pălărie de-a ta, ca să-l înduplec. Te rog să nu te superi că am făcut-o fără să te întreb ! Dacă nu i-aș fi dat-o, n-ar fi vrut nici în ruptul capului să facă sicrii ! U ii nu puteam lăsa oasele neîngropate : erau deja de o săptămînă în casă ! Am făcut și o cruce de lemn. Când ai să vii tu, ai să faci una de piatră. în familia noastră, toți morții au cruci frumoase, de piatră, la cimitir !

A mai fost găsit și trupul unui ofițer, complet carbonizat, între dărîmăturile casei. Se vede că era un ofițer care ceruse adăpost sau care voise să-și schimbe uniforma cu haine civile: când au venit rușii, toți militarii au intrat prin case și s-au îmbrăcat în civil. Pe el l-au îngropat tot în cimitirul nostru, pe cheltuiala primăriei. In geanta lui de piele, care n-a ars de tot, i-am găsit actele. H chema Iorgu Iordan și era din România, ca tine. Îți scriu asta fiindcă era poate vreun prieten de-al tău sau vreo rudă, care venise să te caute.

138

— Poate că e mai bine așa ! a zis preotul Alexandru Korugă, ținîndu-l de umăr pe Johann Moritz, ca să-l consoleze. Dacă Hilda trăia, tu, dragă Moritz, n-ai fi știut unde să te duci, după ce te eliberau ! Ce om ar fi știut la care dintre cele două femei să se întorcă, și pe care s-o părăsească ?

— Vasăzică, Suzana n-a divorțat de mine ! a zis Johann Moritz.

Era prima oară cînd auzea că Suzana îi rămăsese credincioasă.

— Și m-așteaptă ea să mă întorc acasă ? a întrebato el.

— Suzana te-așteaptă și te va aștepta pînă la sfîrșitul zilelor ei ! a răspuns preotul. Ea rămas nevasta ta. Hirtia de divorț a semnat-o numai ca să nu fie dată afară din casă și să rămînă cu copiii pe drumuri ! A făcut-o din deznădejde. Dar nu s-a socotit nici o clipă despărțită de tine !

— Vasăzică, divorțul era o minciună ! a zis Moritz, lovindu-se cu palmele peste tîmple. Și eu, care credeam, în prostia mea, că ea s-a măritat cu altul... De-aia m-am însurat și eu a doua oară, cu Hilda ! Credeam că Suzana m-a părăsit. Cum să nu cred că m-a părăsit, cînd am citit cu ochii mei că ea divorțat ? Dar păcatul meu este mare, știu ! Dumnezeu n-are să mi-l ierte niciodată !

— Păcatul acesta are să-ți fie iertat ! a zis preotul. E un păcat greu, dragă Moritz, dar el nu este nici al tău, nici al Suzanei, care a semnat. Este al statului și al legilor ! Iar statul nu cred că va fi iertat : Dumnezeu îl va pedepsi, așa cum a pedepsit Sodoma și Gomora ! Nu numai statul nostru va fi pedepsit, ci toată societatea contemporană, care face aceleași păcate strigătoare la cer !

139

Traian Korugă se află la primul interogatoriu.

— Vrei sa spui că nu știi de ce ai fost arestat și stai în lagăr de un an ? a în-ebato ofițerul. între cei 25 000 de prizonieri, nu există măcar unul singur care să spună că știe de ce a fost arestat. Toți pretindeți că noi am năvălit în Europa și am arestat oamenii la întîmplare. Vă înșelați, însă. Nimeni nu a fost arestat la întîmplare : toate internările s-au făcut în baza unei legi !

Traian Korugă a zîmbit. Ofițerul i-a surprins zîmbetul

— Vrei să-mi spui că legile noastre nu sînt conforme cu principiile eterne de drept. Aud zilnic acest reproș ! Sînteți ridicoli, toți cei care invocați lipsa de valabilitate eternă, de universalitate, a legilor în baza cărora sînteți închiși ! În primul rînd, fiecare țară are dreptul să-și facă legile după care să se conducă : legile făcute de noi, în țară la noi, ne interesează numai pe noi ! În al doilea rînd, nu există principii eterne de drept. Justiția este făcută de oameni, și nimic din ce este omenesc nu poate fi etern. În ansamblu, fiecare lege este deopotrivă de bună cu alta : toate sînt la fel de efemere și de eterne. Cine susține altfel se înșală singur ! După legile aplicabile în momentul de față pe teritoriul de ocupație, dumneata ești arestat ca funcționar al unui stat inamic. Așa este legea. Soția dumitale este arestată tot în virtutea acestei legi, care prevede că și soțiile înalților funcționari inamici pot fi arestate automat. Tatăl dumitale și el arestat automat, ca funcționar al unui stat inamic. Poate că este dur, dar asta e legea. În tot cursul istoriei, legile au fost dure. Nu poți pretinde că trebuia să vă cerem consimțămîntul, cînd am promulgat propriile **noastre** legi !

Traian Korugă s-a ridicat. Voia să plece : știa, încă de cînd începuse să scrie *Ora 25*, că va veni ceasul în care legile îi vor interzice omului să-și trăiască viața lui omenească. Simțise că aceste legi se aplică deja, încă de cînd fusese arestat. În adîncul lui însă, tot mai sperase că poate se înșela. Acum i se spunea oficial că legile sînt rigurose aplicate și respectate, că nu era nici o eroare. *Oameni care ti-au greșit cu nimic puteau fi deci în mod legal arestați, schingiuți, înțormetați, jefuiți și exterminați...*

— Eu știu că dumneata personal n-ai nici o vină, a zis ofițerul. De cine: ori am cerut eliberarea dumitale, a soției și a tatălui dumitale, cu toate că este strict interzis să se ceară eliberarea individuală a prizonierilor arestați din oficiu ! Evident, n-am primit nici un răspuns. Ordinele ele eliberare se dau nu individual, ci numai pentru categorii de indivizi.

— Partea de vinovăție sau de nevinovăție a individului nu vă interesează așadar absolut deloc ? a întrebat Traian. Nici măcar din curiozitate ?

- Nu ! a răspuns ofițerul. Și, chiar dacă acest lucru jighește susceptibilitățile educației dumitale individualiste, teologice, estetice sau umanitariste, eu nu pot schimba nimic. De altfel, nici nu e necesar să se schimbe ceva. Sistemul nostru poate părea uscat, tehnic, matematizat, dar este cel just. Universul

însuși lucrează tot într-un sistem de *mathematical way* ¹, și nimeni n-ar îndrăzni să-i schimbe orientarea !

— Interogatoriul pe care mi l-ați luat mie nu vă interesează deci și putea să lipsească ? a întrebat Traian. Despre individ nu vă interesează nimic ?

— Nimic ! a răspuns ofițerul. Despre individ nu vrem să știm altceva decît datele personale, adică numele exact, data și locul nașterii, profesia, etc, care să fie trecute în fișierele și în statisticele noastre. De altfel, interogatoriile individuale nu se fac decît pentru a se verifica datele și pentru a repartiza prizonierii pe categorii. Dispozițiile de menținere în arest sau de eliberare s-au — cum am spus — numai pe categorii. Munca noastră, aici, constă în a-l plasa pe fiecare în categoria a căreia îi aparține. O muncă matematică, precisă !

— Nu găsiți că este inuman să anulați omul și să-l tratați drept fracțiune a unei categorii ? a mai întrebat Traian.

— Nu, nu găsesc că ar fi inuman, a răspuns ofițerul. Sistemul este mult mai practic, mui rapid și — în special — **mai** just. Prin acest procedeu, justiția nu are decît de cîștigat ; ea și-a însușit metodele matematicii și ale fizicii, adică metodele care conferă certitudinea exactității. Numai poezii și misticii le găsesc nepotrivate. Societatea modernă a ieșit însă din epoca misticismului și a poeziei. Sîntem în. epoca matematicii și a științelor exacte, și nu putem da ceasul înapoi din motive de ordin sentimental. De altfel, sentimentele înseși sînt o creație a poezilor și a misticilor !

Ofițerul a făcut semn că interogatoriul s-a terminat.

— *Take it easy* ² a zis el.

Traian Korugă a deschis ușa. În clipa aceea, a auzit glasul ofițerului care-l interogase spunînd rece :

— Cheamă-l pe următorul !

¹ Cale matenuti^a. (engi.)

² Stai liniștit ! (engl.)

140

Johann Moritz vrea să evadeze. De când a aflat că Suzana nu a divorțat cu adevărat de el și că-l așteaptă, credincioasă, împreună cu copiii, Moritz nu mai are liniște.

— E inutil să încerci, a zis Traian. Cum te apropii de gard, te împușcă polonezii !

Moritz s-a uitat la santinelele poloneze, îmbrăcate cu uniforme americane vopsite în albastru. Și ele îl fixau, de parcă i-ar fi ghicit gândul, și erau cu arma în mână, gata să tragă.

— Chiar dacă scapi de polonezi — a continuat Traian —, te mpușcă patrulele americane sau germane. Până în România, dă peste tine o patrulă austriacă, cehă, franceză, ungurească, și tot n-ajungi acasă : te mpușcă pe drum. Dacă scapi de gloanțele unei națiuni, te împușcă alta ! între tine și familia ta, între tine și casa ta, dragă Moritz, sînt toate națiunile pămîntului, cu armele pregătite să tragă. Intre fiecare om și viața lui intimă este această armată internațională ! Omul nu mai are voie să-și trăiască viața lui proprie : e împușcat, dacă încearcă. La asta servesc tancurile, armele automate, reflectoarele, sîrma ghimpată !...

— Totuși, eu fug ! a zis Johann Moritz.

Santina poloneză din turn îl privea parcă și mai cu atenție.

Chiar în clipa aceea au intrat în curtea lagărului doi ofițeri americani, care s-au îndreptat spre infirmerie. Johann Moritz s-a uitat la ei și, dintr-o dată, a fugit în direcția lor, lăsîndu-l pe Traian singur, fără un cuvînt. Le-a tăiat calea americanilor și li s-a oprit înainte. Ofițerii s-au oprit și ei. L-au privit pe Moritz, și Moritz i-a privit pe ei. Asta a durat o clipă. Pe urmă, unul din ofițeri, care era gras și mai în vîrstă, l-a cuprins pe Johann Moritz după cap și l-a sărutat, prietenește. Prizonierii se strîngeau împrejur, uimiți: nu mai văzuseră un ofițer american care să îmbrățișeze un prizonier. Acum Johann Moritz mergea spre infirmerie cu ofițerul american, care-l ținea de după umeri. Au intrat împreună în clădirea infirmeriei.

Traian, care se apropiase și el, a rămas la ușă. Aștepta, curios,

să afle ce se întîmplase. Moritz avea să se întoarcă și să-i povestească. Dar Moritz zăbovea.

După un timp, Traian i-a auzit vocea. Moritz scosese capul pe fereastra, de la biroul infirmeriei. Ochi lui negri sclipeau ca vâpăile.

— Ofițerul american este prietenul meu, doctorul Abramovici! a zis Johann Moritz. L-am recunoscut îndată ! E cel cu care am evadat din România. Acum o să ies din lagăr. Asta e sigur !

Johann Moritz a închis fereastra : prietenul lui îl strigase, să stea de vorbă.

141

Cu doctorul Abramovici, Johann Moritz vorbise, și în lagărul din România, și în Ungaria, numai în idiș. Acum vorbeau tot idiș. Locotenentul medic Abramovici se bucura sincer că-l întîlnise pe Moritz și-i asculta cu atenție fiecare cuvînt. Moritz i-a povestit pe scurt tot ce i se întîmplase de la despărțirea lor, în gara din Budapesta. Doctorul Abramovici a dat din cap, în semn că înțelege. Mai ales cînd Moritz a povestit ce a pătimit în cele cincisprezece lagăre prin care trecuse în ultimul an.

— Eu trebuie să plec, a zis doctorul, uitîndu-se la ceasul de aur pe care-l avea la mînă. Tu, dragă Iankel, ai nevoie de ajutor, știi. E și normal să ai nevoie ! Spune-mi tot ce-ți trebuie, și eu te ajut ! Am fost doar camarazi de suferință !

Și l-a lovit amical pe Moritz cu palma peste obraz.

— Eu sînt acum tare, a continuat el. Tu ești încă în suferință ; ai nevoie de țigări, de mîncare, de haine ? Spune tot ce vrei !

— Vreau să fiu eliberat ! a zis Johann Moritz. Vreau să mă duc acasă, la nevastă și la copii !

— Cere-mi ceva posibil, dragă Iankel ! a zis doctorul, supărat. Cere-mi ceva care este în puterile mele ! Eliberarea vine automat. Nici nu trebuie să te gîndești la ea. Ai răbdare însă !

— Eu nu sînt vinovat ! a zis Johann Moritz. De ce să mă țină închis ?

— Nu amesteca vinovăția și eliberarea ! a zis doctorul, acum nervos. Ți-a spus cineva că tu, Moritz Iacob, ești vinovat de ceva ? Cred că nu ți-a spus nimeni ! Eu te cunosc. Știi că ești om cumsecade. Dar vinovăția și cu eliberarea n-au nici o legătură ! Absolut nici una ! Eliberarea este o chestiune de răbdare.

— Am răbdat destul ! a zis Johann Moritz.

— Asta este părerea ta ! Tu ai rămas tot țăran : crezi că un prizonier poate fi eliberat de orice ofițer numai pentru simplul motiv că e nevinovat ? Dacă ar fi așa, atunci s-ar goli lagărele. Fiecare nazist și-ar dovedi nevinovăția. Eliberările se fac numai cu aprobarea Cartierului General din Frankfurt. Hîrțile sînt trimise apoi la Washington și, de acolo, decizia e transmisă la Wiesbaden. Trece printr-o comisie specială la Esslingen, care o înaintează la Berlin : de la Berlin se dă ordinul de eliberare ! Ordinul vine la Heidelberg, unde fișa ta e scoasă din fișierele a' sute de birouri, și abia după asta poți fi eliberat. E o mașinărie complicată, care lucrează automat. Fiecare internat are o fișă : americanii umblă cu fișiere mari cît cazarma din față ! în clipa cînd a ieșit ordinul de eliberare și a fost trimis la Fleidelberg spre executare, fișa ta iese și ea, automat, din fișierele de la Washington, Stuttgart, Ludwigsburg, Mîinchen, Kornwestheim, Paris, Frankfurt... în toată lumea. Numele tău este înregistrat peste tot. La Biroul Federal de Investigații în Statele Unite, la Comandamentul Suprem Interaliat de la Paris, la Comisia de Control de la Berlin, în toate lagărele, în toate închisorile, în toate birourile de C.I.C., C.I.D., M.P., S.P., S.O.S. ... *Peste tot!* La cea mai mică mișcare a ta, chiar cînd te mută dintr-un lagăr în altul, se schimbă fișa în toate fișierele. Știai asta ?

Johann Moritz își vedea numele scris în toate orașele din lume, repetat de niște mașini electrice, care îl luminează și îl întunecă, ca reflectoarele de deasupra gardului de sîrmă ghimpată al lagărului. Simțea că fiecare mișcare îi este fotografiată și luminată...

— Nu știam, a răspuns el.

— Dacă știai, nu mi-ai fi cerut să te eliberez ! De asta, nici nu mă supăr că mi-ai cerut-o ! Tu credeai că eu te pot scoate din mașina asta uriașă ?

Samuel Abramovici a rîs cu poftă.

— Nici președintele Statelor Unite nu te-ar putea scoate ! Trebuie să aștepți pînă cînd îți vine rîndul !

— Dar, dacă sînt nevinovat, de ce să stau închis ? a întrebat Moritz. Ce-are mașina cu mine, dacă eu n-am făcut nici un rău ? Mașina de care vorbiți o fi făcută pentru hoți, ucigași și înșelători !

— învață-te să nu mai judeci ca un țăran prost, dragă Iankel ! a zis doctorul. Tu faci din fiecare problemă o chestiune personală. Țările mari și bogate nu se ocupă de cazuri individuale. Faptul că tu ești sau nu vinovat este o chestiune personală a ta, care poate să-i intereseze pe nevastă-ta, pe vecini și pe ceilalți țărani din satul tău. Numai ei se mai ocupă de chestiuni personale. Țările civilizate lucrează în mare : nu cu indivizi !

— Atunci de ce m-au arestat ?

— Noi am procedat prin arestări preventive, pe categorii. Dacă avem nevoie de un vinovat — de un criminal de război, de exemplu —, știm că îl avem în mîină și nu trebuie atunci să pornim să-l căutăm prin toate satele și prin toate pădurile. S-ar pierde timp. Apeși pe butonul electric la inițiala respectivă din fișier, și, pînă să ridici ochii, îți apare fișa individului : cu fotografia, înălțimea, greutatea, culoarea părului, numărul de dinți, locul nașterii și tot ce-ai mai vrea să știi despre el. Iei apoi receptorul și anunți prin radio lagărul sau închisoarea unde se află, iar după cîteva ore îl ai pe individ, în carne și oase, în fața judecătorilor de la Tribunalul Internațional de la Nürnberg. Asta e minunat ! Iată produsul tehnicii dezvoltate ! Totul merge electric, automat ! Cum vrei să-ți dea ție drumul ? Ar însemna să te scoată înainte de a-ți fi venit rîndul. Și ție nu ți-a venit rîndul ! Ești ca un fir băgat în mașina de țesut : după ce a intrat, nu-l mai poți scoate, oricît de meșter ai fi ! Trebuie să aștepți pînă cînd e țesut cu celelalte. Pînă-i vine timpul ! Mai înainte, nu se poate. Mașinile sînt precise ; cu ele trebuie însă să ai răbdare. Tu ești acum în mașină. Poți să te dai peste cap oricît ai vrea, n-ai cum ieși : mașina e surdă ! Nu aude, nu vede : *lucrează !* Și lucrează admirabil, cum nu pot să lucreze oamenii ! Aștepți, și ești sigur că-ți va veni rîndul : mașina nu uită, ca omul. Ea este exactă ! Ai înțeles ?

Moritz a ridicat din umeri.

— Vasăzică nu puteți face nimic pentru mine, ca să-mi dea drumul ?

— Nu ți-am explicat, omule, că esti în mașină și că nu se poate face nimic ?

— Dar, dacă spuneți un cuvînt bun despre mine, asta ajută

mult ! a zis Johann Moritz. Comandanții sînt și ei oameni, ca și noi, și au să-nțeleagă. Poate c-au să mă elibereze, dacă le spuneți că am nevastă și copii, și că pătinesc prin lagăre, fără nici o vină, de atîția ani...

— Cu tine n-o scot la capăt! a zis doctorul, nervos. Tu faci mereu chestiuni personale din fiecare problemă ! Tu nu poți face abstracție de tine ! Asta e caracteristic pentru omul primitiv și necivilizat. Spune mai bine de ce ai nevoie ; eu trebuie să plec ! Vrei țigări, mîncare, haine ?

— Voiam să mi se facă dreptate, dar văd că dreptatea omului a murit pe fața pămîntului ! a zis Johann Moritz. Altceva nu vreau !

— O țigare poți să iei, totuși, a zis doctorul Abramovici, și i-a întins lui Moritz, zîmbind, pachetul de *Lucky Strike*. Am fost doar colegi de suferință, dragă Iankel !

Johann Moritz a întins mîna să ia o țigare. Pachetul era gol. Doctorul s-a căutat prin buzunare, dar nu mai avea alt pachet la el.

— Te servesc cu o țigare data viitoare cînd mai vin pe-aici, dragă Iankel ! a zis el.

Apoi a plecat.

142

Preotul Alexandru Korugă ședea, cu cîrjele pe genunchi, în fața ofițerului care îl interoga.

— Ce-ai căutat în Germania, dacă nu ești nazist și colaboraționist ? a întrebat ofițerul. Povestea că te-ai deșteptat într-un spital german, că nu știi nici cînd, nici cum ai ajuns acolo, e bună s-o spui copiilor. Astfel de lucruri se întîmplă în basmele dumneavoastră din Balcani, dar nu și în viață ! Pentru un ofițer american, istoria asta prea e cusută cu ață albă : e prea *märchenhaft* ! De ce te-au ținut nemții în spitalul lor, dacă nu le erai prieten și colaborator ? De ce te-au îngrijit jumătate de an și ți-au amputat picioarele ? Fiindcă le erai dușman ? Numai din

¹ Fabulos, de basm. (germ.)

motive umanitare ? De cînd au devenit nemții umanitariști ? Ei, care i-au închis și i-au eazat pe toți inamicii lor ! Dumneata le-ai fost colaborator : de aceea te-au îngrijit. Cred că-ți pare foarte rău că n-a învins Hitler, nu-i așa ?

Preotul Korugă tăcea. Fruntea îi era palidă. Deasupra sprîncenelor i se prelingeau broboane de sudoare. Ședea anevoie pe scaun. De cînd i se amputaseră picioarele, nu mai putea sta decît întins. Acum avea și febră. Ar fi vrut ca interogatoriul să se termine cît mai repede și să fie lăsat să se ridice de pe scaun.

— Te-ai fi bucurat mult dacă ar fi cîștigat Hitler războiul ? a repetat ofițerul. Hitler te făcea mitropolit al României, dacă învingea ! Spune, te-ai fi bucurat de victoria naziștilor ?

— Nu m-aș fi bucurat ! a zis preotul.

— Dar de victoria aliaților te bucuri ?

— Nu mă bucur nici de victoria aliaților ! a zis preotul.

Locotenentul s-a încruntat. Preotul Alexandru Korugă a zîmbit și a continuat :

— Eu nu mă bucur de nici o victorie militară !

Spunînd acestea, preotul Korugă privea fotografiile cu lagăre de concentrare de pe pereții biroului și se gîdea la cadavrul procurorului George Damian, la cadavrele lui Vasile Apostol și ale celorlalți țărani din Fîntîna, împușcați odată cu el de Marcu Goldenberg și aruncați în groapa de gunoi din spatele staulului primăriei. Se gîdea la cadavrele copiilor din Dresda, din Frankfurt și din Berlin... La cadavrele de la Dunkerque și de la Stalingrad... Cum să se fi bucurat de aceste cadavre, prin care s-a dobîndit victoria ? Ca să se ajungă la ea, pămîntul a fost acoperit cu cadavre de oameni nevinovați...

— Chiar în victorie, nu există frumusețe,

Și cel care o numește frumoasă

E dintre cei care își găsesc bucuria în masacr,

Iar cel ce găsește bucurie în masacr

Nu va reuși în ambiția lui de a stăpîni lumea.

Bocete de jale ar trebui să însoțească mulțimile

măcelărite

Și victoria s-ar cuveni sărbătorită în rînduieli

dehpropăciune.'

— Foarte frumoasă poezie ! a zis ofițerul. Dumneata ai compus-o ?

¹ Lao-Tse.

— E opera unui chinez care a trăit acum două mii cinci sute de ani !

— Să mi-o dai scrisă ! a spus ofițerul. Vreau s-o trimit familiei mele, în Statele Unite !

Ofițerul zîmbea, gîndindu-se probabil la familia lui. Pe urmă, i s-a întunecat fruntea și l-a privit bănuitor pe preot :

— Ești sigur că versurile pe care mi le-ai spus adineauri sînt scrise de un chinez ?

— Sigur ! a zis preotul. Dar, dacă v-au plăcut, nu mai interesează cine le-a scris. Sînt frumoase, atît. Restul n-are importanță !

— Ba are importanță ! a zis ofițerul. E bine că autorul este un chinez ! China e o națiune aliată a Statelor Unite, și familiei mele o să-i facă mare plăcere ! Dacă erau versurile unui poet inamic, nu le-aș fi trimis. Să mi le scrii mîine-dimineață ; am să-ți dau hîrtie și creion ! Dumneata ai învățat și altceva în afară de teologie ?

— Tot ce mi-a îngăduit viața și ce a plăcut spiritului meu !

— Chinezește nu știi ? a întrebat ofițerul.

— Nu !

— Păcat că nu știi chinezește ! Ți-aș fi cerut să-mi scrii poezia cu caractere chinezești ! Asta ar fi fost o surpriză pentru ai mei : nu s-ar aștepta să primească de la mine scrisori în chineză ! Dar, dacă nu știi chinezește, să mi-o scrii în engleză ! Chinezul care a făcut versurile are umor. Și apoi este un aliat al Națiunilor Unite !

Cînd s-a întors în lagăr, preotul era sfîșiat de oboseală. Johann Moritz l-a ajutat să se întindă pe pat și i-a pus comprese reci la cap.

— Ți-a spus ceva despre eliberare, tată ? a întrebat Traian.

— Nimic ! a răspuns bătrînul.

— Ce te-a întrebat ?

— Mi-a cerut să-i scriu o poezie de Lao-Tse. Ar fi vrut s-o aibă în limba de origine și a regretat că nu știu chinezește !

— Asta a fost tot interogatoriul ?

— Asta a fost tot ! a zis preotul.

143

Traian Korugă a primit o scrisoare de la Nora.

— Știam că Nora este încă arestată, a zis Traian, strîngînd în mînă plicul care purta inscripția *Prisoner of war*. Dar speram ca între timp să fi fost eliberată ; acum nu mai am nici măcar iluzia. Știu precis că e închisă ca și noi, într-un lagăr ca al nostru, și suferă ca noi ! E bruscată ca noi, dusă din lagăr în lagăr ca noi, păzită între sîme ghimpate de polonezi cu arme automate, ca noi ! Toată ființa mea se revoltă !

Nora nu știuse adresa lui Traian cînd i-a scris : pusese pe plic numele lui Traian și numerele tuturor lagărelor din zona americană. Pînă să-i ajungă în mîini lui Traian, scrisoarea trecuse pe la toate.

— Nici ei nu i-au spus unde mă aflu eu, nici mie n-au vrut să-mi spună unde e ea ! a izbucnit Traian.

Preotul, din pat, unde zăcea cu capul înfășurat în comprese, a încercat să-l mîngîie. Traian era surd la toate cuvintele de consolare.

— Orice suferință are o limită ! a zis Traian, ridicîndu-se. Eu cred că am atins-o ! Nici un om nu poate să treacă de ea și să rămînă în viață !

Traian Korugă a ieșit din cort.

— Domnul Traian își face seama ! a zis cu teamă Johann Moritz, care fusese tot timpul alături.

Preotul era cu ochii închiși și cu fața în sus. Nu auzise cuvintele lui Moritz : se ruga. Nu numai pentru Traian și pentru Nora. Se ruga și pentru Moritz, și pentru toți oamenii pe care această societate tehnică occidentală îi împinsese pînă la limita peste care nimeni nu putea trece cu viață.

— Domnul Traian își face seama, dacă-l las singur ! a zis iar Johann Moritz.

Preotul a deschis ochii. I-a atins ușor mîna lui Moritz și l-a lăsat să se ducă.~7

— Dă-mi, te rog, mîna ta ! a zis preotul Korugă.

Şedea întins, cu ochii întredeschîşi. Fruntea îi era palidă : tot singele îi dispăruse din obraji. Bătrînul a prins mîna lui Traian şi a ţinut-o, fără să spună nici un cuvînt. Căldura celor două mîini se îngemănase ; singele parcă trecea dintr-una în cealaltă. Se simţeau amîndoi aproape, cum numai tatăl şi fiul se pot simţi. Inimile le băteau în aceeaşi cadenţă. Dar bătaile inimii preotului erau slabe. Din ce în ce mai slabe.

Johann Moritz l-a întrebat dacă să-i schimbe compresa. Bolnavul a făcut semn că nu e nevoie. Şi zîmbit. Moritz s-a aşezat pe marginea patului.

— în clipa asta mi se pare că-mi încălzesc mîinile nu în mîinile tale Traiane, ci la focul vieţii ! a zis preotul. Tu eşti fierbinte ca viaţa ! Eu cred că sînt gata de plecare...

Traian i-a strîns mîinile mai tare : erau reci, dar el zîmbea.

— Două mari visuri am avut pe pămînt, a zis preotul. în viaţă, să fiu preot în America, şi, cînd voi muri, să fiu îngropat în cimitirul din Fîntîna. Tu îl ştii: un cimitir neîmprejmuît, cu flori şi cu iarbă sălbatică, ca o pajişte. Acolo mi s-a părut mie că m-aş simţi bine, ca să înfrunt eternitatea. Amîndouă dorurile mi s-au împlinit, dar într-o formă ciudată. Nu eu ra-am dus în America : ea a venit la noi. Am să mor în această închisoare, deasupra căreia flutură drapelul cu stele şi dungi al Americii. N-a fost să fiu înmormîntat în cimitirul din Fîntîna. Dar cimitirul din Fîntîna a crescut între timp mare cît toată Europa. Fîntîna, România şi şi Europa sînt astăzi o singură pată neagră pe hartă. Ca o pată de cerneală. Tot continentul este tăcut şi părăsit de bucurii, cum e şi cimitirul din Fîntîna acum. în curînd, vor creşte peste tot iarba şi florile sălbatice, ca la noi în cimitir. Oriunde pe continentul nostru, mă voi simţi în cimitirul neîmprejmuît de la noi din sat.

— De ce îmi spui toate astea ? a întrebat Traian. Ar fi mai bine să te odihneşti !

— Ai dreptate ! a zis preotul. Dar vreau să-ţi spun încă ceva. Să ştii, Traiane, că « viaţa n-are niciodată o finalitate obiectivă.

„afa*ă doar dacă prin asta se înţelege moartea : orice finalitate în j>laaul real este subiectivă » '. Societatea civilizaţiei tehnice vrea să dea vieţii un scop obiectiv, şi astfel o ucide. Ei au redus viaţa la statistică. Dar : <• toate statisticile scapă cazul unic în felul său şi, cu cît omenirea ca evolua, cu atît va coma mai mult tocmai -Qnăcitateă fiecărui individ şi a fiecărui caz particular » ². Societatea contemporană merge exact în sensul invers, generalizînd totul. « Tot generalizînd şi tot căuînd să aşeze toate valorile în ceea ce este general, umanitatea occidentală a pierdut simţul unicităţii, şi, ca urmare, al existenţei individuale. De unde uriaşul pericol al colectivismului, fie cel rusesc, fie cel american » ³.

" De aceea, este aproape sigur că această societate se va prăbuşi, aşa cum spuneai tu într-o seară la Fîntîna. Societatea a devenit incompatibilă cu viaţa individului, îl sufocă. Şi oamenii mor, cum au murit iepuraşii albi din romanul tău. Murim cu toţii, ucişi de atmosfera otrăvitoare a acestei societăţi. Numai sclavii tehnici, maşinile şi cetăţenii mai pot trăi în ea, exact cum voiai tu să povesteşti în cartea ta. Oamenii păcătuiesc astfel faţă de Dumnezeu : acţionăm cu toată puterea noastră împotriva propriului nostru bine, deci împotriva lui Dumnezeu ! Acesta e ultimul grad de decădere la care poate ajunge o societate ome-nească ; ajunsă aici, moare, ca atîtea altele în cursul istoriei şi înainte de istorie ! Oamenii încearcă salvarea ei printr-o ordine logică, neînţelegînd că tocmai ordinea o ucide. Asta e crima societăţii tehnice occidentale : ucide omul viu, sacrificîndu-l planului, teoriei, abstracţiunii. Iată forma contemporană în care se practică jertfa umană. Rugul şi arderea în piaţa publică au dispărut. în locul lor sînt biroul şi statistica, cele două mituri sociale în ale căror flăcări este aruncată barbar jertfa umană. Democraţia, de exemplu, e o formă de organizare socială incontestabil superioară totalitarismului, dar ea nu reprezintă decît dimensiunea socială a vieţii umane. A considera democraţia drept sens al vieţii şi scop în sine înseamnă a ucide viaţa umană, reducînd-o la o singură dimensiune. Este enorma greşeală pe care o fac comuniştii şi au făcut-o naziştii. Viaţa omenească nu are sens decît în întregul ei. Şi sensul ultim al vieţii nu poate fi pătruns decît prin mijloacele cu care înţelegem arta sau religia : sînt mijloacele *creaţiei*. în această înţelegere creativă, raţiunea nu are decît un rol secundar. Matematica, sta-

^{1,2,3} Hermann von Keyserling.

tistica și logica sînt la fel de nepotrivite pentru a înțelege și a organiza viața umană ca pentru a asculta muzica lui Beethoven și a lui Mozart. Civilizația occidentală contemporană se încapăținează însă să-i pună pe Beethoven și pe Rafael în formule matematice ; se încapăținează să înțeleagă viața oamenilor și s-o facă mai bună prin statistici. Tentativă absurdă și dramatică ! Omul poate atinge, în cel mai bun caz, un apogeu de perfecțiune socială, dar asta nu -i va ajuta la nimic. Viața lui nu va mai exista, redusă numai la social, la automatism, la legile mașinii. Căci viața dispăre, dacă i se interzice sensul — unicul — care e gratuit și mai presus de logică. Sensul vieții este absolut individual și intim. Societatea contemporană a părăsit de mult aceste adevăruri și se îndreaptă, cu o viteză și cu o forță desperate, spre alte căi. Acolo unde curgeau Rhinul, Dunărea și Volga au început să curgă numai lacrimi de sclavi. Și vor curge pe albiile tuturor fluviilor Europei și ale pămîntului, pînă se vor umple mările și oceanele de lacrimile amare ale oamenilor luați în sclavie de tehnică, de stat, de birocrație, de capital. La sfîrșit, Dumnezeu se va milostivi și-l va salva pe om, cum l-a mai salvat de atîtea ori. Între timp, așa cum a plutit Noe peste ape cu corabia lui, vor pluti la suprafață, fără a fi trași la fund de lanțurile sclaviei, oamenii care au rămas oameni. Ei vor fi salvați. Și prin ei nu se va stinge, cum nu s-a stins nici în trecut, viața omenească. Dar salvarea nu va veni, Traiane, decît numai pentru oamenii luați ca indivizi : vița omenească va fi salvată prin persoane, nu prin categorii ! Nici o biserică, nici o națiune, nici un stat și nici un continent nu-și vor putea salva membrii în masă sau pe categorii. Se vor salva oameni individual, fără a se ține seama de religie, de rasă ori de categorie socială și politică. De aceea, omul nu trebuie niciodată judecat după categoria din care face parte. « Categoria » este cea mai barbară și mai diabolică aberație născută din creierul uman. Și nu trebuie uitat că pînă și dușmanul nostru este tot om, nu o « categorie » !...

Traian a profitat de întrerupere și a întrebare, cu vocea plină de teamă :

— Tată, de ce să-mi explici toate astea acum ? Poate că ai face mai bine să te odihnești !

— Așa o să și fac, a zis preotul. Mă voi odihni ! Dar, înainte, voiam să-ți spun aceste lucruri, pe care tu le știi, le simți, ca și mine. Fiecare om le simte la fel; și Johann Moritz le simte !

Mie însă mi-a făcut bine să le repet ! Nu m-aș fi putut odihni, dacă nu le spuneam...

— Ai mîna rece, tată !

— Știu, Traian ! E din cauza unei ciudate stări de neliniște, pe care nu mi-o pot stăpîni. E mai tare decît mine...

— Nu înțeleg, tată ! a zis Traian. Ce vrei să spui ? Ți-e rău ?

— Nu ! a zis preotul.

Buzele preotului Korugă s-au crispat ca de o durere care i-ar fi săgetat tot trupul. Traian s-a aplecat spre el. Fața preotului s-a luminat deodată de un zîmbet cald, plin de dragoste, ca-și cum undeva, îndărătul frunții, i s-ar fi aprins un reflector puternic. Buzele lui au mai murmurat ceva pierdut, ca un sunet fără glas. Era sfîrșitul...

Traian a îngenunchiat lîngă pat și a început să plîngă în hohote.

Johann Moritz s-a ridicat și a întrebare :

— Să aduc doctorul ?

Traian n-a răspuns : strîngea mai departe mîna tatălui său între palme și plîngea, cu o disperare pe care nu o mai cunoscuse. Johann Moritz a înțeles și el. Și-a scos boneta, apoi a îngenunchiat lîngă Traian și și-a făcut cruce.

După cîteva clipe, Johann Moritz s-a ridicat. Prizonierii se adunaseră împrejur ; veniseră și din alte corturi. Spațiul dintre paturi era plin de oameni. Moritz și-a făcut loc prin mulțimea prizonierilor, care priveau tăcuți, cu capetele descoperite. El s-a întors căpătîiul mortului cu o luminare făcută din ceară cojită de pe cutiile de ciocolată. A aprins-o la capul preotului, într-o cutie goală de conserve, ca în sfeșnic.

145

în cortul în care murise preotul Korugă a apărut medicul — și el prizonier —, urmat de doi sanitari cu o **targa**.

— Ce vreți ? a întrebare Traian.

— Să luăm cadavrul, a zis medicul. Nu putem lăsa cadavrele în corturi !

— Unde vreți să-l duceți ?

— Trebuie scos din lagăr. Unde va fi dus, nu știm. Noi îl anunțăm pe comandant, și vin americanii cu o mașină să-l ia !

— Eu vreau să știu întâi unde duceți rămășițele pămîntești ale tatălui meu !

— Și noi vrem să știm multe, dar nu se poate ! a zis doctorul cu duritate.

Cei doi sanitari s-au apropiat de pat, ca să mute trupul preotului pe targa. Doctorul i-a oprit :

— Trebuie să constat mai întâi decesul ! Poate că mai trăiește !

El a luat mîna preotului și a ținut-o o clipă între ale sale. Apoi și-a pus urechea pe pieptul bătrînului.

— Puteți să-l luați, a ordonat el sanitarilor.

— Nu ! a strigat Traian.

— De ce te opui ? a zis doctorul. Sîntem și noi simpli prizonieri, ca dumneata, și nu facem decît să executăm ordinele primite !

— Vreau să știu întâi unde duceți trupul tatălui meu ! Măcar atît, dacă nu am dreptul să asist la înmormîntarea lui ! Vreau să știu că va fi înmormîntat creștinește : chiar dacă sînt prizonier, am acest drept ! în clipa cînd a murit, tata a încetat de a mai fi prizonier și are dreptul la respectul datorat morților !

— Cine ți-a spus că morții nu sînt respectați ? a întrebat doctorul.

— N-am spus asta ! a zis Traian. Tata este însă preot ortodox, și vreau ca el să fie înmormîntat după ceremonialul bisericii căreia i-a slujit !

— Fă o cerere scrisă mîine la comandament ! a zis doctorul.

— Îmi garantezi dumneta că mîine nu va fi prea tîrziu ?

— Eu nu garantez nimic, a zis doctorul. Eu sînt prizonier, ca și dumneata !

— Atunci trupul tatălui meu nu va fi luat de aici, pînă nu mi se promite că va fi îngropat după ceremonialul creștin ortodox !

— Te opui în zadar ! a zis doctorul.

— Poate ! Dar mă opun !

— Noi trebuie să luăm cadavrul : e ordin să nu lăsăm cadavrele în lagăr !

— Luați-l atunci cu forța ! a zis Traian. Dar, dacă o faceți, o să regretați !

Sanitarii l-au înșfăcat pe Traian de mîini, pe la spate, și l-au

dat la o parte. Trupul preotului a fost așezat pe targa. Traian se zbătea în brațele celor care îl imobilizaseră. Cînd targa a trecut pe lângă el, n-a văzut decît fruntea tatălui său, înaltă și curată ca luna.

Johann Moritz mergea în spatele sanitarilor, cu capul descoperit și fruntea plecată ; în mîini avea cutia de conserve în care ardea încă luminarea.

— O să plățiți acest păcat ! Sînt fapte care nu se uită niciodată ! a strigat Traian. Doctore, o să-ți aduci aminte că mi-ai interzis să conduc trupul tatălui meu pînă la poarta lagărului !

— Nu eu ți-am interzis ! a zis doctorul. Așa e regulamentul !

— Potolește-te ! i-a zis lui Traian șeful de cort, venind lângă el. Dacă te aud strigînd, au să te-nchidă în buncăr !

— Nimic n-o să mă potolească de azi înainte ! Nu există buncăre care să-mi poată astupa strigătul ! începînd din clipa asta, voi posti pînă cînd voi muri, în mijlocul acestor douăzeci de mii de oameni din lagăr. Vreau să mor treptat, oră cu oră, în semn de protest. Moartea mea va fi un țipăt care se va întipări în urechile și în ochii și în carnea celor închiși cu mine și în ale celor care mă țin închis ! Și va fi dus în cele patru puncte cardinale, și de furia lui nu veți scăpa nici unul, niciodată ! Nici în mormînt !

146

— Vreți să muriți cu adevărat ? a întrebat Johann Moritz. Să muriți de foame și de sete ?

Era a patra zi de la declararea grevei. Era cald. Traian stătea în umbra cortului, cu fața în sus. Mersul îl obosea. Vorba îl obosea. Statul în picioare și ascultarea cuvintelor altuia, vederea cerului, toate îl oboseau. Viața însăși îl obosea. Chiar prezența propriei lui persoane era obositoare și prea mult pentru el.

Se sunase masa de prînz. Moritz a mai făcut o încercare.

— Să v-aduc și dumneavoastră de mîncare ? a întrebat.

Avea gamela lui Traian în mînă.

— Lor o să le pară bine, dacă muriți ! a mai zis Moritz. Dar e păcat să muriți !

— Dacă vrei, poți să-mi măninci cu porția, a zis Traian. Mie nu-mi trebuie !

Moritz a plecat. S-a întors cu gamela plină de supă și a pus-o lângă el. Apoi s-a așezat pe pământ, a scos lingura din buzunar, a șters-o cu palma și a luat gamela între genunchi. Supa fumegea ; el îi palpa aburul cu nările.

Gamela lui Traian era goală, alături.

— De ce n-ai luat și porția mea ? a întrebat Traian. Ție și-așa nu-ți ajunge mîncarea. Nimănu-i nu-i ajunge !

— Nu pot să mănînc porția dumneavoastră, a zis Moritz. M-ar bate Dumnezeu ! Dumneavoastră suferiți, și eu să vă mănînc porția ? E păcat ! Eu nu pot !

Cu gamela sprijinită între genunchi, Moritz și-a ridicat fruntea spre cerul plumburiu. Cîteva clipe a rămas așa, cu fața către cer și cu buzele întredeschise. Apoi și-a făcut cruce.

Traian îi urmărea fiecare mișcare. Moritz a înmuiat lingura în supă cu încetineala cu care începi oficierea unui cult. A umplut-o pe jumătate. A dus-o la gură cu un gest larg, sacerdotal, al brațului. Ca la împărțășanie. După ce a înghițit, a făcut o pauză scurtă. Lingura o ținea neclintită în mînă. Așa, de parcă ar fi fost plină. Ochiul lui negri priveau cu luare aminte undeva departe, spre un loc pe care îl vedea numai el, dincolo de granițele pămîntești.

Lingura s-a înmuiat apoi din nou în supă, cu aceeași încetineală și cu același gest larg al brațului, de data asta atît de îmbietor, încît Traian a înghițit în sec.

Moritz a umplut iar lingura, tot pe jumătate ; nu lua niciodată nici mai mult, nici mai puțin de o jumătate de lingură de supă. A dus-o la gură în același ritm și cu aceeași profundă seriozitate.

Johann Moritz mîncă oficiind, cu voluptate măsurată. Mîncarea era pentru el un act sacru — *actul hrănirii* — adus la amploarea lui originală. Ca orice act important, el excludea graba și se desfășura cu o funcționalitate rituală. Nici un strop nu rămînea pe buze, nu se irosea pe pământ și nu era uitat pe lingură.

Religiozitatea gravă cu care mîncă Johann Moritz paraliza orice scepticism și impunea tăcerea. În el nu era nimic teatral, nimic de prisos. La această oră a mesei, Johann Moritz se integra în marele ritm al naturii. El mîncă așa cum arborii își sorb seva din adîncul pînintelui. Făptura lui se confunda cu actul pe

care îl săvîrșea : fără a mai vedea nimic în jurul lui, era în această clipă el însuși — și atîngea cu esența ființei lui — natura, devenind una cu ea.

După ce a terminat de cules cu vîrfurile lingurii fiecare strop de supă din gamelă, a rămas cîteva secunde cufundat în contemplarea spectacolului din fața ochilor lui — spectacol pe care-l vedea numai el —, apoi și-a împreunat cele trei degete de la mîna dreaptă și și-a făcut din nou cruce.

întorcîndu-se spre Traian ca și cum ar fi coborît dintr-un vis, a zis :

— E păcat să mănînci mîncarea altuia !

Pe urmă, Johann Moritz s-a ridicat și s-a dus să-și spele gamela.

Traian a rămas cu ochii ațîntiți în zare, fără s-o vadă, căci pe ea se proiecta imaginea lui Johann Moritz oficiind cultul hrănirii, actul solemn al hrănirii, la care el renunțase.

147

— Refuz orice asistență medicală ! a zis Traian Korugă.

Era în seara celei de a patra zile de post negru. Comandantul lagărului, locotenentul Jacobson, știa că la Stuttgart sosise un grup de ziaristi americani care vizitau lagărele de prizonieri din Germania. El le-a ordonat *Bürgermeister* ¹ -ului și medicului-șef să-l ducă pe Korugă în afara lagărului, un timp. Cazul lui nu trebuia aflat de presă : era prea spectaculos. Traian Korugă nu era nazist, iar tatăl lui murise recent, fusese preot și avusese ambele picioare amputate. În plus, soția lui Traian era evreică. Numai elemente de scandal pentru un reporter. Jacobson nu voia publicitate. Dacă s-ar declanșa o campanie de presă, el ar fi imediat rechemat în Statele Unite. Și era tocmai pe cale de a-și completa o colecție de porțelanuri germane, pe care le acliizi-

¹ Primar (germ.) ; aici, șef al prizonierilor, el însuși deținut.

ționase pentru câteva pachete de țigări; în America, valorau milioane. Pusese deja la adăpost, într-o privință din zona engleză, câteva lăzi. Nu-i mai rămânea decât să le transporte peste ocean. Ar trăi liniștit tot restul vieții, dacă ar reuși să cumpere toată colecția, împrăștiată prin diverse orașe și sate din Germania. Trebuia deci să mai rămână aici, pînă termina cu adunatul porțelanurilor.

Dacă n-ar fi fost ziaristii și teama de scandal, cazul Traian Korugă s-ar fi consumat în tăcere : nici nu l-ar fi semnalat în raport. Ațiția prizonieri mor de foame prin lagăre ! Ce importantă are faptul că unii mor fiindcă n-au ce mânca și altul fiind că nu vrea să mănînce ? Acum însă scandalul i-ar strica planurile cu porțelanurile și trebuia evitat cu orice preț: sînt în joc milioane !

Bürgermeister-ul Schmidt, care fusese colonel SS și șef al poliției din Weimar, i-a promis locotenentului că va aranja chestiunea repede și fără zgomot.

— Medicul este obligat să acorde ajutor, cu sau fără voia bolnavului, oricărui bolnav ! a spus *Bürgermeister-ul*. Dumneata ai febră. Te vom transporta la infirmeria lagărului !

Era ora zece seara. Johann Moritz ședea pe marginea patului lui Traian și, ca întotdeauna cînd îl auzea pe Schmidt vorbind, a tresărit. Parcă ar fi fost vocea lui Iorgu Iordan : aveau amîndoi același glas.

— Refuz să mă mișc de aici ! a zis Traian. Vreți să mă scoateți din cort nu fiindcă sînt bolnav, ci fiindcă vă e frică de scandal ! Dar scandalul nu-l veți putea înăbuși. Vi se pare că eu mor prea repede ? Celelalte douăzeci de mii de cadavre pe care la aveți închise aici în lagăr nu vă deranjează ! Ceilalți mor încet. Și, cînd mori încet, nu provoci scandal : moartea lor lentă, dar sigură, nu face zgomot ! De ce nu-i duceți și pe ei la spital ?

— Datoria mea de medic e să te internez în spital, a zis profesorul Dorf, medicul prizonierilor. Starea dumitale, domnule Korugă, este extrem de gravă. Nu te putem lăsa încă o noapte în cort !

Doi sanitari l-au înșfăcat pe Traian și l-au întins pe **targa**, ca pe un obiect. Moritz și-a strîns pumnii și a scrișnit din dinți. Ar îi vrut să-i ia apărarea lui Traian. Dar lupta era pierdută înainte de a începe...

— Cea mai mare crimă este de a face un lucru drept pentru o cauză nedreaptă ! a zis Traian.

Medicul s-a prefăcut că nu aude.

— Să mergem ! a poruncit profesorul.

Sanitarii au ieșit cu targa din cort. Prizonierii le-au făcut loc să treacă, fără să scoată nici un cuvînt. Nu dormea nici unul. Era o tăcere ca în preajma morții. Toți simțeau că se întîmpla ceva grav, dar nimeni nu știa ce.

Afară, strălucea luna. Johann Moritz mergea în urma tărgii ca în urma unui sicriu, cu hainele, bocancii, ochelarii și pipa lui Traian Korugă. Pășea cu capul în pămînt, ca după mort. Pe urmă, dintr-o dată, a realizat că omul de pe **targa**, prietenul lui, **mai** era încă viu.

La poarta infirmeriei, pe Moritz l-au oprit să intre.

— Nu e voie să mergi mai departe ! a zis *Bürgermeister-ul*. Așa sînt ordinele ! Cu Traian Korugă nimeni n-are voie să vorbească ! Nici să-l vadă ! Hainele și bocancii i le duc eu.

În noaptea aceea, Johann Moritz s-a plimbat pe lîngă gardul de sîrmă ghimpată al infirmeriei. Nu putea să-l lase singur pe Traian...

148

Traian Korugă a fost închis singur într-o cameră cu șase paturi : nici unul nu era ocupat. Camera fusese golită anume pentru el. Doi sanitari tineri aveau ordin să-l păzească.

Traian s-a întins pe pat, cu fața la perete. Buzele îi erau uscate ca scrumul. Vise, ca un film colorat, îi treceau prin minte. Avea ochii închiși, dar îl orbea o lumină tare cum e cea a becurilor de neon, care venea din interior. Lumina era fierbinte, îi ardea pleoapele. Toate gîndurile lui erau colorate și luminoase. Și trupul îi era parcă tot de lumină; o lumină fierbinte și ușoară ca visele... Plutea. « Acum știu de ce postesc ascetii și misticii » — și a zis el. « Cînd ești înfometat, te poți detașa de pămînt. Dumezeu îți este aproape : parcă atingi cerul cu fruntea... »

Traian n-a rămas însă multă vreme în această stare de extaz, în nări i-a venit un miros de mîncare. Unul dintre sanitari pusese pe scaun, lîngă pat, o tavă. Traian ședea cu spatele, n-o

vedea. Dar știa ce se afla pe ea. Nările lui au descoperit întii mirosul de cartofi prăjiți în unt. Apoi mirosul de cafea. Perceperea bucatele de pe tavă ca și cum le-ar fi văzut și gustat. Simțul olfactiv i se ascușise. Înainte n-ar fi putut distinge atât de precis un miros de altul. Pe tavă era și o cană cu lapte fierbinte. Aburii de lapte miroseau la fel de intens ca cei de cafea, și tot așa carnea friptă, a cărei stridență Traian o simțea ca pe o culoare prea violentă într-o pictură. Mirosul untului și al cărnii arse creștea efectul provocator al bucatelor de pe tavă. Se impregna în pătură, în pereți, în cămașa și în părul lui.

Traian simțea că mirosul de friptură puțin prea arsă, de unt, de lapte și de cafea se lipește de el ca o alifie. Îl simțea pătrunzându-i cu fiecare respirație în plămâni, și chiar în stomac. Asta îi dădea senzația tă mănincă, că nu postește așa cum voia, cu toată austeritatea. A încercat să elimine mirosul de mîneare din aerul pe care-l inspira. Dar nu era cu puțință. Cu cît trecea timpul, cu atît parfumul bucatelor devenea mai insistent.

Traian Korugă a început să-l analizeze conștient, cum analizezi lumina, descompunînd-o în cele șapte culori ale spectrului. « E un mod de a-mi verifica posibilitățile simțului olfactiv » — și-a zis el, lăsîndu-se antrenat de această operație, care-i dădea impresia că se domină și că a reușit să trateze mîncarea doar ca obiect de studiu.

între primele descoperiri a iost că friptura nu era nici de vacă, nici de porc. Deși carnea fusese conservată și preparată cu multe ingrediente, Traian a putut stabili că era carne ele pasăre, probabil de curcan. Ar fi vrut să verifice, dar s-a stăpînit, rămînd cu fața la perete.

Laptele era vag afumat. Probabil, lapte praf și foarte concentrat ; de aceea se și afumase. Pe tavă se găsea și o cutie de compot. Mirosul lui era mai palid decît celelalte. Nările lui Traian abia îl percepeau, ca pe o culoare foarte ștearsă. Faptul că descoperise existența compotului îi dădea o satisfacție intelectuală profundă, ca și cum ar fi făcut o descoperire în laborator ori ar fi bătut un record.

Singura întrebare la care nu putea răspunde era dacă pe tavă se afla sau nu pîine. În cazul că da, trebuie să fie pîine albă și foarte veche, făcută din făină americană, care e aproape numai amidon.

— Ar trebui să mănînci acum ! a zis sanitarul, apropiindu-se de pat. După ce se răcește, nu mai e bună !

Traian n-a răspuns. Voia să continue analizarea bucatelor de pe tavă fără să le privească, dar nu mai putea. Concentrarea îi fusese tulburată, și el nu-și mai regăsea calmul necesar. Acum toate mirosurile se amestecau și păreau unu! singur, cum se adună cele șapte culori ale spectrului într-o lumină unică, albă. Cuvintele sanitarului amestecaseră mirosurile unul cu altul, ca o piatră aruncată într-un bazin, care strică undulația armonioasă a undelor.

Traian Korugă s-a întristat că n-a mai putut prinde și savura mirosurile. Apoi a adormit.

A doua zi dimineață, tava era tot acolo. Mirosul însă se simțea șters, de parcă bucatele n-ar mai fi fost vii. Înghețaseră sau muriseră.

Traian era obosit. Nici nu s-a întors, nici n-a deschis ochii. Și-a umezit de cîteva ori buzele cu limba și s-a întristat că buzele lui aveau gust amar și se înăspriseră.

Sanitarul a adus altă tavă cu mîneare și a așezat-o lîngă pat, luînd-o pe cea veche. Da data asta erau ouă prăjite în unt. Mirosul lor era țipător și violent, cum sint culorile afixelor. Alături de ouă, marmeladă de portocale. Mai erau lapte, cafea și unt. Acum, Traian Korugă simțea cum mirosul bucatelor îl rănește. Ele îl dureau ca niște săgeți care i s-ar fi împlîntat în carne. Traian a strîns pleoapele de durere.

— Doamne, ajută-mi să termin mai repede ! a șoptit el rugător. E atît de greu să te înalți deasupra ispitei cînd ești închis într-un trup omnesc...

S-a consolată însă la gîndul că, în două-trei zile, închisoarea de carne se va năru. « Peste două sau trei zii, voi fi mort ! » — și-a zis el și a adormit din nou.

Traian Korugă s-a ridicat sprijinit în pernă și a privit pe fereastră. Era amiază. Prizonierii fuseseră adunați pe trei rînduri. Și, toți, în pielea goală. Cit vedeai cu ochii în curtea lagărului, erau numai bărbați goi.

Chiar sub fereastra infirmeriei, oprise un *jeep*. Lingă el, un grup de soldați cu bastoane de cauciuc, care mestecau *chewing-gum*. Prizonierii veneau, câte unul, în fața soldaților. Se apropiau cu pas nesigur : oamenii în pielea goală pășesc cu teamă. Traian cunoștea senzația.

« Iar fac percheziție ? » — s-a întrebat el în gând. « Ce vor să mai găsească ? » Perchezițiile se repetau de câteva ori pe lună.

Înaintea soldaților venea acum un bătrîn.

— Mitropolitul Palade al Varșoviei ! a zis Traian.

Mitropolitul era înalt. Avea mersul puțin încovoiat. Era foarte slab : i-ai fi putut număra coastele de la distanță. Un schelet acoperit cu piele. Barba mitropolitului ere albă — singurul lucru alb din toată curtea lagărului! Când o vedeai, și se luminau ochii de un alb dulce, heraldic...

Privindu-l cum venea spre ei, soldații au început să rîdă. Mitropolitul parcă nici nu i-ar fi văzut: se uita, pe deasupra căștilor lor, la cer, care era în ziua aceea albastru, cum sînt cupolele bisericilor bizantine.

Soldații au cercetat degetele mitropolitului.

— Desfă-le ! a ordonat interpretul.

Bătrînul și-a răsfiat degetele de la mîini și soldații le-au examinat cu atenție. Prizonierul nu avea inele.

— Mîinile sus ! a ordonat iar interpretul.

Bătrînul a ridicat mîinile, întîi în față, deasupra pieptului, ca la gestul binecuvîntării, apoi deasupra capului. Nu se uita nici la interpret, nici la soldați, dar ei s-au uitat atent dacă un are bijuterii ascunse la subțioară. I-au controlat pe urmă părul la ceafă : pletele lungi și albe ale mitropolitului ar fi putut ascunde inelele. Soldații i le-au dat deoparte întîi cu bastonul, apoi cu degetele. I-au pipăit părul în creștet și pe gît, i-au luat barba în mînă, ca să vadă dacă nu are inele în ea.

— Întoarce-te ! a zis interpretul.

Mitropolitul s-a întors cu spatele la soldați.

— Apleacă-te !

El s-a aplecat. Și-a curbat șira spinării, ca atunci cînd făcea mătănii. Dar nu era destul.

— Crăcănează-te ! a ordonat interpretul.

Mitropolitul și-a depărtat picioarele subțiri și albe. Interpretul și soldații s-au aplecat și au cercetat dacă nu are obiecte de aur ascunse în șezut. Prizonierii își ascundeau uneori verighele și inelele între picioare. Dar mitropolitul nu avea nimic

ascuns. Unul dintre soldați a spus ceva camarazilor lui. Bătrînul mai stătea încă aplecat, cu picioarele depărtate și cu spatele la ei.

— Pleacă ! a zis interpretul.

Soldații au trecut la următorul. Mitropolitul s-a îndepărtat de ei, cu același pas sfielnic. Bătea vîntul. Părul și barba îi fluturau ca faldurile de mătase ale unui steag alb. Traian a avut impresia că mitropolitul nu este gol, cum erau ceilalți prizonieri : el părea îmbrăcat.

Traian Korugă l-a urmărit cu privirea pînă cînd bătrînul a intrat în coloana de bărbați goi. Acum se afla între ceilalți, dar nu era amestecat cu ei : ochii îi rămîneau ațintiți asupra lui. Avea ceva în jurul capului. Poate albul pletelor te făcea să te uiți la el. Sau poate albul bărbii. Poate felul în care ținea capul... Ceva te făcea însă să te uiți la el ca la icoane.

— Acum știu ce văd ! a zis Traian tresărind.

Sanitarii s-au uitat la el. Dar Traian privea pe fereastră :

— Mitropolitul are în jurul capului un cerc de lumină ! Un nimb ! în dosul frunții lui este o lumină tare, mai tare decît becurile de neon, care împrăștie raze împrejurul capului ! O lumină ca aurul...

După ce intrase înapoi în coloană, bătrînul ridicase privirile spre fereastra infirmeriei. Cercul de raze dimprejurul capului lui strălucea și mai cu putere.

— Nimbul nu este o invenție a zugrăvilor de icoane, a zis Traian.

I-a examinat, curios, și pe ceilalți prizonieri. Mai aveau și alții nimburi. Nu-i cunoștea pe toți. Magnificența Sa rectorul Academiei din Viena avea și el nimb. Și, încă, un ziarist tînăr din Berlin, un ministru grec, ambasadorul României în Germania... Erau și alții cu nimb : din frunte le izvorau raze, ca dintr-un foc puternic sau dintr-un reflector electric. Dar razele acestea erau mai frumoase decît cele ale focului ori ale luminii electrice ! S-ar fi putut lumina întreg pămîntul cu luminile care izvorau din frunțile lor. Și n-ar mai fi fost noapte pe pămînt.

— De ce nu măninci ? a întrebat locotenentul Jacobson.

El venise în camera lui Traian, la infirmerie. Ii dăduse afară pe *Bürgermeister* și pe medic și rămăsese singur cu Traian.

— Ce dorești de fapt dumneata ? a continuat locotenentul. De ce faci tot bilciul ăsta în lagăr ?

— Nu măninc fiindcă nu mai am apetit ! a zis Traian. Mi-a dispărut pofta de mâncare. Subit ! Și mi-e greață, teribil de greață. Mi se întorc mațele pe dos ! Dumitale nu ți-e greață, domnule locotenent ?

Jacobson tăcea. Regreta că rămăsese singur cu Traian Korugă. Prizonierul părea nebun : îi ardeau ochii. « S-ar putea să se repeadă la mine și să mă strângă de gât ! » — s-a gândit ofițerul și a privit spre ușă. Pe urmă a zîmbit.

— Linștește-te, domnule Korugă ! a zis el. Dumneata ești surescitat. E de înțeles : azi e a șasea zi de cînd nu măninci și nu bei nimic !

— Nu pleca, domnule locotenent, că nu sînt nebun ! Nu-ți fie frică ! întrebarea mea cu greața a fost stupidă. Dumitale nu poate să-ți fie greață ! Dacă închizi ochii și-ți înfunzi nările de la început, nu mai e nici un pericol. Omul se obișnuiește și cu greața ! E doar o chestie de voință. Eu n-am voință ! De-aia s-a declanșat în mine criza de greață. Există lucrători care își iau micul dejun și prînzul și cina la gurile de canal sau în latrine, și nu le e greață. Sînt obișnuiți ! I-am văzut cum mîncau salam și unt cu piine, înghițind cu poftă, și-și mai și lingeau buzele. Erau veseli, făceau glume ! Chiar avînd nasul fin, te obișnuiești. Nemții ardeau cadavrele prizonierilor, în lagărele de concentrare, și pe urmă închideau capacul crematoriului și se duceau la masă. Și nu le era greață ! Există aici oameni care au umplut saltele cu părul femeilor moarte în lagărele de concentrare, și pe aceste saltele au făcut dragoste cu amantele lor ! Pe aceste saltele au făcut copii cu nevestele lor. Pe saltele umplute cu părul unor femei asasinate și arse ! Și nu le-a fost greață... Nu li s-au întors mațele pe dos... Le-a fost bine. Și erau veseli ! Eu am stat în aceeași închisoare cu o femeie care avusese în dormitor și în

budoar abajururi făcute din piele de om. Dădeau o lumină gălbuie și lascivă. La lumina filtrată de abajururile din piele de om, ea a făcut dragoste, a mîncat, a băut, s-a lăsat strînsă în brațe și sărutată. A dansat. Și nu i-a fost greață ! Era chiar fericită ! Oamenii se învață cu greața, cum vă spun ! E numai o chestiune de obișnuință și de voință. Rușii au violat femei de 80 de ani. Nenumărate ! Le-au violat unul după altul : cîte zece, aceeași femeie. Și nu le-a fost greață ; au băut vodcă ! Dumneavoastră nu faceți ca ei, știu ! Dumneavoastră nu violați, Doamne ferește ! Dumneavoastră dați femeilor ciocolată și utilizați prezervative, cînd faceți dragoste cu ele ! Nici ce-au făcut nemții nu faceți ! Fiecare popor are alte obiceiuri. Și să nu vă fie teamă că are să vă apuce greața, orice-ați face : sînt sigur că sînteți în afara pericolului ! Greața, să știți, este cumplită ! Văd ce sufăr eu ! Fiecare maț mi se întoarce pe dos, ca o mînușă, și îl simt în gură. Și fierea mi se-ntoarce pe dos, și stomacul... Și *mi-e milă de oameni*. Teribil de milă ! Cum vrei dumeata să mai măninc în aceste condiții ? Cum vrei să mai am apetit ? Recunoști că nu se mai poate ?

Locotenentul Jacobson se apropiase pe nesimțite de ușă. *Bürgermeister-ului* și medicul îi spusese că prizonierul nu e nebun, că e perfect lucid. Faptele arătau că minșiseră.

— Ai dreptate, domnule Korugă ! a zis comandantul lagărului. Este imposibil să mai ai apetit în aceste condiții !

— Nu pleca ! a zis Traian. Mie mi-e greu să mă mișc. Uită-te dumneata pe fereastră și spune-mi dacă s-a terminat percheziția în curte !

— Încă nu s-a terminat, a răspuns Jacobson.

Traian s-a minunat din nou cum putea un om, după ce văzuse ce petrecea afară, să nu-și piardă pofta de mâncare : « Jacobson se va duce direct la masă. E ora 12... »

— Zici că *încă* nu s-a terminat ? Nici nu se va termina așa curînd : de-abia a început. întii ați căutat aur în geamantane, în case, în boarfe, în buzunare, în bocanci, în cusăturile hainelor, în izmene. Acum căutați în gurile oamenilor, în șezuturi și la subțiori. Dar și cu asta nu sînteți decît la început. Miine o să jupuieți pielea, ca să căutați sub ea aur. Pe urmă veți smulge mușchii de pe oase și veți sfărîma oasele, ca să vedeți dacă nu cumva ascund monede de aur. Veți stoarce creierii oamenilor, le veți răscoli măruntaiele. îi veți desface bucată cu bucată, ca să găsiți aurul : bani de aur, inele de aur, verighete de aur. Veți tăia

inimile... Aur, aur, aur ! Acum nu sîntem decît la început : abia ați ajuns la piele. Dar ea va fi jupuită ! Percheziția continuă !

Locotenentul Jacobson nu mai era în cameră. Traian s-a întors cu fața la perete.

151

Petiția nr. 6. Subiect : Economic (Valori aflate asupra prizonierilor).

În cursul perchezițiilor care li se fac prizonierilor, au fost confiscate inelele, verighetetele, brățările, ceasurile, stilourile, banii ;! toate obiectele de preț. Dar percheziția, deși se face pînă la piele, nu este desăvîrșită. Am observat astăzi că unii prizonieri mai au în jurul capetelor o coroană, așa cum au sfinții din icoane.

Eu știu că la sfinți coroana este de aur. A prizonierilor nu e nici din aur, nici din alt metal. Dacă ar fi fost așa, coroanele — sau nimburile, cum li se mai spune — ar fi fost, desigur, confiscate pînă acum. Ele sînt, totuși, foarte prețioase, deși nu conțin metal nobil.

Eu nu sînt om de știință, dar cred că aceste coroane, rezultate din anumite radiațiuni pe care le emană spiritul prizonierilor posesori, au o valoare foarte mare. E interesant de observat că în societatea tehnică occidentală nu constatăm astfel de fenomene la indivizi. Se pare că ele sînt apanajul societăților necivilizate. Dar asta nu are nici o importanță și — de vreme ce reprezintă o valoare — coroanele nu trebuie lăsate în posesia prizonierilor. Ordinul este strict: prizonierii nu trebuie să posede obiecte de preț. Îmi amintesc că, în cursul istoriei, s-au mai confiscat astfel de coroane sau nimburii. Pînă și un cuceritor barbar ca Ghinghis Han și-a dat seama de valoarea acestor podoabe descoperite la unii dintre prizonieri și și le-a însușit. Pe atunci însă mijloacele de transport erau primitive. Ca să nu se strice formatul și să nu se piardă luminozitatea nimburilor, Ghinghis Han a poruncit ca ele să fie luate cu cap cu tot. Capetele cu nimb, tăiate de la prizonierii din China și din Arabia, au fost înșirate pe sfiori și legate de șeile cailor, apoi duse în Mongolia. Pe drum însă — probabil, din

cauza condițiilor atmosferice și a schimbărilor bruște de temperatură — nimburile au dispărut din jurul capetelor, care a trebuit să fie aruncate. Începuseră, de altfel, să și miroasă.

Spre a evita o astfel de pierdere, ar bine ca dumneavoastră să nu tăiați capetele prizonierilor, cum a făcut Ghinghis Han. Prizonierii dotați cu aceste valoroase coroane să fie puși în etuve cu aer condiționat și temperatură constantă, și transportați în patria dumneavoastră.

Marea fericire a societății noastre contemporane este că ea dispune de mijloacele tehnice necesare, și nu sîntem obligați să suferim pierderi, ca Ghinghis Han. Cronicarul spune că el a pierdut nimburile prețioase de la o jumătate de milion de capete de prizonieri tăiate !

*Cu vechea admirație—fee? smiling ! **

MARTORUL

152

— Peste cinci minute, te transportăm la spital, a spus *Bitrgermeister-i*\, plimbîndu-se cu mîinile la spate prin camera lui Traian Korugă. Acolo vei fi hrănit cu forța ! Îmi pare rău, noi am încercat tot ce ne-a stat în putere. Și locotenentul Jacobson la fel ! Dar dumneata n-ai înțeles. Noi îți vrem binele, și dumneata ne întorci spatele !

Traian tăcea, întins pe pat, cu fața la perete.

— Ce faci dumneata este lipsă de camaraderie ! a continuat *Bitrgermeister-nl* mînios. Răpești timpul meu, al medicilor și al locotenentului cu chestiuni personale ale dumitale. Noi trebuie să ne ocupăm de 20 000 de prizonieri, nu să ne pierdem timpul cu unul singur : acționezi împotriva intereselor camarazilor dumitale, și asta nu e permis ! Dumneata ești unul, și ei sînt douăzeci de mii ! Chestiunile individuale trebuie lăsate deoparte. Fiecare dintre noi are familie, soție, copii și necazuri. Ce s-ar întîmpla dacă toți am acționa ca dumneata ? N-ai deloc

* Țin'te tare ! (engl.) ; literal : « Continuați să zîmbiți ! »

simțul colectivității ! Esti egoist ! Eu m-am luat după locotenentul Jacobson, care este romantic și crede în democrație — ca toți americanii — și am pierdut, în ultimele zile, cinci ore ocupându-mă de un singur om, și neglijându-i pe ceilalți 19 999 din lagăr ! Este curată nebunie ce-am făcut !

— Dumneata nu te ocupi de nici un om din lagăr ! a zis Traian. Dumneata te ocupi de o mașina administrativă, care e ceva impersonal. Nu confunda oamenii din lagăr cu mașinăria asta făcută din registre, mașini de scris și cifre ! Dumneata de asta te ocupi, domnule *Bürgermeister*, nu de cei 20 000 de oameni din lagăr. Prizonierii sînt carne, sînge și spirit. Sînt suferințe, credințe, doruri, foame, speranțe, disperare și iluzii. Iar dumneata nu te ocupi nici de carnea și sîngele lor, care sînt ceva individual, nici de speranțele sau disperările lor, care sînt și mai individuale ! Dumneata, cu cifrele și cu hîrtia ! Nu cunoști nici un prizonier : poți pretinde că te ocupi de 20 000 de oameni, cînd nu te ocupi nici măcar de unul ? Dumneata te ocupi de noțiuni, ca și Jacobson, nu de oameni. Nici pe mine nu mă vezi om : mă vezi numai ca parte din cei 20 000. De aceea ești supărat că ți-ai pierdut timpul. Pe mine ca individ nu m-ai văzut, și nici n-ai să mă poți vedea vreodată. Nici pe nevasta dumitale n-ai văzut-o ca om : ai văzut-o ca soție, ca mamă de copii și ca menajeră, dar niciodată în întregul ei. Iar ea există numai în întregul ei, ca un tot ! Dumneata n-ai văzut decît părți din ea. Nici pe mama dumitale n-ai cunoscut-o, nici pe dumneata însuși ! N-ai cunoscut nici un om pe fața pămîntului ! Căci altfel nu ți s-ar părea niciodată că jertfești prea mult timp pentru el. Dumneata ai cunoscut numai oameni reduși la o singură dimensiune ; dar aceștia nu mai sînt oameni, după cum cuburile cu o singură față nu mai pot fi cuburi !

Sanitarul a venit să anunțe că ambulanța era în curte.

— Aș vrea să-mi iau rămas bun de la un prieten, Johann Moritz ! a zis Traian.

— Este interzis să vorbești cu ceilalți prizonieri !

Traian s-a întors, în pat, cu spatele spre *Bürgermeister*. Sanitarii l-au învelit în pătură și l-au luat pe sus, ca pe un pachet, ducîndu-l așa pînă la ambulanță.

Fereastra ambulanței era oblonită. Traian Korugă știa însă că Johann Moritz se află la poarta infirmeriei și se uită la ambulanța care pleacă. I-a zîmbit în gînd lui Moritz și i-a spus : « Adio ! »

153

- Doi americani ne-au adus un prizonier nebun din lagăr !
Șeful spitalului-închisoare din Karlsruhe s-a ridicat din pat, a făcut lumină și s-a uitat la ceas. Era ora unu noaptea. Infirmerul care-l trezise l-a ajutat să se îmbrace. Medicul a ieșit din cameră indispus.

Prizonierii erau aduși la spital numai în grupuri. În lagăre, se aștepta pînă cînd numărul bolnavilor se ridica la o sută, și numai după aceea erau trimiși la spital. Chiar bolnava grav așteptau în lagăr cîte trei sau P «^r» saptamini, pînă se completa suta și se efectua transportul. Inf-un an, nu fuseseră decît doua excepții. Acum era a treia.

- Ce fel de nebun e ăsta, de H^u Y^{hm} .ndj'v'lduat S^l la micⁿ zul nopții ? a întreat medicul i^{nt}nd .n cancelarie

- Cred că-i foarte grav, a zis infirmerul. Nu l-am văzut fiindcă dormea în ambulanță. **Du** dacă au venit americanii cu el la ora asta înseamnă că e foarte g^{rav} .

Afară era rece, și medicul ie^z din p^{at}ul cald : tremura cînd a iscălit hîrtia de luare în primire apnzomerului. Americanii cu ambulanța au plecat. Medicul s-a întors saseculce, rir.ur. pnd să-l mai vadă pe bolnav. Îi era 'rig. A dat inșa dispoziții sa fie închis imediat în secția cuvenita-

Traian Korugă nu știe că a ajuns. Nu știe nici ca pe drum au avut o pană de cauciuc, care i-a intimat pîna la miezul nopți.. Nici măcar nu știe ce oră este. El a deschis ochii cînd îl duceau pe targa prin curtea spitalului S^l a vazut cerul albastru, plin de

S^U - Calea Lactee ! a zis el și a z^{imbit} fumului alb de pe cer.

După aceea, i-au venit în minte cuvintele *Bürgermeister-ei* : « Te transportăm la un spital unde ai sa fii hrănit cu forța ! » Traian s-a hotărît să se împotrivescă oricărui tratament medical. « Cît timp voi fi conștient, voi refuza sa mamnc și să beau ! »

Infirmerii, care îl auziseră spunmd « Calea Lactee », au lăsat jos targa. Unul s-a aplecat asupra lui Tra.an și a zis ironic :

— Am ajuns pe Calea Lactee .

Traian n-a gustat gluma și a închis ochii. Apoi a simțit cum e luat în brațe și așezat în pat.

154

Traian Korugă privește camera în care se află. Lampa din tavan este acoperită cu o plasă de sîrmă. Fereastra are gratii groase de fier. In cameră sînt patru paturi.

Doi bolnavi stau de vorbă, unul lîngă altul. Poartă haine militare germane. Cînd a fost adus Traian, ei n-au întors capul și au continuat să vorbească. Amîndoi sînt tineri. Al treilea stă în pat, acoperit cu pătura peste cap. Nu i se văd decît bocancii, care îi ies de sub pătură. Traian se întrebă de ce doarme încălțat. ^

Lîngă ușă, un infirmier în halat alb șade pe scaun. Capul lui e ca al *Bürgermeister-u\m* Schmidt: masiv, pătrat. Cap de piatră. Mușchii feței par morți. Nici privirile nu-i sînt vii: parc-ar fi de sticlă. Dar infirmierul are nu un cap de mort, ci unul care n-a fost niciodată viu.

Infirmierul s-a apropiat de Traian :

— Ce poveste vrei să ne spui ? a întreat el și l-a prins pe Traian de bărbie, ca pe copii cînd îi dojenești.

Traian Korugă și-a ferit capul și n-a răspuns.

— Tu nu vrei să ne spui nici o poveste, a zis infirmierul. Tu ești dintre cei care tac !

Și a luat mîna de pe bărbia lui Traian, ca să-l bată cu palma peste obraz :

— Fă cum îți e meteahna și cum îți cîntă păsărică ! a zis.

Apoi s-a așezat la loc, pe scaunul de lîngă ușă.

155

— M-au închis în casa de nebuni, fiindcă am făcut greva foamei !

Traian și-a mușcat buzele. Toată oboseala îi dispăruse : rămăsese pornirea de a se lupta. « Sînt în casa de nebuni »,— și-a zis el. « Planul le e bun : nu l-am întîlnit nici în romanele care descriu torturile din închisorile rusești. Prizonierii medici, prizonierii universitari din lagăr au semnat certificatul că sînt nebun, ca să arate că greva mea e un act de nebunie. Dar sînt în viață lucruri care nu se rezolvă atît de repede, și mai ales atît de simplu ! Nici lupta mea n-o să se termine așa ! » Traian și-a încleștat pumnii. « Trebuie să dovedesc că sînt lucid » — și-a zis, și s-a sculat, venind către infirmier. Dar se clătina. A trebuit să se sprijine de perete.

— Vii să-mi spui povestea ta ? a întreat infirmierul. Știam eu că ai să-mi spui o poveste !

Rîdea.

— Aici n-ajunge unul care să n-aibă o poveste de spus. Dar acum n-am timp să te ascult, puiule ! Lasă c-ai să-mi povestești mîine, poimîine, peste o lună sau peste un an ! Ai să-mi spui mereu povestea ta. Avem tot timpul!

Infirmierul avea în mîna un ziar : voia să citească mai departe.

— Ala din fund e patul tău, a mai zis el. Du-te și stai liniștit acolo ! Să nu te duci în altul! Auzi ?

— Aș vrea să te întreb ceva, a zis Traian.

— Știu că vrei să mă întrebi ceva, a răspuns infirmierul plictisit. Acum însă n-am timp. Du-te și te-așază pe pat! Aici trebuie să fii băiat cuminte, cuminte... Altfel iei bătaie cu cravașa !

A scos dir sertarul mesei o cravașa de călărie și i-a arătat-o, apoi a pus-o ia loc. Traian Korugă a înțeles că orice cuvînt era inutil. Și s-a în.ors la patul lui.

156

« Nu era deajuns închisoarea. Acum stau în oaspiu al unei închisori ! » Traian a închis ochii. Ar fi vrut să-și fixeze un plan pentru a doua zi. Dar nu mai putea : a adormit cu pumnii strînși.

— Ridică-te !

Traian a tresărit. De-abia ațipise. Ungă el se alia unul din infirmierii care-i aduseseră cu targa, cel care-i spusese că a ajuns pe Calea Lactee. Traian i-a recunoscut vocea.

— Scoate tot ce ai în buzunar !

Traian s-a ridicat, clătînându-se. A băgat în buzunar mîna ; îi tremura. A scos batista și i-a întins-o gardianului. Apoi a scos din alt buzunar pipa, și i-a întins-o și pe ea. În buzunarul de la piept avea o iconiță : sfîntul Anton. S-a uitat la ea, pe urmă i-a pus-o în mînă infirmierului.

— Nu mai ai nimic în buzunar ?

— Nu, a răspuns Traian. Asta-i tot ce am !

— Mîinile sus ! a poruncit infirmierul.

Traian a ridicat brațele, dar numai pînă în dreptul pieptului : ochii i se împăienjeniseră, și mai sus nu le putea urca.

— Mîinile sus ! a repetat gardianul.

— Nu pot, a răspuns Traian. Mi-e foarte rău. Ameteșc...

Infirmierul i-a apucat brațele și i le-a așezat deasupra capului. Traian a simțit în creștet apăsarea propriilor lui palme ca de piatră. Nu-și imaginase pînă atunci că palmele îi puteau fi atît de grele. Stăteau țepene pe cap.

Infirmierul l-a căutat în buzunar. Lui Traian i se părea că mîinile străine îi umblau nu în buzunar, ci de-a dreptul în carne și pe sub piele.

-- Lasă mîinile jos !

Infirmierul i-a descleștat mîinile de pe cap și i le-a lăsat să cadă de-a lungul trupului.

— Scoate șireturile !

— Lasă-l în pace ! a spus gardianul din camera lui Traian. Nu-l vezi că e galben ca ceara ?

L-au întins pe pat și i-au scos șireturile de la ghetete. Pe urmă

i-au tras în jos pantalonii, i-au desfăcut șiretul de la izmenele militare pe care le purta și i l-au luat. La sfîrșit. *- u smuls ochelarii de pe nas.

— Nu-mi luați ochelarii ! i-a ru<"t* Traian, care era foarte miop.

— Vrei să-ți tai vinele cu sticla ochelarilor ?

— Nu văd nimic fără ochelari !

— Nici n-ai ce vedea aici !

Infirmierul a făcut un pachet cu ochelarii, batista, pipa și iconița lui Traian Koruga. Era tot ce mai poseda el pe pămînt. Apoi infirmierul a plecat cu pachetul.

157

— Scoală-te și mîncă !

Era prima dimineață în ospiciu. Traian s-a uitat la castronul cu supă din mîna infirmierului.

-- Nu mînc !

-- Aici nu merge cum vrei tu ! a zis infirmierul.

El a așezat castronul la capul patului, pe dușumea, apoi s-a îndreptat spre patul următor.

— Eu sînt în greva foamei și a setei de șapte zile ! a zis Traian.

— Aici toți sînt în greva foamei, păpușă ! Nu ești singurul !

Infirmierul s-a apropiat de patul bolnavului care dormea cu capul acoperit și cu bocancii în picioare, și a dat pătura deo parte. Sub ea era un bătrîn cu barba albă, care s-a uitat speriat la gardian, apoi s-a întors cu fața în jos.

— Ce vreți de la mine ? a întrebat el, înfundîndu-și capul în pernă.

Cei doi nebuni tineri au venit și ei la patul bătrînului. Stăteau unul lîngă altul, lipiți, ca și cum le-ar fi fost teamă să nu fie despărțiți. Infirmierul îi numea « Dulăii ».

— Pe el, Dulăilor ! a poruncit gardianul, cum ai asmuți cîinii.

Unul dintre Dulăi l-a prins pe bătrîn de subțiori, pe la spate, celălalt i-a înșfăcat capul și l-au ridicat pe șezut.

— Încet, că-i rupeți oasele ! a zis infirmierul rîzînd.

Bătrînul plîngea. Își proptise bărbia în piept și privea în jos.
— Deschide gura, tătucule ! A venit dădaca cu biberonul ! a zis infirmierul.

Bătrînul apăsa bărbia în piept cu toată puterea și strîngea maxilarele.

— Deschideți-i botișorul, dar încet !

Dulăii s-au urcat cu genunchii pe pat. Și-au băgat degetele în gura bătrînului și i-au descleștat fălcile. Infirmierul l-a apucat de nas și i-a astupat nările, apoi, cu cealaltă mînă, i-a turnat în gură supa.

Bolnavul a pufnit, împrôșcînd supa pe pieptul Dulăilor. Ei au rîs. Infirmierul a turnat a doua lingură în gura bătrînului, care, de data asta, n-a mai putut-o împrôșca. Mîncarea i se oprise în gît și el trebuia s-o înghită, altfel se sufoca. Pe nas nu putea respira : mîna infirmierului îi astupa nările.

— Mă sufoc ! a bolborosit bolnavul.

Operația a continuat. Din cînd în cînd, bătrînul îngăima că se sufocă și se zbătea în strînsoarea Dulăilor, dar ei îl țineau cu putere.

— Vezi că merge, tătucule ? a zis gardianul.

Obrazul bătrînului era galben ca ceara ; fruntea i se acoperise de broboane de sudoare. Traian a închis ochii, ca să nu mai vadă spectacolul.

— Ți-e frică ? a întrebat infirmierul. Acum îți vine și ție rîndul !

— îl hrănim și pe el ? au întrebat amîndoi Dulăii în același timp.

— Dacă nu-i băiat cuminte, îl hrănim !

Dulăii nu s-au mai uitat la bătrîn : priveau maxilarele și gîtul lui Traian. Traian Korugă s-a aplecat, a luat talerul cu supă și a început să mănînce. A mîncat repede, pe nemestecate. Cînd a terminat, a spus :

— Dumneata, domnule infirmier, ai dreptate ! Cine refuză să mănînce după ce a fost internat în ospiciu e nebun ! Nebunii nu pot declara greva foamei, fiindcă sînt iresponsabili de faptele lor. Eu nu sînt nebun, și am mîncat ! Dar n-am încetat lupta.

158

« Trebuie să le dovedesc medicilor că sînt sănătos ! » — și-a zis Traian.

Îl durea capul. Mîncarea o simțea ca pe-un holovan în stomac. Dar s-a forțat să stea drept ; a încercat să zîmbească. Apoi s-a apropiat de infirmier :

— Aș vrea să vorbesc cu medicul secției ! a zis el

— Așteaptă vizita ! a zis infirmierul. La vizită ai să poți vorbi cu medicul !

— Mai înainte nu se poate ?

— Pacienții din secția noastră n-au voie să cheme medicul !

— Înțeleg, a zis Traian. Cum să vină medicul de cîte ori îl cheamă un nebun ! Îți spun însă că eu nu sînt nebun.

— Atunci de ce te-au trimis aici, dacă nu ești nebun ?

— Ca să încetez greva foamei ! a zis Traian. Ți-am povestit cum a fost. Acum am mîncat : nu mai e nici un motiv să fiu socotit nebun ! Dacă nu mîncam, puteați considera gestul meu ca un act de nebunie, și nu ca un act de protest. Acum însă vă e clar !

Traian și-a dat seama că infirmierul citise ziarul în timp ce el vorbea. Nu-l ascultase nici o clipă.

— Mă socotești nebun și acum, după ce am mîncat ?

Vocea lui Traian tremura.

— Du-te în patul dumentale și lasă-mă să-mi citesc ziarul 3 a poruncit infirmierul.

— Îți spun, omule, că nu sînt nebun !

— Te cred, a zis infirmierul. Acum du-te în pat și stai liniștit ! Aici trebuie să fii băiat cuminte : cine nu-i cuminte ia bătaie cu cravașa !

159

Doctorul n-a venit în dimineața aceea la vizită.

La amiază, unul dintre Dulăi a ieșit din cameră, însoțit de un infirmier. După o jumătate de oră a fost adus înapoi pe **targa** și așezat în mijlocul încăperii. Nările Dulăului, astupate cu vată, tresăltau. Fruntea îi era palidă. Din gură i se scurgeau spume alburii amestecate cu un venin verzui, ca la cîinii turbați, și-i tremurau buzele.

— Ce s-a întîmplat ? a întreat Traian.

Celalalt Dulău ridea, privind cum trupul țeapăn al prietenu-lui său era agitat de spasme. Pieptul i se ridica, ca niște foaie automate. Mușchii de la mîini și de la picioare se cutremurau, detașați parcă de restul corpului, și pielea căpătase altă culoare. Nu mai era piele de om viu. Șira spinării înțepenise ca lucrurile moarte. Nici zvîrcolirile nu erau altfel decît ale unei păpuși mecanice. Vie era doar spuma alb-verzuie care îi curgea din gură și i se revărsa pe piept, iar de acolo pe pînza țergii.

— Ce i s-a întîmplat Dulăului ? a întreat din nou Traian.

— Nimic, a răspuns scurt infirmierul. Injecții !

— Ce fel de injecții sînt astea ? De ce se zbate așa ?

— Nu fi curios, bobocule, a zis sanitarul, că ai să le-ncerci și tu ! Miine îți vine rîndul ție !

— Mie ?

Traian a privit trupul țeapăn, traversat de spasmuri, de **pe targa**.

— De ce **te** miri ? a zis gardianul. Nu-ți vine să **crezi** ? **Aici** toată lumea trebuie să facă injecții !

Pe urmă, a schimbat **vata** din nasul Dulăului și l-a ciupit de obraz. Dulăul n-a reacționat.

— **Poți și să-l tai cu cuțitul, acum nu simte nimic ! Numai cît se zbate ! Injecțiile astea trebuie să le faceți toți, că pun nervii în mișcare. Uite ce gimnastică frumoasă fac nervii dumnealui!**

Traian s-a lăsat **pe pat, cu fața** îngropată în palme. Ușa s-a deschis : dar **nu era** doctorul. **Venise alt infirmier, care l-a luat de braț pe al doilea Dulău și l-a scos afară.**

După scurt timp, l-au adus și pe el, cu targa, și l-au așezat tot

în mijlocul camerei, lîngă prietenul lui. Avea, tot așa vată în nări, și din gură i se prelingeau spume albe-verzui, ca la cîinii turbați. Trupul, cu fața în sus, își zvîrcolea înțepeneala.

După aceea, a fost rîndul bătrînului, pe care l-au întors înapoi la fel, pe **targa**. Traian se uita la cele trei trupuri care se zbateau în același ritm, deși nu aparțineau aceluiași organism.

— Ce injecții sînt astea ?

— Cardiazol ! a zis infirmierul. Șocuri pentru nervi ! Astea zgîlție creierii și scutură de pe ei întunericul nebuliei.

Infirmierul a rîs.

Traian a privit iar cele trei trupuri de pe **targa**, care se zvîrcoleau mecanic, ca niște roboți. Nările li se umflau și tremurau la intervale regulate, în același ritm și cu aceeași intensitate. Piepturile se ridicau și se goleau de aer tot în aceeași cadență de păpuși automate.

Toată viața care rămăsese în cele trei corpuri omenești se redusese la mișcările reflexe ale mușchilor. Voința, instinctele, spiritul erau moarte. Nu mai rămăsese decît reflexul, amplificat spasmotic.

Traian Korugă a avut în clipa aceea viziunea condiției umane în societatea tehnică contemporană. Camera în care se afla el crescuse uriașă, întinzîndu-se peste toată Europa, peste tot occidentul și peste tot pămîntul. Înaintea lui, acum, nu trei oameni se zbateau în spasmuri automatizate, cu viața redusă la reflexe, după modelul roboților. Ci tot genul uman, pe întreaga suprafața a planetei !

Era o imagine stupidă, exagerată, dar ea îl obseda, I se părea că *Burgermeister-u]* Schmidt conduce lagărul din Kornwestheim în ritmul fantastic al spasmelor celor trei trupuri întinse la picioarele lui. Dar nu numai *Biirgermeister-\\A*, ci și Jacobson, guvernatorul Brown, doctorul Samuel Abramovici, toți țopăiau în același ritm de jazz, de mașină, de șoc provocat de injecțiile cu Cardiazol. O societate care pulsa, se zbatea, spasmotic !

Traian și-a acoperit ochii și a urlat :

— Eu nu vreau ! Nu vreau !

160

— În foaia dumitale de internare nu scrie nimic despre greva foamei și a setei!

Medicul l-a privit bănuitor pe Traian.

— Dacă era vorba de vreo grevă, ar fi scris aici! a zis el. În fișa dumitale găsesc : grave tulburări mentale, obsesia sinucidei, accese de violență, ideea persecuției. Atît! Nimic despre grevă, nici un cuvînt ! Greva e un act conștient, ar fi fost consemnată aici. Diagnosticul este iscălit de doi profesori universitari ; două somități medicale ale Germaniei! Pe cine vrei să cred eu ? Pe dumneata sau pe cei doi profesori ?

Medicul era convins că tot ce spunea Traian era pură invenție.

— Ești sigur că soția dumitale este arestată ? a întrebat el. Eu cred că nici nu ești căsătorit! Unde ți-e verigheta ?

— Mi-au confiscat-o soldații, la percheziții! a zis Traian.

— Se poate să fie adevărat, a spus medicul. Dar eu n-am nici o dovadă ! Eu trebuie să iau de bun numai ce scrie în fișa medicală a dumitale. Nu te supăra, dar trebuie să pornesc de la premisa că soția dumitale nu e arestată, că poate nici nu ești căsătorit, că tatăl dumitale nu a murit în lagăr, că dumneata însuși n-ai fost arestat fără nici un motiv, cum pretinzi! Eu sînt obligat să fac abstracție de tot ce povestești dumneata !

Traian Korugă se gîndea : « Este oare posibil să dovedești cuiva că ai mîntea limpede ? Fiecare cuvînt și fiecare gest al tău, pe care pînă atunci le-ai socotit normale, cînd le analizezi, par acte tipice de nebun ! Aceleași cuvinte, aceleași fraze, aceleași opinii care pe stradă au aerul firesc, aici, în ospiciu, sînt luate drept simptome de nebunie avansată. Cum să trasezi granița dintre nebunie și starea normală ? Imposibil! **Dar trebuie** să dovedesc că nu sînt nebun ! »

— Doctore, te implor să-mi dai o mînă de ajutor ! a zis Traian.

— Ce vrei să fac ?

— Să mă crezi!

— Asta nu-ți folosește la nimic ! a zis medicul.

— Îți cer nu să-mi *spui* că mă crezi, ci să mă crezi cu adevărat ! a zis Traian. Apoi să mă supui unui examen medical riguros !

— A doua dorință ti-o împlinesc și fără să mi-o ceri ! Prima, nu ! Eu sînt om de știință ; nu pot crede decît ceea ce constat. Fără dovezi nu cred nimic !

— Crede-mă ca om !

— Eu sînt om de știință ! a repetat medicul, apăsător. Conștiința profesională îmi interzice să cred cuvinte nedovedite prin fapte !

161

Traian Korugă a fost supus examenului medical. I s-a scos cu siringa sînge din venele de la mîini. I-a fost luat sînge din vîrfurile degetelor, și din nou din vene — de data asta mai mult. El se lăsa, cu resemnare. Omul trebuie să dea sînge. Pretutindeni.

Dar sîngele n-a fost deajuns. În prima seară, l-au început cu siringa în cap, după ceafă : i-au scos cîteva picături din lichidul care scaldă creierul. El a suportat durerea, i-a făcut foarte rău. Operația s-a repetat. Traian nu se împotriva nicidecum. Știa că omul trebuie să plătească cu creierul, nu numai cu sîngele : altfel, nu are dreptul să trăiască.

I-au fost zgîndărite glandele, și stoarse de secrețiile intime, pe care i le-au analizat pe sticlă, la lumina tare a **lămpilor** electrice. Urina, saliva, sucul diverselor măruntaie din stomac, toate au fost cercetate la microscop, în eprubete și în retorte, în laboratorul închisori-spital.

Medicii i-au radiografiat plămîinii. Apoi capul. I-au privit scheletul, os cu os și încheietură cu încheietură, prin lumina razelor X.

Căutau rana care a provocat strigătul lui disperat după justiție. Ea era în altă parte, dar medicii se încapățîneau s-o caute în trupul lui Traian, în plămîinii, în oasele, în creierii, în sîngele și în mădularele lui. El se lăsa scormonit.

După aceea, i-au fost examinați mușchii și nervii pe rînd, ca să se vadă cum reacționează în fiecare parte a trupului : la genunchi, la mâini, la stomac.

I s-a ascultat inima. Urechea medicului a controlat mișcările tainice ale sîngelui. Corpul lui Traian a fost cîntărit. Pe urmă i-au măsurat înălțimea, grosimea, pieptul, oasele mîinilor, ale picioarelor. I-au deschis gura ; dinții au fost priviți, numărați, ciocăniți. I s-a cercetat limba, cum cercetezi în farfurie o mîncare care nu pare prea proaspătă.

Tot trupul i-a fost investigat pe față și pe dos, ca un articol îndoielnic.

La sfîrșit, a venit interogatoriul psihiatric. Medicul a stat de vorbă cu Traian dimineața, la prînz și seara. Uneori, și noaptea. Răspunsurile lui la întrebări aparent banale au fost înregistrate în scris, și în ele s-au căutat semnele nebuniei, cum caută detectivii indicii ale crimei în casa victimei. Psihiatrul l-a provocat pe Traian să vorbească despre copilărie, despre mama lui, despre surori, despre tatăl lui, despre femeile pe care le-a cunoscut. Traian cunoștea bine cărările ascunse ale subconștientului, pe care voia să le găsească medicul, și l-a ajutat să le pătrundă tainele.

Sufletul lui Traian a fost desfăcut ca un dulap cu haine vechi și lenjerie murdară. Medicii nu s-au îngreșoșat să privească și să miroasă fiecare cută a vieții ascunse.

Cu asta, examenul s-a terminat.

— Ești perfect sănătos ! a zis medicul. Numai complexele inevitabile, subalimentație, avitaminoză și greutate subnormală ! în rest, totul este în ordine. Lipsesc ceva globule roșii ; încheieturi inflamate, din lipsă de hrană ; dantură periclitată, din același motiv ; puls într-o oarecare dezordine, din cauza slăbirii generale a organismului ; câteva pete inofensive pe plămîni ; în fine, puțin reumatism. Toate astea sînt lucruri curente, fără importanță !

— V-ați convins, deci, că nu sînt nebun ? a întrebato Traian.

Era obosit. Tot atît de obosit ca Isus în grădina Ghetsimani, la poalele muntelui Măslinilor.

— Vă rog să mă eliberați imediat din spital ! a zis Traian.

— Te internăm în secția medicală. Ești extrem de slăbit fiziceste !

— Eu vreau să mă întorc în lagăr !

— Nu este înțelept ce ceri, a zis medicul.

— Vreau să fiu trimis cît mai curînd înapoi în lagăr ! a repetat Traian.

După șapte zile, Traian Korugă se afla din nou în lagăr. Venise cu certificatul medical care arăta că nu fusese niciodată nebun. Ochii îi ardeau de satisfacția victoriei. Dar trupul i se clătina ca o umbră, de oboseală și de suferință.

162

— Arestarea automată este o metodă, nu un cap de acuzare ! a zis Traian Korugă. Ca să arunci un om în pușcărie, ca să-l tratezi ca pe-un criminal și ca să-l ucizi, mai mult sau mai puțin lent, trebuie să ai un motiv. Trebuie ca acel om să fie vinovat de ceva. Ce am făcut eu ? Ce vină are soția mea ? Ce a făcut tata ? Cu ce este vinovat Johann Moritz ? în clipa cînd v-am întrebat asta — cu disperarea firească, după cincisprezece luni de detenție —, ați tratat strigătul ca pe-un acces de nebunie. Cînd strigătul omului după justiție și libertate este etichetat drept nebunie, omul a încetat să mai existe ! Poate să aibă cea mai desăvîrșită civilizație din istorie, ea nu-i mai e de nici un folos !

Locotenentul Jacobson și-a aprins o țigare. II chemase la el pe Traian Korugă imediat după întorcerea sa din spital. Acum regreta.

— Dumneavoastră, europenii, luați toate problemele în tragice ! a zis locotenentul. Asta e specialitatea dumneavoastră.

— Ai dreptate, a zis Traian. Este un defect. Dar a contempla cu zîmbetul pe buze tragedia și zvîncolirile omului este infinit mai grav. Asta e cu totul altceva decît un simplu defect sau o greșeală oarecare.

— Eu am încercat să fac ceva pentru dumneata, a zis Jacobson, dar n-am putut obține nimic. Am cerut eliberarea dumitale...

— Sînt sigur că ai făcut tot ce puteai, fără ca asta să fi folosit la ceva ! a zis Traian. N-aveai cum reuși. Nici un om nu va mai reuși să-l elibereze pe altul, și nici măcar pe sine. Omul este în

minoritate, nu mai poate face nimic nici pentru el, nici pentru semenii lui. Omul poartă lanțuri mecanice ! Și dumneata le porți : toate cătușele birocrăției tehnice îți imobilizează mâinile și picioarele ! Afit ne mai poate oferi — nouă, oamenilor — rafinata civilizație apuseană contemporană : *cătușele* !

— Du-te în lagăr ! a spus Jacobson. Odihnește-te ! *Take it easy* /Și nu mai face prostii !

— Nu voi face decît ce îi mai stă în putință unui om, ia această oră fîrzie a istoriei !

— Iar cazi în melancolie, a zis locotenentul. Nu-mi place cînd te văd așa. Iei o țigare ?

— Cu plăcere !

Traian și-a aprins țigarea, apoi a întrebant:

— Dumneata n-ai senzația, domnule locotenent, că sîntem niște spectatori care se încăpățînează să rămînă în sală, și după ce spectacolul s-a terminat ? Obstinația asta nu folosește la nimic : tot vom fi dați afară. Pînă la ultimul! Sala trebuie aerisită, scaunele ridicare. Continentele trebuie aerisite : curînd începe alt spectacol ! Istoria își continuă reprezentațiile. Ieri au fost pe afiș *Petițiile*, adică implorările omului către birourile societății tehnice, spre a fi lăsat în viață. Petiția care solicita grațierea omului de la pedeapsa cu moartea a fost respinsă. Nici n-a fost citită : spectacolul nu a plăcut. N-avea *bappy end!* Mîine vom avea premieră : *Baletul mecanic*. Un spectacol fără oameni : apar pe scenă numai roboți, mașini și cetățeni mascați. Eu nu voi asista. Pentru mine, acest spectacol începe la o oră prea fîrzie. Dumneata ai loja rezervată ; dar să știi că numai la primele reprezentații. Du-te, și petrecere frumoasă ! Și nu uita, totuși, că nu ai loja decît pentru începutul stagiunii !

Traian Korugă a lăsat țigarea aprisă și neterminată în scrumiera de pe biroul locotenentului. Și a plecat.

163

Traian l-a întîlnit pe Johann Moritz la intrarea în lagăr, chiar lîngă poartă. Moritz era trist. Cînd l-a văzut pe Traian, î-au dat lacrimile.

— Dumneavoastră sînteți ? Credeam că n-am să vă mai văd niciodată!

— Ți-ar fi părut rău ?

— Pînă la moarte mi-ar fi părut rău ! a zis Johann Moritz, strîngîndu-i mîinile lui Traian. Nici n-am putut să-mi iau rîmas bun de la dumneavoastră, cînd ați plecat. Nu m-au lăsat să intru în infirmerie ; eu am încercat mereu ! Unde ați fost ?

— La casa de nebuni ! a zis Traian.

Johann Moritz și-a dus mîna la gură, privindu-l fix pe Traian.

— Nu cred ! a zis. La casa de nebuni ?

— La casa de nebuni, a repetat Traian. Și am adus ceva de fumat!

Traian a desfăcut batista, în colțul căreia avea puțin praf de tutun.

— Acolo v-au închis ? Săracul domnul Traian !..

S-au așezat amîndoi pe pămîntul încins, lîngă poarta lagărului, și au început să-și răsucească țigări. Moritz nu era încă dumerit, ar nu îndrăznea să întrebe nimic.

— Ție ți-a plăcut întotdeauna pipa mea, nu-i așa ? a zis Traian.

— Cu pipa ai totdeauna ceva de fumat, a zis Johann Moritz. Poți să pui în ea toate gunoaiele și toate resturile de tutun din care n-ai mai putea face o țigare ! De-aia îmi părea rău că n-am pipă. În lagăr, fără pipă, e greu !

— Îți dăruiesc pipa mea, a zis Traian și i-a întins lui Moritz luleaua pe care o ținuse, vreme de un an și jumătate, aproape în permanență între dinți, mai mereu goală,

— Nu se poate ! a zis Moritz. O pipă este o adevărată avere în lagăr. Și apoi dumneavoastră cu ce-o să fumați ?

— Eu nu mai fumez, a zis Traian. Asta e ultima țigare !

— V-a spus doctorul să nu mai fumați ?

— Nu mi-a spus ! Dar nu vreau să mai fumez !

Johann Moritz a luat pipa și a început s-o umple cu tutun.

— Vă mulțumesc, a zis el. Dar, dacă nu vă puteți lăsa de fumat, eu v-o dau înapoi, să știți! O primesc numai dacă dumneavoastră vă lăsați de tutun.

— Mă las sigur !

Moritz a zîmbit :

— Și eu am zis de multe ori că nu mai fumez, dar n-am putut. Tutunul se lasă greu !

— Știu, a zis Traian. Inșă, de data asta, eu am să mă las de fumat.

Traian Korugă și-a aprins țigarea. Johann Moritz și-a aprins pipa-

Au fumat amîndoi în tăcere. Traian și -a scos apoi ochelarii și s-a uitat la ei cu luare aminte și cu dragoste. Aveau rame mari, negre. El îi privea de parcă și-ar fi luat rămas bun de la ei. Dintre toate obiectele personale pe care le purta cu el de obicei, nu-i rămăseseră decît ochelarii. Tabachera, ceasul, inelul, verigheta, stiloul și creionul îi fuseseră confiscate pe rînd. Nu mai avea decît ochelarii...

Cruciulița, pe care o purtase la gît pînă în ultima vreme, o pusese pe pieptul tatălui său, după ce murise, ca să fie îngropat cu ea. Preoții ortodocși sînt înmormîntați în odăjdiiile cu care au slujit și cu icoana pe piept. Tatăl lui nu fusese înmormîntat în odăjdii. Era îmbrăcat într-o bluză americană cu inscripția *PW*, pe spate și pe mîneci. Nu avea nici cămașă : cămașa tocmai se afla la uscat. Johann Moritz o spălase dimineața și, după ce a murit, preotul a fost luat atît de repede din cort, încît ei n-au mai avut timp să aducă cămașa și să-l îmbrace. Traian i-a strecurat inșă, între bluză și piele, cruciulița lui de la gît. Tatăl lui a fost îngropat cu ea. Sau poate a fost ars cu ea la crematoriu...

Acum, Traian mai avea ochelarii. Singurul lucru personal care mai era al lui, în afară de trup. Corpul său și ochelarii erau singurele elemente materiale pe care le mai salvase din viața lui anterioară. Acum se uita la ochelari, analizîndu-i cu tristețe și melancolie. Pe urmă i-a întins lui Johann Moritz.

— Vrei să mi-i păstrezi tu ?

— Acum vedeți fără ei ? a întreat Moritz, care socotise întotdeauna că e o mare povară și o pedecapsă pentru cineva să poarte în permanență ochelari.

Se bucura sincer că Traian nu mai avea nevoie de ei.

— Nu văd fără ei ! a zis Traian. Dar e mai odihnitor fără ochelari. N-am să-i mai port niciodată !

— Și eu mă miram cum puteați să-i purtați toată ziua ! a zis Moritz. Nu-i scoteați decît noaptea. Nu v-am văzut niciodată fără ei !

— Dac-ai să fii eliberat înaintea mea, am să te rog să-i duci soției mele ochelarii, a zis Traian. Poate că n-ai s-o întîlnești imediat: să-i păstrezi inșă la tine toată vremea ! Nu se știe unde

o găsești. Poate vă întîlniți mai tîrziu, în România. Ai grijă să nu-i spargi !

Moritz luase ochelarii și se uita la ei. Simțea că Traian îi ascunde ceva. Faptul că întîi i-a dăruit pipa și acum îi dădea ochelarii avea un înțeles...

— Nu te speria, Moritz ! a zis Traian. Vreau doar să-i ții tu ! Eu n-am să-i mai pun la ochi. Nu vreau să mai port niciodată ochelari, dar nu vreau nici ca ei să ajungă în mîini străine ! Atîtea lucruri am văzut cu ei în viață ! Mă înțelegi de ce-mi sînt așa de dragi ? Cu ochelariiăștia am văzut-o întîia oară pe soția mea. Cu ei am văzut o mie și una de fete frumoase. Am văzut tablouri, statui, muzee, orașe, țări. Am privit cerul, marea, munții. Cu ochelariiăștia am citit nenumărate cărți, noapte de noapte. Cu ei l-am văzut pe tata murind. Cu ei te-am privit pe tine și mi-am privit toți prietenii.

Cu ei am privit cum se prăbușește Europa. Cu ei am văzut cum mor oamenii de foame, cum sînt închiși, schingiuiți, cum se topeș în lagăre. Am văzut sfinți, oameni și nebuni. Cu ochelariiăștia am văzut cum moare un continent, cu oameni cu tot, cu legile, cu credințele și cu speranțele lui, fără să știe că moare, închis în lagărele și în canoanele tehnice ale unei societăți întoarse la înțepenirea barbară.

Ochelariiăștia, dragă Moritz, sînt ca și ochii mei ; uneori chiar îi confund cu ei, sînt inseparabili. Cu ei am văzut tot ce era de văzut pînă acum. De azi înainte, nu mai vreau să văd nimic. Sînt obosit : spectacolul a durat prea mult !

Astăzi, dacă îmi păstrez ochelarii, n-aș mai avea de văzut decît ruine de orașe, ruine de oameni, ruine de țări, ruine de biserici și de credințe. Cu ei mi-aș vedea propria mea ruină : ruina ruinelor ! E exasperant să vezi, unde tentorci și cît cuprinzi cu ochii, numai ruine. Și eu nu sînt un sadic : nu le pot privi !

Peste aceste ruine vin — au și început să vină — noi pionieri, cetățeni ai unei lumi care se cațără în istorie. Ei construiesc, cu furie. Eu nu pot construi împreună cu ei. Construcția civilizației lor începe cu închisorile. îi privește ! Eu *nu vreau* să construiesc împreună cu ei ! De aceea, ar trebui să rămîn toată viața un spectator ; și a trăi ca spectator, ca martor, nu înseamnă a trăi ! Societatea contemporană nu are pentru oameni decît locuri de spectatori.

Amară ironie ! Singurul lucru pe care nu mi l-au confiscat la

percheziții pînă acum au fost ochelarii! Mi-au indicat poruncitor singura atitudine pe care mai am dreptul s-o păstrez de-a lungul vieții. Am găsit generos gestul soldaților, de a-mi lăsa ochelarii. Pe urmă, am înțeles : era nu din generozitate, ci din sadism ! Îmi fixau astfel nu numai poziția de spectator, ci și spectacolul: lagărul ! Altceva nu mai am dreptul să văd : doar lagăre, închisori, casa de nebuni, soldați, sîrmă ghimpată.

De aceea, eu renunț la ochelari. Renunț la singurul lucru care îmi mai era îngădui în viață. Ochelarii sînt, ca și ochii, un lucru minunat, inegalabil; dar numai cîtă vreme ești în viață. Cînd nu mai ai viață, sau cînd mai ai numai cîteva picături din ea, sau numai acces temporar și limitat la ce înseamnă viața, ochelarii sînt o glumă sinistrală. Ai văzut tu mort cu ochelari ?

— Dar dumneavoastră nu sînteți mort !

— Asta e singura noastră speranță : că nu sîntem morți ! Dar speranța nu poate înlocui viața. Speranța este o iarbă care crește și pe morminte !

— Dar noi sîntem în viață, domnule Traian ! a zis Moritz.

— Noi sperăm că sîntem în viață !

Johann Moritz s-a uitat la Traian : își adusese aminte că el venea de la casa de nebuni. Singur spusese că a fost la casa de nebuni !

— Nu te speria, dragă Moritz, a zis Traian. Nu sînt nebun ! Dacă și tu ai crede asta, aș fi foarte îndurerat. Tu spui că eu mai sînt în viață, fiindcă, dacă nu, m-ai vedea mort, M-ai vedea cum mi se închid ochii, cum mi se oprește inima și cum mă răcesc. Dar, dragă Moritz, există morți care nu lasă cadavre ! Contingentele mor ; și nu le rămîn cadavrele, Civilizațiile mor : și nu le vezi cadavrele. Nici religiile nu-și lasă cadavrele în urma lor. Țările mor și ele, tot fără cadavru. Oamenii mor și ei uneori, înainte de a li se dovedi moartea prin existența cadavruului. Faptul că tu nu-mi vezi cadavru nu e o garanție că eu sînt încă în viață. Mă înțelege ?

Johann Moritz a început să plîngă.

— Ce-ai pățit, dragă Moritz ?

— Dumneavoastră sînteți bolnav, domnule Traian !

— Vrei să spui că aiurez și că sînt nebun, nu-i așa ?

— Nu spun asta, domnule Traian ! Cum aș putea eu să spun una ca asta ?

— Tu crezi că sînt nebun, a zis Traian. Din cauza asta plîngi !

Dar plîngi degeaba : nu sînt nebun, dragă Moritz ! Sînt mai lucid decît oricînd.

— Da, domnule Traian ?

— Sigur că da !

— Eu n-am crezut că sînteți nebun ; credeam că vă doare capul ! a zis Moritz. Atîtea zile n-ați mîncat și n-ați băut nimic, și, acolo unde-ați fost, poate v-au chinuit... Nici o clipă nu mi-a trecut prin minte că ari ti...

Johann Moritz a evitat să pronunțe cuvîntul « nebun ».

Traian și-a răsucit o nouă țigare și s-a gîndit că oamenii care suferă vizînd prăbușirea culturii europene se prăbușesc și dispar odată cu ea. Cei care asistă la această prăbușire, dar rămîn în viață, sînt străini de dramă. Ei fie aparțin unei civilizații mecanizate, ca Jacobson, care îl crede nebun, fie sînt ființe primitive, ca Johann Moritz, care trăiește încă în faza instinctelor și a superstițiilor, și care, la fel, îl ia drept nebun. Amîndoi n-au nimic de-a face cu Europa și amîndoi numesc nebunie momentul cînd omul ajunge la limita suferinței spirituale.

Singura care are fi putut înțelege că este nu nebunie, ci suferință dusă la ultima ei graniță ar fi fost Nora. Ea avea antrenamentul ereditar a mii de ani de sclavie și umilire. Rasa ei a învățat robia și suferința în Egipt, trudind la înălțarea piramidelor, a trăit persecuțiile religioase din Spania inchiziției, pogromurile din Rusia, lagărele de concentrare din Germania. Rasa Eleonorei West va rezista și noii civilizații tehnice.

Traian Korugă s-a bucurat pentru Nora și a zîmbit. Apoi a zis :

— Moritz, aprinde-ți pipa, și pe urmă du-te să pui bine ochelarii în cort, ca să nu cumva să se spargă ! Știi că trebuie să-i dai întregi soției mele !

— Îi duc, domnule Traian !

Johann Moritz a plecat cu pasul lui domol, cu umerii puțin aplecați, pufîind din pipă. Lui Traian Korugă i s-a părut dintr-o dată că-l vede pe Moritz străbătînd nu curtea lagărului, ci secolele istoriei, cu același pas egal, absent la ce se petrece în jurul lui, cu rădăcinile înfipte adînc în pămînt și cu ochii la miracolul albastru al cerului, fără să se se întrebe vreodată de ce este albastru...

« Johann Moritz și Nora West vor supraviețui Europei » ! — și-a zis Traian. « Ei vor trăi și în societatea tehnică occidentală. Dar nu multă vreme. Nici un om nu va putea rezista prea mult !

Poate că nu vor asista decât la primele reprezentații. Apoi vor dispărea și ultimii oameni, cei mai tari, și vor veni roboții din răsărit și din apus, de la sud și de la nord ! »

164

Johann Moritz a dispărut între corturi. Traian Korugă s-a ridicat, a aruncat țigara și s-a îndreptat înspre poarta principală a lagărului.

Prizonierilor le era interzis să pătrundă în curtea care ducea către intrarea principală. Traian Korugă o știa, ca și ceilalți, dar a continuat să meargă, cu pașii siguri, nici prea încet, nici prea grăbit : cadența în care te-ai întoarce acasă seara, după o zi de muncă, conștient că-ți poți permite luxul de a nu te grăbi, dar — totodată — hotărât să nu întârzie prea mult.

Prizonierii care se aflau în curte — și întotdeauna se aflau câteva mii în curte — au observat că un deținut intrase pe aleea interzisă și s-au apropiat de sîrmă, să-l vadă mai bine. Credeau că e vreun furier de la comandamentul lagărului sau vreun medic : numai aceștia aveau voie să treacă pe alee. Prizonierii însă îl priveau, fiindcă în lagăr nici un fapt nu se petrece fără să fie observat, cu aviditate, de mii de ochi.

Ochii obligați să vadă zilnic mereu aceleași lucruri caută cu sete noutatea, cît de neînsemnată ; ceva care să iasă din comun. Setea spiritului omenesc de a evada din automatism și de a găsi elementul inedit și personal, faptul de viață caracteristic și singular...

Un prizonier care traversa teritoriul oprit... Era un eveniment demn de atenție, chiar dacă — fiind medic ori furier — avea permisiunea de a trece prin curte. Îi priveau cu interesul cu care sînt priviți actorii pe scenă, fiindcă ei săvîrșesc un act care mulțimii de spectatori îi este inaccesibil.

Traian Korugă știa că e urmărit de ochii miilor de prizonieri ; știa și că santinelele poloneze din turnurile de lemn de deasupra gardului de sîrmă ghimpată se uită la el cu nedumelire, neînțelegînd ce vrea și încotro se îndreaptă.

Traian n-a privit nici înapoi, către prizonierii adunați la gard, nici în sus, către santinelele din turnuri. El mergea drept înainte. Mergea nu doar cu pasul hotărît și cadențat al omului furios și decis să treacă peste orice obstacol : pasul lui avea și elasticitate, ca atunci cînd îți place să mergi pe jos.

Dar Traian Korugă nu găsea nici o plăcere sportivă în mersul lui : știa numai că el are un sens, adică îi satisfăcea spiritul. De aceea, pasul nu-i era nici apăsător, nici monoton, ca mișcările automatizate ale mașinilor ori ale oamenilor mînați orbește de pasiuni și țeluri. Pasul lui Traian nu era de fanatic.

Mergea cu ochii larg deschiși : fără ochelari vedea prost. Dar ochii inimii și cei ai minții distingeau limpede totul : drumul, sensul drumului, bucuria și drama drumului. Cineva cu privirea ascuțită ar fi putut citi în mersul lui Traian, în pașii lui pe nisip, înspre gardul de sîrmă ghimpată, o tristețe adîncă, discretă și pudică. Tristețea oamenilor cînd pleacă de acasă, departe de ea. Tristețea marinarilor, cînd părăsesc portul. Cineva care ar fi știut să vadă ar fi putut citi toate acestea în pașii lui Traian. Picioarele lui le înscruia pe nisip. Dar ochii care să citească lipseau...

Ochii santinelilor poloneze și ochii prizonierilor vedeau numai că Traian se apropiase de sîrma ghimpată. Nimeni nu avea voie să se apropie de gard la mai puțin de un metru și jumătate. Traian Korugă o făcuse, însă.

Prizonierii au dus mîinile streășină la ochi, spre a nu scăpa vreo mișcă ; e. Alții și-au dus palma la gură, așteptînd urmarea, ca și cum ar fi asistat la un meci palpitant, ar fi văzut un film senzațional ori ar fi citit un roman polițist cu enigmă.

Polonezul din turn a rămas și el uimit. Poate că și-ar fi dus mîna la ochi, ca să vadă mai bine. Dar mîna lui era pe armă : cînd a vrut s-o ridice spre frunte, a ridicat arma. Atunci și-a amintit că, dacă un prizonier se apropie de gardul de sîrmă ghimpată, el are consemn să tragă. Și a apăsător pe trăgaci.

În clipa cînd arma a luat foc, polonezul și-a dat seama că făcuse o greșală : nu ochise înainte de a trage. Și, cînd tragi cu arma, întîi trebuie să ochesti. Țasta e regulamentul, știa, îi intrase în subconștient. De aceea, automat, și-a reparat greșeala : a doua oară, pînă să apese pe trăgaci, a ochit ținta, adică omul.

Traian Korugă a auzit prima detunătură. Pe urmă, a auzit-o pe-a doua. A simțit un fulger trecîndu-i prin fața ochilor, o

oboseală care i-a pătruns caldă în trup, ca oboseala care se împrăștie în tine iarna, când vii de-afară, din ger, și bei ceai fierbinte cu rom. Și mâinile i se udau de ceva cald. Apoi trupul lui s-a îndoit și a căzut pe pământul încins de lângă sîrma ghimpata, cum cade și se mototoleşte un palton alunecat din curier.

Traian a resimțit o mișcă imensă pentru corpul muiat și prăbușit la pământ. Corpul acesta era cel mai bun prieten al lui : de-abia acum își dădea seama cât de mult îl iubește- Pe urmi s-a gândit la Nora și la tatăl lui, care-i erau la fel de apropiați ca fratele și prietenul lui trup. Imaginile Norei, a preotului Korugă, a mamei lui, a lui Johann Moritz, a procurorului George Damian și alte câteva încă au căzut și ele din fața ochilor lui Traian Korugă, cum cad niște tablouri din perete, după ce le scoți cuiele în care au fost agățate.

Tablourile cu imagini dragi s-au prăvălit pe pământ, la fel ca trupul lui Traian Korugă, îngrămădindu-se unele peste altele. Spiritul nu le mai putea ține în fața ochilor. Nu mai avea putere. Ultimul lucru rămas neprăbușit era capul: fruntea îi stătea încă sus. Dar, după câteva clipe, a devenit și ea prea grea.

El și-a lipit obrazul de pământul cald și a încercat să-și amin-tească ceva, dar memoria îi era ca o pînză de steag care i-ar fi acoperit, cu faldurile ei unduitoare, tablourile vechi, odată cu trupul înmuat, din care sîngele se scurgea.

Traian Korugă știa ce ar fi vrut să spună, și n-a mai spus ! O rugăciune care îi plăcuse. Dar, ca atîtea lucruri în viață, ea a rămas doar în gînd. Și nu era lungă. Dacă ar mai mai fi trăit câteva clipe numai...

Erde, du Liebe, ich wUL..

Namenlos, but ich zu Jir entschlossen — von weit her.'

Obrazul și buzele lui au sărutat țarina caldă, tandru, prietenește, cu dragoste.

Totul era solemn, desăvîrșit. Fiindcă totul se desfășurase simplu, cu încetineala maiestruoasă cu care se stinge focul.

În curtea lagărului, Johann Moritz, care voia să strige, și-a dus mîna la gură și s-a stăpînit. La ce să fi strigat ?

Moritz și-a plecat privirile în pământ și și-a făcut semnul crucii.

¹ Glie, tu, iubito, vreau...

Necunoscut și de departe, vin hotărît spre tine.

(Rainer Măria Rilke)

A patra zi după moartea lui Traian Korugă, Johann Moritz a primit scrisoare de la Suzana.

Scrisoarea Suzanei către Johann Moritz :

Dragă Iani,

Poate că tu mă credeai moartă. De nouă ani nu mai știm nimic unul de altul. Mîntea mi-a spus și mie de multe ori că tu nu mai trăiești. M-am pregătit să fac rugăciuni la biserică pentru tine, așa cum se fac pentru morți. Dar, în ultima clipă, m-am oprit: inima îmi spunea că tu nu ești mort. Acum mă bucur că nu ți-am făcut parastas, căci e mare păcat să faci slujbă ca la morți pentru cineva viu.

Adresa ta mi-a dat-o domnul Perusset, de la Crucea Roșie elvețiană. Mi-a spus că ești închis de cîțiva ani. După ce am mulțumit lui Dumnezeu că ni te-a ținut în viață, l-am rugat să lumineze mîntea celor care te țin în pușcărie pe nedrept, fiindcă ei știu că nu ești nici hoț, nici ucigaș, și stai închis degeaba.

Sînt multe lucruri pe care trebuie să ți le spun. În nouă ani s-au petrecut multe. Dar nu e loc într-o scrisoare pentru toate.

Tu ai să fii mînios că eu mă aflu acum în Germania. Că am părăsit casa, pământul și toată gospodăria noastră și îți țin copiii printre străini. De aceea, îți voi scrie cum s-a petrecut totul.

Tu ai plecat a doua zi de Sfinții împărați Constantin și Elena. Oamenii din sat spuneau că jandarmii te-au dus cu pușca de la spate. Eu n-am crezut, fiindcă știam că nu ești vinovat cu nimic și nu aveau de ce să te ducă cu pușca de la spate jandarmii și să te închidă, ca pe hoji.

Cînd s-au împlinit patru săptămîni de la plecarea ta, eu am făcut pîine și te-am așteptat să vii. Știam c-ai să te-n țprci însetat și flămînd. Dar, după ce pîinea s-a uscat, am dat-o copiilor și-am făcut alta, ca să fie proaspătă cînd sosești tu, căci — nu știu de ce — îmi spunea inima c-ai să sosești curînd. Te așteptam în fiecare zi. Credeam c-ai să vii seara, și lăsam poarta deschisă, ca să nu trebuia să aștepti pînă vin eu să ți-o deschid. Eu știam c-ai să vii obosit și au să doară picioarele, și de aceea nu voiam să te las să aștepti la poartă. Dar tu, dragă Iani, n-ai venit. Eu n-am mai

făcut piine pentru tine, că nu mai aveam faină, dar, de așteptat, te-am așteptat la fel în fiecare zi.

Într-o zi, aproape de Sfântul Nicolae, jandarmul a venit și mi-a spus că tu ești evreu și trebuie să-ți ia casa. Ca să mă lase să mai stau cu copiii în ea, m-a pus să semnez o birtie de divorț. Am semnat. Era iarna, și n-aveam unde mă duce. Dar, de despărțit, nu m-am despărțit de tine și te-am așteptat ca și mai înainte, cu și mai multă nerăbdare.

Când au venit rușii în sat, i-au împușcat pe părintele Korugă și pe cei mai de frunte săteni. Eu și cu mama Aristița l-am luat noaptea pe părintele, care încă nu murise, din groapa primăriei și am vrut să-l ascundem în pădure. Pe drum, am întâlnit coloană de nemți și li l-am dat lor pe părintele, ca să-l ducă la spital. Nu știu dacă am făcut bine. Dar nici să-l lăsăm să moară nu puteam. Pentru fapta asta, marna Aristița a fost a doua zi dimineața împușcată de Marcu Goldenberg. Voia să mă-mpuște și pe mine. Dar eu am luat copiii și am fugit din sat. Am muncit și am pățit, prin multe locuri. Îmi era teamă că rușii mă-mpușcă și pe mine, ca pe mama Aristița, dacă mă prind. Și am fugit de ei cât am putut. Dar rușii tot m-au prins, în Germania, după ce s-a terminat războiul. Ei nu m-au împușcat. Au fost foarte buni cu mine. Copiii tăi, rușii le-au dat piine, bomboane și haine, fiindcă ei nu sînt copii de neamț. Eu am căpătat, la fel, de la ruși, mîncare și îmbrăcăminte. Acum îmi părea rău c-am fugit din Fintîna de frica lor.

Asta a durat patru zile. Eu așteptam să mă însănoțesc, fiindcă fusesem bolnavă, și apoi să plec în țară. Într-o noapte, a bătut cineva la fereastră. Erau soldați ruși. Au spart ușa și au intrat în casă. Au căutat peste tot, să vadă dacă mai sînt și alte femei, și au adus-o pe fata proprietăresei, care avea paisprezece ani. Ne-au dat apoi de băut la amîndouă. Au scos pistoalele și au spus că, dacă nu bem, ne împușcă. Pe urmă ne-au spus să ne dezbrăcăm în pielea goală. În cameră erau și copiii noștri amîndoi. Eu am zis că mai bine să mă omoare, dar de dezbrăcat în pielea goală nu mă dezbrac. Soldații mi-au rupt în bucăți rochia și cămașa. Pe urmă și-au bătut joc de mine și de nemțoaică. Pînă la ziuă, m-au batjocorit pe rînd. Mi-au turnat rachiu pe gît, fiindcă nu voiam să beau. Pe urmă mi-au turnat rachiu în urechi și m-au batjocorit din nou. Să mă ierți, dragă Iani, dar nu vreau să-ți ascund nimic. Când m-am deșteptat, rușii nu mai erau în cameră, și copiii plîngeau la capul meu, ca la capul unei moarte.

A doua seară, rușii au venit din nou. Erau tot aceiași. Ei au adus-o tar pe fata gazdei și ne-au batjocorit pe amîndouă.

Eu m-am ascuns cu copiii în pivniță, ca să nu mă mai găsească rușii. Dar, în a treia noapte, ei m-au găsit și în pivniță. Și iarăși s-a întîmplat ca în nopțile de mai înainte, dar eu nu mai știu nimic, fiindcă am leșinat pînă să mă batjocorească ei.

Așa a fost două săptămîni de-a rîndul. M-am ascuns în grădină, la vecini, în pod. Dar rușii mă găseau peste tot. N-am scăpat în nici o noapte. Eu m-am hotărît să mă omor. Dar, cînd vedeam copiii Ungă mine, nu mi se-ndura inima să-i las fărăi mamă, căci destul erau fără tată. Ce-aveau să facă bieții copii fără nimeni, aici, în țară străină? Pentru ei, dragă Iani, am mai rămas în viață. Pentru mine, însă, de atunci sînt moartă.

Ca să scap de ruși, am fugit spre apus. Am ajuns la englezi și pe urmă la americani, unde mă aflu acum. Pe drum, rușii m-au prins de mai multe ori. Și, unde mă prindeau, își băteau joc de mine, așa cum își băteau joc de toate femeile, în fața copiilor, înainte de a intra la englezi, rușii m-au ținut la graniță trei zile și și-au bătut joc de mine zi și noapte. Când m-au batjocorit rușii la graniță ultima oară, am rămas însărcinată. Acum port în pîntece un copil într-a cincea lună. Te întreb ce să fac. Scrie-mi dacă, după toate cele care mi s-au întîmplat, tu mă mai socotești nevasta ta și dacă ai să te mai întorci vreodată la mine.

Aștept răspunsul tău cu nerăbdare și cu lacrimi, ca să știu ce să fac.

Suzana

166

Johann Moritz a terminat de citit scrisoarea, dar tot mai ținea foile încheștate în mîini. A auzit, ca prin vis, cum s-a sunat adunarea pentru masă, dar nu s-a clintit. Stătea întins pe pat, cu fața în sus.

Privirea, trăsăturile chipului, felul în care ședea lungit, toate îi erau acum altele. Nu mai era Johann Moritz de mai înainte, Johann Moritz cel dintotdeauna. Trupul și sufletul îi rămăseseră ca un cablu prin care ar fi trecut un curent electric mult prea

puternic. Din toate, numai cenușa celui care fusese. El, Moritz, nu mai exista. Dacă l-ar fi înțepat cineva cu un ac, n-ar fi simțit nici o durere. Nu-i era nici foame, nici sete. Nu era nici trist, nici indiferent și nici vesel. Nu era în nici un fel. Ar fi putut râde și plînge în același timp, fiindcă nu mai participa la nimic.

Johann Moritz s-a ridicat de pe pat și a ieșit din cort, fără să simtă pe unde călca.

La gardul de sîrmă ghimpată s-a oprit fără să-și dea seama, din obișnuință. Dacă în clipa aceea ar fi trecut dincolo de linia interzisă și ar fi fost împușcat, cum fusese Traian Korugă, lui i-ar fi fost indiferent. Dar el nu voia să treacă dincolo. Nici să nu treacă nu voia. Nu voia nimic.

După un timp, de cealaltă parte a gardului, au apărut doi soldați americani, care au venit aproape, ca să-l fotografieze. Moritz nu s-a mișcat, nici nu s-a uitat la ei. Numai cînd s-a apropiat un al treilea soldat, Moritz a tresărit și l-a chemat, cu jumătate de glas :

— Ștrul, ce-i cu tine aici ?

Soldatul american s-a oprit cu aparatul îndreptat spre Moritz și l-a privit fix. Era Ștrul, furierul lagărului de evrei din România, care fugise împreună cu el și cu doctorul Abramovici în Ungaria. S-au uitat unul la altul și s-au recunoscut. Dar, cînd Moritz l-a strigat pe nume, Ștrul și-a dus aparatul în dreptul feței și și-a ascuns privirea, prefăcîndu-se ca fotografiază. Pe urmă a plecat repede, fără să răspundă.

Johann Moritz a rămas îndărătul gardului de sîrmă ghimpată, nemișcat, și a văzut cum Ștrul și ceilalți doi soldați s-au urcat într-un *jeep* și s-au dus. Cînd automobilul pornea, Ștrul a mai întors o dată capul înapoi, către Moritz, apoi s-a uitat în altă parte, rușinat de încrucișarea privirilor.

Moritz nu s-a supărat. Altădată, poate, s-ar fi înfuriat că Ștrul, camaradul lui de suferință de odinioară, s-a prefăcut că nu-l cunoaște. Dar astăzi toate îi erau indiferente și nimic nu-l mai atîngea.

Johann Moritz a rămas lingă gard pînă tîrziu.

Cineva l-a apucat de umăr, din spate. El nu s-a întors.

— Moritz, pregătește-te de plecare !

Acum, Johann Moritz s-a întors : credea că sosise ordinul de eliberare. In ochi i se aprinsese o scînteie nouă.

— Eliberarea ? l-a întrebat el pe șeful de cort, cel care-l prinsese de umăr.

— Din păcate nu, dragă Moritz !

— Alt lagăr ?

— Nürnberg !

Johann Moritz a dat din cap cu nepăsare. Știa de mult că fusese declarat din oficiu criminal de război, ca toți SS-iștii. Era deci firesc să-l ducă și la Nürnberg, unde se află ceilalți criminali de război, mareșalul Goering, Rudolf Hess, Rosenberg, von Papen... Puteau să-l condamne și pe el la moarte, puteau să-l și spînzure. Lui îi era egal. De aceea a continuat să scruteze depărtările, printre firele de sîrmă ghimpată.

Șeful de cort i-a pus iar mîna pe umăr, zicîndu-i :

— într-o jumătate de oră plecați !

Moritz nu s-a clintit.

— Du-te și-ți fă bagajele ! a insistat șeful de cort. Pe urmă n-o să mai ai timp : la unu este adunarea !

— N-am bagaje ! a zis Moritz.

— N-ai nimic de luat cu tine ?

— Nimic !

— Nici pătura ?

— Nici !

Șeful de cort s-a gîndit o clipă că, dacă Moritz nu-și lua cu el pătura, atunci i-a r fi rămas lui douăși-ar fi făcut culcușul mai moale. Dar a alungat gîndul din minte și a zis :

— Pătura trebuie să ți-o ieie ! în închisoarea Tribunalului Internațional de la Nürnberg e frig și umezeală. Ai nevoie de pătură !

— Nu-mi trebuie nimic !

— Vezi să nu întîrzi ! a zis șeful de cort, înainte de a pleca. Ora unu !

Moritz a rămas pe loc. Stătea cu vîrfurile bocancilor pe linia albă care marca granița de nedepășit pentru prizonieri. Vîrfurile bocancului drept al lui Moritz s-a mișcat, încălcînd jumătate din grosimea liniei albe. El a înălțat capul și s-a uitat la polonezul din turn. Santinela era cu ochii ațintiți asupra lui Moritz și cu arma pregătită de tragere. Dar Johann Moritz n-a trecut linia albă. A stat acolo, la limită, atingînd-o numai cu vîrfurile bocancului.

După o jumătate de ceas a plecat spre Nürnberg, împreună cu ceilalți criminali de război din lagăr.

Scrisoarea Suzanei a rămas și ea în cort, împreună cu toate

lucrurile lui Johann Moritz. Camarazii lui au încercat s-o citească, dar era scrisă în românește și n-au înțeles nimic.

Hîrtia pe care scrisese Suzana era subțire. Prizonierii au rupt-o în bucăți mici și au făcut din ea foițe de țigare, pe care și le-au împărțit între ei.

Pe urmă au fumat-o.

167

Petiția nr. 7. Subiect : Justiție (Pedepsirea criminalului de război Johann Moritz).

(Petiție primită la birou după moartea
MARTORULUI)

Tribunalul Internațional din Nürnberg a decis, în numele a cincizeci și două de națiuni, că prietenul meu Johann Moritz este un criminal de război.

E foarte bine. Incepînd de la publicarea deciziei de condamnare, eu nu mă mai plimb cu el prin curtea lagărului. Este neplăcut și riscant, totodată, să te afli în compania criminalilor.

Johann Moritz e însă indiferent față de decizia Tribunalului și de gravitatea faptului. Acesta este subiectul petiției mele.

El susține că n-a ucis în viața lui nici măcar o muscă, și deci nu poate fi criminal. Ceea ce e, bineînțeles, fals, de vreme ce cincizeci și două de națiuni au stabilit, într-un Tribunal Internațional, că este.

Moritz pretinde apoi că el nici nu cunoaște cele cincizeci și două de națiuni, deci nu putea săvîrși crime față de ele. Raționamentul lui este naiv. Eu i-am citit, totuși, lista națiunilor acuzatoare. Numele celor mai multe dintre ele, le auzea înfîia oară, de la mine : nici nu știa de existența lor pe fața pămîntului. Dar asta nu constituie o scuză.

Johann Moritz s-a supărat apoi că printre țările care l-au condamnat figurează Franța și Grecia. S-a făcut chiar vînt de furie și nu voia să creadă. El pretinde că a cunoscut odată șase francezi pe care i-a salvat din închisoare. În afară de asta, nu a mai avut nici un fel de relații cu Franța. Grecii nu a cunoscut deck un, care era închis cu el într-un lagăr și căruia i-a dat o

jumătate din plinea lui. În afară de asta, nici cu Grecia nu a mai avut alte relații. Dar aici sînt amestecate chestiuni personale și strict individuale. El este criminal și față de aceste două națiuni aliate. Decizia e clară și categorică.

Pentru a se convinge și el că este criminal față de toate națiunile aliate, propun ca Johann Moritz să ispășească cîte un an de închisoare în fiecare din cele cincizeci și două de țări. Astfel se va convinge că este criminal și îi va dispărea indiferența.

Fîind puțin probabil ca Johann Moritz să mai trăiască încă 52 de ani, deoarece e slab fizicește — cum sînt toți criminalii — și, în consecință, dacă el ar muri înainte de termen, unele dintre națiunile victime au putea fi păgubite, neapucînd să-l țină închis, propun ca el să facă numai cîte șase luni de temniță grea în fiecare țară. În total, 26 de ani.

Dacă nu moare după acești 26 de ani (și ar fi păcat să moară fără să fi ispășit cel puțin șase luni de închisoare la fiecare națiune), să fie trimis, cu lanțuri la mîini și la picioare, într-un turneu de o lună prin închisorile celor cincizeci și două de națiuni. Cînd îl termină, îl ia de la-n ceput.

Astfel, toate națiunile vor avea părți egale. Nici una nu va fi lezată. Noi trebuie să facem dreptate. Justiția este baza societății tehnice occidentale.

Totuși, dat fiind că unele țări — cum ar fi Rusia, Polonia și Jugoslavia — nu întrețin prizonierii în perfectă stare de funcționare, și uneori chiar îi uită prin închisori, propun ca, înainte de a începe turneul, Johann Moritz să fie cîntărit și să se facă un inventar amănunțit al tuturor părților corpului pe care le posedă. Fiecare națiune să-l ia în primire pe Johann Moritz de la Tribunalul Internațional și apoi să-l restituie Tribunalului Internațional după cîntar, cu aceeași greutate în număr de pfunzi, și cu membrele specificate în inventar în aceeași stare în care l-a preluat.

În acest mod, Johann Moritz va fi menținut în stare de funcțiune și va putea fi utilizat de toate închisorile celor cincizeci și două de națiuni. Societatea tehnică occidentală are ca principiu evitarea deteriorării obiectelor.

Este de datoria noastră să cerem și națiunilor mai puțin civilizate decît noi să nu se poarte cu lucrurile ca niște barbari. Avem misiunea de a civiliza întregul glob pămîntesc. Acesta este rolul nostru, și ne mîndrim cu el.

MARTORUL

INTERMEZZO

Johann Moritz a fost eliberat, pînă la urmă. Lipsise treisprezece ani. Intre timp, a stat în zeci de lagăre. Acum e cu nevasta și cu copiii.

Este ora zece seara. Prima seară împreună.

Johann Moritz a mîncat. Șade cu fruntea sprijinită în palme, cu coatele pe masă, și se uită la copiii lui.

Petru, băiatul cel mare, are cincisprezece ani. Moritz îl privește, clipind din ochi, ca să se convingă că nu visează. Totuși, nu-i vine să creadă că e băiatul lui.

Petru poartă o canadiană americană vopsită albastru, fumează și are ochii tatălui său. Nici lui nu-i vine a crede că bărbatul slab și cu tîmplele albe din fața lui, pe care nu l-a văzut niciodată, îi este tată.

Acum, fiindcă vor locui în aceeași cameră, caută să se împrietenească.

— Am să vorbesc cu șeful, și poate că-ți dă și ție de lucru în atelierul unde lucrez eu ! a spus Petru.

Johann Moritz a zîmbit.

— Dacă te recomand eu, te primește ! a continuat Petru. De obicei, nu ia lucrători necalificați, și tu ești necalificat. Dar o să facă o excepție, cînd am să-i spun că îmi ești tată !

Johann Moritz s-a uitat la al doilea copil, la Nicolae. Semăna cu Suzana : era tot atît de blond și avea privirile moi, de catifea.

Johann Moritz se uită acum la al treilea copil. Are patru ani. Nu e copilul lui : Suzana l-a făcut cu rușii. Dar el a iertat-o ! Nu era vina ei...

Johann Moritz a aprins altă țigare. Petru îi oferise de bun-venit un pachet întreg... Se simțea obosit, dar nu-i venea să se culce.

în cameră sînt două paturi. Suzana va dormi cu copilul cel mic într-unui ; el va dormi singur în celălalt. Băieții se vor culca pe jos, pe o pătură.

— Asta deocamdată, a zis Petru. Pe urmă o să mai găsim o cameră, sau măcar înc-un pat !

Băieții și-au întins pătura pe dușumea și au început să se dezbrace.

Johann Moritz stă tot la masă, cu capul sprijinit în palme. Se uită cum Petru și cu Nicolae se dezbracă și se culcă. I-au spus « noapte bună » pe nemțește... Lui i-ar fi plăcut să i-o fi spus pe românește : dar ei nu vorbesc bine românește.

Suzana și-a culcat copilul cel mic. « Copilul rușilor... » — și-a zis Moritz. E frumos și are părul blond și creșt. Lui Moritz nu-i place să-l privească. În scrisoarea pe care i-o trimisese din lagăr, el îi scrisese Suzanei că acest al treilea copil va fi ca și al lui.

Nici Suzanei nu-i place cînd Moritz se uită la el. Acum ea îl dezbracă și îl așază în așternut, ca și cum l-ar ascunde.

Suzana a rămas o clipă în picioare, în mijlocul camerei, neștiind ce să mai facă. Pe urmă a venit și ea la masă, în fața bărbatului ei. Știe că Moritz e obosit, dar nu îndrăznește să-l invite să se culce. Se simte vinovată de toate cîte s-au întîmplat. Și de arestare, și de șederea lui în lagăre. E un sentiment prostesc, dar nu și-l poate alunga. Și de faptul că au violat-o rușii...

Privirile ei nu se pot întîlni cu ale lui Moritz. De aceea nu îndrăznește să-i spună să se culce.

Ea știa că el avea să vină. I-a pregătit patul, de mîncare... El era flămînd ca un lup. A mîncat sproape tot ce era pe masă ; și din țigările date de Petru a fumat aproape jumătate...

Acum, după ce copiii au adormit, Suzana a ridicat ochii spre bărbatul ei. Privirile li s-au întîlnit și au rămas o clipă una într-alta. Parcă s-ar fi încețat. Și nu se mai puteau desprinde.

— Asta-i tot rochia cu care erai în noaptea aceea ?

Moritz privea rochia albastră, decoltată, pe care Suzana o purtase în noaptea cînd Iorgu Iordan descoperise fuga ei ; cu rochia asta o dusese el în brațe acasă, la părinții lui, cînd Aristița nu-i primise... Cu ea dormise Suzana la părintele Korugă, în cămăruța de lingă bucătărie. La început, n-avea decît rochia asta. Nici cămașă n-avea. Cîteva săptămîni după ce-a fugit de-acasă, a purtat numai rochia albastră. Noaptea o scotea și dormea numai cu pielea. Pe urmă, și-a făcut și alte rochii. Dar asta rămăsese, pentru ea, cea mai frumoasă. Și bărbatului ei îi plăcea

cel mai mult : amintirile lor cele mai dragi erau legate de rochia albastră...

— De cînd am plecat din Fîntîna, n-am îmbrăcat-o ! o zis Suzana. Cînd te-au arestat, mi-am jurat să n-o mai pun decît cînd te-oi vedea intrînd pe poartă ! Treisprezece ani am avut-o mereu cu mine : mereu te așteptam să vii ! Dar n-am mai îmbrăcat-o niciodată pînă azi !

Suzana și-a aplecat ochii în pămînt, ca și cum ar fi spus ceva de rușine. Cînd și-a ridicat privirea, a întîlnit-o pe a lui Moritz. El ar fi vrut s-o cheme pe genunchii lui, să-i spună că i-a fost dor de ea.

Dar nu i-a spus nimic. Și-a mai aprins o țigare și s-a uitat la copii : dormeau. S-a uitat din nou la Suzana. Ea era ca înainte. Doar obrazul făcuse cute și pielea nu-i mai era la fel de întînsă. Părul i se decolorase, era ca fuiorul. Sinii se mai lăsaseră. Dar era tot Suzana. Lui Johann Moritz nu-i venea să creadă că ea poate să fie tot Suzana lui, cea pe care o lăsase în Fîntîna. În treisprezece ani se întîmplaseră atîtea...

— Aș vrea să mă plimb puțin ! a zis Moritz.

Dar nu s-a ridicat. Aștepta să se scoale întîi ea.

— Să merg și eu ? a întrebă Suzana.

El n-a răspuns : o aștepta să se îmbrace.

Au ieșit amîndoi în stradă. S-au strecurat încet pe ușă, ca să nu-i simtă copiii că pleacă. Le era amîndorura un pic rușine.

Coborînd scara, de două ori li s-au atins umerii. O vreme, n-au scos un cuvînt. Moritz a vrut să meargă pe strada principală ; ea l-a condus.

Înainte a unei vitrine luminate, ea l-a prins de mîină, ca să-i arate o pereche de pantofi pe care ar fi vrut să-i cumpere pentru el. Au mers mai departe, dar au rămas mîină-n mîină. S-au mai uitat și la alte vitrine.

Nu vorbiseră nimic despre lagăr, nici despre casa lor din România. Nimic despre trecut. Voiau să aibă o seară a lor, fără amintiri dure: oase.

— Mă odihnesc două zile și pe urmă caut de lucru ! a zis Johann Moritz. Poate găsesc acolo unde spunea Petru !

— Ai să te odihnești întîi cîteva săptămîni, a zis Suzana, și abia după aia o să cauți de lucru ! Acum ești prea slab. Petru și cu mine cîștigăm destul ca să putem trăi cu toții ! Eu spăl rufe. Am clienți buni !

Și l-a strâns mai tare de mână. Lui i-a plăcut că ea i-a spus că trebuie să se mai odihnească.

Ajunseseră la marginea orașului. În dreapta și în stînga drumului se întindeau livezi. Și era întuneric.

— Aici parc-am fi la Fintîna ! a zis Johann Moritz.

— Chiar ca la Fintîna, a răspuns ea.

Au continuat să meargă. Se gîndeau la nopțile lor din Fintîna. La strigătul cucuvăii. Amîndoi aveau în minte aceleași lucruri.

— Mă dor picioarele ! a zis el. N-ai vrea să ne așezăm puțin ?

Au intrat într-o grădină și s-au lăsat jos, pe iarbă.

— E chiar ca la Fintîna ! a repetat el, întinzîndu-se cu fața-n sus și cu mîinile sub cap. Apoi s-a întors și a mirosit iarbă.

— Miroase și tu, Suzana ! Parc-ar fi iarbă din grădina din spate, de la voi de-acasă ! Știi, unde ne-ntîlneam noi...

Ea și-a aplecat fruntea și a mirosit iarbă. Inima îi bătea tare. N-a răspuns : i-ar fi tremurat vocea, dacă ar fi zis ceva.

Johann Moritz a pus mîna pe umărul ei. Ea a rămas așa, aplecată, cu mîna lui pe umăr, multă vreme. Erau departe unul de altul. Nu îndrăzneau să se apropie mai mult.

— Știi că mi-a fost tare dor de tine în lagăr ? a zis Moritz.

Pe cer răsăriseră cîteva stele. Suzana s-a uitat la luminile de sus și s-a aplecat mai spre Moritz, dar fără ca el să-și dea seama că ea s-a tras mai aproape. Îi era rușine.

— Să mă ierți, Suzano, a mai zis el. În lagăr te visam totdeauna goală. Așa e cînd ești arestat. Îți spun drept... Te visam cum erai goală, pe iarbă, în grădina din spatele casei voastre... A fost cea mai frumoasă vară din viața noastră !

Suzana s-a apropiat și mai mult de el, sprijinindu-și capul de umărul lui. El i-a mîngîiat umerii și spatele. Pe urmă i-a băgat mîna-n sîn.

— Ai să-ți boțești frumusețea de rochie pe care-ai păstrat-o atîția ani !

Ea a vrut să spună că nu și-o boțea, dar a tăcut.

— Scoate-o, mai bine, și întinde-o pe iarbă, cum făceai la Fintîna !

Ea și-a tras rochia peste cap, repede, parcă ascunzîndu-se de el. Rămăsese goală. Trupul ei era alb ca marmura pe verdele ierbi. Stătea tot departe. El a cuprins-o cu brațul și iar s-a mirat :

— Tu ești la fel ca la Fintîna. Nu te-ai schimbat deloc ! Ca atunci cînd ne întîlneam în grădină... Cum de nu te-ai schimbat ?

— Nu-i adevărat ! a zis ea. Eu am îmbătrînit. Dar tu ești la fel!

Moritz a cuprins-o de mijloc ; ea s-a ferit.

— Și te ferești ca atunci ! a zis el. Parcă n-ar fi trecut treisprezece ani !

Ea gîndea tot așa despre el : la fel o cuprinsese de mijloc...

A tras-o spre el și i-a astupat gura cu gura lui, de nu mai putea să răsufle. Ea i-a simțit pieptul ca o platoșă. Totul era ca atunci...

— Trupul tău miroase a iarbă din Fintîna ! a zis ea. Tot>deauna ți-a mirosit trupul a iarbă și a fin cosit. Și eu numai la tine tn-am gîndit, să știi ! Ți-o jur ! Z> și noapte m-am gîndit la tine, cu toate gîndurile mele ! Numai tu ai fost soarele meu, bărbatul meu, cerul meu ! Numai al meu !...

Johann Moritz simțea că ea nu minte. Fusese numai a lui. O simțea din dogoarea trupului ei, din bătăile inimii, din vorbele ei, care îi ardeau urechea. Johann Moritz știe că el este soarele ei, cerul ei, și că ea numai la el s-a gîndit. Că numai pe el aștepta. Cei treisprezece ani scurși în gol și toate încercările s-au spulberat ! El și ea sînt din nou împreună, ca atunci. Ei, amîndoi, și-n fața lor — viața !

Lui Johann Moritz nu-i mai este frică de viață.

Spre ziuă, s-au sculat de pe iarbă. Se rușinau unul de altul.

— Acum nu mai sîntem tineri, a zis ea. Ar fi trebuit să ne ducem mai repede acasă !

El a rîs. Hotărîseră să vină aici și în seara următoare.

— Și în toate serile ! a zis el. Aici o să fie locul nostru ! Numai aici. E la fel ca la Fintîna. Mi se pare că sînt acolo. Și că sînt atunci. Și că n-a fost nimic din ce-a fost !

În drum spre casă, rîdeau. Erau fericiți. Nu se mai simțeau străini unul de altul, și nici nu le mai era rușine. El a cuprins-o de cîteva ori de mijloc. Ea s-a lăsat.

— Știi, a zis el, eu nu mă simt deloc obosit ! Mîine-dimineață mă duc cu Petru și caut de lucru. De ce să mai aștept cîteva zile ? Luăm o casă cu două camere. O să cîștig bani și o să fim fericiți !

Ea i-a spus că trebuie să se odihnească întii; dar Moritz era hotărît.

— Mîine-dimineață plec cu Petru. Eu sînt învățat cu munca, în toți anii aștia am muncit din zori pînă seara, și nu m-am oodihvît. Și tot munci grele !

Ajunseseră în fața unui magazin cu vitrina luminată.

— Din primii bani pe care-i câștig, îți cumpăr un șirag de mărgele, a zis el. Astea roșii îți plac ?

Ea s-a uitat la preț, pe urmă la el. Și n-a știut ce să spună, dar era fericită. Visurile ei, că Iani se va întoarce și îi va dăruia mărgele, se împlineau.

— Să nu ne mai despărțim niciodată ! a zis ea.

— Dacă încep să lucrez chiar de mâine, a zis el, simbătă îți cumpăr mărgelele !

Cînd s-au văzut pe strada casei lor, se făcuse aproape ziuă. Moritz a strîns-o pe Suzana la piept și a sărutat-o.

— în casă nu putem, că ne văd copiii și rîd de noi, a zis el. Ei ne cred oameni bătrîni ! Dar noi nu sîntem bătrîni. Nu-i așa că nu sîntem bătrîni ?

În fața porții era oprit un camion cu farurile aprinse.

Inima lui Johann Moritz a început să bată repede. Și-a pipăit buzunarul cu actele : le avea pe toate. Totuși, a simțit o neli-niște. Camionul era ca cele din lașăr, și farurile luminau tot așa de tare. Moritz știa bine că are hirtile de eliberare în regulă și că toate camioanele au farurile la fel.

— Ce ai ? a întrebat Suzana.

El n-a răspuns, însă s-a grăbit să intre în casă.

Urcînd scările, s-au încrucișat cu doi polițiști, care coborau, venind chiar de la ușa lor. Ei îi sculaseră pe băieți și le spusese că la ora șapte, în dimineața aceea, trebuie să fie toți gata de plecare, jos, înaintea porții, cu cîte cel mult 50 de kilograme de bagaj, de persoană.

Acum, fiindcă îl întîlniseră pe Johann Moritz pe scări, polițiștii i-au spus și lui.

— La șapte fix să fiți în stradă !

— Unde ne duceți ? a întrebat Suzana.

— Toți străinii din răsăritul Europei sînt internați ! a spus polițistul. E o internare politică : țările dumneavoastră sînt în război cu aliații din occident ! Dar în lagăr e foarte bine : mîncare americană ! Nu vă speriați ! E numai o măsură de siguranță, nu o arestare !

Johann Moritz a vrut să fugă în noaptea aceea.

El mai fusese o dată invitat să-i povestească comandantului orașului cum îi salvase pe francezi. Atunci crezuse. De aceea a stat atîția ani închis. Acum, Johann Moritz nu mai crede. Și-a

luat sacul cu care venise de la Dachau, cu optsprezece ceasuri mai înainte, și i-a sculat pe băieți, să-și ia rămas bun de la ei.

Cînd l-a deșteptat din somn, Petru a început să ridă de el, văzîndu-l gata de plecare. Petru vorbea curent engleza și era un înfocat prieten al americanilor.

— Unde vrei să fugi, tată ? Nu fi naiv ! Eu îi cunosc pe americani. Sînt în fiecare seară cu ci. Cînd spun americanii că nu e arestare, să știi că nu e ! Dacă ne internează politic înseamnă că ne dau mîncare americană, cafea veritabilă, ciocolată, țigări... Și nici nu sîntem obligați să muncim ! Ar fi o prostie să fugi. Tu nu-i cunoști pe americani !

Johann Moritz s-a gîndit la tot ce știa el. La cîte pătimise. La ce văzuse.

Apoi s-a uitat la Petru și a tăcut : n-a vrut să-i spulbere iluziile.

Și-a scos sacul de pe umăr și l-a pus pe masă. Se gîndea că tot n-avea unde fugi. Dacă fugea de americani, dădea peste ruși. Și la ruși e și mai rău. Dar nici că la americani e bine nu crede. O știa prea bine. Însă acum era obosit. Nici nu mai putea să fugă. Deci rămîne. Rămîne, ca să fie arestat — încă o dată !

— Ai dreptate ! i-a zis Johann Moritz lui Petru. Ar fi fost o prostie să fug !

Petru l-a bătut amical pe umăr :

— Mergem voluntari, cu americanii ! a zis el. Îi batem pe ruși, pe urmă ne întorcem în România ! E războiul civilizației contra barbariei. Trebuie să te înscrii și tu voluntar, tată !

Johann Moritz nu-l mai asculta. Se gîndea la gardurile de sîrmă ghimpată de la Dachau, de la Heilbronn, de la Kornwestheim, de la Darmstadt, Ohrdruf, Ziegelheim, sîrmă ghimpată din toate cele 38 de lagăre americane prin care trecuse în ultimii ani și în care care se prăpădiseră preotul Alexandru Korugă și Traian Korugă, în care fusese el chinuit, înfometat... Mormane de sîrmă ghimpată îi înțepau în clipa asta inima.

« Numai optsprezece ore am fost liber » — și-a zis el. « Acum intru din nou în lagăr. De data asta, nu fiindcă sînt evreu, român, ungar, german sau SS-ist. Mă arestează fiindcă m-am născut în emisfera de răsărit ! »

Ochii lui Moritz s-au umplut de lacrimi.

— Nu împachetezi, tată ? a întrebat Petru, entuziasmat de plecare.

— Eu sînt gata ! a zis Johann Moritz. De treisprezece ani, nu

fac de decît un singur lucru : să mă mut dintr-un lagăr în altul !
Să fiu gata de plecare ! Ai să înveți și tu asta. îmi pare rău, dar
toți oamenii au s-o învețe ! Numai asta : lagăr, sîrmă ghimpată,
transportare. Eu am stat în 105 lagăre. Asta o să fie al 106-lea !
Păcat că n-am fost liber decît optsprezece ore ! Cine știe dac-o
să mai tiu liber vreo oră pînă cînd mor !

Johann Moritz s-a întors spre Suzana :

— Dar a fost atît de frumos... Acum aș putea să mor ! Nici
nu mi-am închipuit că voi mai trăi vreodată atît de frumos ! A
fost ca la Fintina. Nu-i așa, Suzana ?

EPILOG

rs. West, aş dori să-ţi vorbesc despre o chestiune personală !

Eleonora West a lăsat dosarul pe care-l avea în mână şi s-a uitat la locotenentul Lewis, care şedea labirou picior peste picior, rezemat de speteaza scaunului, şi fuma.

Lewis era şeful biroului de recrutări de voluntari străini, unde Nora West era funcţionară şi interpretă. Lucra cu el de şase luni.

« De ce n-o fi purtînd jartiere ? » — se întreba Nora, privind ciorapii lui Lewis, făcuţi armonică pe glezne. « Şi de ce se aşază întotdeauna călare pe scaun, ca marinarii în cîrciumi ? Lewis e totuşi un tînăr de familie bună, cu educaţie universitară. Oricît de emancipată ar fi o societate, e urît să-ţi arăţi picioarele unei doamne, într-un birou ! » Nora se simţea pălmuită ori de cîte ori el îi întindea mîna, ca între camarazi, cu ţigarea în gură, sau îi arunca un dosar cu hîrtii peste masă, aşa cum arunci mîncare unui cîine.

Locotenentul n-avea nici cea mai bănuială de cele ce-i treceau prin cap Norei. Era convins că ea îl priveşte cu admiraţie. Dar ochii ei erau totdeauna plini de teamă.

— Ascult ! a zis ea.

— Mrs. West, accepţi să fii soţia mea ?

Locotenentul s-a înfipt şi mai tare în spetează, balansîndu-se cu scaunul, care acum se sprijinea numai pe două picioare.

— Nu accept, Mr. Lewis ! a răspuns Nora.

— Ai alte planuri de viitor ?

— N-am alte planuri de viitor, a zis ea. Însă răspunsul meu este « Nu » !

Nora West a deschis dosarul din fața ei. Dar nu mai putea lucra. Stătea cu ochii aplecați asupra hârtiilor și se gîdea la trecut. Rămăsese în lagăr doi ani, după care a fost eliberată din oficiu, tot așa cum fusese și arestată. Cînd a ieșit, nu mai avea nimic : nici bani, nici bijuterii, nici măcar o rochie. Ii confiscaseră pînă și verigheta. Banii depuși în străinătate fuseseră și ei confiscați. Era săracă lipită pămîntului. I s-a comunicat că Traian a murit. Sinucis. Atît. Mai mult n-a putut afla. La ruși nu se putea întoarce, mai departe nu putea pleca. A rămas în Germania și a lucrat la un jurnal, ca traducătoare. Pe urmă a sosit ordinul de internare a cetățenilor străini, veniți din răsărit. Pornise războiul. Și din nou a fost internată. Tot din oficiu. Nu mai era însă ca prima dată. Acum lucra ca funcționară la biroul de recrutare de voluntari pentru front și uzine. Avea locuință în lagăr, masă și leafă. În afara orelor de birou, scria. Continua romanul *Ora 25*, pe care Traian îl lăsase neterminat. Reușise să salveze, într-un cufăr părăsit cîndva la Aue și regăsit, primele trei capitole, pe care ea le considera esențiale. La viitor, nu se gîdea. Singurul ei proiect era să termine cartea, dar acesta nu însemna propriu-zis un plan de viitor : ar fi fost mai degrabă un mod de a se eschiva de la « planuri de viitor ». Se lăsa absorbită de o muncă care-i făcea plăcere. Se silea să imite stilul lui Traian, să scrie așa cum ar fi scris el însuși. Cu fiecare pagină, ea era lîngă el, și el continua să trăiască alături de ea și prin ea. Parcă ar fi scris împreună. El îi povestise amănunțit urmarea romanului, și ea voia să-l ducă la capăt așa cum îl plănuise el.

— *O.K.* ! a zis Mr. Lewis, după o scurtă pauză. Poți să-mi spui și mie de ce refuzi ?

— Dacă țineți neapărat, va spun : din cauza diferenței de vîrstă !

— Nonsens !

Locotenentul rîdea cu poftă :

— Dumneata, Mrs. West, ești cu un an mai tînără decît mine

— ți-am văzut actele ! Unde vezi dumneata diferența ? Tocmai că e potrivire de vîrstă !

— Te înșeli ! a zis Nora.

— Glumești, a zis Mr. Lewis. Cîți ani ai ?

— Nu vrei să schimbăm subiectul ?

— Nu schimbăm subiectul, înainte de a-mi spune ce vîrstă ai !

— E nedelicat să întreb o femei cu atîta insistență ce vîrstă are ! Dar am să-ți spun. Am 969 de ani. Și nu uita că femeile se întinerec întotdeauna, cînd își dau vîrstă. De fapt, sînt mult mai bătrînă !

— *O.K.*, Mrs. Matusalem ! a zis locotenentul, amuzat.

Nora West nu zîmbea.

Lewis crezuse că Nora avea să accepte cererea lui în căsătorie. Dar ea își întărea refuzul.

— Nu te simți ofensat, a zis Nora, dar n-aș putea locui nici măcar 24 de ore în aceeași casă cu dumneata, Mr. Lewis !

— De ce ?

— Ți-am spus : diferența de vîrstă ! Dumneata ești un tînăr simpatic, drăguț și egoist. Așa cum sînt toți tinerii. Iar eu sînt o femeie de pe altă planetă !

— Nu înțeleg !

— Din cauza asta am și refuzat să-ți explic, a zis Nora. E firesc să nu înțelegi. Eu am peste o mie de ani în urma mea. O mie de ani de experiențe, de renunțări, de frămîntări, care m-au făcut ceea ce sînt astăzi. Dumneata ai prezentul și viitorul ! Poate viitorul. Spun « poate » nu fiindcă aș avea vreo îndoială, ci fiindcă despre viitor nu se poate niciodată vorbi cu singuranță.

— *Too sophisticated* ¹ a zis el, acum nervos.

— Ascultă-mă, Mr. Lewis, după ce am ascultat declarațiile de iubire ale lui Petrarca, Goethe, Byron, Pușkin, după ce l-am auzit pe Traian Korogă vorbindu-mi de dragoste, după ce am ascultat cîntecele trubadurilor și i-am văzut îngenunchiați la picioarele mele, după ce am discutat despre iubire cu Valery, Rilke, d'Annunzio, Eliot, cum aș putea lua în serios propunerea dumitale de căsătorie, pe care mi-ai aruncat-o în față odată cu fumul de țigare ?

— Trebuie să fiu, deci, Goethe, Byron sau Petrarca, ca să cer o femeie în căsătorie ?

— Nu, Mr. Lewis ! a zis Nora West. Nu trebuie să fii nici măcar Rilke ori Pușkin, ca să ceri o femeie în căsătorie. Dar trebuie s-o iubești !

¹ Prea complicat ! (engl.).

— De acord, a zis Mr. Lewis. Dar cine ți-a spus că eu nu te iubesc ?

Eleonora West a zîmbit.

— Dragostea este o pasiune, Mr. Lewis, a zis ea. Lucrul ăsta l-ai auzit și dumneata, sau l-ai citit în cărți !

— Din nou sîntem de acord ! Dragostea este o pasiune !

— Însă dumneata nu ești capabil de pasiune, a zis Nora. De nici un fel de pasiune. Și nu numai dumneata : nici un om din civilizația dumatăle nu e capabil de pasiune. Iubirea, această pasiune măreață, nu poate exista decît într-o societate ale cărei valori decurg din sentimentul unicității ființei umane. Societatea la careia îi aparții dumneata socotește însă omul ca ceva înlocuibil. Voi nu vedeți în om, deci nici în femeia pe care pretindeți că o iubiți, un exemplar unic, irepetabil, creat de Dumnezeu sau de natură într-o singură ediție. La voi, fiecare om este un produs de serie, și o femeie este — în ochii voștri — egală cu alta. Fie ! Însă cu această concepție nu mai există iubire. Îndrăgostiții din societatea mea știu că, dacă nu dobîndesc inima femeii iubite, n-o vor putea înlocui cu nici o altă femeie de pe lume. Din cauza asta s-au sinucis pentru femeile pe care le-au iubit : dragostea refuzată nu putea fi schimbată cu alta. Un bărbat care mă iubește cu adevărat îmi va da mie, femeie, senzația că eu sint unica ființă care îl poate face fericit. Numai eu ! El îmi va demonstra că sînt o făptură unică, cum nu mai există alta sub soare, și eu voi fi convinsă că așa este ! Bărbatul care nu-mi oferă sentimentul unicității mele în Univers, sentimentul că sînt inegalabilă, nu mă iubește. Și o femeie care nu primește această confirmare de la iubitul ei nu e iubită. Iar eu, dacă nu sînt iubită de un bărbat, nu mă pot căsători cu el. Îmi oferi dumneata, Mr. Lewis, acest sentiment ? Fii sincer ! Crezi dumneata că eu sint femeia pe care n-o egaleză nici o altă femeie pe lume ? Crezi dumneata că, oricît ai căuta, nu m-ai putea înlocui ? Știi bine că ești convins că, dacă eu te refuz, găsești alta care să-ți fie soție ! Și dacă și ea te refuză, vei găsi o a treia. Așa e ?

— Așa e ! a răspuns locotenentul. Însă mi-ar părea rău să mă refuzi. Pe cuvîntul meu !

— Să continuăm mai bine munca sacră a biroului nostru, Mr. Lewis ! a zis Nora West.

Ea deschis dosarul și a spus :

— în lagăr n-a mai rămas nimeni care să nu se fi oferit ca

voluntar. Și copiii, și bătrînii, și femeile, toți au depus cereri să fie primiți ! Toți vor să lupte alături de dumneavoastră !

Nora a zîmbit amar, gîndindu-se la zecile de mii de cetățeni aflați în occident, care fugiseră de teroarea rusească. Căpătaseră refugiu la americani, la englezi, la francezi. Ei nu se uitau unde ajungeau. Doar fugeau de ruși. De barbarie. De teroare. De moarte. De tortură. Au alergat cu ochii închiși spre locul unde nu erau ruși. Știau numai că înapoi nu trebuie să se mai întoarcă. Înapoia lor erau noaptea și sîngele, erau groaza și crima. Și au sărutat în genunchi pămîntul unde nu se aflau ruși, și l-au numit pămîntul făgăduinței și al mîntuirii. L-au sărutat fără măcar să-l privească, fără să se întrebe cum este. Numai fiindcă pe el nu erau ruși. Oricare ar fi fost națiunea înfilnită. Ei voiau să nu mai vadă ruși.

Americanii i-au arestat pe fugari, dar ei nu s-au supărat. Erau salvați. Ei nu ceruseră de la viață decît să scape de ruși. Și scăpaseră. De aceea, nu s-au supărat că americanii i-au arestat. N-ar fi protestat nici dacă i-ar fi ucis. Acum a venit războiul. Al treilea. Refugiații erau oboșiți, flămînzi, închiși. Voiau mîncare, odihnă, locuri de muncă și libertate. Nu se revoltaseră că nu le aveau. Scăpaseră de ruși, și asta era cel mai important. '

Americanii le-au promis celor care se înscriau voluntari în brigăzile occidentalului să-i elibereze din lagăr. Oamenii s-au înscris. Nu ca să lupte, ci ca să nu mai stea închiși. Ca să nu mai rabde de foame.

— E un entuziasm colosal ! a zis Mr. Lewis. Cauza pentru care luptă occidentalul împotriva barbariei din orient a fost îmbrățișată de toată lumea. Toți oamenii sînt conștienți că a bătut ceasul cînd trebuie să moară sau să învingă. Războiul acesta e epocal ! Cum n-a mai fost nici unul în istorie. Occidentul civilizat contra orientului barbar ! Un război într-adevăr mondial. Primul război mondial din istorie !

Mr. Lewis și-a frecat mîinile.

— E o onoare și o fericire să participi la el ! Victoria e noastră, întregul pămînt va fi civilizat. Nu vor mai exista războaie, începe o eră de progres, de prosperitate și de confort !

Eleonora West a zîmbit.

— Dumneata nu pari entuziasmată, a zis Mr. Lewis. Observă că nu te pasionează cauza occidentalului. Ești cumva filobolșevică ? Numai dumneata ai rezerve : ești singura persoană pe care n-o atinge elanul general.

— Nici un om nu e entuziasmat, a zis Nora West. Numai dumneata îi vezi așa !

— Nu sînt toți voluntarii noștri antibolșevici trup și suflet ?

— Sînt, a zis Nora. Dar atît : antibolșevici ! Asta înseamnă că vor să trăiască liberi. Să nu mai fie ucși» înfometaji, deportaji, chinuți. Atitudinea lor nu e poziție politică : e reacția omului contra crimei, a terorii, a sclaviei.

— Ce vrei mai mult ? a întregat Mr. Lewis. Asta înseamnă că sînt total de partea occidentului. Noi pentru asta luptăm : să oferim oamenilor libertate, siguranță, protecție, democrație.

— Nu te amăgi cu vorbele, Mr. Lewis ! a zis Eleonora West. Acest război — așa-numitul *al treilea război mondial* — nu este un război al occidentului contra orientului- Nici măcar nu este un război propriu-zis, deși frontul se întinde de la un pol la celălalt, pe întreaga suprafață a planetei. «Războiul » ăsta nu e decît o revoluție internă în cadrul societății occidentale. O simplă revoluție internă, exclusiv occidentală !

— Dar luptăm contra orientului ! Contra întregii Europe de răsărit ! a zis Mr. Lewis.

— Fals ! a zis Eleonora West. Dumneavoastră, occidentul, luptați contra unei ramuri a societății dumneavoastră !

— Noi luptăm contra Rusiei !

— Rusia, după revoluția comunistă, a devenit cea mai avansată ramură a civilizației tehnice apusene. A luat totul din occident și l-a pus în practică. A redus omul la zero, așa cum a învățat de la occident. A transformat societatea într-o mașină, așa cum a învățat de la occident. Rusia a copiat occidentul în felul în care numai un barbar și un sălbatic putea s-o facă. De la ea, n-a pus în societatea comunistă decît fanatismul și cruzimea. Atît ! Dincolo de setea de sînge și de habotnicia ideologică, totul este occidental în Rusia. Contra acestei părți a civilizației occidentale luptați dumneavoastră acum ! Contra ramurii comuniste a societății tehnice apusene !_ Ramurile atlantică și europeană ale societății occidentale luptă contra grupei comuniste occidentale. E o luptă internă, între două categorii, între două clase ale aceleiași societăți; este, dacă vrei, o revoluție de clasă, așa cum a fost revoluția burgheză de la 1848. Orientul nu participă la această revoluție internă occidentală. Nimeni, în afară de societatea occidentală, nu participă la această revoluție. Și, fiindcă este tipic occidentală, Mr- Lewis, ea nu se face în interesul oamenilor. Societatea occidentală nu are oameni !

— Nu înțeleg !

— Foarte simplu ! a zis Nora West. Interesele societății occidentale nu sînt și interesele oamenilor. Dimpotrivă ! în societatea tehnică apuseană, oamenii trăiesc cum trăiau primii creștini : în catacombe, în închisori, în biserici, în ghetouri — la marginea vieții. Stau ascunși! Oamenii nu au dreptul să apară în public ; nu au dreptul să dețină funcții, nicăieri, dar mai ales în birouri, căci civilizația dumneavoastră a înlocuit altarele cu birourile. Oamenii trebuie să se ascundă, fiindcă sînt oameni, sau să se conformeze legilor tehnice, ca mașinile. Omul a fost redus la o singură dimensiune, cea socială. S-a transformat în cetățean, care nu e sinonim cu noțiunea de om. Societatea tehnică nu recunoaște omul decît ca abstracțiune, ca *cetățean*. Și, dacă nici nu-l cunoaște, nici nu-l recunoaște, cum să facă o revoluție pentru el ? Revoluția actuală, fiind specific occidentală, e străină de toate interesele omului ca individ : omul e de multă vreme o minoritate proletară a societății dumneavoastră. Și, oricare tabără ar cîștiga lupta de acum, omul tot proletar va rămîne în această societate. Ciocnirea actuală este între două categorii de roboți, care-atrag după ei sclavi vii, în carne și oase. Oamenii participă la acest conflict cum participau sclavii de pe galerele romane la războaiele imperiului: în lanțuri. Și, cînd porți lanțuri, nu poți lua parte la **luptat**

— Internații din lagăr se înscriu voluntar sau nu ? a întregat Mr. Lewis. Afirmația dumitale e riscantă. Nu te ameninț, dar te contrazic cu toată energia. Toți voluntarii vin de bunăvoie ? Susții că l-am forțat pe vreunul ? Ești martoră la scenele de disperare pe care ni le oferă cei pe care sîntem obligați să-i refuzăm : ne amenință cu sinuciderea, dacă nu-i primim. Asta nu e o acțiune voluntară ? Nu e entuziasm ? Sînt ei mai porniți decît noi! Și se consideră pedepsiți, dacă li se respinge cererea ! E adevărat ce spun ?

— Oamenii n-au altă poartă de salvare ! a zis Nora West. Ei se află acum ca într-o celulă de închisoare cuprinsă de flăcări, din care n-ar putea ieși decît printr-o singură ușă. Asta sînt cererile de înscriere ca voluntari în brigăzile occidentului, pe care le primim noi la birou. Fiecare e un strigăt de disperare, la singura ușă existentă. Toți trimit cereri : nu numai cei fugiți din est, ci toată Europa !

— Eroare, a zis Mr. Lewis. Cererea asta nu e singura ușă de

salvare. Oamenii ar putea trece și de partea rușilor. De ce nu o fac și de ce vin la noi ?

— Nu ! a spus Nora. A le arăta oamenilor calea care i-ar duce spre ruși înseamnă a le arăta peretele distrus deja de flăcări, prin care să sară afară din celulă. Prin el s-ar arunca direct în flăcări și în moarte. Și nici un om nu vrea să sară în flăcări, cel puțin atâta timp cât există o ușă. Ușa asta sîntem noi. Ei nu știu încotro duce ușa, și nici nu-i interesează : trebuie să iasă, fiindcă se sufocă ! O ușă e mai bună decît flăcările ! Chiar dacă ar ști că, dincolo de ea sînt tot flăcări, tot ar vrea s-o treacă. Fiindcă nu văd focul dindărătul ei, mai au o iluzie. Este extrem de important să mai ai o speranță, cît ar fi de absurdă !

— Vezi totul în tragic ! a zis Mr. Lewis. Voluntarii nu gîdesc ca dumneata. Ei sînt entuziasmați cînd le acceptăm cererile și se simt fericiți că-i primim. Ei luptă pe viață și pe moarte pentru cauza noastră : sînt cei mai buni soldați pe care îi avem ! Deschide ușa și privește-i cum așteaptă în fața biroului nostru ! Sînt sute ! Mii ! Toți vor să fie voluntari și să lupte pentru civilizație. Toți vor să-și dea viața pentru marea noastră victorie de mîine, care le va aduce oamenilor fericirea, civilizația, pacea, pîinea, libertatea, democrația. Nu crezi ?

— Nu ! a zis Nora West. Oamenii nu cred în această luptă. Poate că ei nu gîdesc ca mine, fiindcă sînt prea îndurerați ca să mai gîndească ceva. Dar simt ca mine și suferă ca mine, sînt disperați ca mine. Exact ca mine ! Peste tot, în Europa, oamenii simt ca mine !

— Să lășăm faptele să vorbească, Mrs. West ! Îți voi demonstra cu ce entuziasm vin oamenii să se înscrie. Numai un singur exemplu, luat la întîmplare !

Locotenentul Lewis s-a ridicat de pe scaun și a deschis larg ușa.

— Privește ! a zis el. Astăzi sînt iar peste cinci sute de candidați !

Și i-a arătat Norei șirul de bărbați și de femei care așteptau la ușa biroului.

— Să-1 luăm pe primul !

Mr. Lewis l-a invitat înăuntru pe bărbatul din capul rîndului. El nu era singur : îl însoțeau nevasta și trei copii. Un om cu părul negru, temple puțin cărunte, obraji supți. Dar ochii îi erau mari, frumoși și triști.

Nora s-a uitat la ochii lui. « *Ily a une melancolie qui tient a la*

grandeur de l'esprit »¹ — și-a zis ea. Omul din fața ei rwea un muncitor. Dar ochii îi străluceau de o lumină a spiritului. Și spiritul are măreție. Tristețea care se simțea în el era nu a cărnii, ci a sufletului.

Femeia de lîngă el purta o rochie albastră, prea largă. Avea fire albe în părul blond, însă era deosebit de frumoasă. Nu numai trupul îi era frumos : emana din ea, prin toți porii, o feminitate desăvîrșită.

Nora West ar fi vrut să-i zîmbească, ca unei surori. Dar femeia privea în pămînt. Nu cu tristețe. Cu spaimă.

Unul dintre băieți avea ochii negri ai tatălui. Ai lui nu erau triști. Ardeau de îndrăzneală. Tînărul o cerceta pe Nora cu curiozitate. Celălalt copil, și el, se uita în jos. Era blond și părea absent. Visa, cu gîndul în altă parte. Cel mai mic trebuia să aibă cam patru ani. Păr blond, cîrlionțat, și ochi albaștri. Nora nu-și dădea seama dacă e fată sau băiat : era frumos ca îngerii lui Rafael.

— Iată o întregă familie care vrea să se înscrie ca voluntari ! a zis locotenentul Lewis. Întrebă-i și-ai să vezi dacă gîdesc ca dumneata ! Ai să te convingi că nu din disperare au venit în raidurile noastre ! Au venit fiindcă sînt însetați de libertate și de dreptate. Sînt conștienți că cer să lupte pentru pace și pentru civilizație. Întrebă-i tot ce vrei și convinge-te !

— Nu e nevoie ! a zis Nora. Nu vreau să mă conving de ce au acești oameni în suflet. Știu ! Iar durerea mea îmi ajunge : nu mă forța să răcoleșc și disperarea altora ! Fă dumneata interogatoriul obișnuit ! Eu nu țin să aflu nimic.

— Te rog să-i întrebî orice vrei ! Sînt sigur că ai să-ți schimbi părerea !

— Bine, a zis Nora West.

Ultimele cuvinte ale lui Lewis erau un ordin. Ea a ridicat ochii spre bărbatul care stătea lîngă ușă, cu pălăria în mîna, și i-a întîlnit privirea.

— Cum te numești ?

— **Johann Moritz, a răspuns el. Vreau să mă înscriu voluntar cu toată familia. Vă rog să ne primiți! Mie îmi trebuie o dispensă de vîrstă : sînt prea bătrîn, am depășit limita înscrisă pe afișe. Dar mă simt tînar. Băieții sînt prea tineri, n-au încă vîrsta cerută, ca să fie voluntari. Dar sînt oăieți muncitori și cinstiți.**

¹ Exiști o melancolie care ține de măreția spiritului, (franc.)

Sîntem toți antibolșevici, așa cum scrie pe afișe. Credem în victoria civilizației, cum scrie pe afișele lipite în lagăr. Numai că nu avem vîrstele cerute. Nici unul ! De aceea, vă rugăm să ne dați o dispensă. Dacă nu ne primiți, sîntem pierduți ! Nu mai putem suporta...

Băiatul cel cu ochii negri l-a înghiontit pe taică-său cu cotul, făcîndu-i semn că vorbea prea mult. Johann Moritz s-a oprit, roșu la față. Își dăduse seama că nu trebuia să fi spus ultimele cuvinte. Făcuse o greșală. Poate că acum îi vor respinge cerea... S-a uitat rugător la Nora West :

— Vă rog să ne primiți ! a repetat el. Sîntem oameni muncitori și curați la suflet...

Petru îl învățase pe Johann Moritz să spună și altele, dar el nu voia. Nu putea să vorbească despre credința lui în civilizație, în occident și în tot restul... Nu-i venea la îndemînă, și gura lui nu putea scoate cuvintele lui Petru. Băiatul are să se supere, are să-l și certe cînd vor ieși. Dar el nu poate ; se uită doar rugător la femeia cu părul roșu care șade la birou. Și ea se uită la el. Și amîndoi tac, ochi în ochi. Ai doamnei de la birou sînt calzi, sclipitori...

Nevasta lui Johann Moritz a ridicat și ea privirile spre femeia de la birou. Și copii îi pîndeau gesturile, se uitau în ochii ei. Ea rămăsese cu ochii în ochii lui. Și tăcea.

Locotenentul Lewis a ieșit din birou. Eleonora West continua să tacă și să-l privească pe omul din fața ei.

— îl cunoști pe Traian Korugă ? a întrebat ea, într-un tîrziu.

Johann Moritz a tresărit.

— Am fost împreună ! a zis el.

Nu voia să pomenească lagărul. Așa îl învățase Petru acasă.

— Am fost pînă în ultima clipă împreună. Și cu părintele Alexandru ! Cu domnul Traian am fost pînă s-a-n-tîmplat nenorocirea...

Moritz s-a oprit. Apoi a continuat :

— Era cel mai bun om pe care l-am întîlnit vreodată : un sfînt, nu un om... L-ați cunoscut și dumneavoastră pe domnul Traian ?

— Eu sînt soția lui !

Johann Moritz s-a sprijinit de ușă. A devenit palid. A vrut să-și scoată batista din buzunar, dar n-a dat de ea. Degetele lui au atins ceva de sticlă. Erau ochelarii lui Traian Korugă. îi luase

de dimineață în buzunar, ca să le facă un toc de piele : în cufăr se puteau sparge.

Moritz a scos ochelarii și i-a ținut o clipă în mînă, gîndindu-se că nu mai era nevoie să le facă toc. Nu vor mai sta în cufărul lui... Și i-a pus pe birou, în fața Norei West.

— Erau ai domnului Traian !

A tușit, dregîndu-și glasul. Răgușise.

— A lăsat cu limbă de moarte să vi-i dau dumneavoastră. Chiar înainte de a se întîmpla... Cu limbă de moarte...

Vocea lui Johann Moritz tremura. N-a mai putut vorbi. Șj-a căutat iar batista și a găsit bucata de piele din care voise să facă toc. Pentru ochelari. A scos-o din buzunar, neștiind ce să facă. Și, ca să facă ceva, a pus și bucata de piele pe birou, lingă ochelari.

— Am vrut să le fac o cutie de piele, a zis el. Ca să nu se spargă...

A luat înapoi pielea de pe masă și a rămas cu ea în mînă.

— Am să vă fac și un toc de piele ! Am timp destul în lagăr. O să-i țineți în toc. E mai bine. Nu se sparg !

— E, te-ai convins că sînt adevărați voluntari și că vin cu entuziasm să se angajeze ? a întrebat Mr. Lewis, întorcîndu-se în birou.

Nora West și-a înghițit nodul din gît, a tușit și a spus hotărîrî :

— Acum sînt convinsă ! Dumneata aveai dreptate ! Oamenii mă imploră să le acord dispensa de vîrstă : vor să se înroleze toți. O familie întregă !

Lewis a rîs, satisfăcut.

— Acordă-le dispensa și fă-le actele necesare ! a zis el. Am să-i fotografiez pentru jurnale, toată familia !

Locotenentul s-a uitat la copilul cel mic și l-a mîngîiat pe cap. Apoi a întrebat-o pe Suzana :

— Și el este contra rușilor, nu-i așa ?

Suzana și-a plecat privirea în pămînt, dar s-a gîndit că trebuie să răspundă ceva :

— Da, și el este contra rușilor ! a zis ea, cu glas coborît.

Spera să n-o fi auzit Moritz. Însă el auzise. Ea și-a mușcat limba.

Eleonora West începuse să scrie formularul.

— Veniți. diseară la mine ! le-a zis ea. Și eu locuiesc tot în

lagăr. Vom bea un ceai împreună și vom sta de vorbă. Ai să-mi povestești cum a fost cu Traian !

Eleonora West a tușit. Se îneca.

— Acum, spune-mi, ca să completez formularul, unde-ai fost din 1938 pînă azi ! Ia-le pe rînd ! Cererea se aprobă, să n-ai nici o grijă !

Băiatul cel mare a zîmbit. Biruise și era fericit.

Și cel mic era fericit : mîncă bomboanele oferite de locotenentul Lewis și rîdea cu toată gura.

Suzana rămăsese cu ochii în pămînt.

Mr. Lewis și-a pregătit aparatul. Voia să fotografieze familia chiar în clipa cînd Johann Moritz semna formularul. Totul trebuia să fie cît mai autentic.

Moritz îi dicta Eleonorei West :

— în 1938, am fost în lagărul de evrei din România. în 1940, în lagărul de români din Ungaria. în 1941, în Germania, într-un lagăr de unguri... în 1945, în lagărul american. Alaltăieri, am fost eliberat de la Dachau. Treisprezece ani de lagăr... Am fost optsprezece ore liber. Pe urmă, m-au adus aici.

— *Keep smiling !* a zis Mr. Lewis.

Obiectivul aparatului de fotografiat era îndreptat spre Johann Moritz și familia lui.

Moritz se gîndea la sutele și miile de kilometri de sîrmă ghimpată pe care îi văzuse. Și pe toată o simțea înfășurată în jurul trupului. N-a ridicat capul cînd a vorbit locotenentul. Nu înțelegea engleza.

— Asta a fost din 1938 și pînă azi ! a terminat Moritz. Lagăr, lagăr, lagăr ! Treisprezece ani numai lagăr !

— *Keep smiling !* a repetat locotenentul Lewis.

Johann Moritz a înțeles acum că lui i adresează și a întrebă-o pe Nora :

— Ce spune americanul ?

— A ordonat să rîzi !

Moritz s-a uitat la ochelarii lui Traian Korugă, de pe masă. îl vedea pe Traian în ultimele lui clipe, căzut lîngă gard. Și iarăși kilometrii nesfîrșiți de sîrmă ghimpată care înconjurau lagărele... Picioarele tăiate ale preotului Korugă și toate cîte fuseseră în cei treisprezece ani îi fulgerau prin minte.

S-a întors spre Suzana. S-a uitat la copilul cel mic, și s-a încruntat. I-au dat lacrămile. Acum, cînd i se poruncise să ridă,

nu mai putea. Acum simțea ca izbucnește în hohote, ca o femeie. Mai mult nu putea. Nici un om n-ar fi putut mai mult.

— *Keep smiling !* a ordonat ofițerul, fixîndu-l pe Moritz.
Smiling ! Smiling ! Keep smiling !

SFÎRȘIT

Cunoscut mai mult în lume decât în țară, Virgil Gheorghiu, nume ilustru al exilului românesc din Franța, a devenit celebru prin publicarea, după război, a romanului *ORA 25*, care a constituit unul dintre cele mai mari succese de librărie ale anilor '50, tradus aproape în toate limbile și transpus mai

tîrziu pe ecran cu luminoasa și vibranta personalitate a lui Anthony Quinn.

Eroul cărții trăiește drama absurdă a urei rasiale, dezlănțuită prin falsă Interpretare a unor indicii ambigui, el fiind nevinovat chiar la nivel biologic. Totuși este ținut din lagăr în lagăr, durerea lui fiind menită a hrăni bestialitatea altora. Situațiile limită pe care le trăiește personajul central se întemeiază însă pe experiența autentică a autorului.

Filosof spiritualizat prin teologie și practica altarului, Virgil Gheorghiu este astăzi un simbol al regăsirii ființei românești întru veșnicia luminii. De aceea, publicarea inedită a *OREI 25* umple mai mult decât un gol în cultura noastră, fiind în același timp primul act din lunga întreprindere de a da tiparului întreaga operă a lui Virgil Gheorghiu, însumînd peste patruzeci de volume care vor fi publicate, în colecția «Restituiri», de Editura OMEGAPRES în colaborare cu Editions du ROCHER din Franța.